

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัด
นนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

Development of Promoting health and environmental management of
temples and communities in Nonthaburi Province according to
Temple People Government Project

โดย

ผศ. ดร.สุรียา รักษาเมือง

อ.ดร.รัตนา ตฤณารังสี

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนการวิจัยจากหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS ว. ๒๕๖/๒๕๖๗

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัด
นนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข
Development of Promoting health and environmental management of
temples and communities in Nonthaburi Province according to
Temple People Government Project

โดย

ผศ.ดร.สุรียา รักษาเมือง
อ.ดร.รัตนา ตฤณารังสี
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนการวิจัยจากหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS ว. ๒๕๐/๒๕๖๗
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Development of Promoting health and environmental management of
temples and communities in Nonthaburi Province according to
Temple People Government Project

By

Asst. Prof. Dr.Suriya Raksamueng and
Dr. Ratana Trissanarungsee
Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
B.E. 2567

Research Project Funded by
Graduate Program, Department of Political Science,
Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS ว. 250/2567
(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข
ผู้วิจัย:	ผศ.ดร.สุริยา รักษาเมือง และ อ.ดร.รัตนา ตฤณารังสี
ส่วนงาน:	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๗
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ๒. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ๓. เพื่อนำเสนอการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข การวิจัยเป็นแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ ศึกษากลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๑๙๐ รูป วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ การวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๘ รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า

๑. การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนโดยภาพรวม ก็อยู่ในระดับมาก เช่นกัน

๒. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี พบว่า หลัก ๕ส ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๑ และ ๐.๐๕ โดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านสะดวก ด้านสร้างนิสัย ด้านสุขลักษณะ ด้านสะอาด และด้านสะอาด และสามารถร่วมกันทำนุบำรุงส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้ร้อยละ ๗๒.๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ ๑ หลักสัปปายะ ๔ ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๑ โดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) ด้านอาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) และด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) สามารถร่วมกันทำนุบำรุงส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้ร้อยละ ๗๑.๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ ๒

๓. การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนใน จังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข พบว่า ๑) การปฏิบัติตามหลักหลัก ๕๘ วัดและ ชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินการ โดยคัดแยกขยะและสิ่งของที่ไม่จำเป็นออกอย่างชัดเจน จัดพื้นที่ในวัดและชุมชนให้เป็นระเบียบ กำหนดมาตรการในการรักษาความสะอาด จัดการอาหาร และเครื่องดื่มให้มีมาตรฐานถูกสุขลักษณะ และปลูกฝังให้พระสงฆ์และชาวบ้านรักษานิยัตยานุ ๕๘ ๒) การปฏิบัติตามหลักสัปปายะ ๔ วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินการจัด สภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น ลดการใช้ภาชนะพลาสติกหรือโฟมในการถวายเป็นอาหาร สร้างเครือข่ายของ บุคคลที่มีจิตอาสา มีการส่งเสริมการแสดงธรรมที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาสังคมวัดและชุมชน ในจังหวัดนนทบุรีได้ ๓) การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน วัดและชุมชนมีการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน ด้านการพัฒนาสถานที่วัด ให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ และรับผิดชอบต่อหน้าที่ วัดและชุมชนเป็นสถานที่ปลอดยาเสพติด เป็น พื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ วัดและชุมชนมีวิธีปฏิบัติสำหรับกิจกรรม สุขภาพ ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน วัดและชุมชนมีระบบการ จัดการขยะ น้ำเสีย และพลังงาน ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ วัดและชุมชนร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ

Research Title: Personnel Ethics Promotion of Phra Nakhon Si Ayutthaya Provincial Administrative Organization according to Buddhism

Researchers: Asst. Prof. Dr. Suriya Raksamueng and
Dr. Ratana Trissanarungsee

Department: Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2024

Research Scholarship Sponsor:
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

Objectives of this search were: 1. To study the development of promoting health and environmental management of temples and communities in Nonthaburi Province. 2. To study the factor affecting the development of promoting health and environmental management of temples and communities in Nonthaburi Province. 3. To propose the development of promoting health and environmental management of temples and communities in Nonthaburi Province according to temple people government project. Methodology of was mixed methods quantitative research conducted by studying 190 sample who were the monks of the temple in Nonthaburi Province. The statistics used for data analysis were frequency, precented, mean, standard deviation and Multiple regression analysis. The qualitative research conducted by in-depth interview 18 key informants and analyzed data by content analysis

Findings were as follows;

1. The development of promoting health and environmental management of temples and communities in Nonthaburi Province found that in overall was at high. The 4 *Sappāya* in overall was at high. The promoting health and environmental management of temples and communities in Nonthaburi Province also.

2. Factors affecting the development of health promotion and environmental management of temples and communities in Nonthaburi Province found that the 5S principle significantly affected health promotion and environmental management of temples and communities in all aspects at the 0.01 and 0.05 levels, ranked as follows: convenience, habit formation, hygiene, tidying, and cleanliness. They could jointly predict health promotion and environmental

management of temples and communities by 72.5 percent. Therefore, hypothesis 1 was accepted. The 4 *Sappāya* principles significantly affected health promotion and environmental management of temples and communities in all aspects at the 0.01 level, ranked as follows: food supply (appropriate food), Dharma supply (appropriate Dharma), monastery supply (appropriate place), and personal supply (appropriate person). They could jointly predict health promotion and environmental management of temples and communities by 71.5 percent. Therefore, hypothesis 2 was accepted.

3. Development of health promotion and environmental management of temples and communities in Nonthaburi Province under the Wat Pracharat Sang Suk Project found that 1) In accordance with the 5S principles, temples and communities in Nonthaburi Province have implemented measures to clearly separate waste and unnecessary items, organize the temple and community areas to be orderly, set measures to maintain cleanliness, manage food and beverages to meet hygienic standards, and instill 5S habits in monks and villagers. 2) In accordance with the 4 *Sappāya* principles, temples and communities in Nonthaburi Province have implemented shady environments, reduced the use of plastic or foam containers for offering food, created networks of volunteers, and promoted Dhamma talks that can be applied to solve social problems in temples and communities in Nonthaburi Province. 3) Development of health promotion and environmental management of temples and communities under the Wat Pracharat Sang Suk Project In terms of developing a health database for monks, novices, and communities, temples and communities have collected health data on monks, novices, and communities. In terms of developing temple locations into areas for promoting health and taking responsibility for duties, temples and communities are drug-free and areas for promoting health. In terms of promoting health activities, temples and communities have methods for practicing health activities. In terms of developing environmental management systems within temples and communities. Temples and communities have waste, wastewater and energy management systems. In terms of developing temples into learning centers for health promotion, temples and communities cooperate with relevant agencies to develop health knowledge.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข” สำเร็จได้ด้วยได้เพราะอาศัยความร่วมมือจากหลายส่วนด้วยกัน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ในเบื้องต้นขอกราบขอบพระพลีสถิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นอย่างยิ่งที่ได้ให้การสนับสนุนทุนสำหรับทำวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งได้ให้คำแนะนำและควบคุมกระบวนการวิจัยทุกกระบวนการ ทำให้งานวิจัยนี้ดำเนินไปด้วยดี

ขอกราบนมัสการขอบพระคุณ คณะกรรมการทุกท่าน ที่ได้เมตตาให้คำแนะนำเพื่อปรับแก้งานวิจัยให้สมบูรณ์

ขอขอบพระคุณทุกส่วนงานที่มีส่วนร่วมในงานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณทุกๆ ท่านที่มีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งปิติยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ท่านได้ให้ความร่วมมือจนงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ เป็นอย่างสูง

ผศ.ดร.สุรียา รักษาเมือง และ

อ.ดร.รัตนา ตฤณารังสี

๑๕ เมษายน ๒๕๖๘

สารบัญ

เรื่อง.....	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ฅ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ

บทที่ ๑ บทนำ ๑

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย.....	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย.....	๗
๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๙

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๙

๒.๑ แนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนา	๙
๒.๒ แนวคิด เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ.....	๒๗
๒.๓ แนวคิด เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม	๓๐
๒.๔ หลักสแปยยะ	๓๘
๒.๕ โครงการวัดประชากรรัฐสร้างสุข	๔๑
๒.๖ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย	๖๕
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๔
๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๕

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย. ๘๗

๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๗
๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ.....	๘๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง.....	หน้า
๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ	๙๑
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๙๔
๔.๑ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนใน จังหวัดนนทบุรี	๙๔
๔.๒ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม ของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี	๑๑๔
๔.๓ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนใน จังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข.....	๑๒๑
๔.๔ องค์ความรู้	๑๘๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.	๑๘๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๘๙
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๙๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๙๘
บรรณานุกรม	๒๐๐
ภาคผนวก	๒๐๗
ภาคผนวก ก ใบรับรองการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์.....	๒๐๘
ภาคผนวก ข เครื่องมือการวิจัย, แบบสอบถาม, แบบสัมภาษณ์.....	๒๑๑
ภาคผนวก ค หนังสือแนะนำ หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ, ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๒๒๔
ภาคผนวก ง ภาพถ่ายการลงพื้นที่ ทำงานวิจัย, การสัมภาษณ์.....	๒๓๐
ภาคผนวก จ บทความวิจัย	๒๓๖
ประวัติผู้วิจัย	๒๕๒

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ ความหมายของจริยธรรม.....	๑๘
๒.๒ การพัฒนาบุคคล.....	๒๐
๒.๓ การพัฒนาอาชีพ	๒๓
๒.๔ การพัฒนาองค์การ.....	๒๖
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับระบบสุขภาพภาคประชาชน	๓๐
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๓๖
๒.๗ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง.....	๔๐
๒.๘ การบริหารจัดการโครงการ	๕๔
๒.๙ การพัฒนาพื้นที่ภายในวัด ๙ แห่ง.....	๕๖
๒.๑๐ การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม.....	๕๘
๒.๑๑ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม.....	๖๐
๒.๑๒ การจัดการพื้นที่จิตใจและปัญญา	๖๒
๒.๑๓ โครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุข.....	๖๔
๒.๑๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข.....	๗๘
๒.๑๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัปปายะ	๘๓
๓.๑ สัดส่วนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๑๐๖
๔.๑ จำนวนและค่าร้อยละของบุคลากรของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๙๕
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการหลัก การปฏิบัติตามหลัก ๕ส โดยภาพรวม	๙๗
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการหลัก การปฏิบัติตามหลัก ๕ส ด้านสะสาง	๙๘
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการหลัก การปฏิบัติตามหลัก ๕ส ด้านสะดวง.....	๙๙
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการหลัก การปฏิบัติตามหลัก ๕ส ด้านสะอาด.....	๑๐๐
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการหลัก การปฏิบัติตามหลัก ๕ส ด้านสุขลักษณะ	๑๐๑

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการหลัก การปฏิบัติตามหลัก ๕ส ด้านสร้างนิสัย.....	๑๐๒
๔.๘ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม ของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ โดยภาพรวม	๑๐๓
๔.๙ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม ของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ ด้านอवासสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม).....	๑๐๔
๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม ของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม)	๑๐๕
๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม ของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม).....	๑๐๖
๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม ของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม).....	๑๐๗
๔.๑๓ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน โดยภาพรวม.....	๑๐๘
๔.๑๔ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านการพัฒนาก้าวหน้าข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน	๑๐๙
๔.๑๕ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านการพัฒนาก้าวหน้าพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ	๑๑๐
๔.๑๖ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ.....	๑๑๑
๔.๑๗ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ภายในวัดและชุมชน	๑๑๒
๔.๑๘ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ	๑๑๓

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๙ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างหลัก ๕๙ หลักสัปปายะ ๔ และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน.....	๑๑๖
๔.๒๐ ค่า Tolerance และค่า Variance Inflation Factor (VIF) ของหลัก ๕๙ และหลักสัปปายะ ๔.....	๑๑๗
๔.๒๑ หลัก ๕๙ ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน	๑๑๘
๔.๒๒ หลักสัปปายะ ๔ ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน	๑๒๐
๔.๒๓ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕๙ ด้านสะสาง	๑๒๕
๔.๒๔ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕๙ ด้านสะดวก	๑๒๙
๔.๒๕ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕๙ ด้านสะอาด.....	๑๓๔
๔.๒๖ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕๙ ด้านสุขลักษณะ	๑๓๘
๔.๒๗ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕๙ ด้านสร้างนิสัย.....	๑๔๒
๔.๒๘ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลักสัปปายะ ๔ ด้านอวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม).....	๑๔๖
๔.๒๙ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลักสัปปายะ ๔ ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม).....	๑๕๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๓๐ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ป ระเด็นสัมภาษณ์ หลักสัปปายะ ๔ ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม).....	๑๕๔
๔.๓๑ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลักสัปปายะ ๔ ธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม).....	๑๕๘
๔.๓๒ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม ของวัดและชุมชน ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน.....	๑๖๔
๔.๓๓ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด และชุมชน ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ.....	๑๖๘
๔.๓๔ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด และชุมชน ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ.....	๑๗๓
๔.๓๕ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด และชุมชน ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน	๑๗๗
๔.๓๖ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด และชุมชน ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ	๑๘๑

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่.....	หน้า
๒.๑ วิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา	๑๔
๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๖
๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๘๓
๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย	๑๘๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในงานวิจัยนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

การอ้างอิงพระไตรปิฎกอ้างอิงทั้งฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๕/๑๖/๒๑-๒๒. หมายถึง คัมภีร์วินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภาษาไทย เล่ม ๕ ข้อ ๑๖ หน้า ๒๑-๒๒ เป็นต้น

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิภวรรค (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

๑.๑.๑ ความเป็นมา

ประเทศไทยได้เข้าสู่ยุคของการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจและการเมือง องค์การภาครัฐและเอกชนต่างตื่นตัวในพัฒนาแบบก้าวกระโดด ภาครัฐต่างเร่งพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าทันต่ออารยประเทศ ซึ่งก็สามารถพัฒนาในส่วนที่เป็นโครงสร้างพื้นฐาน และเริ่มมีการส่งเสริมด้านสุขภาพ เพราะรัฐบาลเล็งเห็นว่าสุขภาพของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ จึงได้กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยเน้นในเรื่องของการสร้างความหลากหลายของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เสริมสร้างระบบสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อม และยกระดับความสามารถในการป้องกันโรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ ตลอดจนควบคุมการแพร่ระบาดของโรคเหล่านี้ โดยศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคในประชากรทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เพื่อขีดความสามารถในการติดตาม วิเคราะห์และประเมินแนวโน้มสถานการณ์ปัญหาโรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ และสร้างความพร้อมของภาคีเครือข่ายในการรับมือกับภาวะฉุกเฉินจากโรคระบาดต่าง ๆ^๑

ปัจจุบัน วัดเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ใช้เป็นสถานศึกษาอบรมให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพตำราแพทย์แผนโบราณและศิลปกรรมแขนงต่างๆ ใช้ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นศูนย์กลางการบริหารและการปกครองรวมทั้งเป็นสถานที่สังเคราะห์ทางจิตใจแก่ประชาชน ดังนั้นวัดจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญยิ่ง ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาตลอดมา^๒ บทบาทของวัดในอดีต เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระ รับการฝึกฝนอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ และศึกษาเล่าเรียนตลอดจนผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยเลี้ยงชีพ เป็นสถานพยาบาล ที่แจกจ่ายบอกยาและรักษาคนเจ็บป่วย เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์และหาความรู้ต่าง ๆ

^๑สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๘๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๑), หน้า ๕๑.

^๒กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัดลานวัด ลานใจ ลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ เป็นที่ใกล้ชิดข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตและความทุกข์ต่างๆ เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ เป็นคลังพัสดุซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดหรือยืมไปใช้เมื่อตนมีงาน เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุม เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม^๓

ดังนั้นวัดจึงถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นที่พึ่งพาทางจิตใจของชุมชน ประชาชนสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ได้ ใช้เป็นสถานที่ประกอบกุศล เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งเรียนรู้ พัฒนาความรู้ภูมิธรรม ขัดเกลาจิตใจให้ใสสะอาด สร้างความสุขทางกายทางใจ ด้วยเหตุนี้วัดเป็นเป็นสถานที่สำคัญของชุมชน เป็นหน้าเป็นตาของชุมชน ด้วยเหตุเป็นสถานที่สาธารณะ จึงมีสาธุชนจากทั่วสารทิศเข้ามาใช้ประโยชน์ หากแต่ว่าสภาพวัดในปัจจุบัน ส่วนมากยังไม่เอื้อต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้ เพราะขาดการบริหารจัดการ และไม่ได้รับการพัฒนาอย่างที่ควรจะเป็น แต่ในขณะเดียวกันก็มีวัดอีกจำนวนไม่น้อย ซึ่งมีความพร้อมได้รับการพัฒนาที่ดี บริหารจัดการวัดเป็นเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ควรแก่การทัศนศึกษา และที่สำคัญได้มีการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภาครัฐในการดำเนินการโครงการส่งเสริมสุขภาพสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนในชุมชน ซึ่งควรแก่การนำมาเป็นแบบอย่างในการพัฒนาต่อยอดให้เป็นวัดที่มีความพร้อมพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้

หน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน่วยงานราชการ ได้เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการโดยใช้กิจกรรม ๕ส (สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และ สร้างนิสัย) เพื่อเป็นแนวทางการจัดทำและพัฒนาระบบมาตรฐานสากลของประเทศไทยด้านการ จัดการและสัมฤทธิ์ผลของงานภาครัฐ (Thailand International P.S.O.) ที่รัฐต้องจัดระบบราชการ และงานบริการภาครัฐให้มีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน และปฏิรูป ระบบราชการ และงานของรัฐให้มีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การฟื้นฟูพัฒนาเศรษฐกิจ สงคมการเมืองต่อไป การปรับปรุงระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเน้นเรื่องการดูแลรักษา ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่ทำงานเป็นปัจจัยพื้นฐานของการปรับปรุง เพื่อเพิ่มประสิทธิผลและคุณภาพอย่างต่อเนื่อง สถานที่ทำงานที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของผู้บริหารในการทำงาน และระดับของประสิทธิภาพและคุณภาพของหน่วยงาน การดำเนินกิจกรรม ๕ส จะเป็นก้าวแรกของการบริหารที่จะนำไปสู่การปรับปรุงการ ปฏิบัติงาน และการเพิ่มประสิทธิภาพในงาน

^๓พระราชวรมนี (ประยูรธ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๕ - ๒๐๖.

รวมทั้งช่วยพัฒนาจิตสำนึกในมาตรฐานการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนาไปสู่ระบบบริหารคุณภาพตามมาตรฐานสากลต่อไป

แนวคิดดังกล่าวได้เริ่มจากประเทศญี่ปุ่น ที่มีแนวคิดในการให้พนักงานขององค์กรมีส่วนร่วมในการบริหารงาน โดยใช้ ๕ส เป็นกิจกรรมการปรับปรุง การทำงานด้วยการดำเนินการตามหลักการ “สะอาด สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย” ในหน่วยงาน ญี่ปุ่นได้นำ ๘ แต่ละตัวไปใช้และพัฒนาอย่างจริงจังโดยจัดทำให้เป็นระบบ ได้แก่ การกำหนดขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม การติดตาม ผลงานเป็นระยะๆ อีกทั้งยังมีวิธีการควบคุมกิจกรรมให้เกิด ความยั่งยืน การดำเนินการจึงได้รับความนิยมและเผยแพร่ไป ทั่วประเทศญี่ปุ่น ดังนั้น ๕ส จึงเป็นปัจจัยพื้นฐาน ในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และนับเป็นเครื่องมือตัวแรกที่ถูกนำมาใช้ก่อนที่จะใช้เครื่องมือระดับสูงขึ้นไป เช่น TPM TQM และ ISO เป็นต้น โดยกำหนดให้ ส๑, ส๒, ส๓ เป็นการจัดการในเรื่อง ของวัสดุ สิ่งของ เครื่องใช้และสถานที่ ส่วน ส๔, ส๕ เป็นการจัดการเรื่องคน/บุคลากรโดยมีเป้าหมายให้สถานที่ทำงานสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย ลดความสูญเปล่าในการทำงาน คุณภาพ งานดีเป็นที่ประทับใจของคนทั่วไป ๕ส มีคุณค่าในการพัฒนาคน ให้ปฏิบัติกิจกรรมจนเกิดเป็นนิสัยที่ดีมีวินัย อันเป็นรากฐานของ ระบบคุณภาพ รวมถึงในเรื่องของสิ่งแวดล้อมในการทำงานดีขึ้น เป็นการเพิ่มขวัญ กำลังใจ ลดอุบัติเหตุในการทำงาน ลดความ ลื่นไถลในการจัดซื้อวัสดุเกินความจำเป็น ลดการสูญหายของ วัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ

ในส่วนของการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยภารกิจหลักคือ ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์^๔ ต่อมากรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้ร่วมกับมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ ได้ลงนามบันทึกข้อตกลง (MOU) ว่าด้วยความร่วมมือดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ณ หอประชุมพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นไปตามแผนแม่บทปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการที่กำหนดให้ดำเนินโครงการวัดสร้างสุขด้วยหลัก ๕ส และมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒/๒๕๖๑ มติที่ ๓๔/๒๕๖๑ เรื่อง ขอความเห็นชอบการดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข โดยมหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินโครงการฯ มีสาระสำคัญ ในการทำชุมชนให้เข้มแข็ง โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนด้วยแนวทาง ๕ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม

^๔สุริยา รักษาเมือง, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๑๓.

เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการทบทวนให้เข้มแข็ง และวัดพร้อมเป็นศูนย์กลาง ของชุมชน อย่างยั่งยืน

๑.๑.๒ ความสำคัญของปัญหา

ในจังหวัดนนทบุรีมีวัดอยู่จำนวนทั้งสิ้น ๑๙๕ วัด เป็นวัดในสังกัดมหานิกายจำนวน ๑๘๗ วัด และวัดในสังกัดธรรมยุติก จำนวน ๘ วัด^๕ แต่จำนวนวัดที่ได้มีการฟื้นฟูที่บริเวณวัดให้เข้ากับลักษณะ วัดสร้างสุขตามกิจกรรม ๕ส ตามโครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุข ในการดำเนินการส่วนใหญ่ยัง ประสบปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาวัดอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการขาดบุคลากร ขาดวัสดุอุปกรณ์ หรือการขาดการบริหารจัดการที่ดี ที่จะทำให่วัดเป็นวัดสร้างสุขอย่างสมบูรณ์ เหตุผลเหล่านี้ล้วนเป็น ปัญหาต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน เพราะเมื่อสถานที่ไม่อำนวย ขาดความเป็น สบายก็จะส่งผลต่อสภาพจิตใจการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย และนอกจากนั้นประชาชนก็ อาจจะไม่มีนิสัยเข้าไปใช้สถานที่วัดหรือในที่สุดไม่เข้าวัดนั่นเอง แต่ยังเป็นที่น่ายินดีอยู่ว่ามีวัดอีก จำนวนหนึ่งที่เข้าลักษณะของวัดสร้างสุข มีการเน้นมีกิจกรรม ๕ส เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ ที่เหมาะสมเป็นสัปปายะ เหมาะสมแก่การเป็นแหล่งเรียนรู้และการส่งเสริมสุขภาพของชุมชนและ บุคคลทั่วไปจากทั่วสารทิศ และยังมีวัดอีกจำนวนไม่น้อยที่มีการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และการ ส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งควรแก่การศึกษาเพื่อนำมาพัฒนาให้เป็นแบบอย่างสำหรับการส่งเสริมสุขภาพ สำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนในชุมชนต่อไปได้

ด้วยปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุข โดยมุ่งศึกษาการ ส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม ตามโครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุข เพื่อพัฒนาวัดให้เป็น สถานที่ส่งเสริมสุขภาพสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ พัฒนาสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน โดยรอบให้เป็นสถานที่สัปปายะ ที่มีการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน พัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ พัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริม สุขภาพ เพื่อให้วัดและชุมชนรอบวัดมีสุขภาพที่ดีแข็งแรงมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนใน จังหวัดนนทบุรีเป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด และชุมชนในจังหวัดนนทบุรี มีอะไรบ้าง

^๕สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ข้อมูลทะเบียนวัด ณ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

๑.๒.๓ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนใน
จังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและ
ชุมชนในจังหวัดนนทบุรี

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ
สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี

๑.๓.๓ เพื่อนำเสนอการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและ
ชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและ
ชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้
ได้แก่ หลัก ๕ส หลักสปปายะ ๔ และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน
ซึ่งมีตัวแปรในการศึกษาดังต่อไปนี้

ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย

๑) หลัก ๕ส^๖ ได้แก่

๑.๑) สะสาง

๑.๒) สะดวก

๑.๓) สะอาด

๑.๔) สุขลักษณะ

๑.๕) สร้างนิสัย

๒) หลักสปปายะ ๔^๗ ได้แก่

๒.๑) อาวาสสปปายะ

๒.๒) อาหารสปปายะ

^๖กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, คู่มือการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตาม
แนวทาง ๕ ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๖๑),
หน้า ๑.

^๗ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๑๗๖.

๒.๓) บุคคลสัปปายะ

๒.๔) ธรรมสัปปายะ

ตัวแปรตาม คือ การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ได้แก่

- ๑) การพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน
- ๒) การพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ
- ๓) การส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ
- ๔) การพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน
- ๕) การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) ประชากร

ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๖ วัด ได้แก่ วัดพุทธปัญญา วัดบางอ้อยช้าง วัดละหาร วัดราษฎร์ประคองธรรม วัดชลประทานรังสฤษฎ์ และ วัดไทรใหญ่ จำนวน ๓๕๙ รูป^๔

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ ๕ กลุ่ม คือ พระสังฆาธิการ จำนวน ๖ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม จำนวน ๓ คน นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๓ รูปหรือคน นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน ๓ คน และผู้แทนภาคประชาชน จำนวน ๓ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๘ รูปหรือคน ดังนี้

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการทำวิจัย ได้แก่ วัดพุทธปัญญา วัดบางอ้อยช้าง วัดละหาร วัดราษฎร์ประคองธรรม วัดชลประทานรังสฤษฎ์ และ วัดไทรใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เดือน มกราคม ๒๕๖๗ – กันยายน ๒๕๖๗ รวมระยะเวลา ๙ เดือน

^๔สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ปี ๒๕๖๐, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

http://sta.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=349&Itemid=361 [๒๕

สิงหาคม ๒๕๖๑].

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ หลัก ๕ส ประกอบด้วย สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย อย่างน้อย ๑ ด้านส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

สมมติฐานที่ ๒ หลัก สปปลายะ ๔ ประกอบด้วย อาวาสสปปายะ อาหารสปปายะ บุคคลสปปายะ ธรรมสปปายะ อย่างน้อย ๑ ด้านส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ การพัฒนา หมายถึง การที่วัดจัดการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนใกล้วัด โดยนำหลักการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์ใช้กับหลัก ๕ส และหลักสปปายะ ๔ มาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ดังนี้

๑) การพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน หมายถึง การที่วัดมีการดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลสุขภาพของพระภิกษุสามเณรและประชาชนในชุมชนใกล้วัด มีการบริหารจัดการให้ข้อมูลเป็นปัจจุบันอยู่เสมอโดยเจ้าหน้าที่ มีระบบการจัดการที่ให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลสุขภาพของตนเองได้ มีระบบในการบันทึกข้อเสนอแนะคำแนะนำในการดำเนินการจากผู้มีส่วนร่วม

๒) การพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง การที่วัดมีการจัดพื้นที่ส่วนหนึ่งให้เป็นสถานที่ส่งเสริมสุขภาพสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชน จัดให้มีสถานที่ออกกำลังกายสำหรับประชาชนในชุมชน จัดสถานที่วัดให้ร่มรื่นเพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนในชุมชน มีการจัดสถานที่วัดให้พร้อมเพื่อรองรับกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพของภาครัฐ

๓) การส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ หมายถึง มีการจัดกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง มีการกำหนดกิจกรรมในการส่งเสริมสุขภาพให้เหมาะสมกับประชาชนในชุมชน มีการจัดกิจกรรมการส่งเสริมให้เหมาะสมกับพระภิกษุสามเณรตามหลักสมณสาธูป เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ

๔) การพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน หมายถึง มีการจัดจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดให้มีความร่มรื่น มีการแบ่งสถานที่ของวัดให้เป็นสัดส่วนแยกพื้นที่การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเป็นการเฉพาะ มีระบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยจัดการคัดแยกขยะและกำหนดจุดทิ้งขยะไม่ให้เกิดมลภาวะ มีการจัดการในเรื่องการทำความสะอาดพื้นที่และบริเวณต่างๆ ภายในวัดอย่างเป็นระบบมีผู้รับผิดชอบชัดเจน

๕) การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง การที่วัดได้จัดสถานที่ของวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสุขภาพเป็นการเฉพาะ ส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนได้เข้ามาศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพ มีการสร้างเครือข่ายด้านสุขภาพกับสาธารณสุขในพื้นที่เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสุขภาพ จัดกิจกรรมการอบรมและให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนอยู่เป็นประจำ

๑.๖.๒ หลัก ๕๘ หมายถึง หลักที่ใช้สำหรับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด ๕ ประการ ประกอบด้วย

๑) สะสาง หมายถึง การแยกของที่ต้องการ ออกจากของที่ไม่ต้องการและจัดของที่ไม่ต้องการทิ้งเสียจากเสนาสนะ

๒) สะดวก หมายถึง การจัดวางสิ่งของต่างๆ ในที่เสนาสนะ หรือการสร้าง บำรุงรักษาเสนาสนะให้เป็นระเบียบเพื่อความสะดวก และ ปลอดภัย ถูกต้องตามหลัก พุทธาวาส ธรรมาวาส และสังฆาวาส

๓) สะอาด หมายถึง การทำความสะอาด บริเวณเสนาสนะ ให้มีความสะอาดสม่ำเสมอ

๔) สุขลักษณะ หมายถึง การบริหารจัดการเสนาสนะให้มีความสะอาดถูกต้องตามหลักสุขอนามัย

๕) สร้างนิสัย หมายถึง การอบรม สร้างนิสัยบุคลากรในการปฏิบัติงานตามระเบียบของการบริหารจัดการเสนาสนะ และข้อบังคับอย่างเคร่งครัด

๑.๖.๓ หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักสัปายะ ๔ ประกอบด้วย

๑) อาวาสสัปายะ หมายถึง การบริหารจัดการวัดให้อาคารสถานที่ศาสนสถานต่าง ๆ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาดสบายเพียงพอต่อการใช้งาน

๒) อาหารสัปายะ หมายถึง การบริหารจัดการด้านอาหารบิณฑบาต น้ำปานะ ให้เพียงพอสำหรับพระสงฆ์ รวมไปถึงการบริหารจัดการอาหารเครื่องดื่มสำหรับประชาชนในโอกาสต่าง ๆ ให้เพียงพอ และถูกต้องตามสุขอนามัย

๓) บุคคลสัปายะ หมายถึง การบริหารจัดการบุคคลภายในวัด ได้แก่ พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมทั้งศิษย์วัด ให้อยู่กันอย่างสันติ อยู่ด้วยธรรม มีการจัดสรรที่พักให้เหมาะสมเป็นสัดส่วน มีการอบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

๔) ธรรมสัปายะ หมายถึง การบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่พุทธศาสนิกชนให้เหมาะสมแก่สถานภาพ เลือกธรรมเป็นที่สบายแก่ผู้รับฟัง มีการจัดบริเวณวัดให้มีคติธรรมตามบริเวณต่าง ๆ ให้เหมาะสม มีห้องสมุดธรรมะ มีการจัดการเผยแผ่ศาสนาธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ เช่นวิทยุ หรือสื่อออนไลน์ต่าง ๆ

๑.๖.๔ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข หมายถึง โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ซึ่งเป็นโครงการภายใต้แผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้วัดมีการพัฒนาทางด้านกายภาพ มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างสุขภาวะ เป็นสถานที่สงบร่มเย็นเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ชุมชน นำไปสู่สังคมที่ดี โดยพัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี

๑.๗.๒ ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี

๑.๗.๓ ทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

๑.๗.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี และจังหวัดอื่นๆ ได้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพ และการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิด เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ
- ๒.๓ แนวคิด เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
- ๒.๔ หลักสัปปายะ
- ๒.๕ โครงการวัดประชารัฐสร้างสุข
- ๒.๖ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อให้เกิดการปรับปรุงการทำงานและ เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าของบุคลากร เป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ ทักษะ ทักษะ และ ประสบการณ์ให้แก่บุคลากร และพัฒนาให้คนในองค์กรมีความก้าวหน้า ทันสมัย และยังเป็นการ เตรียมบุคลากรเพื่อความก้าวหน้าไปสู่ระดับสูงขึ้นไป ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้บุคลากรได้มีแนวทางในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เกิด ประสิทธิภาพสูงสุดแก่องค์กร ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้หลายท่านพอประมวลได้ ดังนี้

มีนักวิชาการ ได้กล่าวถึง แนวคิดการพัฒนาว่า ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ทรัพยากรมนุษย์ เป็นกุญแจไขสู่ความสำเร็จของชาติ ถ้าหากประเทศใดประเทศหนึ่งมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ คุณภาพ และจริยธรรมสูง เชื่อว่าเราคงก้าวเข้าไปแข่งขันในโลกไร้พรมแดนได้อย่างไม่ยากเย็นนัก มุมมองใหม่ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามกรอบแนวคิดการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เพื่อให้

ธุรกิจสามารถนำไปเป็นรูปแบบเพื่อพัฒนาองค์การที่นำไปสู่ความสำเร็จได้ทั้งองค์การและประเทศชาติ ดังนี้^๑

๑) ระดับจุลภาค เป็นระดับการเรียนรู้ในองค์การซึ่งการเรียนรู้ในระดับ คือ

๑.๑) การเรียนรู้ของบุคคล (Individual Learning) หัวใจสำคัญอยู่ที่การเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๒) ทีมการเรียนรู้ (Team Learning) เป็นรูปแบบการพัฒนาการทำงานเป็นทีมที่มีลักษณะข้ามฝ่ายงาน การสั่งตนเอง และการจัดการความคิดที่แตกต่าง

๑.๓) องค์การแห่งการเรียนรู้ (Organizational Learning) เป็นการเรียนรู้ระดับสูงสุดในองค์การ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการเกิดมีการเรียนรู้ การพัฒนาองค์การให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้จะเน้นเรื่องการเรียนรู้ในสถานที่ทำงาน การมีความคิดแบบเป็นระบบหรือบูรณาการ การพัฒนาตนเองเป็นบุคคลผู้รอบรู้การมีเป้าหมายร่วมกัน และการบูรณาการเพื่อจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ระดับมหภาค เมื่อสามารถพัฒนาคนในองค์การให้เกิดการเรียนรู้ได้ ระดับแล้วก็จะก้าวไปสู่ระดับการพัฒนาในระดับมหภาคต่อไป ซึ่งมีอยู่ ระดับเช่นกัน คือ

๒.๑) การพัฒนาระดับชุมชนหรือประเทศ เป็นการพัฒนาองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีของเราเอง การมีลักษณะที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่เป็นสติปัญญาหรือมันสมองให้กับสังคมหรือประเทศชาติ

๒.๒) การพัฒนาระดับภูมิภาค เป็นการพัฒนาด้านวัฒนธรรมหรือการข้ามวัฒนธรรมที่จะเตรียมเข้าแข่งขันในระดับโลก พร้อมกับการพัฒนาความสามารถในการคิดเชิงกลยุทธ์ที่จะเข้าแข่งขันในธุรกิจที่รุนแรงระดับภูมิภาค

๒.๓) การพัฒนาสู่ระดับโลก เป็นระดับสุดยอดของการพัฒนา คือ สามารถบูรณาการทั้งการเรียนรู้และการพัฒนาเข้ามาเป็นหนึ่งเดียว จนทำให้ประเทศของเราก้าวหน้าในสู่เวทีโลก ระดับนานาชาติแบบนักกลยุทธ์ระดับโลกที่มีความพร้อมด้านศักยภาพของคนเทคโนโลยี การจัดการและทุนเป็นต้น

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือการศึกษาอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการพัฒนาการและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษอบรมไปตามจริต ๖ และที่สำคัญคือ พระพุทธเจ้า

^๑ดนัย เทียนพุฒ, ส่องโลกทรรศน์นักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๕๕.

มุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตัวอย่างเช่น การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เรื่องตั้งแต่การรับเข้ามาบวชที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตร เมื่อบวชเข้ามาแล้ว พระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกหัดอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนบรรพชาครบ ๕ พรรษา^๒

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นมีความสำคัญยิ่งสำหรับองค์กร เพราะนโยบายคือหลักการที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ นโยบายจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยแนะแนวทางให้การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ นโยบายจึงมีลักษณะที่กำหนดให้ผู้ปฏิบัติงานจะต้องปฏิบัติอะไรบ้าง^๓

นโยบายที่กำหนดขึ้นมักจะมีหลายระดับอาทิเช่นนโยบายวิสาหกิจ (Corporate policy) จะเป็นนโยบายที่กำหนดขึ้นโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักและมุ่งนำองค์กรไปสู่การแข่งขันส่วนนโยบายเฉพาะ/แผนก (Divisional and Departmental policy) เป็นนโยบายที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ฝ่ายหรือแผนกสามารถวางแผนการปฏิบัติงานและวางแผนการแก้ปัญหา เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายของฝ่ายหรือแผนกนั้น

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา อธิบายได้ว่า สืบเนื่องจากสภาพธรรมชาติที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีข้อยกเว้น ที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” และ “ผู้ตาม” คือ ประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมี “การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” หรือ “การจัดระเบียบภายในกลุ่ม” ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข และในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการติดต่อ ประสานงาน การต่อสู้ หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจเรียกว่า “นักบริหาร” หรือ “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่า การบริหาร ที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า

^๒พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลิ้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๙.

^๓พยอม วงศ์สารศรี, **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖ - ๓๐.

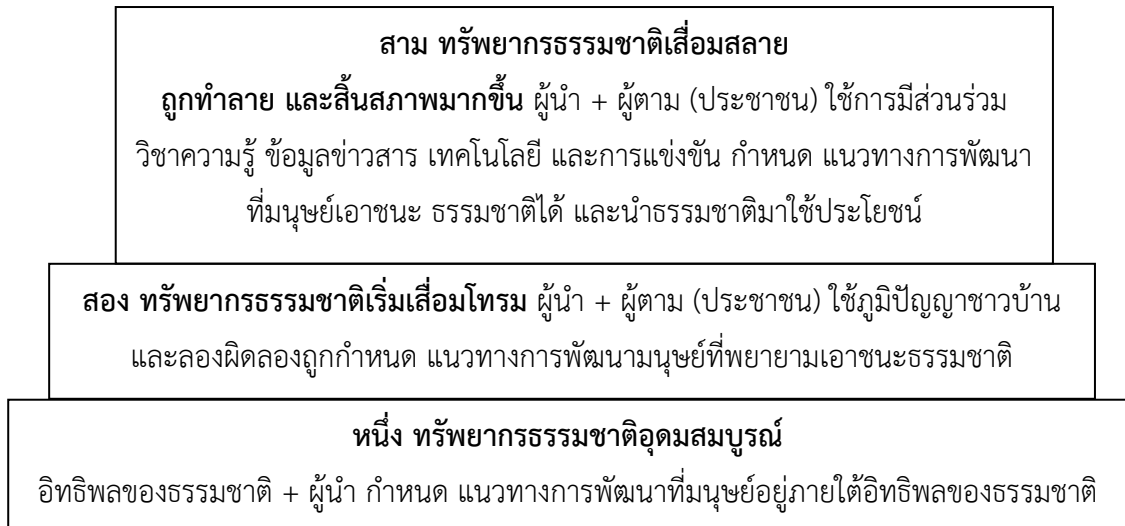
นักพัฒนาและการพัฒนา ตามลำดับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนา ได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีกลุ่ม ที่นั่นย่อมมีการพัฒนา”

จากสภาพของกลุ่มในยุคเริ่มแรกซึ่งธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ อิทธิพลของธรรมชาติจะมีต่อมนุษย์ที่รวมกันอยู่ในกลุ่มมาก โดยการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของมนุษย์จะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อีกทั้งธรรมชาติและผู้นำเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนา ซึ่งครอบคลุมวิธีการประกอบอาชีพด้วย ลักษณะการพัฒนาและการประกอบอาชีพในยุคนี้ ไม่ซับซ้อนและจำนวนประชากรก็มีไม่มาก

ต่อมาเมื่อจำนวนมนุษย์ที่รวมตัวกันอยู่ในกลุ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้กลุ่มมีขนาดใหญ่ขึ้น เปลี่ยนเป็นชุมชน และเป็นประเทศ ในเวลาเดียวกัน ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรม ผู้นำและผู้ตาม คือ ประชาชน พยายามเอาชนะธรรมชาติ ได้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน (folk wisdom) และการลองผิดลองถูก (trial and error) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการประกอบอาชีพเมื่อกลุ่มมีขนาดใหญ่และมั่นคงขึ้นเป็นประเทศ ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้เป็นจำนวนมาก บางส่วนเสื่อมสลาย ถูกทำลาย และสิ้นสภาพไปเป็นจำนวนมาก ประกอบกับผู้นำ และ ผู้ตามหรือประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และความชำนาญ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น นำวิชาความรู้ที่เป็นศาสตร์ (science) หรือความรู้ที่เป็นระบบ ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น จำนวนประชากรได้เพิ่มมากขึ้น เกิดการแข่งขันกันระหว่างกลุ่ม ระหว่างประเทศ หรือหลาย ๆ ประเทศเพื่อเร่งปริมาณและเวลาในการทำงานและการผลิต เป็นต้น เหล่านี้ ทำให้ผู้นำประเทศต้องค้นหาแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อเอาชนะธรรมชาติ พึ่งพาธรรมชาติน้อยลง หรือไม่ต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น เดิมมนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ทุกปีจะเกิดน้ำท่วม ต่อมา มนุษย์มีวิชาความรู้ มีความสามารถ และมีเทคโนโลยีสูงขึ้น ได้สร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม และยังนำธรรมชาติไปใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น มนุษย์นำน้ำจากน้ำตกไปผลิตเป็นพลังงานไฟฟ้า และมีหน่วยงานที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัยเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น กรมอุตุนิยมวิทยา เป็นต้น สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (human component) ถือว่าเป็นการประดิษฐ์คิดค้นหรือสร้างผลผลิตใหม่ (innovation) เพื่อนำมาใช้แทนสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น (natural component) หรือใช้แทนทรัพยากรธรรมชาติ (natural resource) ที่นับวันจะลดน้อยลง

ที่กล่าวมานี้ ถือว่าเป็นวิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาของมนุษย์ (ผู้นำและผู้ตาม) ที่ล้วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ โดยเริ่มต้นจาก หนึ่ง การพัฒนาในสภาพที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ และวิวัฒนาการมาเป็น สอง การพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ จากนั้น จึงเป็น สาม การพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้ และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (better change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่ง

ในการทำกิจกรรมหรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (better speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (better life) กว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ ดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ วิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา^๔

คำว่า การพัฒนา ใช้ในภาษาอังกฤษว่า Development นำมาใช้เป็นคำเฉพาะและใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง และการพัฒนาข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไปและมีความหมายแตกต่างกันออกไป ดังกล่าวแล้ว เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน

โดยรูปศัพท์ การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่เล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้นมีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตได้ งอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี^๕

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖ - ๓๐.

^๕ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), หน้า ๘๒๗.

การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่นๆ นักพัฒนบริหารศาสตร์ได้ให้ความหมายของการพัฒนา เป็น ๒ ระดับ คือ ความหมายอย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทำให้ดีขึ้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนความหมายอย่างกว้างนั้น การพัฒนา เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อมๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว^๖ ในทางพุทธศาสนา การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดล้อมต่างๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยายทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุและได้เสนอข้อคิดไว้ว่า คำว่า การพัฒนา หรือ คำว่า เจริญ นั้นไม่ได้แปลว่าทำให้ มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือ ตัดผม มีความหมายว่า รก เช่น **น ลียา โลกวทณโน** แปลว่า “อย่าเป็นคนรกโลก” อีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลงไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา^๗ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงที่ มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change) มีการกระทำให้เกิดขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า ดังนั้น การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษสิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อน หย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรม และจิตใจด้านต่างๆ ด้วยความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้ง เราเรียกกันว่า เป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่ การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

การพัฒนา อาจจัดแบ่งออกเป็น ๓ ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่

^๖สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนารวมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

^๗พระราชวรมนี (ประยูรธ ปยุตโต), **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๕.

๑) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาด้านการผลิต การจำหน่ายแจก การแลกเปลี่ยน การลงทุนเพื่อให้ประชาชนไม่ยากจน เป็นต้น

๒) การพัฒนาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจ แบบแผน พฤติกรรม รวมตลอดทั้งความสัมพันธ์ของคนในสังคมเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เป็นต้น

๓) การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สร้างกระบวนการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย และประชาชนในประเทศมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย เป็นต้น พร้อมกันนั้น ยังได้จัดกลุ่มการให้ความหมายคำว่า การพัฒนา ออกเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต (growth) อันเป็นการเพิ่มของผลผลิต (output) ซึ่งกระทำโดยระบบสังคม (social system) ร่วมกับสิ่งแวดล้อม (environment) เช่น การผลิตข้าวเพิ่มขึ้น การสร้างถนน สะพาน เขื่อน หรือบ้านเรือน ให้ประชาชนได้มีโอกาสใช้สิ่งเหล่านี้มากขึ้น

กลุ่มที่สอง มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบการกระทำ (development is change in the with performs) เช่น มีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม ระบบการเมือง และระบบบริหาร เป็นต้น

กลุ่มที่สาม มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเน้นที่วัตถุประสงค์เป็นหลัก ถ้าเป็นการบริหารจัดการก็ต้องบริหารจัดการด้วยวัตถุประสงค์ (management by objectives) คือ การปฏิบัติงานมุ่งไปที่วัตถุประสงค์นั่นเอง การพัฒนาตามความเห็นของกลุ่มนี้จึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ว่า ผู้กำหนดวัตถุประสงค์จะได้ระบุไว้อย่างไร มีอะไรบ้างที่ต้องการ ปัญหาต่อมาก็คือ วัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้นมีเหตุผลหรือได้รับความเห็นชอบและการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องมากน้อยเพียงใด ซึ่งถ้าวัตถุประสงค์ของประเทศประชาชนในประเทศก็น่าจะเป็นผู้มีส่วนรับรู้สนับสนุนหรือได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นด้วย อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายจะมีการกำหนดไว้กว้าง ๆ เช่น เป็นการสร้างความเจริญก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นต้น

กลุ่มที่สี่ มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึงการเปลี่ยนแปลงโดยการวางแผนเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินงาน ตามความเห็นของกลุ่มนี้เน้นว่าการพัฒนาอยู่ที่การมีแผน และการนำแผนไปดำเนินการเพื่อกำหนดหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์นั้น ๆ

กลุ่มที่ห้า มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึงความทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ โดยคุณลักษณะทั้งสองแง่ไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้เด็ดขาดคือทั้งปริมาณและคุณภาพต้องควบคู่กันไปเสมอในแง่ของปริมาณ ผลของการพัฒนาสามารถมองเห็นได้เป็นวัตถุ จับต้องและวัดผลได้ง่าย เช่น เงินเดือนเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น มีถนนหนทาง โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือโรงพยาบาล ส่วนในแง่คุณภาพจับต้องไม่ได้วัดผลได้ยาก เช่น การพัฒนาให้ประชาชนมีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักเสียสละ

เพื่อส่วนรวม มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร รักระเบียบวินัยและความสะอาด เป็นต้น และเป็นความจริงเสมอว่า การพัฒนาส่วนใหญ่จะเน้นในแง่ของปริมาณทั้งสิ้น เพราะสามารถที่จะวัดได้ ยิ่งสังคมเจริญมากขึ้นเท่าไร การพัฒนาจำต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่รู้เฉพาะเรื่องของสาขาที่ตนชำนาญ โดยขาดความสนใจในความเป็นมนุษย์ในวงกว้างออกไป การวัดผลการพัฒนาจึงเน้นไปที่ความสำเร็จในด้านสาขาวิชาชีพของตนเป็นส่วนใหญ่ เช่น นักเศรษฐศาสตร์จะวัดผลสำเร็จของตนด้วยการเพิ่มผลผลิต รายได้ประชาชาติ เพิ่มการส่งออก เพิ่มการอุตสาหกรรม และเพิ่มการลงทุน เป็นต้น โดยคำนึงถึงมนุษย์น้อยมาก

จากความหมาย การพัฒนา ที่ยกมาข้างต้นนี้ ทำให้สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกัน การพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจและ เพิ่มความสุขของประชาชนด้วย

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายของการพัฒนา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
दनัย เทียนพุด	การพัฒนา ๒ ระดับ ๑. ระดับจุลภาค ๒. ระดับ มหภาค
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือการศึกษาอบรม ในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
พยอม วงศ์สารศรี	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นมีความสำคัญ ยิ่งสำหรับองค์กร เพราะนโยบายคือหลักการ ที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ
ราชบัณฑิตยสถาน	การพัฒนา คือ ๑. การทำความเจริญ ๒. ทำให้เจริญ
สนธยา พลศรี	การพัฒนาสามารถ เป็น ๒ ระดับ ๑. ความหมายอย่างแคบ ๒. ความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ
พระราชวรมนู (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)	แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน ๑. การพัฒนาคน ๒. การพัฒนาสิ่งอื่นๆ

๒.๑.๒ การพัฒนาบุคคล (individual development)

การพัฒนาทรัพยากรบุคคลเป็นระบบปรับปรุงประสิทธิภาพของพนักงานในการทำงานให้ดีขึ้นเมื่อใดก็ตามที่พนักงานทำงานมีประสิทธิภาพจะส่งผลทำให้กลุ่มและองค์กรมีประสิทธิภาพด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงมีขอบข่ายถึงการพัฒนาบุคคล (individual development) รู้จักวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของตัวเองแล้วพัฒนาปรับปรุงเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปรวมทั้งการพัฒนาองค์กร (organization development) และการพัฒนาอาชีพ (career development)^๔ ดังนั้นผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

^๔ เสน่ห์ จัยโต และคณะ, การจัดการทรัพยากรมนุษย์หน่วยที่ ๔, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๑.

บุคคล (individual development) การพัฒนาองค์การ (organization development) และการพัฒนาอาชีพ (career development) ซึ่งมีนัยวิชาการที่ให้รายละเอียดไว้ดังนี้

การพัฒนาบุคลากรหมายถึงการให้การศึกษาในอันที่จะส่งเสริมความรู้ความสามารถความถนัดและทักษะบุคลากรทั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาศักยภาพของคนในองค์การให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้นทั้งในด้านความรู้ความสามารถความชำนาญและประสบการณ์ นอกจากนี้การพัฒนาบุคลากรยังมีความหมายที่จะพัฒนาทัศนคติหรือเจตคติของการปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางที่ดีมีกำลังใจในการทำงานและมีความคิดที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย^๙ การพัฒนาบุคคลจะนำมาใช้กับบุคลากรระดับบริหารเพื่อเสริมสร้างความรู้ประสบการณ์ตลอดจนแนวคิดต่างๆให้บุคลากรในระดับนี้สูงขึ้นเพื่อรองรับความเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วตลอดจนการขยายตัวขององค์การและการปรับโครงสร้างของระบบงานด้วยเหตุผลดังกล่าวองค์การจึงจำเป็นต้องผู้บริหารระดับต่างๆให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายจิตใจความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่จะปฏิบัติงานในระดับสูงได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๑๐}

การพัฒนาระดับบุคคลหากมองในแง่ขององค์กร องค์กรคือผู้มีหน้าที่หลักที่จะเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาบุคคล ด้วยวิธีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เช่น การฝึกอบรม การจูงใจ และการประเมินผล และควบคุมที่มีประสิทธิผลเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมเนื่องจากพนักงานสามารถหาความรู้ใหม่ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และสามารถพัฒนาสมรรถนะด้านนวัตกรรมได้มากขึ้นผ่านทางการฝึกอบรม^{๑๑} การพัฒนาในระดับบุคคลเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากกิจกรรมการพัฒนาส่วนบุคคลเป็นการช่วยเหลือบุคลากรโดยสร้างจุดแข็งด้านความรู้ความสามารถ ทักษะ ทัศนคติทำให้จุดอ่อนหายไป สามารถดึงศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ให้มีประสิทธิภาพขององค์การและทำให้เป้าหมายของบุคคลมีความสำเร็จ บรรลุเป้าหมายของตนเอง มีชีวิตดีครอบครัวดีสัมพันธ์ภาพของชุมชนดีขึ้น ในปัจจุบันมุ่งการพัฒนารายบุคคลที่ให้ความสำคัญกับทุนมนุษย์ (human capital) เพราะทุนมนุษย์จะช่วยขับเคลื่อนองค์การได้อย่างประสบความสำเร็จที่

^๙รังสรรค์ ประเสริฐศรี, องค์การและการจัดการงานบุคคลหน่วยที่ ๑๑, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๔๖๑ – ๔๖๒.

^{๑๐}วิลาวรรณ รพีพิศาล, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕๘.

^{๑๑}พยัต วุฒิรงค์, การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในทศวรรษหน้า, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า. ๑๖.

ใช้ต้นทุนเหมาะสม โดยคุณค่าทุนมนุษย์คือ ความรู้ทักษะ ความสามารถ และประสบการณ์ของบุคลากรในองค์กรที่ต้องการพัฒนาโดยการฝึกอบรมและจัดการศึกษา^{๑๒}

จากการพัฒนาบุคคลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้ในการพัฒนาบุคคลเป็นการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความรู้ประสบการณ์รวมทั้งแนวคิดและยังเป็นกระบวนการให้บุคคลเจริญในหน้าที่การงานมีทักษะในการทำงานดีขึ้นทำให้เกิดความชำนาญในหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบอยู่ทั้งในปัจจุบันและอนาคตเพราะองค์การมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจึงจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ตารางที่ ๒.๒ การพัฒนาบุคคล

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
เสนห์ จุ้ยโต และคณะ	๑. การพัฒนาบุคคล (individual development) ๒. การพัฒนาองค์กร (organization development) ๓. การพัฒนาอาชีพ (career development)
รังสรรค์ ประเสริฐศรี	๑. พัฒนาศักยภาพของคนในองค์กร ๒. พัฒนาทัศนคติหรือเจตคติ
วิลาวรรณ รพีพิศาล	๑. การพัฒนาบุคคลจะนำมาใช้กับบุคลากรระดับบริหาร ๒. ผู้บริหารระดับต่างๆ ให้ความสำคัญทั้งด้านร่างกายจิตใจ ความรู้ความสามารถและประสบการณ์
พยัต วุฒิรงค์	การพัฒนาในระดับบุคคลหากมองในแง่ขององค์กร องค์กรคือผู้มีหน้าที่หลักที่จะเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาบุคคล ด้วยวิธีการบริหารทรัพยากรมนุษย์
ชมสุภัค ครุฑทะ	การพัฒนาในระดับบุคคลเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากกิจกรรมการพัฒนาส่วนบุคคลเป็นการช่วยเหลือบุคลากรโดยสร้างจุดแข็งด้านความรู้ความสามารถ ทักษะ ทัศนคติทำให้จุดอ่อนหายไป สามารถดึงศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ให้มีประสิทธิภาพขององค์กรและทำให้เป้าหมายของบุคคลมีความสำเร็จ

^{๑๒}ชมสุภัค ครุฑทะ, “ความต้องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่ประชาคมอาเซียน”, วารสารวิชาการ ศิลปศาสตร์ประยุกต์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๔) : ๖๓-๗๐.

๒.๑.๓ การพัฒนาอาชีพ

การพัฒนาอาชีพเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในอาชีพวิชาชีพและการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้เป้าหมายอาชีพบรรลุผลมีการให้คำจำกัดความการพัฒนาอาชีพว่าเป็นปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยทางจิตวิทยาสังคมวิทยาเศรษฐศาสตร์กายภาพและโอกาสที่หล่อหลอมผลของงานอาชีพวิชาชีพที่บุคคลอาจเข้าร่วมในช่วงชีวิตของเขาการพัฒนาอาชีพเป็นลักษณะที่สำคัญของการพัฒนามนุษย์มันรวมถึงช่วงชีวิตและความสนใจทั้งหมดของคนทั้งคนการพัฒนาอาชีพเกี่ยวข้องกับบทบาทงานในอดีตปัจจุบันและอนาคตของบุคคลการพัฒนาอาชีพเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับความเจริญงอกงามผ่านชีวิตและงานเกี่ยวกับการเรียนรู้การมีประสบการณ์การเป็นอยู่การทำงานและการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการสร้างและการค้นพบแนวทางผ่านชีวิตและการทำงานของบุคคล

ความสำคัญของการพัฒนาอาชีพได้แก่

- (๑) การพัฒนาอาชีพช่วยพัฒนาทักษะและสมรรถนะของพนักงานเพื่อการริเริ่มการขยายและการจัดองค์การอย่างมีประสิทธิภาพโดยการโฟกัสไปยังสถานการณ์ธุรกิจและวิถีปฏิบัติที่เป็นจริง
- (๒) การพัฒนาอาชีพช่วยพัฒนาจิตวิญญาณและศักยภาพการประกอบการค้าในหมู่พนักงานเพื่อให้เขาเป็นนวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จ
- (๓) เพื่อช่วยให้ได้มาซึ่งทักษะความรู้และสมรรถนะที่จำเป็นเพื่อความเป็นเลิศขององค์กร
- (๔) เพื่อทักษะและสร้างศูนย์รวมของคนที่มีความสามารถพิเศษเพื่อนำกลยุทธ์ทางธุรกิจขององค์กรออกใช้โดยประสบความสำเร็จ
- (๕) เพื่อสร้างและนำระบบการบริหารที่มีความเป็นเลิศในองค์กรออกใช้
- (๖) เพื่อช่วยการวางแผนและพัฒนาการสืบทอดตำแหน่งเพื่อประกันความเจริญงอกงามและความสำเร็จในระยะยาวขององค์กร
- (๗) การพัฒนาอาชีพช่วยเพิ่มการจูงใจคุณภาพและผลิตภาพของพนักงาน
- (๘) ความสนใจขององค์กรต่อการพัฒนาอาชีพช่วยดึงดูดนักวิชาการระดับสูงและรักษาไว้ซึ่งพนักงานที่มีคุณค่า
- (๙) การสนับสนุนการพัฒนาอาชีพและความเจริญงอกงามของพนักงานเป็นปรัชญาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ดังนั้น การพัฒนาอาชีพจึงเป็นความพยายามที่ดำเนินอย่างต่อเนื่องและเป็นทางการซึ่งโฟกัสไปยังการพัฒนาพนักงานให้มีความสามารถมากขึ้น^{๑๓} เพราะทรัพยากรที่สำคัญที่สุดคือคนคนเป็นสื่อสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาอาชีพทรัพยากรคนของประเทศส่วนใหญ่อยู่ในชนบทซึ่งเป็นทรัพยากรที่ต้องใช้แรงงานและเป็นทรัพยากรที่ด้อยคุณภาพเนื่องจากขาดการเรียนรู้ขาดโอกาสของ

^{๑๓}ชาญชัย อาจินสมาจาร, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม, หน้า ๑๖๘.

การฝึกฝนอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๔} ถือว่าเป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรให้เติบโตก้าวหน้าตามสายงานนั้นซึ่งขึ้นอยู่กับบทบาทขององค์กรที่ต้องพัฒนาให้บุคลากรแต่ละคนมีความรู้ความสามารถและความรับผิดชอบงานในตำแหน่งที่สูงขึ้นได้อย่างมั่นใจโดยจัดให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรต่างๆ ขณะเดียวกันตัวบุคลากรเองก็ต้องขวนขวายหาความรู้ประสบการณ์และทักษะเพิ่มเติมด้วยตนเองเมื่อองค์กรมีการขยายขอบเขตงานและต้องการบุคลากรที่มีศักยภาพรับผิดชอบงานในหน้าที่ดังกล่าวบุคลากรที่มีความเตรียมความพร้อมในงานอาชีพนั้นย่อมมีโอกาสได้รับการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งขึ้น^{๑๕} และการพัฒนาสายอาชีพเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์สอดคล้องระหว่างเป้าหมายของบุคคลในเรื่องงานกับเป้าหมายขององค์กรเพื่อแสดงให้บุคลากรทราบถึงบทบาทหน้าที่ตำแหน่งงานและความก้าวหน้าทางอาชีพของตนซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร^{๑๖} พนักงานใหม่ทุกคนเมื่อได้รับการบรรจุเข้าทำงานย่อมจะมีความหวังที่จะมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานหากองค์กรให้ความสำคัญกับกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องดำเนินการทุกอย่างเพื่อความมั่นคงและเป็นหลักประกันให้กับพนักงานว่าเมื่อเข้าร่วมกับองค์กรแล้วทุกคนจะมีความก้าวหน้าในอาชีพอย่างแน่นอนดังนั้นองค์กรจะต้องดำเนินการต่างๆ เพื่อการพัฒนาสายอาชีพ (Career Development) ให้กับพนักงานทุกคน^{๑๗}

ในเรื่องการพัฒนาสายอาชีพตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ในการพัฒนาอาชีพถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพราะว่าทุกคนที่เข้ามาทำงานก็ย่อมต้องการความเจริญก้าวหน้าในการงานอาชีพของตนถือได้ว่าเป็นผลตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรอาจจะมีการเลื่อนตำแหน่งงานในหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งเพื่อไปสู่ตำแหน่งสูงสุดของสายงานนั้นๆ

^{๑๔}พินิจดา วีระชาติ, การฝึกอบรมกับการพัฒนาอาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖.

^{๑๕}วิลาวรรณ รพีพิศาล, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖๖.

^{๑๖}สุจิตรา ธนानันท์, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๘.

^{๑๗}อนิวัช แก้วจำนง, การจัดการทรัพยากรมนุษย์, (สงขลา : บริษัทนาศิลป์โฆษณาจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๑.

ตารางที่ ๒.๓ การพัฒนาอาชีพ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชาญชัย อาจินสมาจาร	การพัฒนาอาชีพ คือ ๑. การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้เป้าหมายอาชีพบรรลุผล ๒. ความสำคัญของการพัฒนาอาชีพ
พนิจดา วีระชาติ	การพัฒนาอาชีพ ๑. คนเป็นสื่อสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาอาชีพ ๒. เป็นทรัพยากรที่ต้องใช้แรงงาน
วิลาวรรณ รพีพิศล	การพัฒนาอาชีพ ๑. พัฒนาให้บุคลากรแต่ละคนมีความรู้ความสามารถและความรับผิดชอบงาน ๒. จัดให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรต่างๆ
สุจิตรา ธนानันท์	การพัฒนาอาชีพ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์สอดคล้องระหว่างเป้าหมายของบุคคลในรายงานกับเป้าหมายขององค์กร
อนิวัช แก้วจำนง	การพัฒนาอาชีพ องค์กรจะต้องดำเนินการต่างๆเพื่อการพัฒนาศายอาชีพ (Career Development) ให้กับพนักงานทุกคน

๒.๑.๔ การพัฒนาองค์การ

การพัฒนาองค์การเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผนไว้ล่วงหน้าเป็นการวัดประเมินค่าตัวเองที่อยู่บนรากฐานของค่านิยมโดยมีความเกี่ยวข้องกับการนำเทคนิคการพัฒนาองค์การเข้ามาใช้อย่างมีแผนนอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับกลยุทธ์และเทคโนโลยีต่างๆกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์การทั้งระบบให้ดีขึ้น^{๑๘} เป็นกระบวนการที่วางแผนและจัดการอย่างมีระบบระเบียบมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมและระบบการปฏิบัติต่างๆในองค์การด้วยความมุ่งหมายที่จะเพิ่มพูนประสิทธิภาพขององค์การในการแก้ปัญหาและบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การได้อย่างสมบูรณ์

^{๑๘}จุมพล หนิมพานิช, การบริหารและการพัฒนาองค์การ หน่วยที่ ๔, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๑.

สาเหตุที่ต้องพัฒนาองค์การ สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในองค์การ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์การให้องค์การต่างๆ ต้องเตรียมความพร้อมเชิงกลยุทธ์ในการรับสภาพกับภาวะการณ์ที่อาจจะกระทบต่อองค์การและทำให้เกิดความเสียหายได้ทุกขณะดังนั้นสาเหตุที่ต้องมีการพัฒนาองค์การมีดังนี้

๑. ความต้องการปรับปรุงองค์การให้ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น (The Need for New Organizational Forms) หมายถึง ความต้องการในการเปลี่ยนแปลงกระบวนการดำเนินงานขององค์การให้มี ความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ในลักษณะต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุ วัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลภายใต้สภาพแวดล้อมในลักษณะต่างๆ

๒. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ (The Focus on Cultural Change) หมายถึง ความเข้าใจความแตกต่างทางทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อของบุคคลในองค์การ การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์การขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

๓. การให้สังคมได้มีส่วนร่วมรับรู้มากขึ้น (The Increase in Social Awareness) หมายถึง การให้บุคคลในองค์การทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม ร่วมรับรู้ปัญหาและการเปลี่ยนแปลง ร่วมในการแสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมในการบริหารที่มีใช้เป็นการตัดสินใจจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ฝ่ายเดียว^{๑๙}

ความจำเป็นของการพัฒนาองค์การ

องค์การสมควรได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอสาเหตุที่ทำให้เกิดความจำเป็นของการพัฒนาองค์การมีดังต่อไปนี้

๑. การเปลี่ยนแปลงตามวงจรชีวิตขององค์การมี ๕ ช่วง คือ

- ๑) ช่วงการเกิด
- ๒) ช่วงการเติบโต
- ๓) ช่วงเข้มแข็ง
- ๔) ช่วงการเปลี่ยนแปลง
- ๕) ช่วงตกต่ำ

๒. อิทธิพลของปัจจัยสิ่งแวดล้อม

^{๑๙}เนตร์พัฒนา ยาวีราข, การจัดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทริปเพิ้ลกรุ๊ป, ๒๕๕๖) หน้า ๒๘.

องค์การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมองค์การจึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมขององค์การซึ่งมีอิทธิพลทำให้องค์การได้รับผลกระทบไปด้วยปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อองค์การได้แก่สภาพเศรษฐกิจการเมืองสังคมวัฒนธรรมและเทคโนโลยี

๓. การด้อยประสิทธิภาพขององค์การ

การขาดประสิทธิภาพในการทำงานทั้งระดับบุคคลและหน่วยงานจะเป็นที่สังเกตพบโดยทั่วไปการใช้ทรัพยากรไม่คุ้มค่าเกิดการสูญเปล่าการใช้เวลาใช้คนและใช้งบประมาณที่มากเกินไปความจำเป็นมีผลกระทบต้นทุนและการลงทุนที่สูงทำให้ผลลัพธ์ที่ได้รับมีมูลค่าน้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราส่วนกับการลงทุนซึ่งเมื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาจะพบข้อบกพร่องทั้งโครงสร้างองค์การนโยบายการบริหารงานบุคคลการใช้เทคโนโลยีการควบคุมคุณภาพการผลิตและปัญหาคุณภาพบุคลากรเป็นที่มาของการด้อยประสิทธิภาพทั้งบุคคลและองค์การ^{๒๐}การนำความรู้จากพฤติกรรมศาสตร์ (behavioral science) มาใช้ในความพยายามระยะยาวเพื่อปรับปรุงความสามารถขององค์การในการต่อสู้เอาชนะให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การและเพิ่มความสามารถขององค์การในการแก้ปัญหา^{๒๑}

การพัฒนาองค์การ (Organization Development) การพัฒนาองค์การ มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพ และปรับปรุงสุขภาพขององค์การให้แข็งแรงสมบูรณ์ยิ่งกว่าเดิม นอกจากนี้การพัฒนาองค์การจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดขึ้นในจุดใดจุดหนึ่ง แต่จะต้องเป็นไปทั่วทั้งระบบขององค์การ และการพัฒนาองค์การจะต้องคำนึงถึงการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม ซึ่งจะต้องเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงที่ความคิดของคนในองค์การเสียก่อน เมื่อคนในองค์การเปลี่ยนแปลงความคิดแล้วย่อมจะช่วยส่งผลเชื่อมโยงไปยังการปรับเปลี่ยนโครงสร้างในการทำงาน และปรับเปลี่ยนการใช้เทคโนโลยี^{๒๒}

การพัฒนาองค์การที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้คือการพัฒนาองค์การเป็นกระบวนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความคิดและเป้าหมายจากผู้บริหารระดับสูงที่จะทำให้องค์การพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อแก้ปัญหาเพื่อให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์

^{๒๐}สมใจ ลักษณะ, *การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน*, พิมพ์ครั้งที่๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๔๗ – ๒๔๙.

^{๒๑}Bowditch, James L. and Buono, Anthony F, *A Primer on Organizational Behavior*, (New York : John Wiley and Sons, 1990), p. 508.

^{๒๒}นิสสารก เวชยานนท์, *บทความวิชาการ HR*, (คณะรัฐประศาสนศาสตร์ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐ - ๔๐.

ตารางที่ ๒.๔ การพัฒนาองค์การ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
จุมพล หนีพานิช	๑. เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผนไว้ล่วงหน้า ๒. เกี่ยวพันกับการนำเทคนิคการพัฒนาองค์การเข้ามาใช้อย่างมีแผน
เนตร์พัฒนา ยาวีราช	สาเหตุที่ต้องพัฒนาองค์การ ๑. ความต้องการปรับปรุงองค์การให้ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น ๒. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ ๓. การให้สังคมได้มีส่วนร่วมรับรู้มากยิ่งขึ้น
สมใจ ลักษณะ	๑. การเปลี่ยนแปลงตามวงจรชีวิตขององค์การมี ๕ ช่วง ๒. อิทธิพลของปัจจัยสิ่งแวดล้อม ๓. การด้อยประสิทธิภาพขององค์การ
Bowditch, James L. and Buono, Anthony F.	๑. ความรู้จากพฤติกรรมศาสตร์ ๒. เพิ่มความสามารถขององค์การในการแก้ปัญหา
นิสดารค์ เวชยานนท์	การพัฒนาองค์การ (Organization Development) การพัฒนาองค์การ มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพ และปรับปรุงสุขภาพขององค์การให้แข็งแกร่งสมบูรณ์ยิ่งกว่าเดิม

๒.๒ แนวคิด เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ

สุขภาพดี หมายถึง การมีสภาวะความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีไม่เพียงปราศจากโรคหรือไม่มีความพิการเท่านั้น แต่หมายถึงการมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างดีด้วย

ในการประชุมสมัชชาอนามัยโลกสมัยที่ ๓๐ พ.ศ. ๒๕๒๐ ขององค์การอนามัยโลก ประเทศภาคีสมาชิก ได้มีมติให้ “สุขภาพดีถ้วนหน้า” หรือ “health for all” เป็นเป้าหมายหลักทางสังคมและจากผลการประชุมใหญ่ที่เมืองอัลมาตา (Alma Ata) ประเทศรัสเซีย ได้มีข้อตกลงระบุให้ “การสาธารณสุขมูลฐาน” หรือ “primary health care” เป็นกลวิธีหลักที่จะช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมายการมีสุขภาพดีถ้วนหน้า และเรียกร้องให้ทุกชาติสนับสนุนงานสาธารณสุขมูลฐานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยผสมผสานไปกับการพัฒนาทุกสาขาทั้งในระดับชุมชนและระดับชาติทั้งภาครัฐและเอกชน เนื่องจากพบว่าประมาณ ๓ ใน ๔ ของพลเมืองโลก ยังไม่มีโอกาสเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุขที่เหมาะสม และในประเทศที่กำลังพัฒนายังมีคนตายด้วยโรคติดต่อ ซึ่งบางโรคสามารถป้องกันได้ อัตราการตายของทารกยังอยู่ในระดับสูง และยังมีจำนวนประชาชนอีกจำนวนล้านที่ต้องมีชีวิตอยู่อย่างแร้นแค้นหรือทุพพลภาพ อันเนื่องมาจากการขาดสารอาหารและโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ^{๒๓}

สำหรับประเทศไทยได้นำเอาสาธารณสุขมูลฐานมาใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ ซึ่งเป็นระบบที่ประชาชนเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการช่วยเหลือดูแลสุขภาพของตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นที่ระดับครอบครัวหรือระดับหมู่บ้าน บุคลากรที่ใช้บริการหรือช่วยเหลือประชาชน คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ขึ้นมา หรือผู้นำที่อยู่ในชุมชน ในหมู่บ้านมาอบรมพัฒนาให้มีความสามารถช่วยเหลือชาวบ้าน โดยรัฐให้การสนับสนุนด้านวิชาการ ข้อมูลข่าวสาร การให้การศึกษาดูแบบและระบบส่งต่อผู้ป่วย โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก และให้มีการพัฒนาสาธารณสุขไปพร้อมกับการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ตลอดจนทำหน้าที่ประสานและดำเนินงานในกรม กองต่างๆ ของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อนำไปสู่การสุขภาพดีถ้วนหน้า

การดำเนินการสาธารณสุขมูลฐานในช่วงที่ผ่านมาพบว่ามีจุดอ่อนในการดำเนินการอยู่ ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำภายในประเทศส่งผลอย่างรุนแรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งผลให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ นำเอาปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทาน แก่ประชาชนมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปในทิศทางเดียวกันกระทรวงสาธารณสุขจึงมีการเชื่อมโยงเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับสุขภาพ คือ เน้นการพึ่งพาตนเอง ให้มีความพอเพียงต่อสุขภาพ สร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนในการส่งเสริมสุขภาพ

^{๒๓} สำนักงานคณะกรรมการ สาธารณสุขมูลฐาน, คู่มือการปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐาน, (กรุงเทพมหานคร: การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๒), หน้า ๘-๑๐.

แม้ว่าจะมีการปฏิรูประบบสุขภาพที่มุ่งสร้างสุขภาพดีและให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการดำเนินการตามพระราชบัญญัติระบบสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งขณะนี้ อยู่ระหว่างการยกร่างมีเนื้อหาและวิธีการส่วนใหญ่ยังคงเป็นกลไกการจัดการของภาครัฐ โดยที่ประชาชนยังเป็นผู้รับบริการทำให้ประชาชนอยู่ในภาวะพึงพิง ขาดกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการระบบสุขภาพด้วยตนเอง และขาดความเป็นรูปธรรม ในการสร้างสุขภาพที่เป็นระบบ นอกจากนี้ระบบ สุขภาพใหม่ที่เกิดขึ้นมายังเป็นระบบที่มีโครงสร้างอำนาจอยู่ในกลุ่มวิชาชีพเฉพาะ ซึ่งความ แตกต่างจากระบบเดิมยังไม่ชัดเจน อาจจะต้องใช้เวลาอีกพอสมควรในการปรับระบบให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของประชาชนมาเชื่อมต่อเพื่อให้เกิดการบรรลุผลเป็นจริงได้ ซึ่งภาคี อสม. ได้เสนอต่อคณะกรรมการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติให้บรรจุบทบาทภาคประชาชน และองค์กรการจัดระบบสุขภาพที่เรียกว่าระบบสุขภาพภาคประชาชน ไว้ในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติด้วย

ระบบสุขภาพที่ดี มีปรัชญาสำคัญ คือ ต้องให้การดูแลสุขภาพในทุกมิติแบบผสมผสานทั้ง การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟู มีบริการเป็นของชุมชนไม่เพียงแต่ยื่นให้ถึงในชุมชนเท่านั้นหากแต่เป็นการบริการแบบองค์รวมสอดคล้องกับวิถีชุมชนเป็นระบบที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน ลดการผูกขาดและพึงพิงเฉพาะบุคลากร และเทคโนโลยีด้านสุขภาพลง เน้นการสร้างสุขภาพมีการกระจายในทุกมิติและทุกระดับจนประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการระบบสุขภาพเพราะสุขภาพเป็นสิทธิของทุกคน และทุกคนมีหน้าที่ช่วยกันพัฒนาสุขภาพ

ระบบสุขภาพภาคประชาชน คือ การทำให้พึ่งตนเองของประชาชน ซึ่งการพึ่งตนเองเป็นตัวเร่งให้ประชาชนเข้มแข็ง ลดการพึ่งรัฐ และจะทำให้เกิดสุขภาพดีแบบพอเพียงซึ่งสุขภาพที่ดีจะเกิดขึ้นได้ เป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่จะต้องดูแลสุขภาพตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดูแลสุขภาพในชุมชนในสังคม ดังนั้นระบบสุขภาพภาคประชาชนจึงน่าจะเป็นระบบที่จะเติมเต็มระบบสุขภาพของชาติระบบเดิมและเกิดเป็นระบบสุขภาพที่สมบูรณ์ขึ้น เพราะเป็นกลไกการเชื่อมต่อนะหว่างกลไกภาครัฐกับภาคประชาชน ที่จะให้บรรลุผลการมีสุขภาพดี และลดค่าใช้จ่ายในระบบของสุขภาพลดลง

ในปัจจุบันอาจมีระบบสุขภาพภาคประชาชนอยู่แล้วในรูปแบบต่างๆ กัน โดยที่ยังไม่มีการรวบรวมหรือศึกษาอย่างเป็นระบบ แต่ถ้าจะอาศัยสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันมาเป็นแนวทางเพื่อคาดหมายว่าระบบสุขภาพภาคประชาชนเป็นอย่างไรนั้น ยังไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้ เพราะชุมชนบางแห่งสามารถสร้างกระแสนี้อาจมีส่วนร่วมได้จนสามารถต่อรองกับหน่วยงานของรัฐเพื่อพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของชุมชนได้สำเร็จนั้น มักจะเกิดการรวมกลุ่มกัน เมื่อเกิดวิกฤตประการหนึ่งประการใดกับชุมชนและคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ตน ส่วนมากเป็นการรวมกลุ่มกันแบบหลวมแล้วสลายไปเมื่อเสร็จภารกิจหรือเมื่อพ้นวิกฤต เป็นต้น ในขณะที่การพัฒนาสุขภาพภาคประชาชนต้องการการพัฒนาต่อเนื่องอย่างเป็นระบบจนเป็นวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งอาจจะมีลักษณะเฉพาะแต่ละชุมชน เมื่อ

เป็นเช่นนี้การพัฒนาสุขภาพภาคประชาชนจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ให้แก่ชุมชนได้ใช้ศักยภาพ (competence) อย่างเต็มที่เพื่อการเรียนรู้ พัฒนาระบบการตัดสินใจ เพื่อการริเริ่มสังเคราะห์ระบบสุขภาพของชุมชนได้เอง และสามารถดำเนินการให้ระบบดังกล่าวมีความต่อเนื่อง (comprehension) และพัฒนาต่อไป

ระบบสุขภาพภาคประชาชน หมายถึงกระบวนการที่สมาชิกของสังคมหรือชุมชนนั้นมีความรู้ ความเข้าใจ ร่วมมือกันดูแล และบริหารจัดการให้เกิดสุขภาวะที่ดีขึ้นพื้นฐานด้วยตนเอง ด้วยการสนับสนุนองค์ความรู้ เทคโนโลยีและทรัพยากรที่จำเป็นจากภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น^{๒๔}

โดยองค์ประกอบของการพัฒนาระบบสุขภาพภาคประชาชน เพื่อการพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

“คน” เป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญในการพัฒนาใดๆ ก็ตามจะต้องมีคนที่อยู่ในชุมชนรวมตัวกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ อาจเริ่มจากคนกลุ่มหนึ่งอาจจะมากหรือน้อยก็ตามซึ่งมีความแตกต่างหลายกลุ่ม ต่างอาชีพ ต่างฐานะ ต่างความคิด ต่างเพศ ต่างวัย แต่มีจิตใจเดียวกันเพื่อส่วนรวมและมีเป้าหมายร่วมกัน มีการขยายแนวร่วมออกไปเรื่อยๆ

“องค์ความรู้” ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน จำเป็นต้องมีองค์ความรู้ วิธีการ เทคโนโลยี ภูมิปัญญาและประสบการณ์ จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอดและการกระจายความรู้ข้อมูลข่าวสารในชุมชน

“ทุน” เพื่อการพัฒนาสุขภาพ การดำเนินงานพัฒนาสุขภาพ จำเป็นต้องอาศัยทุนที่เป็นตัวเงิน และทุนที่ไม่ใช่ตัวเงินหรือทุนทางสังคมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทุนที่เป็นตัวเงินจะมีความหมายในลักษณะการเงินการคลังด้านสุขภาพและการพัฒนาด้านต่างๆ เพื่อจัดการบริการให้กับคนในชุมชนอย่างคุ้มค่า คุ้มค่าที่ทำงานและประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด ซึ่งแต่ละชุมชนสามารถแสวงหาแหล่งทุนได้ทั้งภายนอกและภายในชุมชน นำมาบริหารจัดการให้เกิดผลกำไรแล้วนำดอกผลมาใช้ในการพัฒนาต่อไปดังแสดงในตารางที่ ๒.๕

^{๒๔} กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, สิทธิ หน้าทีพลเมือง ระบบสุขภาพภาคประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: กองสนับสนุนสุขภาพภาคประชาชน, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒.

ตารางที่ ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับระบบสุขภาพภาคประชาชน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สำนักงานคณะกรรมการ สาธารณสุขมูลฐาน	การมีสภาวะความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกาย และจิตใจ ซึ่งมีใช้เพียงปราศจากโรคหรือไม่มี ความพิการเท่านั้น
กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ	กระบวนการที่สมาชิกของสังคมหรือชุมชนนั้น มีความรู้ ความเข้าใจ ร่วมมือกันดูแล และบริหาร จัดการให้เกิดสภาวะที่ดีขึ้นพื้นฐานด้วยตนเอง ด้วยการสนับสนุนองค์ความรู้ เทคโนโลยีและ ทรัพยากรที่จำเป็นจากภาครัฐ ภาคเอกชน

๒.๓ แนวคิด เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

โดยทั่วไปเป็นที่ยอมรับกันว่า สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างยิ่งเนื่องจาก สิ่งแวดล้อมให้ปัจจัย ๔ เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยา รักษาโรค นอกจากนี้ยังให้พลังงานความปลอดภัยในการดำรงชีวิตและสิ่งอำนวยความสะดวกแต่ ปัจจุบันสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มเสื่อมลงทั้งปริมาณและคุณภาพ มีการปนเปื้อนของมลพิษในอัตราที่ เพิ่มขึ้นทั้งในดิน อากาศ น้ำจืด น้ำทะเล อาหารรวมทั้งการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในเขตเทศบาล จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งเพื่อคุณภาพที่ดีขึ้นของชีวิต

๒.๓.๑ ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) หมายถึงสิ่งที่ปรากฏอยู่ตามธรรมชาติหรือสิ่งที่ขึ้นเอง อำนวยประโยชน์แก่มนุษย์และธรรมชาติด้วยตนเอง^{๒๕} ถ้าสิ่งนั้นยังไม่ให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ ก็ไม่ถือว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติ^{๒๖} ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติมักจะมองในแง่ที่ว่าเป็นสิ่ง อำนวยประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม หากไม่ได้ให้ประโยชน์อะไรเลยก็คงไม่ใช่ทรัพยากร

^{๒๕}ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง, การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์อักษร, ๒๕๒๓), หน้า ๔.

^{๒๖}เกษม จันทรแก้ว, วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๔.

ธรรม ชาติ ดังนั้นจึงมีการจัดประเภททรัพยากรธรรมชาติไว้หลายประเภทด้วยกัน เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ ฯลฯ

การใช้คำว่า "ทรัพยากรธรรมชาติ" และคำว่า "สิ่งแวดล้อม"^{๒๗} บางครั้งผู้ใช้อาจจะเกิดความสับสนไม่ทราบว่าจะใช้คำไหนดี จึงนำพิจารณาว่าคำทั้งสองนี้มีความคล้ายคลึงและแตกต่างกันอย่างไร ในเรื่องนี้ ได้เสนอไว้ดังนี้

๑. ความคล้ายคลึงกัน คือ เกิดขึ้นตามธรรมชาติเหมือนกันทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่างเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์ต่อมนุษย์เช่นกัน มนุษย์รู้จักใช้ รู้จักคิดในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ และมนุษย์อาศัยอยู่ในทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ก็ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติแล้วมนุษย์ก็เรียกสิ่งต่างๆทั้งหมดว่า "สิ่งแวดล้อม" ความคล้ายคลึงกันของคำว่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ที่ว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม

๒. ความแตกต่าง ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่สิ่งแวดล้อมนั้นประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติหากขาดทรัพยากรธรรมชาติมนุษย์จะไม่สามารถสร้างสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ได้เลยถ้าแยกมนุษย์ออกมาในฐานะผู้ใช้ประโยชน์จากสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ เมื่อกล่าวถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จึงควรใช้คำว่า "ทรัพยากรธรรมชาติ" แต่ถ้าต้องการกล่าวรวม ๆ ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ก็ควรใช้คำว่า "สิ่งแวดล้อม" แต่ถ้าต้องการเน้นเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน ควรใช้คำว่า "ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม"

สรุปได้ว่าทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน และกำลังแรงงานมนุษย์ เป็นต้น ส่วนความหมายของสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนเราสามารถแยกการให้คำจำกัดความไว้ ดังนี้ สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งสิ่งที่มีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต เห็นได้ด้วยตาเปล่า และไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่า รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ประเภทสิ่งแวดล้อมจะประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์นั่นเอง^{๒๘} คือ

๑) สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ได้แก่ บรรยากาศ น้ำ ดิน แร่ธาตุ และสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บนโลก (พืช และสัตว์) ฯลฯ

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๘.

^{๒๘} ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ทรัพยากรธรรมชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://local.environnet.in.th/formal_data2.php?id=71, [๒๐ ส.ค. ๒๕๕๙].

๒) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สาธารณูปการต่างๆ เช่น ถนน เชื้อเพลิง น้ำ ฯลฯ หรือระบบของสถาบันสังคมมนุษย์ ที่ดำเนินชีวิตอยู่ ฯลฯ

โดยคำนิยามแล้ว จะเห็นได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทนั้น จะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งแวดล้อมทุกชนิดไม่เป็นทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด ซึ่งอาจกล่าวสรุปได้ว่า การที่จะจำแนกสิ่งแวดล้อมใดๆ เป็นทรัพยากรธรรมชาตินั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น เกิดจากความต้องการของมนุษย์ที่จะนำสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง เกิดจากการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ถ้ายังไม่นำมาใช้ก็เป็นสิ่งแวดล้อม แต่ถ้านำมาใช้ประโยชน์ได้ ก็จะกลายเป็นทรัพยากรธรรมชาติในช่วงเวลานั้นๆ

ส่วนสภาพภูมิศาสตร์และความห่างไกลของสิ่งแวดล้อม ถ้าอยู่ไกลเกินไปจนคนไม่สามารถนำมาใช้ ก็จะไม่สามารถแปรสภาพเป็นทรัพยากรธรรมชาติได้ นอกจากนี้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มคละกันไป โดยอยู่ร่วมกันอย่างมีกฎ ระบบ ข้อบังคับทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และที่มนุษย์กำหนดขึ้นมา การอยู่เป็นกลุ่มของสรรพสิ่งเหล่านี้ จะแสดงพฤติกรรมร่วมกันภายในขอบเขต และแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มออกมาอย่างชัดเจน กลุ่มของสรรพสิ่งเหล่านี้จะเรียกว่า ระบบนิเวศ หรือระบบสิ่งแวดล้อม นั่นเองทำให้มนุษย์จำเป็นต้องมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไป อย่างไม่ขาดแคลน^{๒๙} หรืออาจหมายถึง กระบวนการจัดการ แผนงาน หรือกิจกรรมในการจัดสรร และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการในระดับต่างๆของมนุษย์ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคือเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ ด้วยการใช้อย่างประหยัด และสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาดประหยัดและก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ถ้าเราจะกำหนดว่า สิ่งแวดล้อมที่เรากล่าวกันทั่วไป เป็นเรื่องของปัญหาภาวะมลพิษ อันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือจากผลของความก้าวหน้าของการพัฒนาแล้ว เราก็สามารถให้คำจำกัดความแยกแยะการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการสิ่งแวดล้อมได้

^{๒๙} คลังความรู้สู่ความเป็นเลิศทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี, มนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.scimath.org/socialnetwork/groups/viewbulletin/1184-?groupid=๒๐> มกราคม ๒๕๖๗].

๒.๓.๒ แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด รวมทั้งการสงวน เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาตินั้น สามารถให้ผลได้อย่างยาวนาน เป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง ส่วนการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีได้นั้น จะต้องดำเนินการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาภาวะมลพิษ ที่จะมัลต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ปลอดภัย ทำให้สิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวเรามีผลดีต่อคุณภาพชีวิตนั่นเอง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะต้องยึดหลักการทางอนุรักษ์วิทยา เพื่อประกอบการดำเนินงานในการจัดการดังนี้^{๓๐}

๑) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ใช้อย่างฉลาด หรือใช้ตามความจำเป็น ไม่ใช้อย่างฟุ่มเฟือย และไม่เกิดการสูญเปล่า หรือเกิดการสูญเปล่าน้อยที่สุด

๒) การประหยัดของทรัพยากร และของที่กำลังสูญพันธุ์

๓) การปรับปรุง ซ่อมแซมสิ่งที่เสื่อมโทรมให้คืนสภาพก่อนนำไปใช้ เพื่อให้ระบบสิ่งแวดล้อมดีขึ้น ทำให้เกิดแนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการทางวิทยาศาสตร์ คือ

แนวคิดการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากสาขาวิทยาศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีทฤษฎีว่าต้องจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ ปัญหาทางทรัพยากรธรรมชาติสามารถนำหลักการทางวิทยาศาสตร์ ทั้งวิทยาศาสตร์กายภาพและ วิทยาศาสตร์สังคมมาช่วยแก้ปัญหาได้ โดยการผลิตและสร้างเทคโนโลยีเข้ามาจัดการ^{๓๑}

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของแนวคิดนี้ก็เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์เป็นหลัก ซึ่งเห็นว่าเป็นพัฒนาการทางสังคมและเป็นความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ (modern environmentalism) แนวคิดนี้เป็นที่มาของคำว่า “มนุษย์เป็นนายของธรรมชาติ” (man is the master of nature) บางครั้งก็ถูกเรียกว่าแนวคิดที่เห็นมนุษย์เป็นใหญ่ (anthropocentrism) ถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่มีการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติอยู่ภายใต้วาทกรรมทางวิทยาศาสตร์ ที่เกิดขึ้นมานานกว่าศตวรรษและยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน แนวคิดนี้มีความเชื่อ ๒ แนวทางสำคัญคือ

^{๓๐} สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, เล่มที่ ๑๙, เรื่องที่ ๑ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=19&chap=1&page=t19-1-infodetail02.html> [๒๔ มกราคม ๒๕๖๗].

^{๓๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๗๓-๗๔.

(๑) เชื่อว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นกลไกของธรรมชาติ หมายถึงทฤษฎีต่าง ๆ ถือเป็นกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ หรือเป็นความจริงสูงสุดที่ได้พัฒนาขึ้นบนพื้นฐานแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ทฤษฎีต่าง ๆ ตามแนวคิดนี้จึงเปรียบเสมือนกฎธรรมชาติ โดยมีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการช่วยเปิดเผยความจริงนั้นแก่เรา ซึ่งแนวคิดนี้อาจจัดอยู่ในแนวปรัชญา ปฏิฐานนิยม (positivism)

(๒) เชื่อว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือของมนุษย์ ซึ่งหมายถึงทฤษฎีต่าง ๆ นั้นไม่ถือว่าจริงหรือเท็จเพียงแต่อยู่ที่ว่าจะใช้ได้หรือไม่เท่านั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งทฤษฎีเป็นเสมือนเครื่องมือของมนุษย์เท่านั้น แนวคิดนี้เชื่อว่าโลกวิวัฒนาการอยู่ตลอดเวลา มนุษย์สามารถใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ได้^{๓๒}

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของแนวคิดนี้ เน้นการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นสูง เน้นที่ประสิทธิภาพ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตัวอย่าง เช่น การแก้ไขปัญหาดินเสื่อมโทรมด้วยการใช้สารเคมีหรือใช้การปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงธาตุไนโตรเจน การแก้ไข ปัญหาสารตกค้างในแม่น้ำด้วยการลดสารพิษที่ถูกปล่อยจากโรงงานอุตสาหกรรม หรือการจัดการแก้ไขคุณภาพน้ำด้วยการเติมแบคทีเรียบางชนิดหรือด้วยการกำจัดตะกอนตกค้าง การจัดการแก้ไข ปัญหา ป่าไม้ด้วยการศึกษากระบวนการทางอุทกวิทยาหรือการปลูกป่าแบบผสมผสาน จะเห็นได้ว่าวิธีการจัดการในแนวคิดกลุ่มนี้จะมุ่งไปที่เรื่องของวัตถุและกระบวนการเป็นสำคัญ

^{๓๒} รศ.ดร.ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิภาษา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕๑.

๒.๓.๓ หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้เหมาะสมและได้รับประโยชน์สูงสุดดังนี้^{๓๓}

๑. การถนอม เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติทั้งปริมาณและคุณภาพให้มีอยู่นานที่สุด โดยพยายามใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพ เช่น การเลือกจับปลาที่มีขนาดโตมาใช้ในการบริโภค ไม่จับปลาที่มีขนาดเล็กเกินไป เพื่อให้ปลาเหล่านั้นได้มีโอกาสโตขึ้นมาแทนปลาที่ถูกจับไปบริโภคแล้ว

๒. การบูรณะซ่อมแซม เป็นการบูรณะซ่อมแซมทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดความเสียหายให้มีสภาพเหมือนเดิมหรือเกือบเท่าเดิม บางครั้งอาจเรียกว่าพัฒนา ก็ได้ เช่น ป่าไม้ถูกทำลายหมดไปควรมีการปลูกป่าขึ้นมาทดแทนจะทำให้พื้นที่บริเวณนั้นกลับคืนเป็นป่าไม้อีกครั้งหนึ่ง

๓. การปรับปรุงและการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การนำแร่โลหะประเภทต่าง ๆ มาถลุงแล้วนำไปสร้างเครื่องจักรกล เครื่องยนต์ หรืออุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งจะให้ประโยชน์แก่มนุษย์เรามากยิ่งขึ้น

๔. การนำมาใช้ใหม่ เป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วมาใช้ใหม่ เช่น เศษเหล็กสามารถนำกลับมาหลอมแล้วแปรสภาพสำหรับการใช้ประโยชน์ใหม่ได้

๕. การใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นการนำเอาทรัพยากร อย่างอื่นที่มีมากกว่า หรือหาง่ายกว่ามาใช้ทดแทนทรัพยากรธรรมชาติที่หายากหรือกำลังขาดแคลน เช่น นำพลาสติกมาใช้แทนโลหะในบางส่วนของเครื่องจักรหรือยานพาหนะ

๖. การสำรวจหาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติมเพื่อเตรียมไว้ใช้ประโยชน์ในอนาคต เช่น การสำรวจแหล่งน้ำมันในอ่าวไทย ทำให้ค้นพบแหล่งก๊าซธรรมชาติเป็นจำนวนมากสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งในระยะสั้นและในระยะยาวอีกทั้งช่วยลดปริมาณการนำเข้าก๊าซธรรมชาติจากต่างประเทศได้อีกจำนวนมาก

๗. การประดิษฐ์ของเทียมขึ้นมาใช้ เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดปริมาณการใช้ทรัพยากรธรรมชาติชนิดอื่นๆที่นิยมใช้กัน คือ การผลิตของเทียมขึ้นมาใช้แทนของจริง เช่น ยางเทียม ผ้าเทียม และผ้าไหมเทียม เป็นต้น

๘. การเผยแพร่ความรู้ เป็นการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจใน เรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ รัฐควรมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการวางแผนจัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรัดกุม

๙. การจัดตั้งสมาคม เป็นการจัดตั้งสมาคมหรือชมรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากแนวคิดเกี่ยวกับด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เทศบาลในจังหวัดนนทบุรี จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องจัดบริการที่ดีเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่

^{๓๓} ศิริพรต ผลสินธุ์, *ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม*, (กรุงเทพมหานคร: ดี.ดี.บุ๊คส์ไตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๙๖-๑๙๗.

ในเขตเทศบาลให้ดียิ่งขึ้น โดยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การคุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาป่า รวมถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆ และ การดูแลรักษาพื้นที่ในเขตเทศบาล ซึ่งเป็นที่สาธารณะให้มีความร่มรื่นสวยงาม เป็นสถานที่ที่ ประชาชนในชุมชนใช้เป็นที่พักผ่อนและทำกิจกรรมเนื่องในโอกาสเทศกาลและประเพณีที่สำคัญร่วมกัน

สรุปได้ว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา และการสงวนรักษา การซ่อมแซม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด เพื่อให้สิ่งแวดล้อมนั้น สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไป อย่างไม่ขาดแคลน หรืออาจจะหมายถึง กระบวนการจัดการแผนงาน หรือกิจกรรมในการจัดสรร และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการในระดับต่างๆ ของมนุษย์ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา คือ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด ประหยัด และก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

ตารางที่ ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ทวี ทองสว่างและทัศนีย์ ทองสว่าง	ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) หมายถึงสิ่งที่ปรากฏอยู่ตามธรรมชาติหรือสิ่งที่ขึ้นเอง อำนวยประโยชน์แก่มนุษย์และธรรมชาติด้วยกันเอง
เกษม จันทรแก้ว)	ถ้าสิ่งนั้นยังไม่ให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ ก็ไม่ถือว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติ
ทรัพยากรธรรมชาติ	การใช้คำว่า "ทรัพยากรธรรมชาติ" และคำว่า "สิ่งแวดล้อมคำทั้งสองนี้มีความคล้ายคลึงและแตกต่างกัน ดังนี้ ๑. ความคล้ายคลึงกัน คือ เกิดขึ้นตามธรรมชาติเหมือนกัน ๒. ความแตกต่าง ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่สิ่งแวดล้อมนั้นประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

ตารางที่ ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ/ เล่มที่ ๑๙/เรื่องที่ ๑ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะต้องยึดหลักการทางอนุรักษ์วิทยา เพื่อประกอบการดำเนินงาน ในการจัดการดังนี้ ๑. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ใช้อย่างฉลาด หรือใช้ตามความจำเป็น ไม่ใช้อย่างฟุ่มเฟือย และไม่เกิดการสูญเปล่า หรือเกิดการสูญเปล่าน้อยที่สุด ๒. การประหยัดของที่หายาก และของที่กำลังสูญพันธุ์ ๓. การปรับปรุง ซ่อมแซมสิ่งที่เสื่อมโทรมให้คืนสภาพ ก่อนนำไปใช้ เพื่อให้ระบบสิ่งแวดล้อมดีขึ้น
มนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไป อย่างไม่ขาดแคลน
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)	แนวคิดการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากสาขา วิทยาศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีทรรศนะว่า ต้องจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ ปัญหาทางทรัพยากรธรรมชาติสามารถนำหลักการทางวิทยาศาสตร์ ทั้งวิทยาศาสตร์กายภาพและ วิทยาศาสตร์สังคมมาช่วยแก้ปัญหาได้ โดยการผลิตและสร้างเทคโนโลยีเข้ามาจัดการ

ตารางที่ ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
รศ.ดร.ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติก็เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์เป็นหลักแนวคิดนี้มีความเชื่อ ๒ แนวทางคือ ๑. เชื่อว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นกลไกของธรรมชาติ แนวคิดนี้จัดอยู่ในแนวปรัชญาปฏิฐานนิยม(positivism) ๒. เชื่อว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือของมนุษย์
ศิริพรต ผลสินธุ์	วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ๑. การถนอม เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติทั้งปริมาณและคุณภาพให้มียุ่ยาวนานที่สุด ๒. การบูรณะซ่อมแซม ๓. การปรับปรุงและการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ๔. การนำมาใช้ใหม่ ๕. การใช้สิ่งอื่นทดแทน ๖. การสำรวจหาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม ๗. การประดิษฐ์ของเทียมขึ้นมาใช้ ๘. การเผยแพร่ความรู้ ๙. การจัดตั้งสมาคม หรือชมรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒.๔ หลักสัปปายะ

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องข้องได้แก่ หลักสัปปายะ

มีผู้รู้อธิบายไว้น่าสนใจว่าการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสควรให้เกิดความสุข (สัปปายะ) ๔ อย่าง คือ^{๓๔}

๑. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย คือทำวัดให้เป็นอาราม เป็นรมณีสถาน รื่นรมย์ เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านจิตใจ ที่ตั้งวัดไม่ใกล้ไม่ไกลจากชุมชนเกินไป มีการแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสชัดเจนเป็นสัดส่วน ยิ่งในภาวะโลกร้อนด้วยแล้ว หากวัดได้มีการปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา ร่มรื่นดูเป็นธรรมชาติ นับว่าเหมาะกับภาวะโลกอันแสนที่จะร้อนเหลือหลาย ส่วนบางวัดตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมเป็นทุนเดิม เช่น ภูเขา ลำธาร สวน ป่า ได้เน้นเรื่องความสะดวกหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยสม่ำเสมอเท่าที่ทำได้สร้างความสุขเพิ่มขึ้นแก่ผู้พบเห็น

^{๓๔}ปราณสุวีร์ อาวอรามรัศมี, สัปปายะ ๔ อย่าง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www1.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=2699:-4-&catid=96:2009-09-19-10-13-59&Itemid=326 [๒๐ กันยายน ๒๕๖๑].

๒. อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบาย เมื่อมีที่อยู่สบายต้องคำนึงถึงการกินอาหาร ในสมัยก่อนเป็นหน้าที่ของพระภิกษุเทศ ปัจจุบันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส การจัดสวัสดิการด้านอาหาร จึงควรเป็นภาระของฝ่ายสาธารณูปการรวมเรื่องต่าง ๆ เช่น การกำหนดเส้นทางโคจรบิณฑบาต ควรแบ่งเป็นสาย มีการเปลี่ยนเวรกันเพื่อเจริญศรัทธาของผู้ทำบุญและป้องกันการติดในตัวบุคคล มีการจัดฉันรวมกันเป็นที่แห่งเดียว เพื่อประโยชน์คือทำให้เกิดความเป็นธรรมในอดิเรกลาภ ขจัดความขัดแย้งในการแสวงหาอุปฐาก ก่อให้เกิดความสามัคคีธรรม เป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ถวายและสามารถแนะนำอบรมได้ง่ายในเวลาก่อนและหลังอาหาร มีเจ้าหน้าที่รับนิมนต์ และทำหน้าที่แจกจ่ายการนิมนต์ให้ทั่วถึงโดยความเป็นธรรมหรือจัดตั้งมูลนิธิสังเคราะห์สวัสดิการด้านอาหารในยามขาดแคลน

๓. บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย คำนึงถึงเรื่องบุคคลที่อยู่ภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความเจริญและความเสื่อมของศาสนา คนวัดแบ่งออกเป็นพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี และเด็กวัด วัดใดดีหรือไม่ดีบ้างบอกมาให้ดูจากบุคคลทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าว ควรจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพ การติดต่อกันควรกำหนดเวลาสถานที่ ที่อยู่ของเด็กวัดควรสะอาดและมีระเบียบ มีการวางกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติพร้อมบทกำหนดโทษและควรกำหนดวันให้มีการพัฒนาวัดร่วมกัน

๔. ธรรมสัปปายะ ธรรมเป็นที่สบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือสถานที่ประพบัติธรรม สิ่งที่จะก่อให้เกิด ธรรมสัปปายะ คือ บริเวณวัดร่มรื่น เป็นระเบียบ มีโครงการต้นไม้พุดได้ มีสุภาชิต สอนใจ ปรีชาธรรม คติธรรม โครงการเสียงธรรมะตามสาย รับฟังกันทั่วบริเวณวัดทั้งในวันจัดงานบุญ และกระจายเสียงไปถึงชุมชนหมู่บ้าน จัดสถานที่ฟังเทศน์ฟังธรรมในสถานที่สงบร่มเย็น อากาศถ่ายเทสะดวก จัดทำห้องสมุดธรรมะ โดยจัดหาหนังสือธรรมะ หนังสืออื่น ๆ ที่มีสาระประโยชน์เพื่อให้ผู้มาวัดได้อ่าน และมีที่นั่งอ่านหนังสือเป็นสัดส่วนเพียงพอ รักษาศิลปะหรือพุทธศิลป์ภายในวัด พิพิธภัณฑสถานของวัดจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

หลักสัปปายะ ๔

สัปปายะ ๗ สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้อง ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย^{๓๔}

๑. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ

๒. โจรสัปปายะ ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสม เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป

^{๓๔}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปลูก (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙), หน้า ๒๐๙.

๓. ภัตตสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะสม เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ ๑๐ และพูดแต่พอประมาณ

๔. บุคคลสัปปายะ บุคคลที่ถูกต้องเหมาะสมกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ

๕. โภชนสัปปายะ อาหารที่เหมาะสมกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก

๖. อุตุสัปปายะ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมกัน เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น

๗. อิริยาปถสัปปายะ อิริยาปถที่เหมาะสมกัน เช่น บางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับนั่งตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี

ตารางที่ ๒.๗ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ปราณสุวีร์ อาวอร่ามรัมย์	สัปปายะ ๔ อย่าง ได้แก่ ๑. อาวาสสัปปายะ ๒. อาหารสัปปายะ ๓. บุคคลสัปปายะ ๔. ธรรมสัปปายะ
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)	สัปปายะ ๗ ๑. อาวาสสัปปายะ ๒. โคจรสัปปายะ ๓. ภัตตสัปปายะ ๔. บุคคลสัปปายะ ๕. โภชนสัปปายะ ๖. อุตุสัปปายะ ๗. อิริยาปถสัปปายะ

๒.๕ โครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุข

๒.๕.๑ ความเป็นมา

โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เกิดขึ้นจากการบันทึกข้อตกลงร่วมกัน โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้ร่วมกับมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ ได้ลงนามบันทึกข้อตกลง (MOU) ว่าด้วยความร่วมมือดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ณ หอประชุมพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นไปตามแผนแม่บทปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการที่กำหนดให้ดำเนินโครงการวัดสร้างสุขด้วยหลัก ๕ ส และมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒/๒๕๖๑ มติที่ ๓๔/๒๕๖๑ เรื่อง ขอบความเห็นชอบการดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข โดยมหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินโครงการฯ มีสาระสำคัญในการหาชุมชนให้เข้มแข็ง โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนด้วยแนวทาง ๕ ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการหาชุมชนให้เข้มแข็ง และวัดพร้อมเป็นศูนย์กลาง ของชุมชนอย่างยั่งยืน

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นพิจารณาแล้ว โครงการดังกล่าวเป็นการจรรโลงและดำรงไว้ ซึ่งพระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัท ๔ ทั้งฝ่ายพุทธจักรและฝ่ายอาณาจักรต้องคอยเกื้อกูลและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ประกอบกับการนับถือศาสนา คาสอนของศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของ จารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตาม มาตรา ๕๐ (๘), มาตรา ๕๓ (๑) และมาตรา ๕๖ (๑) แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ มาตรา ๖๗ (๘) แห่งพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการปกครองส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ จึงได้แจ้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ดำเนินการดังนี้^{๓๖}

๑. ให้ความร่วมมือกับมหาเถรสมาคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการดำเนินการโครงการดังกล่าว

๒. ให้ขอคำปรึกษาหารือจากเจ้าคณะจังหวัด หรือเจ้าคณะอำเภอ หรือเจ้าคณะตำบล หรือ เจ้าอาวาสวัด แล้วแต่กรณี เพื่อคัดเลือกวัดที่เหมาะสมเข้าร่วมโครงการฯ โดย ๑ องค์กรปกครอง

^{๓๖}กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, คู่มือการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๖๑), หน้า ๘-๙.

ส่วนท้องถิ่น ให้มี ๑ วัด เข้าร่วมโครงการฯ เว้นแต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นไม่มีวัดอยู่ในพื้นที่ ให้พิจารณาดำเนินการตามข้อ ๗

๓. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการสมัครเข้าร่วมโครงการให้แก่วัดที่ได้รับการคัดเลือก

๔. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรายงานผลการดำเนินการตามแบบรายงานที่กำหนด ให้จังหวัดเพื่อรวบรวมรายงานส่งให้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

๕. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินกิจกรรมตามแนวทางของโครงการโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนตามหลัก “บวร” และมอบหมายเจ้าหน้าที่นำภาพกิจกรรมการดำเนินงานตามโครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ใน Facebook กลุ่มชื่อ “๑ ท้องถิ่น ๑ ศาสนสถาน ประชา รัฐ สร้างสุข”

๖. การจรรโลงและดำรงไว้ซึ่งพุทธศาสนาตามโครงการดังกล่าวนี้ เป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ของพุทธศาสนิกชน ขอให้ผู้บริหารท้องถิ่น พนักงานหรือข้าราชการส่วนท้องถิ่นเอาใจใส่เป็นธุระจากจิตกุศล ที่แท้จริง เนื่องจากผู้อยู่บนหน้าที่มีได้มีโอกาสสร้างกุศลนี้เหมือนเช่นผู้มีหน้าที่

๗. สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอื่นสามารถคัดเลือกศาสนสถานของศาสนานั้นดำเนินการตามโครงการฯ โดยอนุโลมให้สอดคล้องกับหลักของศาสนานั้นๆ โดยไม่ต้องสมัครเข้าร่วมโครงการ แต่ให้รายงานตามข้อ ๔ ด้วย^{๓๗}

แนวคิดเกี่ยวกับ ๕ส ในภาคเอกชน

กิจกรรม ๕ส เป็นปัจจัยพื้นฐานการบริหารคุณภาพ ที่จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในที่ทำงาน ให้เกิดบรรยากาศที่น่าทำงาน เกิดความสะอาดเรียบร้อยในสำนักงาน ถูกสุขลักษณะ ทำให้พนักงานสามารถใช้ศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มความสามารถ สร้างทัศนคติที่ดีของพนักงานต่อหน่วยงาน

กิจกรรม ๕ส เป็นกลยุทธ์อีกวิธีหนึ่งที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพ เป็น กิจกรรมที่ทาลแล้วเห็นผลเร็วและชัดเจน นอกจากนั้นกิจกรรม ๕ส จะเป็นพื้นฐานในการนำวิธีการบริหารใหม่ๆ เข้ามาใช้ในอนาคตต่อไป

กิจกรรม ๕ส เป็นแนวคิดการจัดระเบียบเรียบร้อยในที่ทำงานก่อให้เกิดสภาพการทำงานที่ดีปลอดภัย มีระเบียบเรียบร้อย นำไปสู่การเพิ่มผลผลิต^{๓๘}

ส๑ : สะสาง คือ การแยกของที่ต้องการ ออกจากของที่ไม่ต้องการและขจัดของที่ไม่ต้องการทิ้งไป

^{๓๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๓๘}อ้างแล้ว, หน้า ๑.

ส๒ : สะดวก คือ การจัดวางสิ่งของต่าง ๆ ในที่ทำงานให้เป็นระเบียบเพื่อความสะดวก และปลอดภัย

ส๓ : สะอาด คือ การทำความสะอาด เครื่องมือ อุปกรณ์ และสถานที่ทำงาน

ส๔ : สุขลักษณะ คือ สภาพหมดจด สะอาดตา ถูกสุขลักษณะ และรักษาให้ดีตลอดไป

ส๕ : สร้างนิสัย คือ การอบรม สร้างนิสัยในการปฏิบัติงานตามวินัย ข้อบังคับอย่างเคร่งครัด

ประโยชน์จากการทำกิจกรรม ๕ส

๑. บุคคลจะทำงานได้รวดเร็วขึ้น

๒. เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ จะเกิดขึ้น บุคลากรจะรักหน่วยงานมากขึ้น

๓. บุคลากรจะมีระเบียบวินัยมากขึ้น

๔. บุคลากรปฏิบัติตามกฎระเบียบและคู่มือการปฏิบัติงานทำให้ความผิดพลาดและความเสี่ยงต่างๆ ลดลง

๕. บุคลากรจะมีจิตสำนึกของการปรับปรุง ซึ่งจะนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน

๖. เป็นการยืดอายุการใช้งานของเครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ

๗. การไหลเวียนของวัสดุ และ work in process จะราบรื่นขึ้น

๘. พื้นที่ทำงานมีระเบียบ มีที่ว่าง สะอาดตา สามารถสังเกตสิ่งผิดปกติต่างๆ ได้ง่าย

๙. การใช้วัสดุคุ้มค่า ต้นทุนต่ำลง

การประยุกต์แนวทาง ๕ส สู่วัด^{๓๙}

กำหนดพื้นที่เป้าหมาย พื้นที่ของวัดแบ่งออกเป็น ๓ พื้นที่ ได้แก่

๑. เขตพุทธาวาส

๒. เขตสังฆาวาส

๓. เขตสาธารณสงเคราะห์

การกำหนดพื้นที่เป้าหมายก่อนการลงมือปฏิบัติ นั้น เป็นการจัดลำดับความสำคัญ ว่าพื้นที่ไหน ควรทำก่อน-หลัง หลักในการพิจารณา คือ

๑. กำหนดพื้นที่ออกเป็นส่วนย่อย ๆ โดยพิจารณาจาก ๓ พื้นที่ดังกล่าวข้างต้น

๒. กำหนดหน้าที่ของพื้นที่นั้นว่า พื้นที่นั้นมีไว้ทำอะไร หรือพื้นที่นั้นทำหน้าที่อะไร

๓. จัดลำดับความสำคัญโดยพิจารณาจาก

^{๓๙}อนุวรรตน์ ศิลารื่องอาไฟ และคณะ, คู่มือวัดสร้างสุข (๕ ส ภาคประชาชน), (กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๕๖), หน้า ๔-๕.

พื้นที่ A เป็นพื้นที่ที่ต้องลงมือหาโดยด่วน เนื่องจาก

- มีความสกปรกมาก
- มีประชาชนใช้พื้นที่นั้นเป็นจำนวนมากในการทำศาสนกิจ
- เป็นพื้นที่สร้างภาพลักษณ์ให้กับวัด หรืออนุรักษ์ถาวรวัตถุอย่างเร่ง ที่มี

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์

พื้นที่ B พื้นที่ที่มีความสำคัญระดับปานกลาง

- เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ แต่ยังไม่ต้องเร่งด่วน
- พื้นที่ A เสร็จแล้ว สามารถทำต่อพื้นที่ B ก่อนแล้วค่อยพิจารณาพื้นที่ C

พื้นที่ C เป็นพื้นที่ที่รื้อค่อยได้ ทำ A กับ B ก่อน แล้วค่อยพิจารณาพื้นที่ C

การลงมือปฏิบัติตามแนวทางของ ๕ ส ที่นำมาใช้แก่วัด มีดังต่อไปนี้^{๔๐}

๑) สะสาง

๑.๑) การแยกของจำเป็น และไม่จำเป็นออกจากกัน โดยใช้เทคนิคป้ายแดง หรือ Red Tag

๑.๒) Red Tag ใช้ติดกับของที่ไม่จำเป็น หรือยังตัดสินใจไม่ได้ว่าจำเป็นหรือไม่จำเป็น

๑.๓) ของที่ไม่จำเป็น สามารถดำเนินการได้โดยการทิ้ง โดยคำนึงถึงขยะมีพิษ มีผลต่อสิ่งแวดล้อม ขยาย บริจาคหรือถ้ายังรอดตัดสินใจให้ไปกองเก็บที่จุดพักของที่ไม่มีความจำเป็น (Holding Area)

๑.๔) ของที่จำเป็นแบ่งออกเป็น ของที่ใช้ได้กับของที่ยังไม่ใช้และของที่มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ ของที่จำเป็นจึงต้องมีการพิจารณาความถี่ในการใช้ เช่น

- ใช้ทุกวัน
- ใช้สัปดาห์ละครั้ง
- เดือนละครั้ง
- ๓ เดือนครั้ง
- ๖ เดือนครั้ง

^{๔๐}กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, คู่มือการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๖๑), หน้า ๒-๔.

๑.๕) ในเรื่องสะสาง จะมีปัจจัยอะไรเป็นตัวบอกว่าจำเป็น หรือไม่จำเป็น ในขั้นตอนนี้จะใช้หลักของการ Organizing เมื่อไหร่ถ้าพูดถึง Organizing ต้องนำคนงาน สภาพแวดล้อม กฎหมาย ความสำคัญในแง่ของประวัติศาสตร์มาพิจารณาถึงว่า อะไรจำเป็น ไม่จำเป็น

๒) สะดวก

๒.๑) ใช้หลักของความถี่การใช้สิ่งของ ของที่ใช้บ่อยๆ ต้องวางไว้ใกล้ผู้ใช้

๒.๒) หลักการเคลื่อนไหวของคน

๒.๓) หลักความสูญเปล่า (Waste) ในการทำงาน โดยเฉพาะในเรื่องการเคลื่อนย้าย การรอคอย กระบวนการ หรือขั้นตอนการทำงานที่มากเกินไป

๒.๔) ใช้เครื่องมือ Visual Control และการป้องกันความผิดพลาด (POKAYOKE) มาร่วมในการจัดทำ ส สะดวก

๒.๕) ใช้หลักของ ๓ กำหนด คือ กำหนดพื้นที่ กำหนดสิ่งของ กำหนดปริมาณ Min – Max

๒.๖) กำหนดตำแหน่ง และทิศทางที่ถูกต้อง ให้คน อุปกรณ์ สิ่งของในสถานที่ สะดวกต่อการทำงาน และเคลื่อนไหว

ข้อสำคัญ ของ ส สะดวก ต้องมีการพิจารณาทั้งความสะดวกในขณะที่ทำงาน และความสะดวกนอกเวลาทำงาน

ความสะดวกในขณะที่ทำงาน ต้องมีการพิจารณาในเรื่องงานที่ทำ คนที่ทำงานนั้น อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ และสถานที่หรือสิ่งแวดล้อม ความสะดวกให้คำนึงถึงความสวยงาม ความมีศิลปะ และความปลอดภัยด้วย

๓) สะอาด

๓.๑) กำหนดรายการสิ่งของที่ต้องทำความสะอาด กำหนดจุดบริเวณที่ต้องทำความสะอาด และขนาดของความสะดวกที่ต้องกำหนด

๓.๒) กำหนดขั้นตอนวิธีการทำความสะอาด

๓.๓) กำหนดอุปกรณ์สิ่งของ ที่ต้องใช้ในการทำความสะอาด

๓.๔) ในขณะที่ทำความสะอาด ต้องมีการตรวจสอบด้วยเพื่อค้นหาสภาพความผิดปกติ

๓.๕) ค้นหาสภาพที่ทำให้สกปรก เพราะถ้าสามารถหาเหตุของความสกปรกได้ ก็ทำให้หยุด หรือบรรเทาเบาบางในความสกปรกนั้น เพื่อลดเวลาในการทำความสะอาด

๔) สร้างมาตรฐาน

๔.๑) การจัดทำมาตรฐานต้องให้ครบปัจจัย ๕W๑H

- WHO-ใคร

- WHAT-ทำอะไร
- WHERE-ที่ไหน
- WHEN-เมื่อไหร่
- Why-อย่างไร
- HOWMANY-จำนวนเท่าไร

๔.๒) มาตรฐานขั้นตอนการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับ ๕ส

๔.๓) มาตรฐานพื้นที่

๔.๔) มาตรฐานการทำความสะอาด

๔.๕) มาตรฐานการจัดเก็บอุปกรณ์ สิ่งของ ที่เป็นไปตามหลักการของ ส สะดวก

๔.๖) มีการทบทวน ปรับปรุงมาตรฐานอย่างสม่ำเสมอ

๕) สร้างวินัย

๕.๑) อบรมให้ความรู้เกิดการปฏิบัติงานตามมาตรฐานนั้นๆ แก่ผู้เกี่ยวข้อง

๕.๒) ติดตามประเมินผล ทั้งในผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม และในเชิงพฤติกรรม

๕.๓) สร้างบรรยากาศวิธีการจูงใจเพื่อให้มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

๕.๔) สร้างความยั่งยืนให้กับระบบ ๕ส

๔.๔.๒ การจัดกิจกรรม ๕ ส. ภายในวัดตามโครงการฯ^{๔๑}

โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข จัดขึ้นเพื่อมุ่งพัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีแนวทางในการดำเนินโครงการดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ : จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการฯ (คณะกรรมการ ๕ส)

ในขั้นตอนนี้ เป็นการประชุมปรึกษาหารือเพื่อตั้งคณะกรรมการดำเนินการโครงการวัด ประชา รัฐ ในระดับวัด ซึ่งจะต้องมีการพูดคุย ประชุม ร่วมกันทั้งในส่วนของคณะสงฆ์ หมู่บ้าน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยดำเนินการดังนี้

๑) ประชุมร่วมกันระหว่างวัดและชุมชน

๒) การชี้แจงความสำคัญของโครงการ

๓) การเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการฯ ของวัด คณะกรรมการฯ ควรประกอบด้วย

- เจ้าอาวาส / พระภิกษุที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาส
- ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล / เทศบาล)
- ผู้แทนผู้นำชุมชน (กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน / คณะกรรมการวัด – ชุมชน)

^{๔๑}คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ ของมหาเถรสมาคม, คู่มือและแนวปฏิบัติ โครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข, (นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๓), หน้า ๓๖-๔๒.

- ผู้แทนสถานศึกษาในชุมชนใกล้เคียง
- ผู้แทนสถานประกอบการ (ที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วม เป็นจิตอาสา ที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมเพื่อสังคม CSR ของหน่วยงาน)
- ผู้แทนเครือข่าย “บวร” และองค์กรอื่นๆ ในชุมชนใกล้เคียง เช่น กลุ่ม / ชมรม / สมาคมต่างๆ

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการฯ

- เป็นเจ้าของกระบวนการ มุ่งมั่นที่จะทำให้ ๕ส เกิดผลสำเร็จ ให้ความสำคัญการทำงานแบบมีส่วนร่วม
- จัดทำแผนโครงการ ๕ส พร้อมกำหนดเป้าหมายผลสำเร็จ
- ประสานงานกับบุคคล หรือคณะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่มาร่วมกันทำกิจกรรมติดตามผลการดำเนินงาน รายงานผลการดำเนินงานต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือผู้ให้การสนับสนุน

ขั้นตอนที่ ๒ : ประกาศนโยบาย

วัดที่เข้าร่วมโครงการและคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง ควรมีการประกาศนโยบายเพื่อแสดงให้เห็นถึงการเข้าร่วมโครงการ ฯ โดยทำป้ายประกาศให้สาธารณชนได้รับทราบ เพื่อแสดงถึงความตั้งใจในการพัฒนาวัดและชุมชน และแสดงถึงความร่วมมือขององค์กรในพื้นที่

ขั้นตอนที่ ๓ : การอบรมให้ความรู้

มุ่งเน้นการอบรมให้ความรู้เรื่อง ๕ส หลักสปปายะ ๗ และความรับผิดชอบต่อสังคม การมีจิตอาสา รวมถึงการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมภายในวัด ขั้นตอนการทำงาน การกำหนดพื้นที่ การออกแบบผังบริเวณวัด และการสร้างความร่วมมือของฝ่ายต่างๆ รวมทั้งการให้ความรู้ของคณะสงฆ์ในการประชุมระดับจังหวัด เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๔ : การสำรวจพื้นที่ด้วยคณะทำงาน แบ่งพื้นที่รับผิดชอบวิเคราะห์ จุดเด่น จุดปรับปรุง

๑) การสำรวจพื้นที่ของวัด เพื่อทราบถึงสภาพปัจจุบันของวัด และกำหนดเป้าหมายที่จะปรับปรุง เรียงลำดับว่า พื้นที่ไหนควรดำเนินการก่อน-หลัง

๒) การจัดทำแผนผัง หรือการออกแบบ เพื่อกำหนดขอบเขตและความรับผิดชอบ เพื่อสร้างความเข้าใจและความสะดวกในการพัฒนาพื้นที่ หากวัดที่มีแผนผังอยู่แล้ว ก็สามารถที่จะปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

๓) การวิเคราะห์พื้นที่ เพื่อการพัฒนา โดยการวิเคราะห์จุดเด่น เอกลักษณ์ของวัด จุดที่ควรปรับปรุง และสร้างแนวทางใหม่เพื่อการพัฒนาพื้นที่ให้สวยงาม

ขั้นตอนที่ ๕ : การจัดทำแผนการปรับปรุง

๑) เลือกพื้นที่ทำการปรับปรุง จากพื้นที่ ๙ แห่ง เช่น ป้ายชื่อวัด บริเวณหน้าวัด การจัดการจราจร ห้องคลัง/วัสดุ ห้องน้ำ การจัดการขยะ ระบบไฟฟ้าและการป้องกันอัคคีภัย โรงครัว และอาคาร เสนาสนะต่างๆ ภายในวัด

๒) การเตรียมการปรับปรุง เช่น ภาพถ่ายก่อนการปรับปรุง กำหนดวันที่ดำเนินการปรับปรุงผู้รับผิดชอบหลัก อุปกรณ์ที่ใช้ งบประมาณที่ใช้ (ถ้ามี)

๓) การสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๖ : พิธีเปิด (Kick off) การทำความสะอาดครั้งใหญ่ (Big Cleaning Day)

การดำเนินการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข กำหนดให้มีการทำความสะอาดครั้งใหญ่ของวัดและชุมชน จำนวน ๒ ครั้ง/ปี เพื่อสร้างความร่วมมือกับชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานจับคู่ โดยดำเนินการดังนี้

๑) กำหนดวันทำ Big Cleaning Day

๒) ประชาสัมพันธ์ให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓) กำหนดพิธีเปิดที่เป็นรูปธรรม

๔) ระบุจำนวนคน กิจกรรม และพื้นที่ดำเนินการ

๕) ประมวลและสรุปกิจกรรม

ขั้นตอนที่ ๗ : ตรวจสอบประเมินพื้นที่ และสรุปผลการปฏิบัติงานรายงานสรุปผลการดำเนินการโครงการในภาพรวมของวัด ซึ่งกำหนดให้มีข้อมูลดังนี้

๑) การประชุมกรรมการที่เกี่ยวข้อง

๒) การปรับปรุงพื้นที่ (จำนวนพื้นที่ที่ได้ดำเนินการ)

๓) กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ

๔) ความร่วมมือของฝ่ายต่างๆ

๕) ผลที่เกิดขึ้น (เปรียบเทียบก่อน-หลัง) (ดูรายละเอียดแบบรายงานภาคผนวก)

๔.๓.๓ การจัดกิจกรรม ๕ ส ภายในวัดตามโครงการฯ^{๔๒}

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับชุมชนรอบวัดจัดกิจกรรม ๕ส ภายในวัดและบริเวณโดยรอบ โดยอาจดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

^{๔๒}กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, คู่มือการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม, หน้า ๒-๔.

๑) การเตรียมการ

๑.๑) ประสานงานกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยอาจจัดตั้งทีมงานที่จะเป็นผู้ขับเคลื่อน คณะกรรมการ หรือคณะทำงานตามที่เห็นสมควร จะแบ่งเป็นกลุ่มงานย่อยรับผิดชอบแล้วแต่ความเหมาะสม

๑.๒) การแบ่งพื้นที่รับผิดชอบให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของวัด

๑.๓) ชักซ้อมทำความเข้าใจเรื่อง ๕ส และมาตรฐานการปฏิบัติแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ก่อนลงมือ Kick off

๑.๔) เมื่อระบบพร้อม คนพร้อม อุปกรณ์ที่จำเป็นที่จำเป็นพร้อม ให้ประกาศทำ Kick off เพื่อลงมือปฏิบัติ

๑.๕) พร้อมกันทำสะอาดครั้งใหญ่เป็นครั้งแรกเรียก Big Cleaning Day ที่เหลือก็เป็นการดำเนินการต่อยอด และทำการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง

๒) จัดกิจกรรมวันทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning Day)

เพื่อการจัดส่วนที่เกิน เต็มส่วนที่ขาด มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยเน้นจุดสำคัญภายในวัด ดังนี้

๑. ป้ายต่างๆ เนื่องจากป้าย เป็นประเด็นสำคัญแรกที่จะบอกสารสนเทศ กับผู้พบเห็น โดยเฉพาะป้ายวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น

๑.๑ ป้ายชื่อ ทางเข้าวัด จุดประทับใจแรกที่สร้างจิตศรัทธาแก่ผู้เข้าวัด

๑.๒ ป้ายบอกประวัติของสถานที่สำคัญ ความเป็นมาของวัด

๑.๓ ป้ายบอกตำแหน่งของที่ตั้งของสำนักงาน ทำให้ผู้ไปวัดไม่เสียเวลาถามทาง

๑.๔ ป้ายคำเตือน ที่เกิดจากการเบียดเบียนวัด โดยวัดไม่มีทางเลือกในการป้องกัน นอกจากการทำป้ายเตือนให้รู้ผิดชอบ ชั่ว ดี

๑.๕ ป้ายบอกชื่อต้นไม้ สรรพคุณทางสมุนไพร เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้แก่ประชาชนที่เข้าวัด

๑.๖ ป้ายภาพห้ามกระทำการที่ไม่แสดงการเคารพต่อสถานที่

๑.๗ ป้ายแสดงทิศทาง

๑.๘ แผนผังวัด สามารถจัดทำสามารถจัดทำได้หลายรูปแบบ เช่น

(๑) แผนผังในลักษณะรูปภาพ ที่จัดทำไว้ที่จุดที่สามารถมองเห็นได้ง่าย

(๒) แผนผังในลักษณะ QR Code ที่สามารถใช้อุปกรณ์ Smart Phone เพื่อ Scan QR Code แสดงแผนที่ตามตำแหน่ง GPS ได้ ซึ่งสะดวกในการนำทางด้วย Program Application ประเภท Navigator หรือ Google Map ได้

(๓) การแสดงแผนที่จะใช้ Icon รูปแสดงเพื่อประโยชน์กับนักท่องเที่ยวและง่ายในการทำความเข้าใจ

(๔) ภาพแบบ ๒ มิติ ส่วนใหญ่ใช้สัญลักษณ์และหมายเลขกำหนดตำแหน่งกรณีที่วัดเป็นแหล่งคุณค่าทางประวัติศาสตร์ การจัดทำป้ายเป็น ๒ ภาษา จะเป็นการอำนวยความสะดวกกับชาวต่างประเทศที่มาเยี่ยมชมอาคาร

การกำหนดป้าย หรือ แผ่นกระดานที่บันทึกประวัติศาสตร์ สามารถเป็นสิ่งตกแต่งความสวยงาม และเป็นส่วนประกอบของศิลปะได้

๒. ถนนทางเข้าและถนนภายในวัด ถนนทางเข้าวัดเป็นจุดที่สองที่จะสร้างศรัทธาความคิดที่เป็นกุศลแก่ผู้มาเยือนและเป็นหน้าต่างบอกถึงการจัดการที่ดี ทางเข้าวัดควรจะได้รับการดูแลเป็นถนนที่ราบเรียบไม่เป็นหลุมเป็นบ่อบางแห่งจะปรับแต่งปลูกต้นไม้เป็นระเบียบ ที่สำคัญคือต้องสะอาด ไม่มีขยะ

๓. ลานวัด หลังจากที่ได้ผ่านซุ้มประตูถนนเข้าสู่วัด ลานวัดเป็นจุดต่อไปที่สร้างอารมณ์ร่วม รื่นสร้างความเป็นสปปายะและเป็นจุดจอดรถ จุดพักผ่อนหรือเป็นจุดปฏิบัติธรรม เจริญวิปัสสนากรรมฐานได้ บริเวณลานวัดที่ขาดการดูแล ญาติโยมก็ลำบากใจ และเป็นเหตุให้เกิดคิดที่เป็นอกุศลได้ บางแห่งก็เป็นหลุมเป็นบ่อดูแล้วไม่สวยงามสะอาดตา เสียพื้นที่การใช้ประโยชน์

๔. พระพุทธรูปและรูปเคารพพระพุทธรูป แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสิ่งที่ชาวพุทธเคารพนับถืออย่างยิ่ง เป็นจุดสารวมจิตใจในการเข้าถึงธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสั่งสอนไว้ ดังนั้น การที่เห็นพระพุทธรูปวางในที่ที่ไม่เหมาะสมจะเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความเศร้าหมองจิตใจ เป็นอารมณ์อกุศลที่เกิดขึ้น หากเห็นว่าพระพุทธรูปชำรุด ก็ควรจะจัดการรวบรวมไว้ที่ฐานพระพุทธรูป ไม่ควรปล่อยทิ้งตามยถากรรม เหมือนกองขยะ ทำให้เกิดสังเวชแก่ผู้พบเห็น หรืออาจจะขอขมาแล้วขุดหลุมฝังในที่เหมาะสม

๕. ศาลาการเปรียญและหอสวดมนต์ เป็นสถานที่ญาติโยมใช้ประโยชน์ ฟังเทศน์ ฟังธรรม เป็นจุดที่เกิดการเรียนรู้ ๕ส ได้ดี หากสามารถเป็นตัวอย่างให้ญาติโยมถือเป็นตัวอย่างน่าในสยติดไปใช้ที่บ้าน

๖. ใต้ถุนอาคาร เป็นจุดซ่อนเร้นที่ขาดการจัดการส่วนใหญ่จะมีกองขยะเศษไม้ เศษวัสดุ น้ำขัง สิ่งที่มาคือ ความไม่ถูกสุขลักษณะในวัด มีถุง สัตว์ร้าย สัตว์มีพิษ หนู แมลง เป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดพาหะนำโรค สิ่งสำคัญจะไม่งามตาแก่ผู้พบเห็น และก่อให้เกิดความคิดอกุศลต่อทางวัดได้

๗. การกำจัดขยะในทางระบายน้ำ การที่จะให้สิ่งแวดล้อมในวัดดีจุดสำคัญ คือ การกำจัดขยะในทางระบายน้ำ จะได้ไม่มีเศษวัสดุ ขยะ ขวางทางน้ำ ให้ตื้นเขิน และถ้าจัดการได้ดีจะเป็นเขตอภัยทานแก่สัตว์น้ำได้ด้วย

๘. สัตว์เลี้ยงในวัด เป็นกรณีพิพาทสำคัญประเด็นหนึ่งระหว่างวัดและชุมชน ชาวบ้านพอมีสัตว์เลี้ยงที่ไม่ต้องการไม่ว่าจะเป็นสุนัข แมวหรือสัตว์อื่นๆ เช่น ลิง หมู ก็จะไปปล่อยที่วัดให้เป็นภาระของพระภิกษุสงฆ์ และทางวัดก็ไม่มีระบบบริหารจัดการ สัตว์บางตัวก็ขาดการดูแลเป็นขี้เรื้อนทรมานอย่างยิ่งหรือไม่ก็ต้องกักขังเป็นการก่อเวรให้เกิดขึ้น

วัดเป็นสถานที่กำจัดการเลสตัณหาที่เกิดขึ้นกับจิตใจของมนุษย์ การดูแลสัตว์เลี้ยงนั้นไม่ใช่กิจของสงฆ์ ถ้าการเกิดประโยชน์การบรรลุนิพพานหรือเข้าถึงธรรมของฆราวาส กับการเกิดประโยชน์ในการบรรลุนิพพานของพระสงฆ์ การถึงธรรมของฆราวาส กับการอนุเคราะห์สัตว์ประโยชน์การบรรลุนิพพานหรือเข้าถึงธรรมจะเป็นสำคัญกว่า องค์การที่หาหน้าที่ดูแลสัตว์มีจำนวนมาก ดังนั้น การร่วมมือระหว่างชุมชนเรื่องสัตว์เลี้ยงคงต้องหาความเข้าใจและมีระบบการจัดการดูแล การหาหมั่น การรักษาขี้เรื้อน การจัดให้เป็นระเบียบเพราะญาติโยมที่วัดฟังธรรมจะไม่กล้ามาเพราะกลัวโดนสัตว์ทำร้าย หรือทำความเดือดร้อน เช่น รองเท้าโดนกัด คาบหายหาไม่เจอ เสียงดัง เกิดการกีดกัน เป็นต้น

๙. วัสดุอุปกรณ์และเครื่องใช้ต่างๆ ของใช้ในวัด เช่น ถ้วย ชาม โถข้าว ช้อนส้อม มีจำนวนมาก เพื่อบริการจัดงานวัด งานของญาติโยม การจัดเก็บหากไม่มีระบบจะเป็นปัญหาว่าของมีอะไร มีอยู่เท่าใด เก็บอยู่ตรงไหน จะทำให้เวลาในการค้นหา หยิบ คืบ ซ้ำมาก ตามหลัก ๕ ส. ต้องหาได้ภายใน ๓๐ นาที และที่สำคัญจะใช้พื้นที่ในการเก็บน้อย เป็นระเบียบ หายก็รู้ ดูงามตา การเก็บที่ไม่ระบบเหมาะสม จะทำให้ญาติโยมรู้สึกว่าการใช้ของที่วัดได้บริจาคให้วัดนั้น ใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ เช่น การนำตู้เก็บพระไตรปิฎกไปเป็นที่วางถ้วยชาม การกองบาตรที่ใช้ไม่ได้ขึ้นสนิมไว้ใต้ต้นไม้ โถข้าวทำเป็นที่ใส่อาหารสัตว์ เป็นต้น ซึ่งมีบางครั้ง ควรจะกำจัด ขายทิ้ง พระพุทธรูปหักเสียก็ควรจะขอมาอธิฐานขุดหลุมฝังดินไม่เป็นที่อุจาดสายตาแก่ผู้พบเห็น

๑๐. อาคารเสนาสนะ ที่ไม่ได้ใช้งาน วัดบางแห่งอาคารเสนาสนะที่ไม่ได้ใช้งานมีจำนวนมาก บ้างก็เป็นอาคารชั่วคราวพอใช้เสร็จก็ไม่ได้รื้อถอน หรืออาคารโบสถ์ที่สร้างไม่เสร็จ ทิ้งร้างไว้ อาจเพราะขาดปัจจัย หรือขาดผู้รับผิดชอบ บางแห่งเป็นสถานที่ประวัติศาสตร์แต่ต้องได้รับการบูรณะที่ถูกหลักวิธี บางจุดได้ขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากร ซึ่งต้องมีการประสานงานกับหน่วยวิชาการในการบูรณะที่ไม่ทำลายคุณค่าความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ แต่ไม่ใช่ปล่อยปละละเลยให้ทรุดโทรม พังเสียหาย บางแห่งทรุดโทรม จนผู้ใช้งานอาจเกิดอันตราย อุบัติเหตุได้โดยเฉพาะกุฏิพระสงฆ์ ซึ่งควรมีการบูรณะให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน

๑๑. ถึงขยะทั่วไป การทิ้งขยะเป็นส่วนสำคัญของต้นเหตุที่ทำให้เกิดความสกปรกภายในวัด เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยควรให้มีถังขยะที่มีความเหมาะสมกลมกลืนกับสถานที่และวางไว้ในที่เหมาะสม เช่น

๑๑.๑ ทำเป็นตอไม้เทียม เป็นอุปกรณ์ตกแต่ง ฯลฯ

๑๑.๒ ทำเป็นถังขยะแยกประเภทเป็นรูปช่องประเภทของขยะ เช่น เป็นวงรี สีเหลี่ยมผืนผ้า วงกลม และมีรูปกำกับ จะช่วยลดการผิดพลาดจากการที่ทิ้งขยะผิดประเภท

๑๑.๓ ถังขยะแบบอื่นๆ ตามความเหมาะสม

๑๒. ถังขยะเปียก ให้จัดทำถังขยะเปียก เพื่อกำจัดขยะเปียกแยกต่างหากจากขยะทั่วไป ตามรูปแบบและวิธีท้ายเอกสารนี้

๑๓. สุขา ห้องน้ำเป็นจุดสำคัญยิ่ง ทั้งพระสงฆ์เอง ญาติโยมที่มาวัด ถ้าห้องน้ำสกปรกไม่มี น้ำไม่มีไฟประตูละเอียดสภาพเหล่านี้จะทำให้เสียสุขภาพ และเป็นเหตุให้ญาติโยมไม่มาวัดฟังธรรม บางแห่งสถานที่ดีหมด แต่สุขาไม่สะอาด โดยเฉพาะกลิ่นเหม็น ปกติคนไทยจะเป็นโรคติดสุขา ถ้าใกล้ชิดไม่เหมือนที่บ้านจะถ่ายไม่ออก ยิ่งสุขาตามวัดไม่ถูกสุขลักษณะแล้วยิ่งเป็นเหตุผลที่ไม่เข้าวัด แล้วพระสงฆ์ที่ต้องอยู่วัด จะมีสุขภาพที่ดีได้อย่างไร

๑๔. ที่วางร่ม ให้เป็นระเบียบและทำให้ใช้เนื้อที่ในการจัดเก็บน้อยและสามารถหยิบได้อย่างสะดวก

๑๕. ที่วางรองเท้า ทำให้รองเท้าผู้ที่มาสักการบูชา จัดวางรองเท้าให้เป็นระเบียบ เป็นการฝึกจิตใจให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

๑๖. จุดสำคัญอื่นๆ ตามความเหมาะสม

๔.๓ ดำเนินกิจกรรม ๕ ส. ต่อเนื่อง โดยอาจดำเนินการ ดังนี้

๑. แบ่งพื้นที่ความรับผิดชอบเพื่อให้มีผู้รับผิดชอบในการนำการทำกิจกรรม โดยทุกพื้นที่จะต้องกำหนดแผนปฏิบัติการในการจัดทำ ๕ส เช่น ส๒ สะดวก และ ส๓ ทำความสะอาดให้ทำทุกวัน ในส่วนของ ส๑ สะสาง อาจทำทุกวันพระ หรือ เดือนละ ๑ ครั้ง ฯลฯ

๒. หัวข้อต่างๆ ที่ควรมีอยู่ในการดำเนินกิจกรรม ๕ส คือ

๒.๑ รายละเอียดกิจกรรม เป็นการกำหนดกิจกรรมในเรื่อง ๕ส ของพื้นที่ว่ามีอะไรบ้างตามขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ๕ส

๒.๒ ระยะเวลาดำเนินการ จะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าช่วงใดจะทำอะไร ใช้เวลาเท่าไรในการดำเนินงาน

๒.๓ ผู้รับผิดชอบในแต่ละหัวข้อ

๒.๔ มีการประชุมของสมาชิกที่อยู่ในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ

๒.๕ จัดให้มีการประเมินความคืบหน้าของการดำเนินกิจกรรม

๔.๔ การเผยแพร่กิจกรรม

ให้นำภาพกิจกรรม การดำเนินงานตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ ส. ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ใน Facebook กลุ่มชื่อ “๑ ท้องถิ่น ๑ ศาสนสถาน ประชา รัฐ สร้างสุข”

๒.๔.๔ เกณฑ์และตัวชี้วัดการประเมินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข^{๔๓}

การติดตามและประเมินผลการดำเนินการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขนั้น คณะอนุกรรมการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข และภาคีที่เกี่ยวข้องได้กำหนดหลักเกณฑ์และตัวชี้วัดในการติดตาม ประเมินผลการดำเนินการไว้เป็น ๕ หมวด เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และการนำหลักเกณฑ์ไปประเมินผลการดำเนินการของวัด ดังนี้

๑) การบริหารจัดการโครงการ

มีเป้าหมายเพื่อพัฒนากระบวนการของวัดและชุมชนในการดำเนินการตามโครงการโดยเน้นการประกาศนโยบาย การมีส่วนร่วมในโครงการ การให้ความรู้เรื่องหลัก ๕ ส และ การลงมือปฏิบัติการร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ ๙ แห่งภายในวัด ให้มีความสวยงามได้มาตรฐานตามหลัก ๕ ส และหลักสัปปายะ ๗ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- ๑.๑) การแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ (คณะกรรมการ ๕ ส)
- ๑.๒) การประกาศนโยบาย
- ๑.๓) การอบรมให้ความรู้ตามหลัก ๕ ส เพื่อสร้างวัดสวยด้วยความสุข
- ๑.๔) การสำรวจพื้นที่ จัดทำแผนผังวัด และวิเคราะห์พื้นที่เพื่อการพัฒนา
- ๑.๕) จัดทำแผนปรับปรุงภายในวัด
- ๑.๖) ลงมือปฏิบัติ (Big Cleaning Day)
- ๑.๗) สรุปผลการดำเนินงาน

^{๔๓}คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ ของมหาเถรสมาคม, คู่มือและแนวปฏิบัติ โครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข, (นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๓), หน้า ๕๔-๕๖.

เกณฑ์การประเมินดังกล่าว สามารถนำกำหนดตัวชี้วัดในการติดตามและประเมินผล
โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านการบริหารจัดการโครงการดังนี้

ตารางที่ ๒.๘ การบริหารจัดการโครงการ

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
๑. การแต่งตั้งคณะกรรมการ โครงการวัดประชา รัฐ สร้าง สุข(กรรมการ ๕ส)	๑. มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ๕ส ที่เป็นลายลักษณ์ อักษรและนำไปประชาสัมพันธ์ภายในวัด ๒. คณะกรรมการ ประกอบด้วยตัวแทนวัด ชุมชน และองค์กรภาครัฐ ครบทั้ง ๓ ฝ่าย
๒. การประกาศนโยบาย	๑. มีการประกาศนโยบายเป็นลายลักษณ์อักษรและ แสดงถึงการเข้าร่วมโครงการ ๒. วัด ชุมชน องค์กร ที่เข้าร่วมโครงการมีการรับทราบ นโยบายดังกล่าวร่วมกัน
๓. การฝึกอบรมความรู้เรื่อง ๕ส	๑. มีตัวแทนวัด/ชุมชนได้รับการอบรมความรู้ ๕ ส และ ขั้นตอนการดำเนินโครงการ ๒. บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง ๕ ส แนว ทางการดำเนินโครงการ และสามารถถ่ายทอด ความรู้ ๕ ส ได้
๔. การสำรวจ จัดทำแผนผัง และวิเคราะห์พื้นที่	๑. มีการสำรวจพื้นที่ปรับปรุงและจัดทำแผนผังภายใน บริเวณวัด ๒. มีการวิเคราะห์พื้นที่ภายในวัด (จุดเด่น-จุดด้อย- แนวทางส่งเสริม-ปรับปรุง)
๕. มีการวิเคราะห์พื้นที่ภายใน วัด (จุดเด่น-จุดด้อย-แนวทาง ส่งเสริม-ปรับปรุง)	๑. มีการจัดทำแผนการพัฒนา/ปรับปรุงพื้นที่ พร้อมทั้ง ระบุผู้รับผิดชอบ และวันที่ดำเนินการปรับปรุง ๒. วัด ชุมชน และองค์กร มีส่วนร่วมในการจัดทำแผน
๖. การลงมือปฏิบัติ Big Cleaning Day	๑. มีการวางแผน ประชาสัมพันธ์การทำกิจกรรม Big Cleaning Day ๒. มีการอธิบายหรือแบ่งกิจกรรมและคณะทำงาน สำหรับการจัดทำ Big Cleaning Day ๓. วัด ชุมชน และองค์กร มีส่วนร่วมในการจัดทำ Big Cleaning Day

ตารางที่ ๒.๘ การบริหารจัดการโครงการ (ต่อ)

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
๗. การสรุปผลการดำเนินการ	๑. รายงานสรุปผลการดำเนินโครงการตามแบบฟอร์มที่กำหนดและครบถ้วน ๒. รายงานสรุปผลมีผู้ลงนามรับรองโดย วัด ชุมชน และองค์กรที่เข้าร่วมกิจกรรม

๒) การพัฒนาพื้นที่ภายในวัด ๙ แห่ง

มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความสะอาด ความสะดวก มาตรฐาน และความปลอดภัยของพื้นที่/อาคาร ๙ พื้นที่ภายในวัด เพื่อให้มีการดูแลอย่างทั่วถึง วัดและชุมชนที่ได้ดำเนินการใน ๗ ขั้นตอนและมีการพัฒนาวัดในพื้นที่ ๙ แห่งนี้ จะถือว่า ได้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานของโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เพราะว่ามีกระบวนการพัฒนาระบบสาธารณูปการและสิ่งแวดล้อมภายในวัดตามความเหมาะสม ได้แก่

๒.๑) ป้ายชื่อวัด บริเวณหน้าวัด และแผนผังวัดโดยสังเขป

๒.๒) การจัดการจราจร ป้ายจราจร และที่จอดรถ

๒.๓) การจัดระบบคลังวัสดุสงฆ์ และการควบคุมการเบิก-จ่ายสิ่งของ

๒.๔) ห้องน้ำ

๒.๕) การจัดการขยะ

๒.๖) สภาพแวดล้อมพื้นที่เปิดโล่งภายในวัด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความปลอดภัย

๒.๗) ระบบไฟฟ้าและการป้องกันอัคคีภัย

๒.๘) โรงครัว

๒.๙) การสุขาภิบาลอาคารเสนาสนะต่างๆ ภายในวัด

เกณฑ์การประเมินดังกล่าว สามารถนำกำหนดตัวชี้วัดในการติดตามและประเมินผลโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านการบริหารจัดการโครงการดังนี้

ตารางที่ ๒.๙ การพัฒนาพื้นที่ภายในวัด ๙ แห่ง

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
๑. ป้ายชื่อวัด บริเวณหน้าวัด และแผนผังวัดโดยสังเขป	๑. ป้ายชื่อวัดที่มีขนาดเหมาะสม มองเห็นชื่อวัดและอ่านได้อย่างชัดเจน ๒. บริเวณหน้าวัด แนวกำแพง สะอาดเรียบร้อย ไม่มีสิ่งใดกีดขวาง ๓. มีป้ายแสดงเวลาเปิด-ปิดประตูวัดอย่างชัดเจน ๔. มีแผนผังแสดงที่ตั้งอาคารสถานที่ภายในบริเวณวัด ๕. มีการจัดทำป้ายชี้บ่งทิศทางการไปยังสถานที่ต่างๆ ที่สำคัญภายในวัดในจุดที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน
๒. การจัดการจราจร ป้ายจราจร และที่จอดรถ	๑. มีป้ายจราจร/สัญลักษณ์เพื่อการสัญจรภายในวัด ๒. สถานที่จอดรถมีความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย ๓. สถานที่จอดรถมีแสงสว่างเพียงพอ
๓. การจัดระบบคลังวัสดุสงฆ์ และ การควบคุมการเบิก-จ่ายสิ่งของ	๑. มีป้ายชื่อคลังวัสดุสงฆ์และป้ายระเบียบการยืม-คืนของ แสดงไว้หน้าคลังวัสดุ ๒. จัดวางสิ่งของตามแผนผังที่กำหนดและมีป้ายชี้บ่งในแต่ละชั้นวาง ๓. มีเอกสาร-บัญชีคุมสำหรับใช้ยืม - คืน สิ่งของในคลังวัสดุสงฆ์
๔. ห้องน้ำ	๑. มีการแยกห้องน้ำและแสดงป้ายห้องน้ำพระสงฆ์-ชาย-หญิง ๒. ห้องน้ำสะอาดอุปกรณ์ภายในห้องน้ำพร้อมใช้งานไม่ชำรุดเสียหาย ๓. มีแผนและผู้รับผิดชอบการทำความสะอาดห้องน้ำ
๕. การจัดการขยะ	๑. มีการคัดแยกขยะ(ขยะทั่วไป,ขยะรีไซเคิล,ขยะอันตราย) ๒. มีป้ายแสดงการคัดแยกขยะและการรักษาความสะอาดภายในวัด ๓. มีการตั้งถังขยะและปริมาณถังขยะอย่างเพียงพอ ๔. มีระบบการจัดการขยะครบวงจรภายในวัด

ตารางที่ ๒.๙ การพัฒนาพื้นที่ภายในวัด ๙ แห่ง (ต่อ)

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
๖. มีระบบการจัดการขยะครบวงจรภายในวัด	๑. สภาพแวดล้อมทั่วไปภายในวัดมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ๒. สภาพแวดล้อมทั่วไปภายในวัดมีระบบการดูแลรักษาความปลอดภัย ๓. สภาพแวดล้อมทั่วไปภายในวัดมีแสงสว่างอย่างเพียงพอ
๗. ระบบไฟฟ้าและการป้องกันอัคคีภัย	๑. มีการสำรวจอุปกรณ์ไฟฟ้า ปลั๊ก สายไฟ สม่่าเสมอไม่ให้ชำรุด เสียหาย ๒. มีการฝึกอบรมความปลอดภัยจากระบบไฟฟ้าและการป้องกันอัคคีภัย ๓. มีอุปกรณ์ดับเพลิงที่พร้อมใช้งาน ติดตั้งในจุดเหมาะสม
๘. โรงครัว/หอฉัน	๑. มีป้ายชื่อโรงครัว/หอฉัน สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย ๒. มีการจัดการวัตถุดิบ อาหาร และเศษอาหารให้ถูกสุขลักษณะ ๓. มีพื้นที่ซักล้าง อุปกรณ์พร้อมใช้ สะอาดอยู่เสมอ ไม่มีคราบหรือเศษอาหาร
๙. อาคารเสนาสนะต่างๆภายในวัด	๑. มีป้ายชื่ออาคารและสถานที่ต่างๆ ภายในวัด ๒. อาคารสถานที่ที่มีความสะอาดเรียบร้อย ๓. มีระเบียบการใช้อาคารสถานที่

๓) การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม

มุ่งพิจารณาถึงการพัฒนาวัดไปสู่การเป็นวัดส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีมากยิ่งขึ้น โดยนำหลักการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์ใช้กับหลัก ๕ส และหลักสัปปายะ ๗ เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ดังนี้

๓.๑) การพัฒนาระบบการสื่อสารและพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับวัดและชุมชน

๓.๒) การพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ครอบคลุมตามหลัก ๕ส และการจัดการสิ่งแวดล้อมในเรื่อง ขยะ น้ำเสีย มลพิษจากเตาเผาศพ เป็นต้น

๓.๓) การส่งเสริมกิจกรรมการดูแลสุขภาพกายสุขภาพใจและอนามัยสิ่งแวดล้อมภายในวัด เช่นการตรวจสุขภาพประจำปี การปรับปรุงสิ่งที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ เป็นต้น

๓.๔) การจัดการสถานที่และกิจกรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ เช่น มีผู้ยาสามัญประจำวัดขห้องพยาบาล และมีการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ เช่น ให้วัดปลอดอบายมุข สุรา บุหรี่

๓.๕) การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ วัฒนธรรม ประเพณี และการจัดการสิ่งแวดล้อม

เกณฑ์การประเมินดังกล่าว สามารถนำกำหนดตัวชี้วัดในการติดตามและประเมินผลโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านการบริหารจัดการโครงการดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๐ การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
๑. การพัฒนาระบบการสื่อสารและพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับวัดและชุมชน	๑. มีการพัฒนาข้อมูลและการสื่อสารเพื่อส่งเสริมสุขภาพภายในวัด เช่น ข้อมูลโรคระบาด เป็นต้น ๒. มีฐานข้อมูลสุขภาพพระสงฆ์ สามเณร และผู้อาศัยภายในวัด
๒. การพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ครอบคลุมตามหลัก ๕ ส และการจัดการสิ่งแวดล้อมในเรื่อง ขยะ น้ำเสีย มลพิษจากเตาเผาศพ เป็นต้น	๑. มีการพัฒนาปรับปรุงระบบการบำบัดน้ำเสีย-น้ำทิ้งภายในวัด เช่น บ่อบำบัดน้ำ-บ่อดักไขมัน เป็นต้น ๒. มีการปรับปรุงเตาเผาศพ (เมรุ) ให้ได้มาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด

ตารางที่ ๒.๑๐ การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม (ต่อ)

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
๓. การส่งเสริมกิจกรรมการดูแล สุขภาพกายสุขภาพใจและ อนามัยสิ่งแวดล้อมภายในวัด เช่น การตรวจสุขภาพ ประจำปี การปรับปรุงสิ่งที่ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ สุขภาพ เป็นต้น	๑. มีการตรวจสุขภาพประจำปีของพระสงฆ์ สามเณร และผู้อาศัยภายในวัด ๒. มีการควบคุมมลพิษจากควันธูปและกระดาษเงิน กระดาษทองภายในวัดโดยมีป้ายประกาศแจ้งให้ ทราบ
๔. การจัดการสถานที่และ กิจกรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริม สุขภาพเช่น มีตู้ยาสามัญ ประจำวัด ห้องพยาบาล และ มีการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ เช่น ให้อาหารบิณฑบาต สุรา บุหรี่	๑. มีตู้ยาสามัญประจำวัด หรือห้องพยาบาลภายในวัด ๒. มีการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสุขภาพ เช่น ให้อาหารบิณฑบาต สุรา บุหรี่ เป็นต้น
๕. การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่ง ศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริม สุขภาพและการจัดการ สิ่งแวดล้อม	๑. การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์ส่งเสริมสุขภาพของชุมชน เช่น จัดให้มีลานวัด ลานกีฬา ๒. การพัฒนาวัดให้ต้นแบบการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดสวนและพื้นที่สาธารณะภายในบริเวณวัด

๔) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

มีเป้าหมายเพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมหรือพุทธศิลปกรรมที่มีอยู่ภายในวัดให้ได้รับการ
จัดเป็นหมวดหมู่ มีการเก็บรักษา การบูรณปฏิสังขรณ์ให้เป็นระเบียบ สวยงาม เป็นที่น่าเคารพ
สักการะ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างศรัทธา การพัฒนาจิตใจและปัญญา โดยมีแนวทางการบูรณาการ
หลักพุทธธรรมและหลักการอื่นๆ เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ดังนี้

๔.๑) การพัฒนาระบบข้อมูลเกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน
โบราณวัตถุศิลปวัตถุ พุทธศิลปกรรมภายในวัด เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานของวัดและชุมชน

๔.๒) การออกแบบและปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรม การทำผังบริเวณพื้นที่
โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พุทธศิลปกรรมให้สอดคล้องกับประโยชน์การใช้สอยและ
สุนทรียภาพ

๔.๓) การอนุรักษ์ บูรณปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พุทธศิลปกรรมภายในวัดที่เหมาะสม

๔.๔) การส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พุทธศิลปกรรมภายในวัด

๔.๕) การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เกณฑ์การประเมินดังกล่าว สามารถนำกำหนดตัวชี้วัดในการติดตามและประเมินผลโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านการบริหารจัดการโครงการดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๑ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
๑. การพัฒนาระบบข้อมูลเกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พุทธศิลปกรรมภายในวัด เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานของวัดและชุมชน	๑. มีการพัฒนาและจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พุทธศิลปกรรมภายในวัด ๒. มีการตั้งคณะกรรมการในการอนุรักษ์ ปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุของวัด
๒. การออกแบบและปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรม การทำผังบริเวณพื้นที่โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พุทธศิลปกรรมให้สอดคล้องกับประโยชน์การใช้สอยและสุนทรียภาพ	๑. มีการออกแบบและปรับปรุงภูมิสถาปัตยกรรมภายในวัด ๒. มีการจัดทำผังบริเวณพื้นที่โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พุทธศิลปกรรมให้สอดคล้องกับประโยชน์การใช้สอยและสุนทรียภาพ

ตารางที่ ๒.๑๑ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม (ต่อ)

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
๓. การอนุรักษ์ บุรณปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พุทธศิลปกรรม ภายในวัดที่เหมาะสม	๑. มีการดำเนินการอนุรักษ์และบูรณปฏิสังขรณ์ตามนโยบายและแผนผังหรือแบบที่กำหนดไว้ ๒. มีการส่งเสริมให้ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ บุรณปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พุทธศิลปกรรมภายในวัด
๔. การส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พุทธศิลปกรรม ภายในวัด	๑. มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์/ห้องแสดง/ห้องเก็บรักษา โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พุทธศิลปกรรมภายในวัด ๒. มีการให้ความรู้แก่ประชาชน เยาวชน เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และพุทธศิลปกรรม เพื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมภายในวัด
๕. การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่ง ศึกษาเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑. มีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ การสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การนำเที่ยวชมโบราณสถาน/พุทธศิลปกรรมภายในวัด ๒. การจัดงานฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีของวัดตามเทศกาลที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของวัด

๕) การจัดการพื้นที่จิตใจและปัญญา

มีเป้าหมายเพื่อให้วัดเป็นสถานที่พัฒนาจิตใจและปัญญาตามหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยมีขั้นตอนนับตั้งแต่การจัดการเชิงพื้นที่ การพัฒนากิจกรรมวิถีพุทธ และการส่งเสริมการพัฒนาจิตใจและปัญญา โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๕.๑) การจัดให้พื้นที่ของวัด เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีพุทธ

๕.๒) การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแนววัฒนธรรมประเพณีทางพระพุทธศาสนา

๕.๓) การพัฒนากิจกรรมและการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา

๕.๔) การจัดกิจกรรมไหว้พระ สวดมนต์ แสดงพระธรรมเทศนา บรรยายธรรม ปาฐกถาธรรมประจำวันพระ หรือวันอาทิตย์ และวันสำคัญทางศาสนา

๕.๕) ส่งเสริมการเจริญวิปัสสนากรรมฐานให้กับประชาชนวัดและชุมชนที่ได้ดำเนินการตามหมวดต่างๆ ทั้ง ๕ หมวด ถือว่าเป็นการดำเนินการที่ครอบคลุมในทุกมิติของการพัฒนา วัดและสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา เพราะมุ่งไปสู่การพัฒนาจิตใจและปัญญาเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นการดำเนินการตาม ๓ พันธกิจของโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ได้แก่ ๑) การพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพของวัดและชุมชนให้สะอาด ร่มรื่น สวยงาม เป็นสถานที่สวดมนต์ ๒) การพัฒนาพื้นที่ทางสังคมและการเรียนรู้ของวัดและชุมชนด้วยวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ ๓) การพัฒนาพื้นที่จิตใจและปัญญาของวัดและชุมชนตามแนวพระพุทธศาสนา

เกณฑ์การประเมินดังกล่าว สามารถนำกำหนดตัวชี้วัดในการติดตามและประเมินผลโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านการบริหารจัดการโครงการดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๒ การจัดการพื้นที่จิตใจและปัญญา

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
๑. การจัดให้พื้นที่ของวัด เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีพุทธ	๑. การจัดให้พื้นที่ของวัด เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีพุทธ
๒. การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนเพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแนววัฒนธรรม ประเพณีทางพระพุทธศาสนา	๒. การจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ ห้องสมุดหรือมุมหนังสือธรรมะ ภายในวัด
๓. การพัฒนากิจกรรมและการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา	๑. การอบรมและส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
	๒. มีการส่งเสริมกลุ่มและองค์กรชุมชน เช่น การออมทรัพย์ ธนาคารความดี เป็นต้น
	๑. การพัฒนากิจกรรมและอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน
	๒. การจัดตั้งหรือเข้าร่วมเป็นเครือข่ายชุมชนคุณธรรมหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หรือหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)

ตารางที่ ๒.๑๒ การจัดการพื้นที่จิตใจและปัญญา (ต่อ)

หลักเกณฑ์	ตัวชี้วัด
๔. การจัดกิจกรรมไหว้พระ สวดมนต์แสดงพระธรรมเทศนา บรรยายธรรมปาฐกถาธรรม ประจำวันพระ หรือวัน อาทิตย์ และวันสำคัญทาง ศาสนา	๑. การจัดกิจกรรมไหว้พระ สวดมนต์ร่วมกับประชาชน เป็นประจำ ๒. การแสดงพระธรรมเทศนา การบรรยายธรรม ประจำวันพระหรือวันอาทิตย์และวันสำคัญทาง ศาสนา
๕. ส่งเสริมการเจริญวิปัสสนา กรรมฐานให้กับประชาชน	๑. มีการส่งเสริมอบรมการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ให้กับประชาชน ๒. การจัดให้มีห้อง/ศาลา/อาคารปฏิบัติกรรมฐาน สำหรับประชาชน

สรุปได้ว่า โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เกิดขึ้นจากการบันทึกข้อตกลงร่วมกัน โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้ร่วมกับมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ ได้ลงนามบันทึกข้อตกลง (MOU) ว่าด้วยความร่วมมือดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นพัฒนาวัดให้เป็นไปตามแนวทาง ๕ ส ภายใต้หลักเกณฑ์ที่สำคัญในการดำเนินการโครงการ ๕ ประการ ประกอบด้วย การบริหารจัดการโครงการ การพัฒนาพื้นที่ภายในวัด ๔ แห่ง การส่งเสริมสุขภาพและสิ่งแวดล้อมภายในวัด (วัดรอบรู้สุขภาพ) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและพุทธศิลปกรรม และการจัดการพื้นที่จิตใจและปัญญา ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญต่างๆ ของโครงการดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑๓ โครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุข

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	ภารกิจที่ต้องดำเนินการ ๑. ให้ความร่วมมือ ๒. ให้ขอคำปรึกษาหารือจากเจ้าคณะจังหวัด หรือเจ้าคณะอำเภอ หรือเจ้าคณะตำบล หรือ เจ้าอาวาสวัด แล้วแต่กรณี ๓. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการสมัครเข้าร่วมโครงการให้แก่วัดที่ได้รับการคัดเลือก ๔. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรายงานผลการดำเนินการตามแบบรายงานที่กำหนด ๕. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินกิจกรรมตามแนวทางของโครงการ ๖. การจรรโลงและดำรงไว้ซึ่งพุทธศาสนา ๗. สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอื่นสามารถคัดเลือกศาสนสถานของศาสนานั้นดำเนินการตามโครงการฯ
อนุวรรณ ศิลาเรืองอาไพ และคณะ	กำหนดพื้นที่เป้าหมาย ๑. เขตพุทธาวาส ๒. เขตสังฆาวาส ๓. เขตสาธารณสงเคราะห์
กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	การลงมือปฏิบัติตามแนวทางของ ๕ ส ๑. สะสาง ๒. สะดวก ๓. สะอาด ๔. สุขลักษณะ ๕. สร้างวินัย
คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการของมหาเถรสมาคม	หลักเกณฑ์โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ๑. การบริหารจัดการโครงการ ๒. การพัฒนาพื้นที่ภายในวัด ๙ แห่ง ๓. การส่งเสริมสุขภาพและสิ่งแวดล้อมภายในวัด (วัดรอบรู้สุขภาพ) ๔. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและพุทธศิลปกรรม ๕. การจัดการพื้นที่จิตใจและปัญญา

๒.๖ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย

จังหวัดนนทบุรีเป็นจังหวัดที่มีวัดจำนวน ๑๙๕ วัด เป็นวัดในสังกัดมหานิกายจำนวน ๑๘๗ วัด และวัดในสังกัดธรรมยุต จำนวน ๘ วัด^{๔๔} สำหรับวัดที่เข้าร่วมโครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุข มีจำนวน ๔๖ แห่ง ตามองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรีทั้ง ๔๖ แห่ง^{๔๕}

คณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการตามโครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุข ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในระยะ ๕ ปี และ ๒๐ ปี ซึ่งเกิดจากการระดมความคิด ถกแถลงและเห็นชอบร่วมกันของคณะสงฆ์ทั่วทุกภูมิภาคตามมติมหาเถรสมาคมในการประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๕๙ (มติที่๑๐๖/๒๕๕๙) และในการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๐ ที่มีมติเห็นชอบแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “พุทธศาสน์มั่นคง ดำรงศีลธรรมนำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน” อันเป็นการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ชาติที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีวัตถุประสงค์คือ

๑. เพื่อพัฒนารูปแบบและนำแนวคิดของ ๕ส ซึ่งประกอบไปด้วย สะสาง สะดวก สะอาด สร้างมาตรฐาน และสร้างวินัย ลงสู่บริบทของวัดและชุมชน

๒. เพื่อส่งเสริมให้วัดเป็นพื้นที่ต้นแบบของการพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่การเรียนรู้ พื้นที่ทางจิตใจและปัญญา โดยการบูรณาการแนวคิด ๕ส หลักสัปปายะ ๗ และหลักความรับผิดชอบต่อสังคมสู่ประชาชนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

๓. เพื่อพัฒนาและจัดระบบฐานข้อมูล องค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชน รวมทั้งการออกแบบพื้นที่ของวัดให้เป็นสัปปายะสถานและการพัฒนาสู่วิถีแห่งอารยสถาปัตย์

๔. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในสังคมไทย รวมถึงกลุ่มวิชาชีพ ตื่นตัวเรื่องการช่วยเหลือสังคมการมีจิตอาสา ความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อทำให้เกิดสังคมสุขภาวะและความยั่งยืน

หลักการดำเนินงาน

คณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการตามโครงการโดยใช้กระบวนการ ๕ส หลักสัปปายะ ๗ และหลักความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นหลักการสำคัญในการพัฒนากิจกรรมและพื้นที่ทางกายภาพของวัด โดยมีหลักการสำคัญ ได้แก่

๑. จัดการพื้นที่ทางกายภาพ โดยมีการจัดการพื้นที่ทางกายภาพของวัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยมีการดำเนินการใน ๒ ด้าน ประกอบด้วย

^{๔๔}สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ข้อมูลทะเบียนวัด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www3.onab.go.th/2019/02/12/wattotalsummaryreport31012562/> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

^{๔๕}สำนักงานส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี, ข้อมูลพื้นฐาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://nonlocal.go.th/public/history/data/index/menu/22> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

๑) การออกแบบผังแม่บทและการปรับปรุงภูมิทัศน์ เพื่อฟื้นฟูความศักดิ์สิทธิ์ สืบปายะ และความศรัทธาในพื้นที่วัด

๒) การจัดการสิ่งแวดล้อม อาคารสถานที่และโครงสร้างพื้นฐานของวัด

๒. จัดการพื้นที่ทางสังคมและการเรียนรู้ ให้วัดและชุมชนได้มีการจัดการพื้นที่ทางสังคม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และกิจกรรมเชิงพุทธที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายในวัด โดยพัฒนากิจกรรมทางสังคม

๓. จัดการพื้นที่ทางจิตวิญญาณและปัญญา โดยการจัดให้พื้นที่ของวัด เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่แสดงธรรมเทศนา บรรยายธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีพุทธ เช่น

๑) จัดกิจกรรมบรรยายธรรมประจำวันพระ และวันสำคัญทางศาสนา

๒) ส่งเสริมการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

๓) ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านจิตวิญญาณ

๔) จัดให้มีพื้นที่การเรียนรู้ทางจิตใจและปัญญาผ่านระบบออนไลน์ เป็นต้น

การจัดแผนผังภายในวัด

คณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรีได้มีการวางแผนผังบริเวณเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการจัดการและการพัฒนาพื้นที่ภายในวัด เป็นการกำหนดตำแหน่งที่ตั้งของอาคาร สิ่งปลูกสร้างให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ เช่น ปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยด้านสุนทรียภาพ ปัจจัยด้านวัฒนธรรม และปัจจัยการใช้สอยที่ดินหรือการใช้ประโยชน์ของอาคาร โดยมีการกำหนดเขตไว้ดังนี้

๑. เขตพุทธาวาส ประกอบด้วย

๑) พระเจดีย์ พระมณฑป พระปรารค์ : ใช้เป็นศูนย์กลางหลักของวัด

๒) พระอุโบสถ : ใช้ประกอบพิธีกรรมในการทำสังฆกรรม

๓) พระวิหาร : ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส

๔) เจดีย์ มณฑป ปรารค์ : ใช้บรรจุอัฐิ หรือประกอบเพื่อให้ผังรวมสมบูรณ์

๕) ศาลา เช่น ศาลาราย : ใช้เป็นที่นั่งพักของผู้มาเยือน

๖) ศาลาทิศ : ใช้ล้อมอาคารสำคัญสำหรับให้คฤหัสถ์นั่งพัก

๗) พระระเบียง : ล้อมอาคารหลักสำคัญแสดงขอบเขตแห่งพุทธาวาส

๘) หอไตร : ใช้เก็บรักษาคัมภีร์ทางศาสนา

๙) พลัปปลาเปลื้องเครื่อง : ใช้สำหรับเป็นที่พระมหากษัตริย์เปลี่ยนชุดฉลองพระองค์

ในวาระที่ทรง เสด็จพระราชดำเนินเพื่อบำเพ็ญพระราชกุศล

๒. เขตสังฆาวาส กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับพิธีการใดทางศาสนา พื้นที่บริเวณนี้ประกอบไปด้วยอาคารสถานที่สัมพันธเฉพาะกับกิจกรรมและวัตรปฏิบัติที่เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของเพศสมณะ ประกอบด้วย

๑) กุฏิ : อาคารที่ใช้สำหรับพักอาศัย

๒) กัปปียกุฏิ : โรงเก็บอาหาร

๓. เขตธรณีสงฆ์ ประกอบด้วย

๑) ธรรมศาลา : อาคารหรือโรงเทศนาธรรม

๒) หอระฆัง : ใช้เป็นเครื่องตีบอกเวลาสำหรับพระภิกษุสงฆ์

๓) พื้นที่สีเขียว : พื้นที่เชื่อมระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส หรือบริเวณหลังวัด

๔) พิพิธภัณฑ์ : ใช้เก็บรักษาและแสดงวัตถุโบราณหรือสิ่งของสำคัญของวัด

๕) ศูนย์เรียนรู้ชุมชน : ใช้ในการประชุมและทำกิจกรรมของวัดและชุมชน

๖) ศาลาอเนกประสงค์ : ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง แล้วแต่ความต้องการ

๗) เมรุ : ใช้ในการจัดการศพ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่วิจัยซึ่งเป็นวัดที่เข้าร่วมโครงการจำนวน จำนวน ๖ วัด โดยคัดเลือกอำเภอละ ๑ วัด ประกอบด้วย

๑. วัดพุทธปัญญา อำเภอเมือง

๒. วัดบางอ้อยช้าง อำเภอบางกรวย

๓. วัดละหาร อำเภอบางบัวทอง

๔. วัดราษฎร์ประคองธรรม อำเภอบางใหญ่

๕. วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด

๖. วัดไทรใหญ่ อำเภอไทรน้อย

๑. วัดพุทธปัญญา อำเภอเมือง^{๔๖}

ประวัติ

วัดพุทธปัญญา เป็นวัดใหม่ ตั้งอยู่ใกล้กระทรวงสาธารณสุข ด้านทิศใต้ เกิดขึ้นโดยปฐมศรัทธาของ นส.ไสว ทองแจ่ม ยกโฉนดที่ดินของตน ๓ โฉนดเนื้อที่ ๖ ไร่ ๒ งาน ๗๐ ตารางวา ถวายหลวงพ่อบุญนันทะ เพื่อสร้างวัดถวายพระราชกุศลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในมงคลสมัยกาญจนาภิเษกคือทรงครองราชย์มาครบ ๕๐ ปี พิธีมอบโฉนดที่ดินถวายในการสร้างวัดเกิดขึ้น ณ ห้องประชุมใหญ่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อ.ย.) โดย ภบ.ดร.ภักดี โพธิศิริ เลขาธิการได้

^{๔๖}สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ประวัติวัดพุทธปัญญา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://gnews.apps.go.th/news?news=30799> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

ถวายความอุปถัมภ์โดยประการทั้งปวงท่ามกลางผู้มีเกียรติทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ๕๕ ท่าน เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๓๙ ทำพิธีรับมอมถวายโหนดที่ดินแล้วหลวงพ่อบุญญานันทะใคร่ครวญอยู่เกือบปี จึงสั่งให้พระศรีวัช อนินวตติโก ป. ผู้เป็นลัทธิวิหาริก ซึ่งไปปฏิบัติศาสนกิจอยู่ที่ธรรมสถานอิทัปปัจจยทาราม อ. เฉลิมพระเกียรติ จ. สระบุรี มาอยู่ช่วยนำสร้างเสนาสนะตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๐ และมอมให้ น.ส.ไสว ทองแจ่ม เป็นผู้ลงนามในเอกสารขอสร้างวัดและตั้งวัดตามลำดับ ได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม ให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศตั้งวัดเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๔๒ ได้นามว่าวัดพุทธปัญญา พระศรีวัช อนินวตติโก ป. ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาส เมื่อ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๒ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน นามว่า พระมหาทวี โพธิเมธี

สาธารณูปการ

การก่อสร้างเสนาสนะ เป็นไปตามแบบแปลนแผนผังของคณะกรรมการอันมีข้าราชการจากกองแบบแผนของกระทรวงสาธารณสุขร่วมด้วย กระทรวงสาธารณสุขโดย พณฯ เสนาฯ เพียนทองรับวัดนี้ไว้ในความอุปถัมภ์ได้ประกาศแต่งตั้งข้าราชการตำแหน่งต่างๆ ร่วมเป็นกรรมการพัฒนาและสนับสนุน โดยการทอดกฐินบ้างทอดผ้าป่าบ้าง จึงเป็นสื่อศรัทธาให้ได้ก่อสร้างเสนาสนะต่างๆ ตามโครงการจนเกิดความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชน ที่ไปร่วมบำเพ็ญกุศลศึกษา ปฏิบัติธรรม พอสสมควรซึ่งวัดนี้เน้นการปฏิบัติอานาปานสติกรรมฐานเป็นหลัก

๒. วัดบางอ้อยช้าง อำเภอบางกรวย^{๔๗}

ประวัติ

วัดบางอ้อยช้าง สร้างขึ้นประมาณพุทธศักราช ๒๓๐๔ ในสมัยอยุธยาตอนปลาย สันนิษฐานว่าชาว บ้านบางอ้อยช้าง ร่วมใจกันสร้างขึ้น แล้วขนานนามตามชื่อบ้าน เพราะแต่เดิมบริเวณดังกล่าวมีต้นไม้ที่ชาวบ้านเรียกว่า “อ้อยช้าง” มากมาย รวมถึงการเป็น “บ้านส่วยช้าง” ที่ส่งส่วยอ้อยขึ้นไปเลี้ยงช้างหลวงที่กรุงศรีอยุธยา หมู่บ้านดังกล่าวจึงมีชื่อว่า บ้านบางอ้อยช้างและใช้เป็นชื่อวัดซึ่งถือว่าเป็นชื่อมงคลที่ดี วัดบางอ้อยช้างได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๙๘ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๒๕ เมตร ยาว ๔๐ เมตร ได้ผูกพัทธสีมาเมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน มีนามว่า พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงโร)

สาธารณูปการ

อดีตเจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง ได้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานเพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุที่มีในวัด และชุมชนบางอ้อยช้างเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ประชาชนทั่วไป จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่ง

^{๔๗}วัดบางอ้อยช้าง, ประวัติวัดบางอ้อยช้าง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://watlahan.com/> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

พิพิธภัณฑวัดบางอ้อยช้างแห่งนี้ เปิดอย่างเป็นทางการราวปี พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๒ ซึ่งได้ใช้พื้นที่เดิมของหอฉันที่เป็นเรือนไม้เก่าแก่อายุกว่า ๑๐๐ ปีมาดัดแปลงทำเป็นพิพิธภัณฑ

ภายในพิพิธภัณฑทั้ง ๓ ชั้นได้รวบรวมมรดกของเก่าล้ำค่าต่างๆ เช่น สมบัติเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็น ชุดของหลวงปู่ที่เย็บด้วยมือทั้งหมด ตาลปัตรของ ร.๕ ที่มีสัญลักษณ์นารายณ์ทรงครุฑตามศิลปะของรัชกาลที่ ๕ ตะลุ่มหรือพานแว่นฟ้า เป็นศิลปหัตถกรรมชั้นสูงของไทยโบราณ เครื่องถ้วยชามของจีนในสมัยราชวงศ์ชิง สมุดข่อยโบราณ ชุดแสดงข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวสวนเมืองนนท์ เช่น หม้อไผ่เพาะทุเรียน หม้อหุงข้าว ไห โอ่งทำมือยุคแรกของจีนมีสีเขียวหยก หนังสือพระไตรปิฎก ตูลายรดน้ำไม้สักที่ยังไม่ปิดทอง ไปจนถึงหีบทองที่ใช้บรรจุศพลายเทพพนม พิกุล และลายบัว เป็นต้นนอกจากนี้วัดบางอ้อยช้างยังมีรอยพระพุทธบาทลอยฟ้า ที่หาชมได้ยาก เป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์นี้ ตั้งอยู่ที่ศาลาการเปรียญ เป็นภาพจิตรกรรมลอยตัวของรอยพระพุทธบาทเบื้องขวาบนฝาเพดานไม้เหนือศีรษะ หล่อด้วยทองสำริด ขนาด ๕๔ นิ้ว กว้าง ๑๙ นิ้ว ครึ่ง อายุเก่าแก่กว่า ๒๐๐ ปี นอกจากนี้ภายในศาลาการเปรียญยังมีธรรมมาสน์บุษบกยอดมหากุญชรที่เป็นศิลปะสมัยอยุธยาอันวิจิตรสวยงาม

ปัจจุบัน มีการก่อสร้างและปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย แยกเขตพุทธาวาส ธรรมาวาส และสังฆาวาสออกจากกันอย่างชัดเจน เสนาสนาที่สำคัญได้แก่ อุโบสถ ศาลาการเปรียญ อาคารพิพิธภัณฑ อนุสาวรีย์พระเจ้าตากสิน ศาลาบำเพ็ญกุศล และอาคารอเนกประสงค์สองชั้น (สร้างใหม่)

๓. วัดละหาร อำเภอบางบัวทอง^{๔๔}

ประวัติ

วัดละหาร ตั้งอยู่เลขที่ ๑๗ หมู่ที่ ๒ ซอยเทศบาล ๔ ถนน บางกรวย - ไทรน้อย ตำบลโสนลอย (เขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลบางรักใหญ่ เขต ๑) อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย อาณาเขตทิศเหนือติดที่ดินของนายขรรค์ชัย ฤทธิ์ตรีคุณ ทางทิศใต้ติดคลอง บ้านกล้วย ทิศตะวันออกติดคลองบางบัวทอง ทิศตะวันตกติดถนนบางกรวย - ไทรน้อย

เมื่อราวปี พ.ศ. ๒๓๒๑ ซึ่งเป็นสมัยปลายแผ่นดินของพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้น เกิดศึกเวียงจันทน์ ไทยได้ยกทัพไปตีเวียงจันทน์ โดยสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ยกกองทัพไทยตีได้เวียงจันทน์และหลวงพระบาง จึงได้กวาดต้อนผู้คนเข้ามาไว้ในหัวเมืองชั้นในเป็นอันมาก ในการทำศึกครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกยังได้อัญเชิญ พระแก้วมรกต(พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร) และพระบาง มาประดิษฐานไว้ ณ กรุงธนบุรีด้วย

^{๔๔}วัดละหาร, ประวัติวัดละหาร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://watlahan.com/> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

ครั้งนั้น หัวเมืองชั้นในก็คือหัวเมืองที่อยู่รายรอบเมืองหลวง บรรดาเคลยศึกที่ถูกกวาดต้อนมาเหล่านี้จะถูกแบ่งปันให้ไปการตัดกำลังข้าศึกในสมัยก่อนนิยมทำกันมากคือ การกวาดต้อนผู้คนไปไว้กับฝ่ายตนซึ่งเป็นฝ่ายชนะ เช่น คนไทยอิสลามที่บางบัวทอง ได้กวาดต้อนมาจากภาคใต้จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือหมู่บ้านพรวนของเวียงจันทร์ที่เรียกว่า “ลาวพรวน” จากการกวาดต้อนมาจากเวียงจันทร์ หรือแถบคลองเขมร อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี ซึ่งมีชาวเขมรที่ถูกกวาดต้อนมาตั้งแต่การทำศึกสงครามตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์

อยู่กับพวกขุนนางผู้ใหญ่บ้าง ซึ่งขุนนางเหล่านี้จะถือศักดินา มีที่ดินเป็นจำนวนมาก เคลยศึกเหล่านี้ก็จะเป็นแรงงานสำหรับทำนาของขุนนางเหล่านั้น โดยได้รับส่วนแบ่งเป็นค่าจ้างบ้าง เป็นที่อยู่อาศัยบ้าง ต่อมาชาวลาวเหล่านี้ได้รับความเป็นไทยอย่างสมบูรณ์แล้ว จึงได้ร่วมใจกันสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นที่บำเพ็ญกุศล วัดที่สร้างขึ้นนี้ยังไม่มีชื่อเป็นทางราชการ เพียงแต่เรียกกันว่า “วัดลาว” เจ้าอาวาสรูปแรก ไม่ปรากฏหลักฐานชื่อและฉายาอะไร วัดละหารในสมัยนั้นสันนิษฐานว่า สร้างในสมัยกลางรัชกาลที่ ๑ ถึงต้นรัชการที่ ๒ ต่อมาภายหลังได้ค้นพบหลักฐานโดยมีชื่อปรากฏในหน้าปัดนาฬิกาโบราณเรือนหนึ่งเขียนไว้ว่า ชื่อวัดราชบุญหาร มีหนังสือเขียนปรากฏ ณ หน้าปัดนาฬิกาว่า

“พุทธศักราชได้ ๒๔๔๕ จุลศักราชได้ ๑๒๖๕ รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ ข้าพเจ้านายพงษ์ ได้สละทรัพย์จัดซื้อนาฬิกาถวายไว้ในอารามมีชื่อว่า “ราชบุญหาร” เป็นของสำหรับอุโบสถของสงฆ์ ณ วันที่ ๒๖ วันอาทิตย์ เดือนตุลาคม ตรงกับเดือน ๑๑ แรมสิบค่ำ ขอให้ข้าพเจ้าได้สำเร็จพระนิพพาน ปัจฉโย โหตุ”

จะเห็นได้ว่าปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ซึ่งตรงกับ รัชการที่ ๕ แต่เหตุใดชื่อวัดจึงได้เปลี่ยนมาเป็น “วัดละหาร” ดังเช่นทุกวันนี้ได้ เพราะชื่อวัดราชบุญหาร ก็ฟังดูไพเราะดีอยู่แล้ว หรืออาจจะมีการเรียกเพี้ยนมาเป็นวัดละหารเมื่ออยู่นานวันเข้า อีกประการหนึ่ง ท้องที่แถบย่านบ้านนี้เป็นที่ลุ่ม อาจจะเรียกตามสภาพของที่ซึ่งเป็นอยู่ว่าห้วยละหาร ต่อมาคำว่า “ห้วย” หายไป เหลือแต่ “ละหาร” เพราะสั้นและเรียกง่ายดี จึงเป็นวัดละหารดังเช่นปัจจุบัน

วัดละหารได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ สำหรับพระภิกษุอยู่จำพรรษา มีปีละประมาณ ๘๐ รูปสามเณร ๕๐ รูป พ.ศ. ๒๕๑๐ สมเด็จพระวันรัตน์ (ปุ่น) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามกรุงเทพมหานคร ได้เยี่ยมวัดละหาร เพื่อทรงปลูกต้นไม้มหาโพธิ์

สาธารณูปการ

อุโบสถวัดละหาร เนื่องจากอุโบสถหลังเก่าทรุดโทรมลง อีกทั้งคับแคบเกินไปไม่เพียงพอแก่การที่พระภิกษุเข้าทำสังฆกรรมและพื้นที่ต่ำ ทำให้น้ำซึมเข้าท่วม พระเดชพระคุณหลวงพ่อดุสิตราชันท์มณี อดีตครองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี จึงมีดำริให้ก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้นแทนอุโบสถหลังเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมเป็นอุโบสถวิปัสสนาทรงจตุรมุข ๓ ชั้น ขนาดกว้าง ๓๙ เมตร ยาว ๔๙ เมตร

ฟื้นฟูด้วยหินแกรนิตทั้ง ๓ ชั้น หลังคามุงกระเบื้องสุโขทัย หน้าบันลายไทย ช่อฟ้าใบระกาติดกระจกลี เป็นสถานที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

อุโบสถหลังเก่า สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย หน้าตักกว้าง ๖๑ นิ้วปางมารวิชัยประทับนั่ง หน้าตักพระประธาน จารึกปีที่สร้างไว้ว่า สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ต่อมาภายหลังได้ชำรุดทรุดโทรมลงตามกาลเวลา หลังจากน้ำท่วมเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ พื้นภายในอุโบสถ ได้ยุบตัวลงไป จึงทำการบูรณปฏิสังขรณ์

ศาลาการเปรียญวัดละหาร เป็นศาลาคอนกรีตเสริมเหล็ก ๓ ชั้น ทรงไทยติดใบเทศที่ บันลมเป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสามเณร และพุทธศาสนิกชนทั่วไป โดยพระเดชพระคุณพระราชันนัทธนี (สำรวย อาภากร) อดีตเจ้าอาวาสวัดละหารได้ดำริจะ สร้างศาลาอเนกประสงค์เพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆของวัด ในเบื้องต้นนั้น ได้ขอให้ญาติโยมช่วยสละ ปัจจัยวันละ๑บาทใส่กระปุกเพื่อนำมาสมทบทุน ศาลาแห่งนี้จึงเรียกอีกชื่อว่า “ศาลาวันละบาท” โดย ได้รับความสนับสนุนจากญาติโยมพุทธศาสนิกชนเป็นอันดี

วิหารหลังใหม่ เป็นอาคาร ๒ ชั้น ชั้นล่างเป็นที่ประดิษฐานของรูปปั้นเหมือนของอดีตเจ้า อาวาสวัดละหารและเป็นสถานที่รับสังฆทาน ส่วนชั้นบนประดิษฐานพระพุทธรูปปางป่าเลไลยก์ เป็น พระคู่วัด จัดสร้างพร้อมกับวัด มีอายุ ๒๐๐ปีเศษ สูง ๒ เมตรมีลึงถือรวงผึ้งและช้างเป็นบริวาร

ศาลาอเนกประสงค์ (โรงทาน) เป็นอาคารที่ใช้ในศาสนกิจ ภัตตาคารและบำเพ็ญกุศล ได้ สร้างจำนวน ๘ หลัง เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน

บริเวณวัด และกุฏิที่พักสงฆ์ ได้มีการปรับปรุงให้สามารถใช้งานได้สะดวก และเป็น ระเบียบเรียบร้อย ให้สอรับบริการโครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข

๔. วัดราษฎร์ประคองธรรม อำเภอบางใหญ่^{๔๔}

วัดราษฎร์ประคองธรรม ตั้งอยู่ติดริมคลอง บรรยาภาศริมคลองก็ยังคงหลงเหลือ บรรยาภาศชาวบ้านริมคลอง ที่ตำบลเสาธงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี นับว่าเป็นหนึ่งใน สถานที่ท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่โด่งดังลำดับต้นๆของจังหวัด สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๒๕๖ เดิมชาวบ้านเรียก วัดค้ำคาว ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๙๓ เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น วัดราษฎร์ประคอง ธรรม และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๐๕ ปัจจุบันมีพระครูกิตติวิริยาภรณ์ ดำรง ตำแหน่งเจ้าอาวาส และตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอบางใหญ่

^{๔๔}องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี, ประวัติวัดราษฎร์ประคองธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://nont-pro.go.th/public/travel/data/list/menu/203/page/1> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

สาธารณูปการ

วัดราชบุรุษประคองธรรมได้พัฒนาและจัดสร้างสาธารณูปการ อย่างเป็นระบบ มีอุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิที่พักสงฆ์ ฌาปนสถาน โดยแยกกันเป็นสัดส่วน และวัดยังได้จัดบริเวณวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกด้วย จุดเด่นคือ พระนอนขนาดใหญ่ ความยาว ๓๒ เมตร ถือว่าเป็นวัดที่มีพระนอนองค์ใหญ่ที่สุดในจังหวัดนนทบุรี และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บารมีวัดราชบุรุษประคองธรรม นอกจากนั้นยังมีหน้าบันแปลกจากวัดอื่นๆเนื่องจากเป็นรูปปูณีย์ พระพิฆเนศ พระราหู มีความวิจิตรงดงามทั้งสี่ด้าน และวัดได้จัดสร้าง หลวงพ่อโต พรหมรังสี ไว้บริเวณหน้าโบสถ์ สวยเด่นเป็นสง่า ประชาชน ที่เข้ามาทำบุญที่วัดต่างพากันมากราบไหว้ขอพรจากหลวงพ่โตเข้าปออง อยู่คู่วัดมาหลายร้อยปี และชม

๕. วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด^{๕๐}

ประวัติ

วัดชลประทานรังสฤษฎ์ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ เมื่อหม่อมหลวงชูชาติ กำภู อธิบดีกรมชลประทาน ไปเยี่ยมชมวัดอโงมค์ (สวนพุทธธรรม) จังหวัดเชียงใหม่ ได้ฟังการแสดงธรรมของพระปัญญานันทภิกขุ ซึ่งจำพรรษาอยู่ที่วัดอโงมค์ในขณะนั้น และเลื่อมใสวิธีการสอนธรรมะแนวใหม่ของท่าน จากเดิมที่เน้นเทศนาบนธรรมาสน์ ถือโบลาน มาเป็นการยืนพูดปาฐกถาธรรม แบบพูดปากเปล่าต่อสาธารณชน พร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุผลร่วมสมัย ทันท่วงทีเหตุการณ์ เป็นการดึงดูดประชาชนให้หันเข้าหาธรรมะได้เป็นเป็นอย่างมาก

กรมชลประทานได้สร้างวัดใหม่ขึ้น ชื่อ "วัดชลประทานรังสฤษฎ์" ที่ ตำบลบางตลาด อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นการผาติกรรมทดแทนการเข้าใช้ที่ดินของวัดเชิงท่าและวัดหน้าโบสถ์ซึ่งตั้งอยู่ที่ปากคลองบางตลาด (ปัจจุบันยังคงมีโบราณสถานเดิมของทั้งสองวัด เรียกรวมกันว่า "พุทธสถานเชิงท่า-หน้าโบสถ์") เพื่อสร้างเป็นท่าเรือของกรมชลประทาน และได้อาราธนาพระปัญญานันทภิกขุ เป็นเจ้าอาวาสใน พ.ศ. ๒๕๐๓

ปัจจุบัน วัดชลประทานรังสฤษฎ์ มีบรรยากาศร่มรื่นทั่วบริเวณวัด มีกิจกรรมทุกเช้าวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ น. โดยมีการสวดมนต์ บรรยายปาฐกถาธรรม และถวายเพลพระสงฆ์ ที่ลานหินโค้ง เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน มีนามว่า พระปัญญานันทมุนี (สง่า สุขโร)

สาธารณูปการ

งานสาธารณูปการของวัดมีการก่อสร้างและปรับปรุงสถานที่และบริเวณวัดได้อย่างเป็นระบบ มีอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ศาลาบำเพ็ญกุศล อาคารที่พักสงฆ์ โดยแยกเป็นเขตพุทธาวาส ธร

^{๕๐}วัดชลประทานรังสฤษฎ์, ประวัติวัดชลประทานรังสฤษฎ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.watchol.org/index.php> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

มาวาส และสังฆาวาสอย่างชัดเจน และได้ดำเนินการก่อสร้างสถานที่ต่างๆ เพิ่มเติม คือ อาคารจอตถ ๕ ชั้น อาคารปัญญานันทานุสรณ์ อาคารมาตานุสรณ์(รโงทาน) อาคารอินเดียศึกษา และอาคารพุทธสาวิกา (ที่พักผู้ปฏิบัติธรรม)

๖. วัดไทรใหญ่ อำเภอไทรน้อย^{๕๑}

ประวัติ

วัดไทรใหญ่ ตั้งอยู่ที่หมู่ ๕ บ้านไทรใหญ่ ถนนไทรน้อย-ตันเชือก ต.ไทรน้อย อ.ไทรน้อย จ.นนทบุรี เป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย อยู่ริมคลองพระพิมลราชา และคลองทวีวัฒนา ผ่านทางด้านทิศเหนือและตะวันตกของวัด

วัดไทรใหญ่ สร้างขึ้นเมื่อปี ๒๔๑๐ ช่วงสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมี นางเง็ก แสงประภา เป็นผู้ถวายที่ดินเพื่อสร้างวัด เดิมชื่อ “วัดมหานิโครธาราม” แปลว่า “ไทรต้นใหญ่” ต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็น “วัดไทรใหญ่” เนื่องจากชาวบ้านเรียกง่ายกว่า วัดไทรใหญ่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๔๙๑ ได้ทำพิธีผูกพัทธสีมาเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๘

สาธารณูปการ

ภายในวัดมีอาคารเสนาสนะต่างๆ อาทิ อุโบสถกว้าง ๘ เมตร ยาว ๒๔ เมตร สร้างเมื่อปี ๒๔๙๘ ลักษณะทรงไทยหลังคามุงกระเบื้อง มีช่อฟ้าใบระกา หน้าบันปิดทอง ที่ฝาผนังมีจิตรกรรมเรื่องพระเจ้าสิบชาติ ภูมิสงฆ์จำนวน ๑๐ หลัง เป็นอาคารคอนกรีตและไม้ทรงไทย หอสวดมนต์ ศาลาการเปรียญ ศาลาอเนกประสงค์ ศาลาทำน้ำ ศาลาบำเพ็ญกุศล ฌาปนสถาน หอระฆัง หอปริยัติธรรม โรงครัว สำหรับปฐนียวัตถุที่สำคัญของวัดไทรใหญ่ คือ พระประธานในอุโบสถขนาดหน้าตักกว้าง ๑.๖๙ เมตร ปางมารวิชัย หล่อด้วยโลหะทองสัมฤทธิ์ สร้างขึ้นสมัยอุทอง ฝีมือช่างหลวง มีความงดงามอลังการมาก ชาวบ้านทั่วไปเรียกท่านว่า “หลวงพ่อทองคำ” มีการบอกเล่ากันมาว่า ได้อัญเชิญมาจากทางหัวเมืองเหนือ เป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาก

^{๕๑}คมชัดลึก, ประวัติวัดไทรใหญ่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.komchadluek.net/news/lifestyle/209424> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข

จากการได้ค้นคว้าศึกษาทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุขมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

เพ็ญจันทร์ บัวขาว ได้วิจัยเรื่อง “การปฏิบัติกิจกรรม ๕ ส และการเสริมสร้างความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานบริษัท คอมพาร์ท พรินซ์ (ประเทศไทย) จำกัด” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง ๒๗-๓๓ ปี สถานภาพโสด ระดับการศึกษามัธยมศึกษา ตอนปลาย/อนุปริญญา อายุการทำงาน ๑-๔ ปี และสังกัดแผนกผลิต มีระดับการปฏิบัติกิจกรรม ๕ ส โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีระดับการเสริมสร้างความปลอดภัยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติ กิจกรรม ๕ ส พบว่า พนักงานที่มีเพศต่างกันมีระดับการปฏิบัติกิจกรรม ๕ ส ไม่แตกต่างกัน ส่วนพนักงานที่มีอายุ สถานภาพ การสมรส ระดับการศึกษา อายุการทำงาน และสังกัดแผนกต่างกัน มีระดับการปฏิบัติกิจกรรม ๕ ส แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ และผลการเปรียบเทียบระดับการเสริมสร้างความปลอดภัยพบว่า พนักงานที่มีเพศและอายุการทำงานต่างกัน มีระดับ การปฏิบัติกิจกรรม ๕ ส ไม่แตกต่างกัน ส่วนพนักงานที่มีอายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา และสังกัดแผนกต่างกัน มีระดับ การเสริมสร้างความปลอดภัยแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕^{๕๖}

ใจ บุญชัยมิ่ง ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัดการจัดการสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา” ผลการวิจัยพบว่า

๑. กลยุทธ์การพัฒนาวัด การจัดการสาธารณูปโภคในจังหวัดพะเยา ทั้ง ๕ แห่ง มีกลยุทธ์ใหญ่ ๔ ข้อ ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถาน การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

๒. การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐและชุมชนในการพัฒนาวัด มีการประชุม คณะสงฆ์ในจังหวัด แนะนำชี้แจงการก่อสร้างเสนาสนะในวัด โดยเน้นให้อนุรักษ์รูปแบบล้านนาไทยพระสงฆ์ต้องเป็นนักพัฒนา นักอนุรักษ์วางผังวัดให้เป็นสัดส่วนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาอนุรักษ์โดยประชุมอบรมกรรมการวัด ครูสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

^{๕๖}เพ็ญจันทร์ บัวขาว, “การปฏิบัติกิจกรรม ๕ ส และการเสริมสร้างความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานบริษัท คอมพาร์ท พรินซ์ (ประเทศไทย) จำกัด”, วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ – มีนาคม ๒๕๕๘) : ๗๕.

๓. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาบริหารจัดการด้านสาธารณูปการ ได้แก่

- ๑) ด้านก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะวัด ปัญหาที่พบคือ ขาดการดูแลเอาใจใส่ จึงจำเป็นต้องมีการ ตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแล ให้มีผู้รับผิดชอบที่เป็นรูปธรรมและเอาใจใส่จริงๆ ๒) ด้านการพัฒนาวัดปัญหาที่พบคืองบประมาณก่อสร้างไม่เพียงพอจึงต้องมีการจัดหางบประมาณก่อนที่จะสร้าง
- ๓) ด้านการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ปัญหาที่พบคือดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติของวัดยังไม่เป็นระบบแก่พระภิกษุสามเณร ๔) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดการจัดการด้านสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา สามารถสรุปได้เป็น ๘ ประการ คือ
- ๑) ปัญหาด้านงบประมาณ ๒) ปัญหาด้านการก่อสร้าง ๓) ปัญหาด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรม ๔) ปัญหาด้านขาดทักษะความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน ๕) ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ๖) ปัญหาด้านการขาดความเชื่อถือและการยอมรับของสังคมชาวบ้าน ๗) ปัญหาด้านขวัญกำลังใจในการทำงาน ๘) ปัญหาด้านการกำหนดแผนและนโยบาย แผนการพัฒนาวัดและการปฏิบัติงานประจำปีผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบว่า วัดทั้ง ๕ แห่ง มีกลยุทธ์การพัฒนาแตกต่างกัน การมีส่วนร่วมจากหน่วยงานและประชาชน มีการพัฒนาวัด ด้านสาธารณูปการเป็นอย่างดีแต่การศึกษาเชิงลึก พบว่าการพัฒนาวัดด้านสาธารณูปการยังมีปัญหามาก^{๕๓}

พระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทธิมน ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า

๑. การบริหารจัดการงานสาธารณูปการ ตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขนับเป็นนโยบายสำคัญของคณะสงฆ์ เพราะเป็นนโยบายจากมหาเถรสมาคมที่กำชับให้ทุกวัดทั่วประเทศพัฒนาวัดของตนเองตามหลัก ๕ส เจ้าอาวาสแต่ละวัดต้องให้ให้ความสนใจ และเอาใจใส่ในการการบริหารจัดการวัดให้เจริญรุ่งเรือง พระผู้ใหญ่ของจังหวัดปทุมธานีให้ความสำคัญกับการบริหารวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม ๕ส มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนงาน มีการประชุมคณะทำงาน มีการอบรมจากทางคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนนโยบาย ๕ส พระสงฆ์ระดับสูงให้ความสำคัญกับการพัฒนาวัด การพัฒนางานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน รวมถึงส่งเสริมให้เจ้าอาวาสแต่ละวัดพัฒนา วัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้วยวิธี ๕ส เพื่อให้วัด และชุมชนเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย วัดมีศาสนสถานที่มั่นคง มีขนาดใหญ่และหลากหลายสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนได้ เช่น มีศาลาการเปรียญ อุโบสถ พิพิธภัณฑ หอสมุด เป็นต้น ซึ่งเหมาะแก่การจัดกิจกรรมของชุมชน โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ช่วยให้วัด เกิดความเข้มแข็ง วัดมีความ

^{๕๓}ใจ บุญชัยมิ่ง, “การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัดการจัดการสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา”, **ธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๐) : ๑๑๕-๑๑๖.

สะอาด ร่มรื่น สวยงาม สงบ มีการจัดสรรพื้นที่บริเวณวัดได้อย่างเหมาะสม เป็นสัดส่วน เหมาะแก่การเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ตามแนวทาง ๕ส วัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของประชาชน โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจประชาชน ทำให้การดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เป็นไปอย่างต่อเนื่อง วัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ตามแนวทางกิจกรรม ๕ส ให้ความรู้กับประชาชนและได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน และหน่วยงานราชการเป็นอย่างดี

๒. วัดทั้ง ๔ วัด คือ วัดสุวรรณจินดาราม วัดบางคูวัดใน วัดตำหนัก และวัดสุวรรณบำรุงราชวราราม ได้มีการวางแผนการดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ก่อนการลงมือปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนดำเนินงานตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เพื่อการจัดระบบ วางระเบียบวัด ให้เป็นพื้นที่สัปปายะ สร้างสัมพันธภาพที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างพระสงฆ์ ชุมชน ตัวแทนชุมชน องค์กร ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ให้ความความเข้มแข็ง โดยใช้แนวทาง ๕ ส พัฒนาวัดด้านกายภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพนำไปสู่สังคมที่ดี การตั้งเป้าหมาย วางวัตถุประสงค์ เพราะการควบคุมดูแล คือ กระบวนการที่จำเป็น ทำให้กิจกรรมอื่น ๆ ที่ตามมาสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพกิจกรรมจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นดำเนินงานวางแผนครบถ้วน ด้วย ๑) กำหนดวัตถุประสงค์ และขอบเขตการดำเนินงาน ๒) กำหนดโครงสร้างทีมงาน และมอบหมายความรับผิดชอบ ๓) กำหนดตัวชี้วัด และตั้งเป้าหมาย และ สำรวจสถานการณ์ปัจจุบันขององค์กร ๑) ด้านการทำงาน ประสิทธิภาพการทำงาน ๒) ด้านบุคลากร ความพร้อม ทักษะคติ ความรู้ ความเข้าใจ ช่องทางการสื่อสาร ๓) วางแผนดำเนินการ ทั้งในส่วนของการปรับปรุงและการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริม

๓. รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการ ตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี ๑) รูปแบบการวางแผนการวางแผนพัฒนาสาธารณูปการของวัดตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการของมหาเถรสมาคมซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานโครงการชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดปทุมธานีพร้อมที่จะพัฒนาคนให้เป็นคนเก่งและเป็นคนดีของประเทศในอนาคต ๒) รูปแบบการลงมือปฏิบัติ (Do) การลงมือปฏิบัติตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข สามารถลงมือปฏิบัติโดยการทำความสะดวกครั้งใหญ่และบริหารจัดการการพัฒนาลงมือปฏิบัติ ๓) รูปแบบการตรวจสอบ (Check) ตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข การประเมินผลการปฏิบัติตามแผน โดยจัดให้มีการประเมินผลตามแผนที่กำหนด วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุที่เกี่ยวข้องจากการเปรียบเทียบระหว่างเป้าหมายกับการดำเนินตามแผน เพื่อจะทราบว่าต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร การตรวจสอบทำให้รับรู้สภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่ เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผน ๔)รูปแบบการปรับปรุงแก้ไข (Act) มีการตรวจประเมินการจัดทำระบบ ๕ส เป็นประจำสม่ำเสมอโดยเจ้าของพื้นที่เป็นผู้ตรวจประเมินคณะกรรมการที่แต่งตั้งขึ้น

จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ตรวจประเมินรวมถึงการเผยแพร่ภาพข่าว วีดีโอกิจกรรม เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ใน Facebook กลุ่มชื่อ “๑ ท้องถิ่น ๑ ศาสนสถาน ประชารัฐ สร้างสุข” การดำเนินงานตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม^{๕๔}

พระครูสิริธรรมบัณฑิต ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยวิถี ๕ส โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของวัดมิ่งเมืองมูล” ผลการวิจัยพบว่า ส่วนของเครือข่ายที่ร่วมพัฒนาวัด ๕ส มีผลประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนคณะศรัทธาวัดมิ่งเมืองมูล มีผลประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และส่วนภาพรวม ผลประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการพัฒนาในรูปแบบการนำเสนอผ่านเว็บไซต์ watn.com พบว่า การใช้สื่อมัลติมีเดีย รูปภาพ และเรื่องเล่าเผยแพร่ในสื่อสังคมเป็นหลัก และใช้วิธีการดึงเนื้อหาเชื่อมโยงจากเฟซบุ๊กดอทคอม และแชร์เนื้อหาออกไปยังโปรไฟล์ของเจ้าอาวาส กลุ่มชุมชน และกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือพัฒนาวัด ทำให้ผู้สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมกับสื่อสังคมและเว็บไซต์เพิ่มขึ้น^{๕๕}

บุญมี โททำ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุขเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่สวนพฤกษศาสตร์ดงฟ้าห่วน จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ชุมชนบ้านหนองบัว และชุมชนบ้านหนองมะนาว มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมตามรูปแบบฮีต-คองอีสาน พัฒนาการชุมชนแบ่งออกเป็น ๓ ยุค ได้แก่ ยุคบุกเบิก ยุคน้ำไหลไฟสว่าง และยุคของการเริ่มเป็นชุมชนกึ่งเมือง ๒) สภาพปัญหาชุมชนประกอบด้วย การคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน การขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน การขาดอาชีพเสริม ค่านิยมของคนในชุมชนเปลี่ยนไป โดยปัจจัยเงื่อนไขชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน มีหน่วยงานรัฐสนับสนุน วัฒนธรรมประเพณีเป็นฐานรากของชุมชน โดยต้องปรับตัวให้ทันต่อปัจจัยแวดล้อมภายนอก ๓) การสร้างรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้ โดยมีสามองค์หลักในชุมชนเป็นหน่วยขับเคลื่อนการเรียนรู้ร่วมกัน ด้วยการยึดปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม

^{๕๔}พระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทธิมน, “รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๔) : ๑๗๑-๑๘๒.

^{๕๕}พระครูสิริธรรมบัณฑิต, “รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยวิถี ๕ ส โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของวัดมิ่งเมืองมูล”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๔) : ๒๓-๓๖.

ของชุมชนเป็นฐาน แล้วสร้างรูปแบบการเรียนรู้โดยบูรณาการมิติบทบาทพันธกิจของวัด ประชา และ รัฐเป็นรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้^{๕๖}

ตารางที่ ๒.๑๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข

นักวิจัย	สรุปผลการวิจัย
เพ็ญจันทร์ บัวขาว	ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติ กิจกรรม ๕ส พบว่า พนักงานที่มีเพศต่างกันมีระดับการปฏิบัติกิจกรรม ๕ส ไม่แตกต่างกัน ส่วนพนักงานที่มีอายุ สถานภาพ การสมรส ระดับการศึกษา อายุการทำงาน และสังกัดแผนกต่างกัน มีระดับการปฏิบัติกิจกรรม ๕ส แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ .๐๕ และผลการเปรียบเทียบระดับการเสริมสร้างความปลอดภัยพบว่า พนักงานที่มีเพศและอายุการทำงานต่างกัน มีระดับ การปฏิบัติกิจกรรม ๕ส ไม่แตกต่างกัน ส่วนพนักงานที่มีอายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา และสังกัดแผนกต่างกัน มีระดับ การเสริมสร้างความปลอดภัยแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕
ใจ บุญชัยมิ่ง	กลยุทธ์การพัฒนาวัด การจัดการสาธารณูปโภคในจังหวัดพะเยา ทั้ง ๕ แห่ง มีกลยุทธ์ใหญ่ ๔ ข้อ ได้แก่ การพัฒนาศาสนสถาน การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและการส่งเสริมการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ และชุมชนในการพัฒนาวัด มีการประชุม คณะสงฆ์ในจังหวัด แนะนำชี้แจงการก่อสร้างเสนาสนะในวัด โดยเน้นให้อนุรักษ์รูปแบบล้านนา ไทยพระสงฆ์ต้องเป็นนักพัฒนา นักอนุรักษ์วางผังวัดให้เป็นสัดส่วนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาอนุรักษ์โดยประชุมอบรมกรรมการวัด ครูสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

^{๕๖}บุญมี โททำ, “รูปแบบการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุขเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่สวนพฤกษศาสตร์ดงฟ้าห่วน จังหวัดอุบลราชธานี”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๔) : ๖๑๕-๖๒๘.

ตารางที่ ๒.๑๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข (ต่อ)

นักวิจัย	สรุปผลการวิจัย
พระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทุธิมโน	รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการ ตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี ๑) รูปแบบการวาง แผนการวางแผนพัฒนาสาธารณูปการของวัดตามแผนยุทธศาสตร์ การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ๒) รูปแบบการลงมือปฏิบัติ (Do) การลงมือปฏิบัติตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข สามารถลงมือ ปฏิบัติโดยการทำความสะอาดครั้งใหญ่และบริหารจัดการการพัฒนา ลงมือปฏิบัติ ๓) รูปแบบการตรวจสอบ (Check) ตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข การประเมินผลการปฏิบัติตามแผน โดยจัดให้มี การประเมินผลตามแผนที่กำหนด วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุที่ เกี่ยวข้องจากการเปรียบเทียบระหว่างเป้าหมายกับการดำเนินการตาม แผน เพื่อจะทราบว่าต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร การตรวจสอบทำให้ รับรู้สภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่ เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผน๔) รูปแบบการปรับปรุงแก้ไข (Act) มีการตรวจประเมินการจัดทำระบบ ๕ส เป็นประจำสม่ำเสมอ
พระครูสิริธรรมบัณฑิต	เครือข่ายที่ร่วมพัฒนาวัด ๕ส มีผลประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด ส่วนคณะศรัทธาวัดมิ่งเมืองมุล มีผลประเมินความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุด และส่วนภาพรวม ผลประเมินความพึงพอใจอยู่ ในระดับมากที่สุด ผลการพัฒนาในรูปแบบการนำเสนอผ่านเว็บไซต์ watn.com พบว่า การใช้สื่อมัลติมีเดีย รูปภาพ และเรื่องเล่า เผยแพร่ในสื่อสังคมเป็นหลัก และใช้วิธีการฝังเนื้อหาเชื่อมโยงจากเฟ ซบุ๊กดอทคอม และแชร์เนื้อหาออกไปยังโปรไฟล์ของเจ้าอาวาส กลุ่ม ชุมชน และกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือพัฒนาวัด ทำให้ผู้สนใจเข้าไปมี ส่วนร่วมกับสื่อสังคมและเว็บไซต์เพิ่มขึ้น
บุญมี โททำ	การสร้างรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้ โดยมีสามองค์หลักใน ชุมชนเป็นหน่วยขับเคลื่อนการเรียนรู้ร่วมกัน ด้วยการยึดปัญหาและ ปัจจัยเงื่อนไข ของการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นฐาน แล้วสร้างรูปแบบ การเรียนรู้โดยบูรณาการมิติบทบาทพันธกิจของวัด ประชา และรัฐ เป็นรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัปายะ

จากการได้ค้นคว้าศึกษาทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสัปายะ ๔ ดังต่อไปนี้

พระครูวิโรจน์เขมคุณ (ไพโรจน์ เขมจิตโต) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปายะ ๔ ในจังหวัดสิงห์บุรี” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปายะ ๔ ในจังหวัดสิงห์บุรีได้แก่ หลักการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมซึ่งประกอบด้วย ๕ หลัก คือ ๑) หลักการวางแผน ๒) หลักการจัดการองค์กร ๓) หลักการพัฒนาบุคคล ๔) หลักการอำนวยการ และ ๕) หลักการกำกับดูแล หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้กับสำนักปฏิบัติธรรม ได้แก่ หลักสัปายะ ๔ คือ ๑) อาวาสสัปายะ ๒) โภชนะสัปายะ ๓) บุคคลสัปายะ และ ๔) ธรรมะสัปายะ โดยมีบทสรุป ดังนี้ ๑) อาวาสสัปายะประกอบด้วย ๑.๑) สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการกำหนดเวลาในการทำมาสมาธิที่ชัดเจน หรือจัดให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดภายในบริเวณสำนักปฏิบัติธรรมร่วมกัน ๑.๒) มีสถานที่ห้องน้ำและห้องสุขาอยู่ในที่ปลอดภัย ไม่ลับตาหรือเปลี่ยวจนเกินไป ๑.๓) จัดให้บริเวณที่พักมีแสงสว่างเพียงพอ มีการตรวจสอบความพร้อมอยู่เสมอ ๒) บุคคลสัปายะประกอบด้วย ๒.๑) สำนักปฏิบัติธรรมควรมีแนวนโยบาย และวิธีการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกันก่อนเริ่มโครงการอบรมปฏิบัติธรรม ๒.๒) มีกฎระเบียบในการปฏิบัติ สำหรับผู้เข้ามาในสำนักปฏิบัติที่ชัดเจน ๒.๓) มีห้องน้ำห้องสุขาของสำนักปฏิบัติธรรม มีการจัดพนักงานทำความสะอาดประจำ ๒.๔ จำกัดจำนวนผู้มาปฏิบัติให้พอดีกับอาคาร ไม่มาก เกินไป ๒.๕) สำนักปฏิบัติธรรมมีการตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย อย่างละเอียดให้เป็นกิจจะลักษณะชัดเจน ๒.๖) มีการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายคฤหัสถ์และฝ่ายสงฆ์ แบ่งหน้าที่กันชัดเจน ๓) โภชนะสัปายะประกอบด้วย ๓.๑) สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการจัดโรงครัว โดยคำนึงถึงความสะดวกและสุขอนามัยของผู้รับประทานอาหารเป็นหลัก ๓.๒) จัดสถานที่รับประทาน อาหารปราศจากแมลงรบกวน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยในการบริโภค ๓.๓) ควรคำนึงถึงความสะดวกของแม่ครัว โรงอาหาร อาหาร อย่างเข้มงวด ๓.๔) จัดให้มีผู้มีความรู้ในเรื่องโภชนาการ หรือมีนักโภชนาการดูแลเรื่องอาหารจัดอาหารที่มีประโยชน์ ๔) ธรรมะสัปายะประกอบด้วย ๔.๑) สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการใช้สื่อจากแหล่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ๔.๒) มีการใช้สื่อธรรมะออนไลน์มีกิจกรรม ส่งเสริมธรรมะบนโซเชียลเน็ตเวิร์ค ๔.๓) มีการ

ใช้สื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้อีกทางหนึ่ง ๔.๔) มีการธรรมะและหลักการปฏิบัติสอดรับกับจุดมุ่งหมายตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้^{๕๗}

พระนิกร ขนติสมฺปนฺโน (พลธรรม) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารสภาพแวดล้อมทางการศึกษาตามหลักสัปปายะ ๔ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารสภาพแวดล้อมทางการศึกษาตามหลักสัปปายะ ๔ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริหารสภาพแวดล้อมทางการศึกษาตามหลักสัปปายะ ๔ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการบริหารการจัดการตามอาหารสัปปายะและบุคคลสัปปายะ พบว่า การฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีการส่งเสริมให้ครู นักเรียน และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา มีการบริหารจัดการอาหารให้นักเรียนอย่างเพียงพอ ด้านกายภาพตามอาวาสสัปปายะ พบว่า การจัดสถานที่กลางแจ้งหรือลานกว้างเพื่อเอื้อต่อการทำกิจกรรมต่างๆ โรงเรียนมีการแสดงแผนผังเกี่ยวกับอาคารสถานที่ต่างๆ อย่างชัดเจน มีการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ร่มรื่นสวยงาม สะอาด และสบายตา ด้านวิชาการตามธรรมสัปปายะ พบว่า การเสริมแรงแก่นักเรียน เช่น การให้รางวัลชมเชย ที่มีส่วนช่วยให้การเรียนดีขึ้น โรงเรียนมีป้ายคำสอนพุทธสุภาษิตหรือบทกลอนต่างๆในบริเวณสถานศึกษา ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆภายในโรงเรียน^{๕๘}

พระอนันตชัย อภินฺนโท ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสัปปายะสร้างสุขเชิงองค์รวมด้วยวิถี ๕ส ตามแนวพุทธจิตวิทยา” ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาและแนวคิดการพัฒนาวัดสัปปายะสร้างสุขเชิงองค์รวมด้วยวิถี ๕ส ตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า จุดแข็ง คือ เป็นสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานประจำจังหวัดศรีสะเกษจุดอ่อน คือ ทำงานไม่เป็นระบบปัญหา/อุปสรรค คือ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้นโอกาส คือ มีลูกศิษย์อุทิศภักดีค่าใช้จ่ายในการพัฒนาวัด สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาวัดสัปปายะสร้างสุขเชิงองค์รวมด้วยวิถี ๕ส ตามแนวพุทธจิตวิทยาคือ ๑) ด้านกิจกรรมสถานที่สร้างสุขเชิงองค์รวม ๒) ด้านกิจกรรมสังคมสร้างสุขเชิงองค์รวม ๓) ด้านกิจกรรมจิตใจสร้างสุขเชิงองค์รวม ๔) ด้านกิจกรรมปัญญาสร้างสุขเชิงองค์รวมโดยคุณภาพ

^{๕๗}พระครูวิโรจน์เขมคุณ (ไพโรจน์ เขมจิตโต), “รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ ๔ ในจังหวัดสิงห์บุรี”, วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๖๓) : ๑๒-๒๕.

^{๕๘}พระนิกร ขนติสมฺปนฺโน (พลธรรม), “การบริหารสภาพแวดล้อมทางการศึกษาตามหลักสัปปายะ ๔ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๒๒๗-๒๓๗.

ของรูปแบบการพัฒนาวัดสัปปายะสร้างสุขเชิงองค์รวมด้วยวิถี ๕ส ตามแนวพุทธจิตวิทยาโดยรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ หลัก ๕ส มีความสัมพันธ์กับความสุขเชิงองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ รูปแบบการพัฒนาวัดสัปปายะสร้างสุขเชิงองค์รวมด้วยวิถี ๕ส ตามแนวพุทธจิตวิทยาการบริหารและการจัดการวัดด้วยวิถี ๕ส ที่มีคุณภาพมาก ทั้งนี้โดยการบูรณาการเข้ากับปัจจัยทางพุทธจิตวิทยา ซึ่งประกอบด้วย หลักธรรมสัปปายะ ๗, หลักธรรมภาวนา ๔, หลักการบริหารวัด ๔, และหลักจิตวิทยา คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ๒ ประกอบด้วย แรงจูงใจภายนอกและแรงจูงใจภายใน ซึ่งส่งผลต่อความสุขเชิงองค์รวม ๔ คือ สุขกาย, สุขสังคม, สุขอารมณ์ และสุขปัญญา ชื่อว่า “วัดสร้างสุขโมเดล: ๕๗๔๔๒๔”^{๕๙}

พระครูอดุลสัจจคยาธร (แสงจันทร์เจริญคง) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่า สภาพการณ์การบริหารจัดการวัดในปัจจุบันเป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสผู้ทำหน้าที่ปกครอง ดูแลวัด เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เจ้าอาวาสจึงต้องประยุกต์ใช้หลักการบริหารจัดการ วัดในมิติที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ๒) หลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ สัปปายะภายในเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพานของแต่ละบุคคล และสัปปายะภายนอกที่เหมาะสมต่อความเป็นอยู่ของหมู่คณะ ๓) การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในสังคมไทยปัจจุบันตามหลักสัปปายะ ๔ ดังนี้ ๓.๑) อาวาสสัปปายะ มีความสะอาด ร่มรื่น สงบ มีความปลอดภัย ๓.๒) อาหารสัปปายะ ฉันทะร่วมกันในที่แห่งเดียว แบ่งปันสังฆวัตถุ และกิจกรรมตามความเหมาะสมและทั่วถึง ๓.๓) บุคคลสัปปายะ ขจัดบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหาออกไป ชักนำบุคคลที่เป็นมิตรเข้ามา ๓.๔) ธรรมะสัปปายะ วัดเป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมแก่พระภิกษุและฆราวาส เป็นการปกครองโดยไม่ต้องปกครอง^{๖๐}

ทวิชัย พลอา มาศย์ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาสัปปายะสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมของสถาบันสงฆ์เพื่อสันติภาพ อำเภอปรังคัง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ๑) บริบทและสภาพความต้องการคือ ชุมชนและชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วย ต้องการให้มีสถาบันสงฆ์เพื่อสันติภาพและเน้นการจัดการให้ยั่งยืน ๒) การพัฒนาสัปปายะสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมของสถาบันสงฆ์เพื่อสันติภาพตามสมัยใหม่และพุทธศาสนาเถรวาท ประกอบด้วย (๑) อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่เป็นสุขสบาย) (๒) อาหารสัปปายะ (อาหารเป็นที่สบาย) (๓) บุคคลสัปปายะ (บุคคลเป็นที่

^{๕๙}พระอนันตชัย อภินันโท, “รูปแบบการพัฒนาวัดสัปปายะสร้างสุขเชิงองค์รวมด้วยวิถี ๕ ส ตามแนวพุทธจิตวิทยา”, วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๕๓-๑๖๘.

^{๖๐}พระครูอดุลสัจจคยาธร (แสงจันทร์เจริญคง), “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน”, วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๖๓) : ๑๐๒-๑๑๖.

สบาย) และ (๔) ธรรมสปปายะ (ธรรมเป็นที่สบาย) และ ๓) นำเสนอโมเดลการพัฒนาสปปายะ สถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมของสถาบันสติภาวนาเพื่อสันติภาพนั้นต้องประกอบด้วย สปปายะ ๔ ที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติได้รับภาวนา ๔ คือ (๑) กาย (ภาวติกาย) ผู้ที่มีกายพัฒนา กิน อยู่ ดูฟังเป็น (๒) ศีล (ภาวิตศีล) สามารถอยู่, มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (๓) จิต (ภาวิตจิต) พัฒนาจิตที่ดีแล้ว (๔) ปัญญา (ภาวิตปัญญา) ปัญญาที่พัฒนาแล้วเพื่อให้เกิดความยั่งยืนพัฒนาสู่มีติดอนาคตให้เป็นศูนย์รวมของทุกวัยให้มีสติในการดำรงชีวิตในอนาคตต่อไป^{๒๑}

ตารางที่ ๒.๑๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสปปายะ

นักวิจัย	สรุปผลการวิจัย
พระครูวิโรจน์เชมคุณ (ไพโรจน์ เชมจิตโต)	หลักการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งประกอบด้วย ๕ หลัก คือ ๑) หลักการวางแผน ๒) หลักการจัดการองค์กร ๓) หลักการพัฒนาบุคคล ๔) หลักการอำนวยความสะดวก และ ๕) หลักการกำกับดูแลหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้กับสำนักปฏิบัติธรรม ได้แก่ หลักสปปายะ ๔ คือ ๑) อาวาสสปปายะ ๒) โภชนะสปปายะ ๓) บุคคลสปปายะ และ ๔) ธรรมะสปปายะ
พระนิกร ขนติสมปนโน (พลธรรม)	ผู้บริหารและครุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริหารสภาพแวดล้อมทางการศึกษาตามหลักสปปายะ ๔ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยให้ความสำคัญกับ บุคคลสปปายะ ก่อน และอาวาสสปปายะ อาหารสปปายะ ธรรมสปปายะตามลำดับ
พระอนันตชัย อภินันโท	รูปแบบการพัฒนาวัดสปปายะสร้างสุขเชิงองค์รวมด้วยวิถี ๕ส ตามแนวพุทธจิตวิทยาการบริหารและจัดการวัดด้วยวิถี ๕ส ที่มีคุณภาพมาก ทั้งนี้โดยการบูรณาการเข้ากับปัจจัยทางพุทธจิตวิทยา ซึ่งประกอบด้วย หลักธรรมสปปายะ ๗, หลักธรรมภาวนา ๔, หลักการบริหารวัด ๔, และหลักจิตวิทยา คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ๒ ประกอบด้วย แรงจูงใจภายนอกและแรงจูงใจภายใน ซึ่งส่งผลต่อความสุขเชิงองค์รวม ๔ คือ สุขกาย, สุขสังคม, สุขอารมณ์ และสุขปัญญา

^{๒๑}ทวีชัย พลอามาตย์, “การพัฒนาสปปายะสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ของสถาบันสติภาวนาเพื่อสันติภาพ อำเภอบางกร่าง จังหวัดศรีสะเกษ”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๔) : ๑๐๒๘-๑๐๓๙.

ตารางที่ ๒.๑๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัปปายะ (ต่อ)

นักวิจัย	สรุปผลการวิจัย
พระครูอดุลสามัคยาธร (แสงจันทร์เจริญคง)	การพัฒนาสัปปายะสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ ๔ คือ ๑) อาวาสสัปปายะ มีความสะอาด ร่มรื่น สงบ มีความปลอดภัย ๒) อาหารสัปปายะ ฉันทรวมกันในที่แห่งเดียว แบ่งปัน สังฆมัต และกัจฉินิมิตตามความเหมาะสมและทั่วถึง ๓) บุคคลสัปปายะ จัดบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหาออกไป ชักนำบุคคลที่เป็นมิตรเข้ามา ๔) ธรรมะสัปปายะ วัดเป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรมที่เหมาะสม แก่พระภิกษุและฆราวาส เป็นการปกครองโดยไม่ต้องปกครอง
ทวีชัย พลอามาตย์	๑) บริบทและสภาพความต้องการคือ ชุมชนและชาวบ้านส่วนใหญ่ เห็นด้วย ต้องการมีสถาบันสติภาวนาเพื่อสันติภาพและเน้นการจัดการให้ยั่งยืน ๒) การพัฒนาสัปปายะสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมของสถาบันสติภาวนาเพื่อสันติภาพตามสมัยใหม่และพุทธศาสนาเถรวาท ประกอบด้วย (๑) อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่เป็นสุขสบาย) (๒) อาหารสัปปายะ (อาหารเป็นที่สบาย) (๓) บุคคลสัปปายะ (บุคคลเป็นที่สบาย) และ (๔) ธรรมสัปปายะ (ธรรมเป็นที่สบาย)

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข” ผู้วิจัยได้รวบรวมวิเคราะห์ แนวคิดทฤษฎีต่างๆ จากนักวิชาการและนักวิจัย จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรศึกษาดังนี้

ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย

๑) หลัก ๕ส^{๒๒} ได้แก่

- ๑.๑) สะสาง
- ๑.๒) สะดวก
- ๑.๓) สะอาด
- ๑.๔) สุขลักษณะ
- ๑.๕) สร้างนิสัย

๒) หลักสัปปายะ ๔^{๒๓} ได้แก่

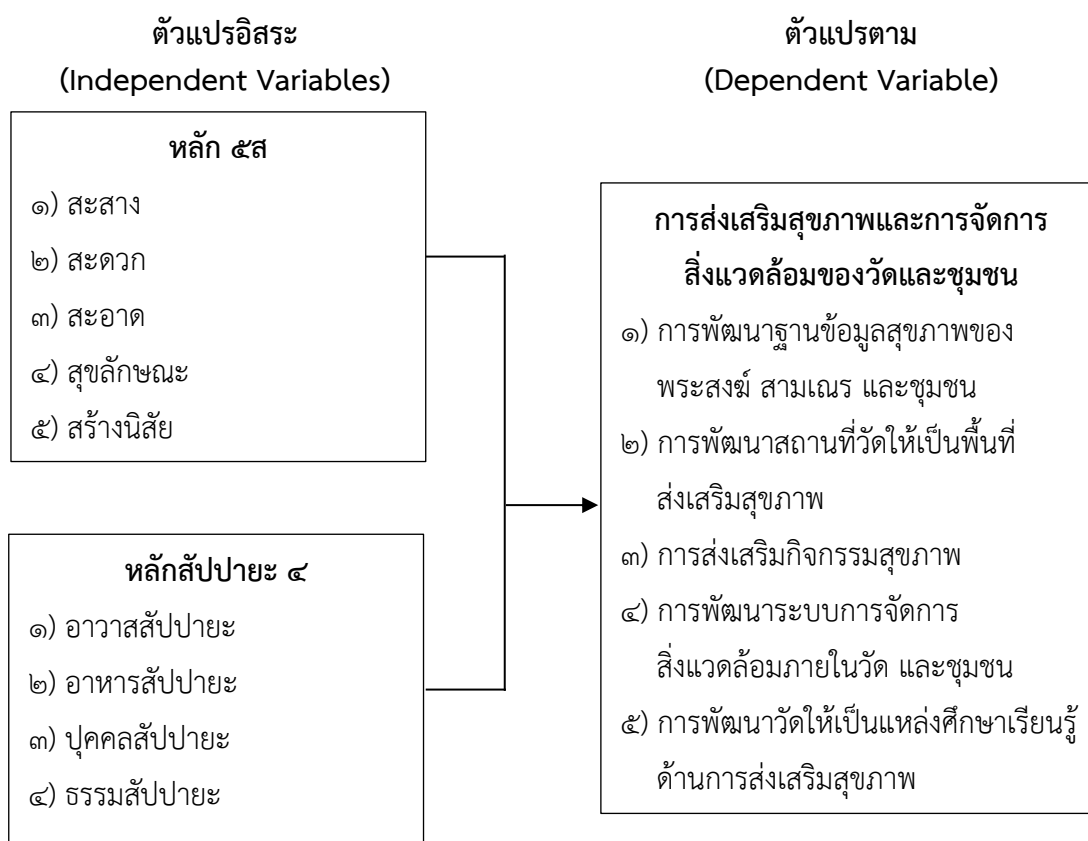
- ๒.๑) อาวาสสัปปายะ
- ๒.๒) อาหารสัปปายะ
- ๒.๓) ปุคคลสัปปายะ
- ๒.๔) ธรรมสัปปายะ

ตัวแปรตาม คือ การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ได้แก่

- ๑) การพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน
- ๒) การพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ
- ๓) การส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ
- ๔) การพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน
- ๕) การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ

^{๒๒}กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, คู่มือการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๖๑), หน้า ๑.

^{๒๓}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๑๗๖.

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข” ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางระเบียบวิธีวิจัยซึ่งประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย จะได้นำเสนอข้อมูลที่มีรายละเอียดเกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ

๓.๑.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๑.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๑.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๑.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๑.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๑.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดำเนินการโดยศึกษาจากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ

๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ

รูปแบบการดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการโดยศึกษาจากแบบสอบถามของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งตัวแปรต้น คือหลัก ๕ส และหลักสัปปายะ ๔ ตัวแปรตามคือการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ตามกระบวนการวิจัยดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๖ วัด ได้แก่ วัดพุทธปัญญา วัดบางอ้อยช้าง วัดละหาร วัดราษฎร์ประคองธรรม วัดชลประทานรังสฤษฎ์ และ วัดไทรใหญ่ จำนวน ๓๖๙ รูป^๑

๒) กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามสูตรของยามาเน (Taro Yamane) ดังนี้^๒

$$\begin{aligned} \text{สูตร} \quad n &= \frac{N}{1+N(e)^2} \\ \text{โดยที่} \quad n &= \text{ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง} \\ N &= \text{จำนวนประชากร} \\ e &= \text{ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ เท่ากับ ๐.๐๕} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{แทนค่าในสูตร} \quad n &= \frac{359}{1+359(0.05)^2} \\ &= ๑๘๙.๑๙๖๓ \end{aligned}$$

ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๙๐ รูป

สามารถจัดกลุ่มตัวอย่างในจำนวน ๑๙๐ รูป โดยกลุ่มประชากรทั้งหมด ๓๕๙ รูป

^๑สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ปี ๒๕๖๐, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://sta.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=349&Itemid=361 [๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๑].

^๒สุวรรีย์ สิริโกภาภิรมณ์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

วิธีการสุ่มตัวอย่าง (Sampling) ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Sampling) โดยจากระดับจังหวัดกำหนดเป็นอำเภอ และสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) อำเภอละ ๑ วัด จากนั้นใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) แบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มย่อย โดยพิจารณาจากจำนวนประชากร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีลักษณะกระจายให้สัมพันธ์กับสัดส่วนของประชากร โดยใช้ “ประชากร” เป็นระดับในการสุ่มตัวอย่างตามสูตร ดังนี้

$$\text{จำนวนตัวอย่างในแต่ละชั้น} = \frac{\text{จำนวนตัวอย่างทั้งหมด} \times \text{จำนวนประชากรในแต่ละชั้น}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}}$$

จากสูตรสามารถแบ่งจำนวนสัดส่วนประชากรได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑ สัดส่วนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

วัด	ประชากร	สัดส่วน	กลุ่มตัวอย่าง
วัดพุทธปัญญา	๔๖	๑๙๐X๔๖/๓๕๙	๒๔
วัดบางอ้อยช้าง	๓๒	๑๙๐X๓๒/๓๕๙	๑๗
วัดละหาร	๙๘	๑๙๐X๙๘/๓๕๙	๕๒
วัดราษฎร์ประคองธรรม	๑๙	๑๙๐X๑๙/๓๕๙	๑๐
วัดชลประทานรังสฤษฎ์	๑๓๗	๑๙๐X๑๓๗/๓๕๙	๗๓
วัดไทรใหญ่	๒๗	๑๙๐X๒๗/๓๕๙	๑๔
รวม	๓๕๙		๑๙๐

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากนั้นนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิด ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างดังต่อไปนี้

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสอบถาม

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๔) สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๕) นำเสนอร่างแบบสอบถามต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

๗) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับจริง และนำไปแจกกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

๘) รวบรวมแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์

๒) การหาคุณภาพของแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยการหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือ

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ คน ประกอบด้วย

๑) ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

๒) ผศ.ดร.พัชรุภรณ์ แก่นท้าว อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

๓) ผศ.ดร.ธิดาภูมิ หนัมนี่ รองหัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

๔) ผศ.ดร.สมบัติ นามบุรี อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

๕) พระปลัดวรวัฒน์ วรพฒโน, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ทั้งนี้ในแต่ละข้อหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) ได้ค่าดัชนีความเที่ยงตรงของแบบสอบถามทุกข้ออยู่ระหว่าง ๐.๘๐-๑.๐๐ ซึ่งอธิบายได้ว่า เครื่องมือมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

๓. หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha α -Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๑๒

๔. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วแจกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) ผู้วิจัยได้ออกหนังสือถึงผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงานกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากบุคลากรในพื้นที่

๒) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูล กับ กลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้ จำนวน ๒๘๓ ชุด โดยใช้วิธีสุ่มแบบชั้นภูมิ จากนั้นเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูล ที่สมบูรณ์ทั้งหมด จำนวน ๑๙๐ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย ทางสังคมศาสตร์ต่อไป

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัย เมื่อได้รับและรวบรวมแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation) และการถดถอยพหุคูณ (Multiple regression)

เกณฑ์ที่ใช้แปลผลข้อคำถามที่ได้จากการประเมินผล มีดังนี้

ช่วงค่าเฉลี่ย	การแปลความหมาย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๑ – ๕.๐๐	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๑ – ๔.๕๐	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๑ – ๓.๕๐	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๑ – ๒.๕๐	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐ – ๑.๕๐	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อยที่สุด ^๓

๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ

^๓วัฒนา สุนทรชัย, เรียนสถิติด้วย SPSS ภาคการวิเคราะห์เครื่องมือการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อสอบ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จูนพลัสลิซซิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๗๑.

รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยดำเนินการโดย ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ พระไตรปิฎก งานวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิ งานวิจัย จากนั้นได้นำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย และได้ทำการ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๘ รูปหรือคน

๓.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ ๕ กลุ่ม คือ พระสังฆาธิการ จำนวน ๖ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม จำนวน ๓ คน นักวิชาการหรือ ผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๓ รูปหรือคน นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐประศาสน ศาสตร์ จำนวน ๓ คน และผู้แทนภาคประชาชน จำนวน ๓ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๘ รูปหรือคน ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑.	พระธรรมรัตนารักษ์	เจ้าอาวาสวัดเขียนเขต พระอารามหลวง
๒.	พระอุดมสิทธินายก, รศ.ดร.	รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง
๓.	พระมหาทวี โพธิเมธี	เจ้าอาวาสวัดพุทธปัญญา
๔.	พระครูสิริธรรมภาณ	เจ้าอาวาสวัดละหาร
๕.	พระกิตติวชิรธาดา	เจ้าคณะอำเภอบางใหญ่
๖.	พระมหาไพฑูรย์ ปนตนนโท	วัดชลประทานรังสฤษฎ์
๗.	พระครูนนทกิจโกศล	เจ้าคณะอำเภอไทรน้อย
๘.	พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
๙.	ผศ.ดร.ผดุง วรรณทอง	หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
๑๐.	พระครูสังฆวิริยกิจ, รศ.ดร.	รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์
๑๑.	พระครูชินวีร์บัณฑิต, ผศ.ดร.	หัวหน้าภาควิชานิติศาสตร์
๑๒.	พระครูธรรมธรรฐาพร ปภสฺสโร	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
๑๓.	ผศ.ดร.พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์	ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
๑๔.	ผศ.ดร.สมบัติ นามบุรี	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
๑๕.	ผศ.ดร.ธวัชชัย สมอเนื่อ	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายแผนงบประมาณ
๑๖.	นายสมาน บุญประเสริฐ	นายกพุทธสมาคมบางบัวทอง
๑๗.	นางสาวกาญจนา โสซิโว	ผู้แทนพุทธศาสนิกชน
๑๘.	นายศักดิ์สิทธิ์ ดวงดี	ผู้แทนพุทธศาสนิกชน

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสร้างด้วยวิธีการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์
- ๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้
- ๓) ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์
- ๔) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อนำมาวิเคราะห์

๓.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- ๑) ผู้วิจัยได้ออกหนังสือถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์
- ๒) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้
- ๓) ดำเนินการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก และการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์
- ๔) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ ตามลำดับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากนั้นนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาแบบพรรณนาความ ตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็ตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ นั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี เพื่อนำเสนอการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์โดยแบ่งออกเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

๔.๑ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี

๔.๒ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี

๔.๓ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

๔.๔ องค์ความรู้

๔.๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

๔.๑ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี

๑) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ต่อเดือน มีรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่

๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและค่าร้อยละของบุคลากรของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (n=๑๙๐)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวนคน	ร้อยละ
อายุ		
๒๐-๓๐ ปี	๔๒	๒๒.๑๑
๓๑-๔๐ ปี	๖๔	๓๓.๖๘
๔๑-๕๐ ปี	๔๙	๒๕.๗๙
๕๑ ปีขึ้นไป	๓๕	๑๘.๔๒
รวม	๑๙๐	๑๐๐.๐๐
พรรษา		
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๓๙	๒๐.๕๓
๕ - ๑๐ พรรษา	๗๕	๓๙.๔๗
๑๑ - ๒๐ พรรษา	๔๘	๒๕.๒๖
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๒๘	๑๔.๗๔
รวม	๑๙๐	๑๐๐.๐๐
การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม		
นักธรรมชั้นตรี	๑๓	๖.๘๔
นักธรรมชั้นโท	๒๖	๑๓.๖๘
นักธรรมชั้นเอก	๑๕๑	๗๙.๔๗
รวม	๑๙๐	๑๐๐.๐๐
การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี		
ประโยค ๑-๒ - ป.ธ.๓	๑๒๑	๖๓.๖๘
ป.ธ.๔ - ป.ธ.๖	๔๓	๒๒.๖๓
ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙	๒๖	๑๓.๖๘
รวม	๑๙๐	๑๐๐.๐๐
การศึกษาทางโลก		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๗๙	๔๑.๕๘
ปริญญาตรี	๗๖	๔๐.๐๐
ปริญญาโท	๒๖	๑๓.๖๘
ปริญญาเอก	๙	๔.๗๔
รวม	๑๙๐	๑๐๐.๐๐

จากตาราง ๔.๑ จำนวนและค่าร้อยละของพระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีรายละเอียดดังนี้

อายุ พบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๖๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๖๘ มีอายุอยู่ในระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๔๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗๙ มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๔๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๑๑ และมีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๓๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๔๒ ตามลำดับ

พรรษา พบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ส่วนใหญ่มีพรรษา ๕ - ๑๐ พรรษา จำนวน ๗๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๔๗ มีพรรษา ๑๑ - ๒๐ พรรษา จำนวน ๔๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๒๖ มีพรรษามากกว่า ๕ พรรษา จำนวน ๓๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕๓ และมีพรรษา ๒๐ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๒๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๗๔

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม พบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ส่วนใหญ่ มีการศึกษานักธรรมชั้นเอก จำนวน ๑๕๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๔๗ มีการศึกษาในระดับนักธรรมชั้นโท จำนวน ๒๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖๘ และมีการศึกษาในระดับนักธรรมชั้นตรี จำนวน ๑๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖.๘๔

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ส่วนใหญ่ มีการศึกษาในระดับ ประโยค ๑-๒ - ป.ธ.๓ จำนวน ๑๒๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๖๘ มีการศึกษาในระดับ ป.ธ.๕ - ป.ธ.๖ จำนวน ๔๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๖๓ และมีการศึกษาในระดับ ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙ จำนวน ๒๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖๘

การศึกษาทางโลก พบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี ส่วนใหญ่ มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๗๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๕๘ มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน ๗๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๐ มีการศึกษาในระดับปริญญาโท จำนวน ๒๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖๘ และมีการศึกษาในระดับปริญญาเอก จำนวน ๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๗๔

๒) การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนใน จังหวัดนนทบุรี

การวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และนำเข้าสู่กระบวนการของการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการหลัก การปฏิบัติตามหลัก ๕ส
โดยภาพรวม (n=๑๙๐)

ที่	การปฏิบัติตามหลัก ๕ส	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑.	ด้านสะอาด	๓.๘๘	๐.๖๕	มาก
๒.	ด้านสะดวก	๓.๗๕	๐.๖๖	มาก
๓.	ด้านสะอาด	๓.๔๓	๐.๗๒	ปานกลาง
๔.	ด้านสุขลักษณะ	๓.๖๐	๐.๖๓	มาก
๕.	ด้านสร้างนิสัย	๓.๗๖	๐.๗๒	มาก
ภาพรวม		๓.๖๘	๐.๕๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนโดยภาพรวม เฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๘, S.D. = ๐.๕๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสะอาด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๘๘, S.D. = ๐.๖๕) รองลงมา ด้านสร้างนิสัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๗๖, S.D. = ๐.๗๒) และด้านสะดวก มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}$ = ๓.๔๓, S.D. = ๐.๗๒) อยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อแยกเป็นรายด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการหลัก การปฏิบัติตามหลัก ๕ส
ด้านสะสาง (n=๑๙๐)

ที่	ด้านสะสาง	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑	ในวัดของท่าน มีการคัดแยกขยะและสิ่งของที่ไม่ จำเป็นออกอย่างชัดเจน	๓.๙๕	๐.๗๕	มาก
๒	วัดของท่านมีการกำหนดเกณฑ์ในการคัดแยกของใช้ที่ จำเป็นและไม่จำเป็น	๓.๘๑	๐.๘๔	มาก
๓	วัดของท่านมีการชี้แจงแนวทางในการกำจัดขยะและ ของเหลือใช้เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	๓.๘๓	๐.๘๔	มาก
๔	วัดของท่านมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยก ขยะและของที่ไม่จำเป็นที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและ สิ่งแวดล้อม	๓.๙๓	๐.๗๕	มาก
ภาพรวม		๓.๘๘	๐.๖๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและ
ชุมชน ด้านสะสาง โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๘$, S.D. = ๐.๖๕) เมื่อพิจารณาเป็นราย
ข้อ พบว่า ในวัดของท่าน มีการคัดแยกขยะและสิ่งของที่ไม่จำเป็นออกอย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด
อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๕$, S.D. = ๐.๗๕) รองลงมาคือ วัดของท่านมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับ
การคัดแยกขยะและของที่ไม่จำเป็นที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} =$
๓.๙๓, S.D. = ๐.๗๕) และ วัดของท่านมีการกำหนดเกณฑ์ในการคัดแยกของใช้ที่จำเป็นและไม่จำเป็น
มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๑$, S.D. = ๐.๘๔) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการหลัก การปฏิบัติตามหลัก ๕ส
ด้านสะดวก (n=๑๙๐)

ที่	ด้านสะดวก	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑	วัดของท่านมีการจัดพื้นที่ในวัดและชุมชนให้เป็นระเบียบและใช้งานสะดวก	๓.๘๒	๐.๘๐	มาก
๒	วัดของท่านมีการจัดวางสิ่งของอย่างเป็นระบบช่วยลดอุบัติเหตุและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน	๓.๗๑	๐.๘๐	มาก
๓	วัดของท่านมีการนำเทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการวัดและชุมชนเพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย	๓.๔๘	๐.๘๓	ปานกลาง
๔	วัดของท่านมีการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงวิธีการจัดเก็บสิ่งของให้เป็นระเบียบ	๓.๖๖	๐.๘๘	มาก
ภาพรวม		๓.๗๕	๐.๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านสะดวก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๕$, S.D. = ๐.๖๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วัดของท่านมีการจัดพื้นที่ในวัดและชุมชนให้เป็นระเบียบและใช้งานสะดวก มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๒$, S.D. = ๐.๘๐) รองลงมาคือ วัดของท่านมีการจัดวางสิ่งของอย่างเป็นระบบช่วยลดอุบัติเหตุและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๑$, S.D. = ๐.๘๐) และ วัดของท่านมีการนำเทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการวัดและชุมชนเพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๔๘$, S.D. = ๐.๘๓) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการหลัก การปฏิบัติตามหลัก ๕ส
ด้านสะอาด (n=๑๙๐)

ที่	ด้านสะอาด	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑	วัดของท่านมีการกำหนดมาตรการในการรักษาความสะอาดบริเวณศาสนสถานและพื้นที่สาธารณะ	๓.๔๙	๐.๘๕	ปานกลาง
๒	วัดของท่านมีการทำความสะอาดและดูแลสภาพแวดล้อมมีผลต่อสุขภาพของพระสงฆ์และประชาชนในชุมชน	๓.๔๖	๐.๘๓	ปานกลาง
๓	วัดของท่านมีการกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมมือกันรักษาความสะอาด	๓.๓๗	๐.๘๕	ปานกลาง
๔	วัดของท่านมีการปรับปรุงและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย	๓.๓๙	๐.๘๐	ปานกลาง
ภาพรวม		๓.๔๓	๐.๗๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านสะอาด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๔๓$, S.D. = ๐.๗๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วัดของท่านมีการกำหนดมาตรการในการรักษาความสะอาดบริเวณศาสนสถานและพื้นที่สาธารณะ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๔๙$, S.D. = ๐.๕๕) รองลงมาคือ วัดของท่านมีการทำความสะอาดและดูแลสภาพแวดล้อมมีผลต่อสุขภาพของพระสงฆ์และประชาชนในชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๔๖$, S.D. = ๐.๘๓) และ วัดของท่านมีการกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมมือกันรักษาความสะอาด มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๓๗$, S.D. = ๐.๘๕) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการหลัก การปฏิบัติตามหลัก ๕ส
ด้านสุขลักษณะ (n=๑๙๐)

ที่	ด้านสุขลักษณะ	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑	วัดของท่านมีมาตรฐานด้านสุขลักษณะ เช่น ห้องน้ำ สะอาด แหล่งน้ำปลอดภัย	๓.๕๔	๐.๗๖	มาก
๒	วัดของท่านมีการกำหนดมาตรการป้องกันการ แพร่กระจายของโรคภายในวัดและชุมชน	๓.๕๓	๐.๗๙	มาก
๓	วัดของท่านมีการจัดการด้านอาหารและน้ำดื่มในงาน บุญหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาศาสนาให้มี มาตรฐานสุขลักษณะ	๓.๗๘	๐.๘๓	มาก
๔	วัดของท่านมีการพัฒนาปรับปรุงด้านสุขอนามัยของ วัดและชุมชนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ	๓.๕๖	๐.๘๓	มาก
ภาพรวม		๓.๖๐	๐.๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านสุขลักษณะ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๐$, S.D. = ๐.๖๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วัดของท่านมีการจัดการด้านอาหารและน้ำดื่มในงานบุญหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาศาสนาให้มีมาตรฐานสุขลักษณะ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๘$, S.D. = ๐.๘๓) รองลงมาคือ วัดของท่านมีการพัฒนาปรับปรุงด้านสุขอนามัยของวัดและชุมชนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๖$, S.D. = ๐.๘๓) และ วัดของท่านมีการกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่กระจายของโรคภายในวัดและชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๓$, S.D. = ๐.๗๙) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการหลัก การปฏิบัติตามหลัก ๕ส
ด้านสร้างนิสัย (n=๑๙๐)

ที่	ด้านสร้างนิสัย	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑	วัดของท่านมีการปลูกฝังให้พระสงฆ์และชาวบ้าน รักษานิสัยด้าน ๕ส อย่างต่อเนื่อง	๓.๘๓	๐.๘๓	มาก
๒	วัดของท่านมีการสร้างวัฒนธรรม ๕ส ในวัดและชุมชน ให้เกิดความยั่งยืน	๓.๗๒	๐.๘๔	มาก
๓	วัดของท่านมีการควบคุมปัจจัยใดที่อาจเป็นอุปสรรค ต่อการปลูกฝังนิสัยด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ดีใน ชุมชน	๓.๗๑	๐.๘๖	มาก
๔	วัดของท่านมีการส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนมี จิตสำนึกด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม	๓.๗๗	๐.๘๑	มาก
ภาพรวม		๓.๗๖	๐.๗๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านสุขภาพ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๖$, S.D. = ๐.๗๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วัดของท่านมีการปลูกฝังให้พระสงฆ์และชาวบ้านรักษานิสัยด้าน ๕ส อย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๘$, S.D. = ๐.๘๓) รองลงมาคือ วัดของท่านมีการส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนมีจิตสำนึกด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๗$, S.D. = ๐.๘๑) และ วัดของท่านมีการควบคุมปัจจัยใดที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการปลูกฝังนิสัยด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ดีในชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๑$, S.D. = ๐.๘๖) ตามลำดับ

๑.๒) การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ ๔

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ ๔ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ โดยภาพรวม (n=๑๙๐)

ที่	หลักสัปปายะ ๔	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑.	ด้านอาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม)	๓.๗๒	๐.๖๗	มาก
๒.	ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม)	๓.๖๙	๐.๖๘	มาก
๓.	ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม)	๓.๗๐	๐.๗๔	มาก
๔.	ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม)	๓.๕๙	๐.๖๓	มาก
ภาพรวม		๓.๖๗	๐.๖๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ โดยภาพรวม เฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๗, S.D. = ๐.๖๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๗๒, S.D. = ๐.๖๗) รองลงมา ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๗๐, S.D. = ๐.๗๔) และด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}$ = ๓.๕๙, S.D. = ๐.๖๓) อยู่ในระดับมาก

เมื่อแยกเป็นรายด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสี่ปายะ ๔ ด้านอวาสสี่ปายะ (สถานที่ที่เหมาะสม) (n=๑๙๐)

ที่	ด้านอวาสสี่ปายะ (สถานที่ที่เหมาะสม)	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑	วัดของท่านมีการจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น สะอาด และเหมาะสมกับกิจกรรมของวัดและชุมชน	๓.๘๑	๐.๗๘	มาก
๒	วัดของท่านมีการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อสุขภาพของพระสงฆ์และชุมชน	๓.๖๘	๐.๗๕	มาก
๓	วัดของท่านมีกระบวนการในการจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ น้ำเสีย หรือมลพิษทางเสียง	๓.๖๗	๐.๘๔	มาก
๔	วัดของท่านมีการออกแบบพื้นที่วัดให้มีความเป็นธรรมชาติและส่งเสริมความสงบของจิตใจ	๓.๗๓	๐.๗๘	มาก
ภาพรวม		๓.๗๒	๐.๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสี่ปายะ ๔ ด้านอวาสสี่ปายะ (สถานที่ที่เหมาะสม) โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๒$, S.D. = ๐.๖๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วัดของท่านมีการจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น สะอาด และเหมาะสมกับกิจกรรมของวัดและชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๑$, S.D. = ๐.๗๘) รองลงมาคือ วัดของท่านมีการออกแบบพื้นที่วัดให้มีความเป็นธรรมชาติและส่งเสริมความสงบของจิตใจ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๓$, S.D. = ๐.๗๘) และวัดของท่านมีกระบวนการในการจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ น้ำเสีย หรือมลพิษทางเสียง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๗$, S.D. = ๐.๘๔) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสี่ปายะ ๔ ด้านอาหารสี่ปายะ (อาหารเหมาะสม) (n=๑๙๐)

ที่	ด้านอาหารสี่ปายะ (อาหารเหมาะสม)	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑.	วัดของท่านมีแนวทางในการส่งเสริมให้พระสงฆ์และชาวบ้านได้รับอาหารที่มีประโยชน์และถูกสุขลักษณะ	๓.๗๗	๐.๗๘	มาก
๒.	วัดของท่านมีการควบคุมอาหารที่นำมาถวายพระและแจกจ่ายให้ชุมชนมีการคำนึงถึงคุณค่าทางโภชนาการ	๓.๖๖	๐.๗๔	มาก
๓.	วัดของท่านมีการรณรงค์ให้ลดการใช้ภาชนะพลาสติกหรือโฟมในการถวายอาหาร	๓.๘๒	๐.๘๐	มาก
๔.	วัดของท่านมีการส่งเสริมให้ชุมชนบริโภคอาหารที่ดีต่อสุขภาพ	๓.๕๑	๐.๘๗	มาก
ภาพรวม		๓.๖๙	๐.๖๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสี่ปายะ ๔ ด้านอาหารสี่ปายะ (อาหารเหมาะสม) ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๙$, S.D. = ๐.๖๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วัดของท่านมีการรณรงค์ให้ลดการใช้ภาชนะพลาสติกหรือโฟมในการถวายอาหาร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๒$, S.D. = ๐.๘๐) รองลงมาคือ วัดของท่านมีแนวทางในการส่งเสริมให้พระสงฆ์และชาวบ้านได้รับอาหารที่มีประโยชน์และถูกสุขลักษณะ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๗$, S.D. = ๐.๗๘) และวัดของท่านมีการส่งเสริมให้ชุมชนบริโภคอาหารที่ดีต่อสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๑$, S.D. = ๐.๘๗) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) (n=๑๕๐)

ที่	ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม)	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑.	วัดของท่านมีการอบรมบุคลากรให้มีความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตและความสงบของพระสงฆ์และชุมชน	๓.๗๓	๐.๙๐	มาก
๒.	วัดของท่านมีการสร้างเครือข่ายของบุคคลที่มีจิตอาสาเพื่อช่วยกันพัฒนาวัดและชุมชน	๓.๘๒	๐.๘๑	มาก
๓.	วัดของท่านมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีความสามัคคีและมีจิตสาธารณะ	๓.๕๓	๐.๘๘	มาก
๔.	วัดของท่านมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเยาวชนและชุมชน	๓.๗๑	๐.๘๘	มาก
ภาพรวม		๓.๗๐	๐.๗๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๐$, S.D. = ๐.๗๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วัดของท่านมีการสร้างเครือข่ายของบุคคลที่มีจิตอาสาเพื่อช่วยกันพัฒนาวัดและชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๒$, S.D. = ๐.๘๑) รองลงมาคือ วัดของท่านมีการอบรมบุคลากรให้มีความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตและความสงบของพระสงฆ์และชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๓$, S.D. = ๐.๙๐) และวัดของท่านมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีความสามัคคีและมีจิตสาธารณะ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๓$, S.D. = ๐.๘๘)

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) (n=๑๙๐)

ที่	ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม)	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑.	วัดของท่านมีแนวทางในการเผยแพร่หลักธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตของชุมชน	๓.๕๗	๐.๘๔	มาก
๒.	วัดของท่านมีการแสดงธรรมที่ส่งเสริมการแก้ปัญหาสังคม เช่น ปัญหาครอบครัว ความเครียด และการเสพติด	๓.๖๙	๐.๗๗	มาก
๓.	วัดของท่านมีการส่งเสริมให้ชุมชนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน	๓.๔๕	๐.๗๕	ปานกลาง
๔.	วัดของท่านมีการใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีเพื่อเผยแพร่หลักธรรมให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่มากขึ้น	๓.๖๕	๐.๗๕	มาก
ภาพรวม		๓.๕๙	๐.๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๙$, S.D. = ๐.๖๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วัดของท่านมีการแสดงธรรมที่ส่งเสริมการแก้ปัญหาสังคม เช่น ปัญหาครอบครัว ความเครียด และการเสพติด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๙$, S.D. = ๐.๗๗) รองลงมาคือ วัดของท่านมีการใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีเพื่อเผยแพร่หลักธรรมให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่มากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๕$, S.D. = ๐.๗๕) และวัดของท่านมีการส่งเสริมให้ชุมชนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๔๕$, S.D. = ๐.๗๕)

๑.๒) การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๓ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน โดยภาพรวม (n=๑๙๐)

ที่	การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑.	ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์สามเณร และชุมชน	๓.๕๖	๐.๗๖	มาก
๒.	ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ	๓.๔๘	๐.๗๔	ปานกลาง
๓.	ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ	๓.๔๙	๐.๗๑	ปานกลาง
๔.	ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน	๓.๙๓	๐.๗๐	มาก
๕.	ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ	๓.๘๔	๐.๖๘	มาก
ภาพรวม		๓.๖๖	๐.๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนโดยภาพรวม เฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๖, S.D. = ๐.๖๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๙๓, S.D. = ๐.๗๐) รองลงมา ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๘๔, S.D. = ๐.๖๘) และด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๔๘, S.D. = ๐.๗๔) ตามลำดับ

เมื่อแยกเป็นรายด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ
สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านการพัฒนารฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์
สามเณร และชุมชน (n=๑๙๐)

ที่	ด้านการพัฒนารฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑.	วัดของท่านมีการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน	๓.๖๗	๐.๘๕	มาก
๒.	วัดของท่านมีฐานข้อมูลสุขภาพสามารถช่วยในการ ดูแลและป้องกันโรคของพระสงฆ์และชุมชนได้	๓.๔๕	๐.๘๗	ปานกลาง
๓.	วัดของท่านมีแนวทางที่สามารถใช้เทคโนโลยีมาช่วย จัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลสุขภาพได้อย่างมี ประสิทธิภาพ	๓.๔๗	๐.๘๖	ปานกลาง
๔.	วัดของท่านมีการพัฒนาปรับปรุงฐานข้อมูลสุขภาพ ของวัดและชุมชนอย่างต่อเนื่อง	๓.๖๕	๐.๘๕	มาก
ภาพรวม		๓.๕๖	๐.๗๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด
และชุมชนด้านการพัฒนารฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน ในภาพรวม อยู่ในระดับ
มาก ($\bar{X}$ = ๓.๕๖, S.D. = ๐.๗๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ วัดของท่านมีการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของ
พระสงฆ์ สามเณร และชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๗, S.D. = ๐.๘๕) รองลงมา
คือ วัดของท่านมีการพัฒนาปรับปรุงฐานข้อมูลสุขภาพของวัดและชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยอยู่ใน
ระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๕, S.D. = ๐.๘๕) และ วัดของท่านมีฐานข้อมูลสุขภาพสามารถช่วยในการดูแล
และป้องกันโรคของพระสงฆ์และชุมชนได้ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๔๕, S.D. =
๐.๘๗)

ตารางที่ ๔.๑๕ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ (n=๑๕๐)

ที่	ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑.	วัดของท่านมีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อสุขภาพ เช่น สวนสุขภาพ สนามออกกำลังกาย	๓.๔๖	๐.๘๘	ปานกลาง
๒.	วัดของท่านมีการดำเนินการทำให้วัดเป็นพื้นที่ปลอดบุหรี่ ปลอดแอลกอฮอล์ และปลอดมลพิษ	๓.๕๔	๐.๘๑	มาก
๓.	วัดของท่านมีการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพมีผลดีต่อพระสงฆ์และชุมชน	๓.๔๘	๐.๘๑	ปานกลาง
๔.	วัดของท่านมีวิเคราะห์หาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ พร้อมทั้งวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไข	๓.๔๓	๐.๘๖	ปานกลาง
ภาพรวม		๓.๔๘	๐.๗๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๔๘, S.D. = ๐.๗๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วัดของท่านมีการดำเนินการทำให้วัดเป็นพื้นที่ปลอดบุหรี่ ปลอดแอลกอฮอล์ และปลอดมลพิษ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๓.๕๔, S.D. = ๐.๘๑) รองลงมาคือ วัดของท่านมีการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพมีผลดีต่อพระสงฆ์และชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๔๘, S.D. = ๐.๘๑) และ วัดของท่านมีวิเคราะห์หาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ พร้อมทั้งวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไข มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๔๓, S.D. = ๐.๘๖)

ตารางที่ ๔.๑๖ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ
สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ (n=๑๙๐)

ที่	ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑.	วัดของท่านมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย โยคะ ธรรมะบำบัด	๓.๔๘	๐.๗๙	ปานกลาง
๒.	วัดของท่านมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในวัดสามารถทำให้ชุมชนมีสุขภาพที่ดีขึ้น	๓.๕๓	๐.๗๙	มาก
๓.	วัดของท่านมีแนวทางในการกระตุ้นให้ประชาชนและพระสงฆ์เข้าร่วมกิจกรรมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง	๓.๓๘	๐.๘๘	ปานกลาง
๔.	วัดของท่านมีการวิเคราะห์ปัญหาแนวทางแก้ไขและวิธีปฏิบัติสำหรับการจัดกิจกรรมสุขภาพในวัด	๓.๕๘	๐.๘๕	มาก
ภาพรวม		๓.๔๙	๐.๗๑	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๔๙$, S.D. = ๐.๗๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า วัดของท่านมีการวิเคราะห์ปัญหาแนวทางแก้ไขและวิธีปฏิบัติสำหรับการจัดกิจกรรมสุขภาพในวัด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๘$, S.D. = ๐.๘๕) รองลงมาคือ วัดของท่านมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในวัดสามารถทำให้ชุมชนมีสุขภาพที่ดีขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๓$, S.D. = ๐.๗๙) และวัดของท่านมีแนวทางในการกระตุ้นให้ประชาชนและพระสงฆ์เข้าร่วมกิจกรรมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๓๘$, S.D. = ๐.๘๘)

ตารางที่ ๔.๑๗ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ
สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายใน
วัดและชุมชน (n=๑๕๐)

ที่	ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายใน วัดและชุมชน	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑.	วัดของท่านมีระบบการจัดการขยะ น้ำเสีย และ พลังงาน	๔.๐๒	๐.๘๑	มาก
๒.	วัดของท่านมีแนวทางในการดำเนินการที่สามารถลด ปริมาณขยะและส่งเสริมการรีไซเคิลภายในวัดและ ชุมชน	๓.๙๙	๐.๗๙	มาก
๓.	วัดของท่านมีการพัฒนาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม อย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถเป็นต้นแบบในการ จัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับชุมชน	๓.๘๐	๐.๘๒	มาก
๔.	วัดของท่านมีการเคราะห์สภาพปัญหาและหาแนว ทางแก้ไขที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบการจัดการ สิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชน	๓.๘๙	๐.๗๙	มาก
ภาพรวม		๓.๙๓	๐.๗๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด
และชุมชน ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =
๓.๙๓, S.D. = ๐.๗๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วัดของท่านมีระบบการจัดการขยะ น้ำเสีย และ
พลังงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๐๒, S.D. = ๐.๘๑) รองลงมาคือ วัดของท่านมี
แนวทางในการดำเนินการที่สามารถลดปริมาณขยะและส่งเสริมการรีไซเคิลภายในวัดและชุมชน มี
ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๙๙, S.D. = ๐.๗๙) และวัดของท่านมีการพัฒนาด้านการจัดการ
สิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถเป็นต้นแบบในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับชุมชน มี
ค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๘๐, S.D. = ๐.๘๒)

ตารางที่ ๔.๑๘ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ

(n=๑๙๐)

ที่	ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑.	วัดของท่านมีการจัดอบรมหรือเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน	๓.๗๗	๐.๘๕	มาก
๒.	วัดของท่านมีแนวทางในการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพสำหรับคนทุกวัย	๓.๘๑	๐.๘๕	มาก
๓.	วัดของท่านสามารถทำงานร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขหรือสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพได้เป็นอย่างดี	๓.๙๑	๐.๘๕	มาก
๔.	วัดของท่านมีการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นอุปสรรควิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขที่สำคัญต่อการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านสุขภาพ	๓.๘๗	๐.๘๓	มาก
ภาพรวม		๓.๘๔	๐.๖๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๔$, S.D. = ๐.๖๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า วัดของท่านสามารถทำงานร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขหรือสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพได้เป็นอย่างดี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๑$, S.D. = ๐.๘๕) รองลงมาคือ วัดของท่านมีการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค วิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขที่สำคัญต่อการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๗$, S.D. = ๐.๘๓) และวัดของท่านมีการจัดอบรมหรือเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๗$, S.D. = ๐.๘๕)

๔.๒.๒ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

๑.๑) สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้กำหนดชื่อตัวแปรและความหมายดังต่อไปนี้

t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t – Distribution
r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน
R	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ
R ^๒	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กำลังสอง
SE	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์
b	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณของตัวแปรพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ
β	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณของตัวแปรพยากรณ์ในรูปคะแนน

มาตรฐาน

Sig. แทน ระดับนัยสำคัญ

ตัวแปรหลัก ๕๓

X11	แทน	สะพาน
X12	แทน	สะพาน
X13	แทน	สะพาน
X14	แทน	สัญลักษณ์
X15	แทน	สร้างนิสัย

ตัวแปรหลักสัปดาห์ ๔

X21	แทน	อวาสสัปดาห์
X22	แทน	อาหารสัปดาห์
X23	แทน	บุคคลสัปดาห์
X24	แทน	ธรรมสัปดาห์

ตัวแปรการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน

Y1	แทน	การพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน
Y2	แทน	การพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ
Y3	แทน	การส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ
Y4	แทน	การพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน

Y5 แทน การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ

๑.๒) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยที่ส่งต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยที่ส่งต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๙ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างหลัก ๕๓ หลักสัปปายะ ๔ และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน

	X11	X12	X13	X14	X15	X21	X22	X23	X24	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5
X11	1.000													
X12	.814**	1.000												
X13	.629**	.761**	1.000											
X14	.567**	.674**	.689**	1.000										
X15	.679**	.735**	.726**	.683**	1.000									
X21	.669**	.717**	.657**	.734**	.747**	1.000								
X22	.597**	.678**	.686**	.716**	.757**	.793**	1.000							
X23	.608**	.661**	.687**	.660**	.691**	.723**	.786**	1.000						
X24	.584**	.627**	.583**	.627**	.630**	.725**	.691**	.752**	1.000					
Y1	.615**	.687**	.676**	.637**	.712**	.694**	.736**	.733**	.725**	1.000				
Y2	.537**	.569**	.638**	.561**	.655**	.620**	.649**	.616**	.597**	.760**	1.000			
Y3	.486**	.536**	.580**	.552**	.644**	.641**	.687**	.612**	.585**	.728**	.774**	1.000		
Y4	.658**	.677**	.567**	.627**	.686**	.697**	.727**	.709**	.696**	.775**	.651**	.687**	1.000	
Y5	.649**	.693**	.642**	.640**	.749**	.687**	.744**	.648**	.632**	.747**	.599**	.625**	.815**	1.000

Bartlett's Test of Sphericity = 2856.865, df = 91, p = .000, Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .932

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง หลัก ๕ส หลักสัปปายะ ๔ และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างหลัก ๕ส หลักสัปปายะ ๔ และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนมีค่าอยู่ระหว่าง ๐.๔๗๖ – ๐.๘๑๕ ถือว่าบางคู่มีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหา Multicollinearity จึงต้องมีการทดสอบ Collinearity Statistics โดยพิจารณาจากค่าความคงทนของการยอมรับ (Tolerance) และค่าปัจจัยการขยายตัวของความแปรปรวน (Variance Inflation: VIF) ดังตารางที่ ๔.๒๐

ตารางที่ ๔.๒๐ ค่า Tolerance และค่า Variance Inflation Factor (VIF) ของหลัก ๕ส และหลักสัปปายะ ๔

ตัวแปร	Collinearity Statistics	
	Tolerance	VIF
หลัก ๕ส		
สะสง (X11)	.289	3.455
สะดวก (X12)	.287	3.485
สะอาด (X13)	.391	2.556
สุขลักษณะ (X14)	.367	2.725
สร้างนิสัย (X15)	.314	3.187
หลักสัปปายะ ๔		
อาวาสสัปปายะ (X21)	.308	3.242
อาหารสัปปายะ (X22)	.276	3.622
บุคคลสัปปายะ (X23)	.296	3.377
ธรรมสัปปายะ (X24)	.365	2.738

จากตารางที่ ๔.๒๐ ดัชนีบอกภาวะร่วมเส้นตรงพหุ ค่าความคงทนของการยอมรับ (Tolerance) ได้ค่าระหว่าง .๒๗๖-๓.๙๑ ซึ่งมากกว่าค่าที่กำหนดไว้คือ .๑๙๐ และค่าปัจจัยการขยายตัวของความแปรปรวน (Variance Inflation Factor: VIF) มีค่าระหว่าง ๒.๕๕๖-๓.๖๒๒ ซึ่งมีค่าไม่เกิน ๕.๓ แสดงว่า หลัก ๕ส และหลักสปปายะ ๔ ทุกด้านเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไม่เกิดปัญหา Multicollinearity จึงสามารถวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Analysis) ดังตารางที่ ๔.๒๑

๑.๓) ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานสำหรับการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดดังนี้คือ

สมมติฐานที่ ๑ หลัก ๕ส ประกอบด้วย สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย อย่างน้อย ๑ ด้านส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

ในการทดสอบสมมติฐานที่ ๑ ได้ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) โดยมีตัวแปรศึกษาคือ สะสาง (X11) สะดวก (X12) สะอาด (X13) สุขลักษณะ (X14) สร้างนิสัย (X15)

การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อพิจารณาว่า เมื่อทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) โดยใช้ตัวแปรอิสระ ๕ ตัว แล้วสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ร้อยละเท่าใด และมีตัวแปรใดบ้างที่ส่งผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญ รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒๑

ตารางที่ ๔.๒๑ หลัก ๕ส ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน

หลัก ๕ส	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	.460	.151		3.050**	.003
สะสาง (X11)	.149	.067	.157	2.216*	.028
สะดวก (X12)	.328	.066	.351	4.929**	.000
สะอาด (X13)	.120	.053	.137	2.239*	.026
สุขลักษณะ (X14)	.182	.064	.190	2.995**	.003
สร้างนิสัย (X15)	.239	.060	.272	3.997**	.000

Multiple R = .856^a R² = .732 Adjusted R² = .725 Std. Error = .33254

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ *มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า หลัก ๕ส ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๑ และ ๐.๐๕ โดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านสะดวก ด้านสร้างนิสัย ด้านสุขลักษณะ ด้านสะอาด และด้านสะอาด

ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .๘๕๖ ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ .๗๓๒ ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) ที่ปรับแล้ว เท่ากับ .๗๒๕

แสดงว่า หลัก ๕ส สามารถร่วมกันทำนายการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้ร้อยละ ๗๒.๕ ซึ่งสามารถเขียนสมการได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{y} = .460 + .328 (X_{12}) + .239 (X_{15}) + .182 (X_{14}) + .149 (X_{11}) + .120 (X_{13})$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z_y = .351Z_{x12} + .272Z_{x15} + .190Z_{x14} + .157Z_{x11} + .137Z_{x13}$$

สมมติฐานที่ ๒ หลัก สปปายะ ๔ ประกอบด้วย อาวาสสปปายะ อาหารสปปายะ บุคคลสปปายะ ธรรมสปปายะ อย่างน้อย ๑ ด้านส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

ในการทดสอบสมมติฐานที่ ๒ ได้ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) โดยมีตัวแปรศึกษาคือ อาวาสสปปายะ (X_{21}) อาหารสปปายะ (X_{22}) บุคคลสปปายะ (X_{23}) ธรรมสปปายะ (X_{24})

การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อพิจารณาว่า เมื่อทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) โดยใช้ตัวแปรอิสระ ๔ ตัว แล้วสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ร้อยละเท่าใด และมีตัวแปรใดบ้างที่ส่งผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญ รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒๒

ตารางที่ ๔.๒๒ หลักสัปปายะ ๔ ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน

หลักสัปปายะ ๔	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	.411	.154		2.664**	.000
อवासสัปปายะ (X21)	.166	.066	.175	2.506**	.000
อาหารสัปปายะ (X22)	.363	.069	.389	5.262**	.004
บุคคลสัปปายะ (X23)	.129	.061	.151	2.119**	.001
ธรรมสัปปายะ (X24)	.226	.065	.223	3.476**	.000

Multiple R = .849^a R² = .721 Adjusted R² = .715 Std. Error = .33849

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า หลักสัปปายะ ๔ ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๑ โดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) ด้านอवासสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) และด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม)

ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .๘๔๙ ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R²) เท่ากับ .๗๒๑ ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R²) ที่ปรับแล้ว เท่ากับ .๗๑๕

แสดงว่า หลักสัปปายะ ๔ สามารถร่วมกันทำนายการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้ร้อยละ ๗๑.๕ ซึ่งสามารถเขียนสมการได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{y} = .411 + .363 (X22) + .226 (X24) + .166 (X21) + .129 (X12)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z_y = .389Z_{x22} + .223Z_{x24} + .175Z_{x21} + .151Z_{x23}$$

๔.๒.๓ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนใน จังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข โดยวิเคราะห์ หลัก ๕ส การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ ๔ และการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) หลัก ๕ส

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ในประเด็นหลัก ๕ส มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๑) ด้านเสนา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลหลัก ๕ส ด้านเสนา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นสำคัญตามหัวข้อการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

๑. วัดในจังหวัดนนทบุรีได้กำหนดจุดทิ้งขยะให้เป็นระบบ โดยแยกประเภทขยะออกเป็น ขยะเปียก ขยะรีไซเคิล และขยะทั่วไป มีการติดป้ายบอกประเภทของขยะอย่างชัดเจนเพื่อให้พระสงฆ์ ญาติโยม และชาวบ้านสามารถทิ้งขยะได้ถูกต้อง นอกจากนี้ยังมีการจัดให้มีถังขยะที่มีฝาปิดเพื่อป้องกันกลิ่นและสัตว์รบกวน การบริหารจัดการขยะที่ดีทำให้วัดสะอาดขึ้น ลดปัญหาขยะตกค้าง^๑

๒. วัดและชุมชนได้ร่วมมือกันสำรวจสิ่งของภายในวัด เช่น โต๊ะ เก้าอี้ พรม และเครื่องใช้ต่างๆ ว่ามีสิ่งใดที่ยังใช้งานได้และสิ่งใดที่ชำรุดหรือไม่จำเป็นแล้ว ของที่ยังใช้งานได้ถูกจัดเก็บให้เป็นระเบียบ ส่วนของที่ไม่จำเป็นถูกนำไปบริจาคหรือกำจัดอย่างเหมาะสม วัดบางแห่งยังมีการซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุดเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์ให้ประชาชนในชุมชนจัดการข้าวของในบ้านโดยใช้หลักเดียวกัน ส่งผลให้วัดและชุมชนมีพื้นที่โล่ง โปร่ง และสะอาดมากขึ้น^๒

๓. วัดได้จัดกิจกรรมรณรงค์ให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวช่วยกันรักษาความสะอาด โดยมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์เรื่องการทิ้งขยะให้ถูกที่ รวมถึงขอความร่วมมือให้นำขยะกลับไปทิ้งที่บ้าน หากเป็นไปได้ บางวัดมีการตั้งจุดแลกขยะกับของที่ระลึก เช่น รูปเทียน หรือหนังสือธรรมะ เพื่อ

^๑สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^๒สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

กระตุ้นให้ผู้คนที่ขยะให้ถูกต้อง การดำเนินการเหล่านี้ช่วยให้วัดมีบรรยากาศที่ดีขึ้น และลดปัญหาขยะสะสม^๓

๔. วัดในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการคัดแยกและจัดระเบียบอุปกรณ์ภายในหอนันและห้องครัวให้เป็นหมวดหมู่ เช่น จัดชั้นวางภาชนะให้เป็นระเบียบ แยกชาม จาน และช้อนส้อมไว้ตามประเภท เพื่อง่ายต่อการหยิบใช้งาน นอกจากนี้ มีการทำป้ายกำกับอุปกรณ์แต่ละชนิดเพื่อให้พระสงฆ์และอาสาสมัครสามารถนำไปใช้งานและเก็บคืนได้อย่างถูกต้อง สิ่งของที่ชำรุดหรือไม่ได้ใช้งานถูกคัดแยกออกไปเพื่อลดความรกรุงรัง ทำให้พื้นที่ภายในหอนันและห้องครัวสะอาดและเป็นระเบียบมากขึ้น^๔

๕. วัดในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการจัดระเบียบกุฏิพระสงฆ์ให้สะอาดและเป็นระบบมากขึ้น โดยให้พระสงฆ์ทำความสะอาดพื้นที่อยู่อาศัยของตนเองเป็นประจำ มีการจัดเก็บข้าวของเครื่องใช้ให้เป็นระเบียบ เช่น จัดหนังสือธรรมะ และเครื่องใช้ส่วนตัวให้อยู่ในที่ที่เหมาะสม สิ่งของที่ไม่จำเป็นหรือชำรุดได้รับการคัดแยกและนำออกจากพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์ให้ใช้ของเท่าที่จำเป็นเพื่อลดความแออัดในกุฏิ ส่งผลให้กุฏิมีบรรยากาศที่สงบเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม^๕

๖. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมกันปรับปรุงลานวัดให้สะอาดและเป็นระเบียบมากขึ้น โดยมีการกวาดลานวัดทุกวันเพื่อลดการสะสมของฝุ่น ใบไม้ และขยะ นอกจากนี้ยังมีการจัดวางเก้าอี้ โต๊ะ และอุปกรณ์ต่างๆ ให้เป็นระเบียบเพื่อให้ประชาชนที่มาทำบุญสามารถใช้งานได้สะดวก พื้นที่ที่เคยเป็นจุดสะสมขยะได้รับการทำความสะอาดและกำหนดให้เป็นจุดทิ้งขยะที่เป็นระบบ ทำให้ลานวัดดูเป็นระเบียบและมีบรรยากาศที่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมทางศาสนาและชุมชน^๖

๗. วัดได้ดำเนินการกำจัดแหล่งน้ำขังที่อาจเป็นที่เพาะพันธุ์ของยุงลาย เช่น การปรับปรุงรางน้ำฝนให้มีการระบายน้ำที่ดี การเติมทรายกำจัดลูกน้ำในอ่างน้ำและบ่อเลี้ยงปลา รวมถึงการรณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันเทน้ำในภาชนะที่ไม่ได้ใช้งาน นอกจากนี้ วัดบางแห่งยังได้นำปลาหางนกยูงมาเลี้ยงในบ่อเพื่อลดปริมาณลูกน้ำยุงลาย^๗

๘. วัดในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการคัดแยกของใช้ภายในวัดเพื่อให้เป็นระเบียบและลดปริมาณขยะ โดยมีการแบ่งสิ่งของออกเป็นประเภท เช่น ของที่ยังใช้งานได้ ของที่ต้องซ่อมแซม และของที่ไม่สามารถใช้ได้แล้ว ของที่ยังใช้ได้จะถูกจัดเก็บในที่ที่เหมาะสม เช่น อุปกรณ์ทำความสะอาด วัสดุ

^๓สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^๔สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^๕สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^๖สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^๗สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

อุปกรณ์สำหรับประกอบพิธีกรรม และของใช้ประจำวันของพระสงฆ์ ส่วนของที่เสียหายหรือชำรุดจะ ถูกนำไปซ่อมแซมหรือรีไซเคิลแทนการทิ้งขว้าง^๘

๙. วัดได้ดำเนินการทำความสะอาดห้องครัวและโรงอาหารอย่างสม่ำเสมอ พื้นที่ปรุงอาหารได้รับการล้างและเช็ดให้แห้งหลังการใช้งาน มีการกำจัดเศษอาหารและขยะทันทีเพื่อลดปัญหาแมลงและสัตว์รบกวน นอกจากนี้ยังมีการจัดวางเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น เต้าแก๊ส และหม้อหุงข้าว ให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมและปลอดภัย เพื่อลดความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ และปรับพื้นที่โดยรอบให้สะอาดเรียบร้อย^๙

๑๐. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมกันสำรวจและคัดแยกหนังสือภายในห้องสมุดวัด โดยแบ่งประเภทหนังสือออกเป็นหมวดหมู่ เช่น หนังสือธรรมะ พระไตรปิฎก หนังสือสวดมนต์ และหนังสือสำหรับเยาวชน หนังสือที่เก่าหรือชำรุดได้รับการคัดแยกเพื่อนำไปซ่อมแซมหรือรีไซเคิล นอกจากนี้ยังมีการทำป้ายกำกับหมวดหมู่หนังสือและจัดเรียงบนชั้นให้เป็นระเบียบ เพื่อให้ง่ายต่อการค้นหาและใช้งาน^{๑๐}

๑๑. วัดหลายแห่งมีหนังสือธรรมะและหนังสือเก่าจำนวนมาก บางส่วนเป็นหนังสือเก่าที่ชำรุดหรือมีซ้ำกัน การดำเนินงานตามหลัก ๕ส ด้านสะอาด ทำให้วัดเริ่มคัดแยกหนังสือออกเป็นหมวดหมู่ หนังสือที่ยังใช้ประโยชน์ได้ถูกนำไปจัดเรียงใหม่ในห้องสมุดวัด หนังสือเก่าหรือชำรุดถูกนำไปรีไซเคิลหรือส่งต่อให้ผู้ที่ต้องการ นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำห้องอ่านหนังสือธรรมะที่สะอาดและเป็นระเบียบ ทำให้ประชาชนและพระสงฆ์สามารถเข้าถึงความรู้ได้สะดวกมากขึ้น^{๑๑}

๑๒. วัดและชุมชนได้ร่วมกันจัดกิจกรรมทำความสะอาดวัดเป็นประจำ เช่น การกวาดลานวัด ล้างพื้นศาลาการเปรียญ และเก็บเศษใบไม้ ขยะที่สะสมตามจุดต่างๆ เช่น ริมกำแพงวัด ร่องน้ำ และใต้ต้นไม้ ได้รับการเก็บกวาดอย่างเป็นระบบ พระสงฆ์และชาวบ้านบางกลุ่มยังจัดตั้งทีมจิตอาสาทำความสะอาดวัด ซึ่งออกมาทำความสะอาดวัดทุกสัปดาห์^{๑๒}

๑๓. วัดได้ดำเนินการทำความสะอาดศาลาเป็นประจำ โดยจัดเก็บอาสนะ โต๊ะหมู่บูชา และเครื่องใช้ต่างๆ ให้เป็นระเบียบ นอกจากนี้ยังมีการซ่อมแซมส่วนที่ชำรุด เช่น หลังคา พื้นไม้ และ

^๘สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^๙สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๐}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๑}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

ผนังอาคาร เพื่อให้สามารถใช้งานได้อย่างปลอดภัย พื้นที่โดยรอบศาลาได้รับการดูแลให้โล่งสะอาด ไม่มีสิ่งกีดขวาง ทำให้ศาลากลายเป็นสถานที่ที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและกิจกรรมของชุมชน^{๑๓}

๑๔. วัดและชุมชนได้ร่วมมือกันบริหารจัดการวัตถุดิบอาหารและของบริจาครให้เป็นระเบียบ โดยมีการแยกประเภทของวัตถุดิบสดและแห้ง จัดเก็บในพื้นที่ที่เหมาะสม เช่น เก็บผักและผลไม้ในตู้เย็น และจัดข้าวสาร อาหารแห้งในภาชนะปิดสนิท มีการนำวัตถุดิบที่ใกล้หมดอายุมาปรุงอาหารก่อนเพื่อลดของเสีย นอกจากนี้ วัดบางแห่งยังส่งเสริมการนำเศษอาหารไปทำปุ๋ยอินทรีย์หรือเลี้ยงสัตว์ เพื่อใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า^{๑๔}

๑๕. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมมือกันกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค โดยเริ่มจากการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ มีการแยกขยะและนำขยะเปียกไปทำปุ๋ยเพื่อลดการสะสมของเศษอาหารที่อาจดึงดูดหนูและแมลงวัน นอกจากนี้ วัดยังได้ติดตั้งถังขยะที่มีฝาปิดแน่นหนา และกำหนดให้มีการเก็บขยะอย่างสม่ำเสมอเพื่อป้องกันการเกิดกลิ่นและแหล่งเพาะพันธุ์แมลง^{๑๕}

๑๖. วัดหลายแห่งได้รับหนังสือบริจาคจากประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งได้รับการคัดแยกและจัดเก็บอย่างเหมาะสม หนังสือที่มีจำนวนมากเกินไปหรือซ้ำกันถูกนำไปแจกจ่ายให้โรงเรียนหรือชุมชนที่ขาดแคลน นอกจากนี้ วัดบางแห่งยังจัดมุมอ่านหนังสือสำหรับเด็กและผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ภายในวัด มีการจัดกิจกรรมอ่านหนังสือธรรมะและเสวนาธรรมเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และแนวคิด^{๑๖}

๑๗. วัดได้ริเริ่มแนวทางลดขยะตั้งแต่ต้นทาง เช่น รณรงค์ให้งดใช้ถุงพลาสติกและโฟมในการถวายอาหารพระ แนะนำให้ญาติโยมนำภาชนะมาเองเพื่อลดขยะที่เกิดจากการใช้ครั้งเดียว นอกจากนี้ วัดบางแห่งยังตั้ง "ธนาคารขยะรีไซเคิล" โดยนำขวดพลาสติก กระดาษ และโลหะมาคัดแยกเพื่อนำไปจำหน่ายหรือรีไซเคิล รายได้ที่ได้มักถูกนำไปใช้ในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของวัด การดำเนินการนี้ช่วยลดปริมาณขยะที่ต้องกำจัดและส่งเสริมพฤติกรรมรักษสิ่งแวดล้อมในชุมชน^{๑๗}

๑๘. มีการตั้งจุดแยกขยะรีไซเคิล ขยะอินทรีย์ และขยะทั่วไปในบริเวณวัดเพื่อให้พระสงฆ์และประชาชนร่วมมือกันใช้ให้ถูกต้อง นอกจากนี้ยังมีการนำขยะที่รีไซเคิลได้ เช่น ขวดพลาสติก กระดาษ และโลหะ ไปจำหน่ายหรือนำมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมของวัด เช่น ทำกระถางต้นไม้จาก

^{๑๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๗}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

ขวดพลาสติก หรือใช้กระดาษเก่าในการทำสมุดโน้ตแจกจ่าย ส่งผลให้วัดและชุมชนมีความสะอาด ลดปัญหาขยะล้น และช่วยสร้างจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อมร่วมกัน^{๑๘}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชาธรรมาสงฆ์ ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕๓ ด้านสะสาง สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการคัดแยกของใช้ภายในวัดและชุมชน เก็บกวาดและทิ้งขยะอย่างเป็นระบบ จัดระเบียบหอน้ำห้องครัวโรงอาหาร จัดระเบียบห้องสมุดคัดแยกหนังสือ จัดระเบียบเสนาสนะที่อยู่อาศัย ปรับพื้นที่ลานวัดพื้นที่ว่างให้สะอาดเรียบร้อย และกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค ดังตารางที่ ๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๒๓ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชาธรรมาสงฆ์ ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕๓ ด้านสะสาง

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	คัดแยกของใช้ภายในวัดและชุมชน	๔	๒,๘,๑๑,๑๘
๒.	เก็บกวาดและทิ้งขยะอย่างเป็นระบบ	๔	๑,๓,๑๒,๑๗
๓.	จัดระเบียบหอน้ำห้องครัวโรงอาหาร	๓	๔,๙,๑๔
๔.	จัดระเบียบห้องสมุดคัดแยกหนังสือ	๓	๑๐,๑๑,๑๖
๕.	จัดระเบียบเสนาสนะที่อยู่อาศัย	๒	๕,๑๓
๖.	ปรับพื้นที่ลานวัดพื้นที่ว่างให้สะอาดเรียบร้อย	๒	๖,๙
๗.	กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค	๒	๗,๑๕

๑.๒) ด้านสะสาง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลหลัก ๕๓ ด้านสะสาง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นสำคัญตามหัวข้อการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

๑. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการจัดระเบียบลานวัดโดยแบ่งพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน เช่น พื้นที่สำหรับประกอบพิธีทางศาสนา พื้นที่สำหรับจอดรถ และพื้นที่สำหรับ

^{๑๘}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

ทำกิจกรรมชุมชน ทำให้การใช้สอยภายในวัดมีความเป็นระเบียบ ลดความสับสน และทำให้ประชาชนที่มาทำบุญสามารถเดินทางและใช้งานพื้นที่ได้สะดวกมากขึ้น^{๑๙}

๒. มีการมอบหมายให้บุคลากรรับผิดชอบในแต่ละด้าน เช่น ผู้ดูแลความสะอาด ผู้ประสานงานกิจกรรมทางศาสนา และผู้ดูแลความปลอดภัย เพื่อให้การบริหารจัดการภายในวัดมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีการอบรมอาสาสมัครให้มีความรู้เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและการดูแลผู้สูงอายุที่มาทำบุญ ทำให้วัดสามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างสะดวกและปลอดภัย^{๒๐}

๓. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการจัดระเบียบอุปกรณ์ทำความสะอาด เช่น ไม้กวาด ไม้ถูพื้น ถังขยะ และน้ำยาทำความสะอาด โดยกำหนดจุดวางอุปกรณ์ให้เป็นที่เป็นทาง พร้อมติดป้ายกำกับแต่ละประเภทเพื่อให้ง่ายต่อการหยิบใช้งาน นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดผู้รับผิดชอบดูแลทำความสะอาดและตรวจสอบอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้วัดมีความสะอาดอยู่เสมอ^{๒๑}

๔. ได้จัดระเบียบอุปกรณ์ในห้องครัวและโรงทาน เช่น หม้อ กระทะ จานชาม และอุปกรณ์ประกอบอาหาร โดยจัดเก็บเป็นหมวดหมู่และติดป้ายบอกประเภทของอุปกรณ์ เพื่อให้ผู้ที่มาทำบุญและจิตอาสาสามารถหยิบใช้ได้อย่างสะดวกและถูกต้อง นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดจุดวางวัตถุดิบและของแห้งที่ใช้ในการประกอบอาหาร เพื่อให้การจัดเตรียมอาหารเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ^{๒๒}

๕. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการปรับปรุงทางเดินในบริเวณวัดให้กว้างขวางและสะอาดมากขึ้น โดยมีการซ่อมแซมพื้นทางเดินที่ชำรุด ปรับระดับพื้นที่ให้เรียบเพื่อลดอุบัติเหตุ และเพิ่มทางเดินลาดเอียงสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ นอกจากนี้ วัดบางแห่งยังได้ติดตั้งราวจับในจุดสำคัญ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือในการเดิน^{๒๓}

๖. วัดได้ปรับปรุงเส้นทางเดินภายในวัดให้สะอาดและปลอดภัย โดยซ่อมแซมทางเดินที่ชำรุดและเพิ่มไฟส่องสว่างในพื้นที่ที่จำเป็น นอกจากนี้ ยังมีการติดตั้งป้ายบอกทางและแผนที่ภายในวัด เพื่อช่วยให้ผู้มาเยือนไม่สับสนและสามารถเดินไปยังจุดต่างๆ เช่น อุโบสถ ศาลาการเปรียญ และโรงทานได้อย่างสะดวก^{๒๔}

^{๑๙}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๐}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๑}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

๗. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการจัดโซนที่จอดรถให้เป็นระเบียบ โดยแบ่งพื้นที่จอดรถสำหรับพระสงฆ์ ผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไปอย่างชัดเจน พร้อมทั้งติดตั้งป้ายบอกทางเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ที่มาใช้บริการ วัดบางแห่งยังได้ทำเครื่องหมายเส้นจอดรถให้เป็นระเบียบเพื่อลดปัญหาการจอดรถขวางทางหรือกีดขวางเส้นทางสัญจร ทำให้การเข้าออกวัดสะดวกและปลอดภัยมากขึ้น^{๒๕}

๘. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่ประจำจุดต่างๆ ภายในวัด เช่น ทางเข้าวัด ศาลาการเปรียญ และโรงทาน เพื่อคอยให้ข้อมูลและช่วยเหลือประชาชนที่มาทำบุญ นอกจากนี้ ยังมีผู้ดูแลด้านการจราจรภายในวัด เพื่อจัดระเบียบที่จอดรถและป้องกันการจราจรติดขัด การมีบุคลากรคอยอำนวยความสะดวกช่วยให้การดำเนินกิจกรรมทางศาสนาเป็นไปอย่างราบรื่นและเป็นระเบียบ^{๒๖}

๙. วัดบางแห่งยังได้จัดทำแผนผังวัดที่แสดงตำแหน่งของสถานที่สำคัญต่างๆ และติดตั้งไว้ที่บริเวณทางเข้าเพื่อให้ประชาชนสามารถศึกษา ก่อนเข้าใช้พื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีป้ายแนะนำเกี่ยวกับข้อปฏิบัติในวัด เช่น กฎระเบียบในการแต่งกาย พื้นที่ห้ามสูบบุหรี่ และแนวทางปฏิบัติในพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งช่วยให้ผู้ที่มาทำบุญสามารถปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนา^{๒๗}

๑๐. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการตรวจสอบและซ่อมแซมระบบไฟฟ้าอย่างสม่ำเสมอ โดยมีการเปลี่ยนสายไฟที่เก่าหรือชำรุด และติดตั้งอุปกรณ์ป้องกันไฟฟ้าลัดวงจรในจุดสำคัญ เช่น อุโบสถ ศาลาการเปรียญ และโรงทาน นอกจากนี้ ยังมีการติดตั้งไฟส่องสว่างเพิ่มเติมในบริเวณที่จำเป็น เช่น ทางเดิน ลานวัด และลานจอดรถ เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้พื้นที่วัดได้อย่างสะดวกและปลอดภัย โดยเฉพาะในช่วงเวลากลางคืน^{๒๘}

๑๑. พื้นที่ส่วนกลางของวัด เช่น ลานกิจกรรมและศาลาการเปรียญ ได้รับการจัดระเบียบใหม่เพื่อให้ใช้งานได้สะดวก โดยมีการเคลื่อนย้ายสิ่งของที่ไม่จำเป็นออกไปและจัดวางอุปกรณ์ต่างๆ ให้เป็นสัดส่วน เช่น จัดแยกพื้นที่สำหรับนั่งสมาธิ พื้นที่สำหรับทำบุญ และพื้นที่สำหรับประชุมชุมชน การปรับพื้นที่ให้โล่งยังช่วยเพิ่มความปลอดโปร่ง ทำให้บรรยากาศภายในวัดดูสะอาดและเหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม^{๒๙}

^{๒๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๗}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๘}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๙}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๒. พื้นที่จวดรณในวัดได้รับการปรับปรุงให้มีพื้นผิวเรียบ ลดการเกิดฝุ่นและแอ่งน้ำขัง ในช่วงฝนตก นอกจากนี้ วัดบางแห่งยังได้ติดตั้งระบบไฟส่องสว่างในเวลากลางคืนเพื่อเพิ่มความปลอดภัย และบางแห่งมีการจัดเจ้าหน้าที่อาสาสมัครหรือกล้องวงจรปิดเพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุหรือการโจรกรรม การพัฒนาระบบจวดรณเหล่านี้ช่วยให้ผู้มาทำบุญรู้สึกมั่นใจและสะดวกมากขึ้นในการเข้าวัด^{๓๐}

๑๓. วัดได้ดำเนินการจัดเก็บสิ่งของและอุปกรณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ เช่น อุปกรณ์ทำความสะอาด เครื่องใช้ในครัว และอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรม โดยมีการติดป้ายกำกับหมวดหมู่และกำหนดพื้นที่จัดเก็บเฉพาะ เพื่อให้ง่ายต่อการใช้งานและลดปัญหาการสูญหาย นอกจากนี้ วัดยังส่งเสริมให้พระสงฆ์และผู้ดูแลวัดช่วยกันรักษาความเป็นระเบียบ เพื่อให้พื้นที่ใช้งานมีความสะอาดและสะดวกต่อการทำกิจกรรมต่างๆ^{๓๑}

๑๔. วัดบางแห่งมีห้องสมุดหรือมุมอ่านหนังสือสำหรับพระสงฆ์และประชาชน โดยมีการจัดหมวดหมู่หนังสือตามประเภท เช่น หนังสือธรรมะ พระไตรปิฎก หนังสือสวดมนต์ และหนังสือสำหรับเด็ก พร้อมติดป้ายกำกับเพื่อให้ง่ายต่อการค้นหา นอกจากนี้ ยังมีการจัดเรียงหนังสือบนชั้นให้เป็นระเบียบ และกำหนดพื้นที่อ่านหนังสือให้เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างบรรยากาศที่ดีในการศึกษาธรรมะ^{๓๒}

๑๕. วัดได้ดำเนินการตรวจสอบระบบประปาให้อยู่ในสภาพดี โดยทำความสะอาดถังเก็บน้ำ เปลี่ยนท่อประปาที่เสื่อมสภาพ และติดตั้งเครื่องกรองน้ำในจุดที่ให้บริการประชาชน นอกจากนี้ ยังมีการจัดจุดล้างมือและจุดแจกจ่ายน้ำดื่มสะอาดในบริเวณโรงทานและศาลาการเปรียญ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาทำบุญ รวมถึงลดความเสี่ยงของการแพร่กระจายเชื้อโรค สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสุขอนามัยที่ดี^{๓๓}

๑๖. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการติดป้ายกำกับสถานที่สำคัญภายในวัด เช่น อุโบสถ ศาลาการเปรียญ โรงทาน ห้องน้ำ และที่จวดรณ เพื่อช่วยให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังจุดต่างๆ ได้อย่างสะดวก วัดบางแห่งยังเพิ่มป้ายบอกทางพร้อมสัญลักษณ์ที่เข้าใจง่าย เช่น ลูกศรหรือไอคอน เพื่อให้ผู้สูงอายุและเด็กสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น^{๓๔}

^{๓๐}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๓๑}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๓๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๓๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๓๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๗. วัดได้ดำเนินการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมและจัดสวนหย่อมในบริเวณพื้นที่โล่งเพื่อให้เกิดความร่มรื่น นอกจากนี้ ยังมีการติดตั้งม้านั่งสำหรับให้ประชาชนและพระสงฆ์ได้นั่งพักผ่อน รวมถึงเพิ่มระบบไฟส่องสว่างในบริเวณทางเดิน เพื่อให้ประชาชนสามารถเดินทางภายในวัดได้อย่างสะดวกทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน ทำให้วัดมีบรรยากาศที่สงบและเอื้อต่อการทำกิจกรรมทางศาสนาและสาธารณประโยชน์^{๓๕}

๑๘. วัดหลายแห่งได้พัฒนาพื้นที่สำหรับการพักผ่อนและจุดบริการประชาชน เช่น การจัดวางม้านั่งในบริเวณร่มรื่นสำหรับให้ประชาชนได้นั่งพักและปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ ยังมีการสร้างศาลาพักผ่อนและจัดระเบียบพื้นที่สำหรับโรงทานให้สะอาดและเป็นระเบียบมากขึ้น เพื่อให้ผู้ที่มาทำบุญและเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาสามารถใช้พื้นที่ได้อย่างสะดวกและมีความสุขมากขึ้น^{๓๖}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕๕ ด้านสะดวก สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการจัดระเบียบพื้นที่ภายในวัด ติดป้ายกำกับและจัดวางอุปกรณ์ให้ง่ายต่อการใช้งาน ปรับพื้นที่ส่วนกลางทางเดินในโล่ง จัดโซนที่จอดรถให้เป็นระเบียบ บำรุงระบบไฟฟ้าประปาให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ ติดป้ายกำกับบอกสถานที่ต่างๆ ภายในวัด และจัดบุคลากรดูแลอำนวยความสะดวกเป็นการเฉพาะ ดังตารางที่ ๔.๒๔

ตารางที่ ๔.๒๔ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕๕ ด้านสะดวก

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	จัดระเบียบพื้นที่ภายในวัด	๔	๑,๖,๑๓,๑๘
๒.	ติดป้ายกำกับและจัดวางอุปกรณ์ให้ง่ายต่อการใช้งาน	๓	๓,๔,๑๔
๓.	ปรับพื้นที่ส่วนกลางทางเดินในโล่ง	๓	๕,๑๑,๑๗
๔.	จัดโซนที่จอดรถให้เป็นระเบียบ	๒	๗,๑๒
๕.	บำรุงระบบไฟฟ้าประปาให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ	๒	๑๐,๑๕
๖.	ติดป้ายกำกับบอกสถานที่ต่างๆ ภายในวัด	๒	๙,๑๖
๗.	จัดบุคลากรดูแลอำนวยความสะดวกเป็นการเฉพาะ	๒	๒,๘

^{๓๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๓๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑.๓) ด้านสะอาด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลหลัก ๕๕ ด้านสะอาด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นสำคัญตามหัวข้อการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

๑. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมมือกันทำความสะอาดบริเวณลานวัด ศาลาการเปรียญ และโรงทานเป็นประจำ โดยมีการกวาดใบไม้ ล้างพื้น และเช็ดทำความสะอาดอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อให้วัดมีสภาพแวดล้อมที่สะอาดและเหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งเวรผลัดเปลี่ยนกันทำความสะอาดภายในชุมชนและรณรงค์ให้ประชาชนช่วยกันรักษาความสะอาดอยู่เสมอ^{๓๗}

๒. ห้องน้ำสาธารณะภายในวัดได้รับการดูแลเป็นอย่างดี โดยมีการล้างทำความสะอาดทุกวัน พร้อมทั้งติดตั้งอุปกรณ์ล้างมือและสบู่ฆ่าเชื้อเพื่อสุขอนามัยที่ดีของผู้มาใช้บริการ นอกจากนี้ วัดบางแห่งยังมีการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียเพื่อให้แน่ใจว่าน้ำที่ปล่อยออกจากวัดไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อชุมชนโดยรอบ การดูแลแหล่งน้ำให้สะอาดช่วยลดปัญหาสุขภาพและสร้างความสบายใจแก่ผู้มาเยือน^{๓๘}

๓. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมมือกันทำความสะอาดบริเวณลานวัด ทางเดิน และศาลาการเปรียญเป็นประจำ โดยมีการกวาดใบไม้ ขัดพื้น และเช็ดทำความสะอาดโต๊ะ-เก้าอี้เพื่อให้สถานที่สะอาดและน่าใช้ นอกจากนี้ ยังมีการรณรงค์ให้ประชาชนช่วยกันรักษาความสะอาดโดยไม่นำขยะมาทิ้งในบริเวณวัด เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีและเหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม^{๓๙}

๔. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมกันจัดกิจกรรมจิตอาสาทำความสะอาดเป็นประจำ โดยให้พระสงฆ์ ชาวบ้าน และเยาวชนช่วยกันกวาดลานวัด ขัดพื้นศาลาการเปรียญ และทำความสะอาดโรงทาน นอกจากนี้ ยังมีการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีจิตสำนึกในการรักษาความสะอาดผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการดูแลวัด เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการรักษาความสะอาดในระยะยาว^{๔๐}

๕. วัดได้ติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการรักษาความสะอาด เช่น การคัดแยกขยะ การรักษาสุขอนามัย และการป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรค ป้ายเหล่านี้ติดตั้งตามจุดสำคัญ เช่น บริเวณทางเข้า ศาลาการเปรียญ และห้องน้ำ เพื่อให้ประชาชนตระหนักและปฏิบัติตาม นอกจากนี้ ยัง

^{๓๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๓๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๓๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๔๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

มีการใช้สื่อออนไลน์ของวัด เช่น เฟซบุ๊กหรือไลน์กลุ่มชุมชน เพื่อเผยแพร่ความรู้และธรรมะให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาด^{๔๑}

๖. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดตั้งเวรทำความสะอาดบริเวณลานวัด ศาลาการเปรียญ และโรงทานเป็นประจำ โดยแบ่งหน้าที่ให้พระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา และชาวบ้านช่วยกันดูแลพื้นที่ส่วนกลาง เวรทำความสะอาดนี้จะมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันในแต่ละวัน เพื่อให้มั่นใจว่าวัดมีสภาพแวดล้อมที่สะอาดและเหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม^{๔๒}

๗. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดเวรผลัดเปลี่ยนกันทำความสะอาดห้องสุขาทุกวัน โดยมีการล้างพื้น ขัดโถสุขภัณฑ์ และเช็ดทำความสะอาดบริเวณรอบๆ เพื่อให้ห้องน้ำสะอาดและพร้อมใช้งาน นอกจากนี้ ยังมีการเติมน้ำสบู่ล้างมือ กระดาษชำระ และตรวจสอบระบบน้ำให้ใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง การทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอช่วยให้ผู้ที่มาทำบุญและใช้บริการรู้สึกสะดวกสบายและปลอดภัยจากเชื้อโรค^{๔๓}

๘. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมกันกำหนดนโยบายด้านความสะอาด โดยมีการออกประกาศให้ทุกคนที่เข้ามาใช้พื้นที่ในวัดต้องช่วยกันรักษาความสะอาด นโยบายนี้ครอบคลุมการจัดเก็บขยะ การทำความสะอาดสถานที่ และการดูแลสุขอนามัยของผู้มาเยือน นอกจากนี้ ทางวัดยังมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบผ่านป้ายประกาศและสื่อออนไลน์ เพื่อให้ทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาความสะอาดในวัด^{๔๔}

๙. มีการจัดเวรดูแลห้องน้ำให้สะอาดอยู่เสมอ โดยทำความสะอาดพื้น เช็ดโถสุขภัณฑ์ เติมน้ำสบู่ล้างมือ และตรวจสอบระบบน้ำให้พร้อมใช้งาน พระสงฆ์และชาวบ้านช่วยกันผลัดเปลี่ยนเวรทำความสะอาดในแต่ละวัน นอกจากนี้ ยังมีการฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อเป็นระยะ เพื่อป้องกันการสะสมของเชื้อโรคและให้ผู้ที่มาทำบุญสามารถใช้ห้องน้ำได้อย่างสะอาดและถูกสุขอนามัย^{๔๕}

๑๐. วัดได้ตั้งเวรคัดแยกและเก็บขยะทุกวัน โดยจัดถึงขยะประเภทต่างๆ เช่น ขยะเปียก ขยะแห้ง และขยะรีไซเคิล พร้อมทั้งให้ผู้ดูแลทำหน้าที่ตรวจสอบและจัดการขยะอย่างเป็นระเบียบ นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านนำขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ยหมักสำหรับใช้ภายในวัด เพื่อช่วยลดปริมาณขยะและเป็นตัวอย่างที่ดีในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน^{๔๖}

^{๔๑}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๔๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๔๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๔๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๔๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๔๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๑. ห้องน้ำสาธารณะในวัดได้รับการดูแลและทำความสะอาดทุกวัน โดยมีการล้างพื้น กำจัดคราบสกปรก และเติมสบู่ล้างมือให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ นอกจากนี้ วัดบางแห่งยังติดตั้งระบบ บำบัดน้ำเสียเพื่อให้มั่นใจว่าน้ำที่ปล่อยออกจากวัดไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม การดูแลระบบน้ำ ภายในวัดช่วยให้ผู้ที่มาทำบุญได้รับความสะดวกและลดความเสี่ยงจากโรคติดต่อ^{๔๗}

๑๒. วัดได้ดำเนินการติดตั้งถังขยะคัดแยกประเภท เช่น ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล และขยะ อินทรีย์ เพื่อให้ประชาชนสามารถทิ้งขยะได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ ยังมีการเก็บขยะเป็นประจำทุก วัน และรณรงค์ให้ประชาชนลดการใช้พลาสติกเพื่อลดปริมาณขยะ วัดบางแห่งได้จัดทำโครงการนำ ขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ยหมัก เพื่อนำกลับมาใช้ในการบำรุงต้นไม้ภายในวัดและชุมชน^{๔๘}

๑๓. วัดได้ติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการใช้ห้องน้ำอย่างถูกสุขลักษณะ เช่น การกด น้ำหลังใช้ การทิ้งขยะให้เป็นที่ และการรักษาความสะอาดของอุปกรณ์ภายในห้องน้ำ นอกจากนี้ ยังมี การปรับปรุงระบบระบายอากาศให้มีอากาศถ่ายเทสะดวก เพื่อลดกลิ่นไม่พึงประสงค์และความอับชื้น การดำเนินการเหล่านี้ช่วยให้ห้องสุขาของวัดสะอาดอยู่เสมอ และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชนในการ ดูแลสุขอนามัย^{๔๙}

๑๔. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ให้ความสำคัญกับความสะอาดของอาหารที่ จัดเตรียมในโรงทานและงานบุญต่างๆ โดยมีการคัดเลือกวัตถุดิบที่สดสะอาด ล้างผักและเนื้อสัตว์อย่าง ถูกวิธี และปรุงอาหารในสภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ นอกจากนี้ ผู้ปรุงอาหารและอาสาสมัคร จะต้องสวมถุงมือ หมวกคลุมผม และหน้ากากอนามัยขณะประกอบอาหาร รวมถึงมีการจัดพื้นที่ล้าง มือและภาชนะให้เพียงพอ วัดยังส่งเสริมให้ประชาชนคัดแยกขยะจากเศษอาหารและล้างภาชนะก่อน นำไปทิ้งเพื่อลดการสะสมของเชื้อโรค การดำเนินการเหล่านี้ช่วยให้ผู้มาทำบุญได้รับประทานอาหารที่ ปลอดภัยและสะอาด ส่งเสริมสุขอนามัยที่ดีในชุมชน^{๕๐}

๑๕. วัดได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนด เช่น การตรวจสอบสภาพความสะอาดของพื้นที่ต่างๆ การจัดเวรทำความสะอาด และการให้ความรู้เรื่อง การคัดแยกขยะ หากพบว่ามีจุดที่ยังไม่เป็นระเบียบ จะมีการแจ้งให้ผู้รับผิดชอบดำเนินการแก้ไขทันที นโยบายนี้ช่วยสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนและทำให้วัดเป็นสถานที่ที่สะอาดและน่าอยู่ตลอดไป^{๕๑}

^{๔๗}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๔๘}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๔๙}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๕๐}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๕๑}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๖. วัดได้เชิญชวนให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลความสะอาดภายในวัด โดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มดูแลลานวัด กลุ่มดูแลโรงทาน และกลุ่มดูแลห้องน้ำ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและต่อเนื่อง นอกจากนี้ วัดบางแห่งยังมอบรางวัลให้กับผู้ที่ให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาดเป็นตัวอย่างที่ดี การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยสร้างจิตสำนึกที่ดีและทำให้วัดเป็นสถานที่ที่สะอาดและน่าอยู่ตลอดไป^{๕๒}

๑๗. วัดได้จัดกิจกรรมจิตอาสาทำความสะอาดเป็นประจำ โดยให้พระสงฆ์ ญาติโยม และเยาวชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลวัดให้สะอาดอยู่เสมอ นอกจากนี้ ยังมีการประชาสัมพันธ์ผ่านป้ายประกาศและสื่อออนไลน์ของวัด เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาความสะอาดร่วมกัน^{๕๓}

๑๘. วัดได้จัดวางถังขยะคัดแยกประเภท เช่น ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล และขยะอินทรีย์ตามจุดต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้สะดวกต่อการทิ้งขยะ นอกจากนี้ ยังมีการเก็บขยะเป็นประจำและรณรงค์ให้ชุมชนลดการใช้ถุงพลาสติกเพื่อลดปริมาณขยะ วัดบางแห่งยังนำขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ยหมักใช้กับต้นไม้ในวัด ซึ่งช่วยลดปัญหาขยะและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า^{๕๔}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕๘ ด้านสะอาด สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ จัดเก็บขยะทุกวันเพื่อความสะดวกและลดมลภาวะ รณรงค์ให้มีการรักษาความสะอาดอยู่เสมอ ตั้งเวรรักษาความสะอาดประกาศเป็นนโยบายเรื่องความสะอาด ดูแลห้องสุขาให้สะอาดอยู่เสมอ และใส่ใจเรื่องความสะอาดของอาหารการกิน ดังตารางที่ ๔.๒๕

^{๕๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๕๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๕๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

ตารางที่ ๔.๒๕ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ
สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข
ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕ส ด้านสะอาด

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูล สำคัญลำดับที่
๑.	ทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ	๔	๑,๒,๑๒,๑๗
๒.	จัดเก็บขยะทุกวันเพื่อความสะดวกและลดมลภาวะ	๓	๓,๑๑,๑๘
๓.	รณรงค์ให้มีการรักษาความสะอาดอยู่เสมอ	๓	๔,๕,๑๖
๔.	ตั้งเวรรักษาความสะอาด	๓	๖,๙,๑๐
๕.	ประกาศเป็นนโยบายเรื่องความสะอาด	๒	๘,๑๕
๖.	ดูแลห้องสุขาให้สะอาดอยู่เสมอ	๒	๗,๑๓
๗.	ใส่ใจเรื่องความสะอาดของอาหารการกิน	๑	๑๔

๑.๔) ด้านสุขลักษณะ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลหลัก ๕ส ด้านสุขลักษณะ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นสำคัญตามหัวข้อการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

๑. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมกันกำจัดวัชพืช ตัดแต่งต้นไม้ และเก็บกวาดใบไม้ที่ร่วงหล่นเป็นประจำ เพื่อให้พื้นที่ภายในวัดสะอาดและเป็นระเบียบ นอกจากนี้ ยังมีการกำจัดกองขยะและสิ่งกีดขวางที่อาจเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคหรือสัตว์มีพิษ ทำให้บริเวณวัดมีความปลอดภัยและดูสวยงามยิ่งขึ้น^{๕๕}

๒. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการรณรงค์ให้ทุกคนล้างมือก่อนและหลังจากการรับประทานอาหาร รวมถึงหลังการเข้าห้องน้ำ เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรค โดยมีการติดตั้งจุดล้างมือด้วยน้ำและสบู่ในหลายจุดภายในวัด เช่น ใกล้ห้องน้ำ และที่บริเวณศาลาการเปรียญ การให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีล้างมือที่ถูกต้องยังช่วยลดการปนเปื้อนของเชื้อโรคและทำให้การปฏิบัติธรรมในวัดสะอาดปลอดภัย^{๕๖}

๓. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดให้มีเวรผลัดเปลี่ยนกันทำความสะอาดห้องน้ำทุกวัน เพื่อให้พื้น ผืน และสุขภัณฑ์สะอาดปราศจากคราบสกปรกและเชื้อโรค มีการใช้ผลิตภัณฑ์ทำ

^{๕๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๕๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

ความสะอาดที่มีประสิทธิภาพ เช่น น้ำยาฆ่าเชื้อและน้ำยาดับกลิ่น เพื่อให้ห้องน้ำอยู่ในสภาพดีและไม่ มีกลิ่นเหม็น การทำความสะอาดที่สม่ำเสมอช่วยให้ผู้ใช้บริการรู้สึกสะอาดและปลอดภัย^{๕๗}

๔. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการคัดแยกขยะให้เป็นหมวดหมู่ เช่น ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล และขยะอินทรีย์ เพื่อให้ง่ายต่อการกำจัดอย่างถูกวิธี นอกจากนี้ ยังมีการตั้งถังขยะ ในจุดที่เหมาะสมและรณรงค์ให้ประชาชนทิ้งขยะให้ถูกที่ การจัดการขยะที่ดีช่วยลดปัญหามลภาวะ ทางสิ่งแวดล้อมและทำให้วัดสะอาดอยู่เสมอ^{๕๘}

๕. ชุมชนได้ร่วมกันลดการเผาขยะและใบไม้แห้งเพื่อลดควันพิษที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพและ สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังมีการรณรงค์ให้ลดเสียงดังจากเครื่องขยายเสียงหรือกิจกรรมต่างๆ ที่อาจ รบกวนผู้ที่มาทำบุญและพักอาศัยภายในวัด การลดมลภาวะทางอากาศและเสียงช่วยให้วัดเป็นสถานที่ ที่สงบและเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม^{๕๙}

๖. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมกันส่งเสริมให้แม่ครัวและผู้ประกอบอาหารใช้ วัตถุดิบที่สะอาด ปลอดภัย และผ่านการคัดเลือกร่างที่ดี มีการแนะนำให้ล้างผักผลไม้ก่อนปรุง อาหาร และหลีกเลี่ยงวัตถุดิบที่เสี่ยงต่อการปนเปื้อน นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมให้เลือกซื้อวัตถุดิบ จากแหล่งที่เชื่อถือได้ เพื่อให้มั่นใจว่าอาหารที่ปรุงในวัดปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ^{๖๐}

๗. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ติดตั้งถังขยะแยกประเภทอย่างครบถ้วนในทุกพื้นที่ ของวัด เช่น ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล และขยะอินทรีย์ เพื่อให้การจัดการขยะเป็นไปอย่างมีระบบและ สะดวกต่อการใช้งาน ทุกจุดในวัด เช่น บริเวณศาลาการเปรียญ, ลานกิจกรรม, และทางเดิน จะมีถัง ขยะที่ชัดเจนและเหมาะสมกับการทิ้งขยะแต่ละประเภท เพื่อช่วยลดปัญหาขยะสะสมและส่งเสริมการ รีไซเคิลขยะ^{๖๑}

๘. วัดได้จัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้มาเยี่ยมวัดและชุมชนได้ร่วมมือในการคัดแยก ขยะที่ทิ้ง โดยมีการติดป้ายชี้แจงถึงประเภทของขยะที่ต้องแยกทิ้งในถังที่จัดเตรียมไว้ ถังขยะที่มีการ แยกประเภทยังช่วยลดการปนเปื้อนของขยะ และทำให้การจัดการขยะในวัดเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อสร้างวัฒนธรรมการรักษาความสะอาดในวัดและชุมชนให้ยั่งยืน^{๖๒}

^{๕๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๕๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๕๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๖๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๖๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๖๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

๙. วัดได้มีการจัดโซนการใช้งานพื้นที่ให้เหมาะสม เช่น การจัดวางศาลานั่งพักให้อยู่ในมุมที่ไม่เกิดขวางทางเดิน การเว้นพื้นที่สำหรับกิจกรรมทางศาสนา และการปรับแต่งสนามหญ้าให้สะอาดเรียบร้อย การปรับภูมิทัศน์ให้โล่งโปร่งไม่เพียงช่วยให้วัดดูสะอาดตา แต่ยังส่งเสริมให้ผู้มาทำบุญรู้สึกสบายใจและสงบมากขึ้น^{๖๓}

๑๐. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ให้ความสำคัญกับการล้างภาชนะหลังการใช้งานทุกครั้ง โดยมีการกำหนดขั้นตอนการล้างที่ถูกสุขลักษณะ เช่น การใช้น้ำสะอาด ผงซักฟอกที่ไม่เป็นอันตราย และการใช้น้ำร้อนในการล้างภาชนะเพื่อฆ่าเชื้อโรค ภาชนะต่างๆ เช่น ถ้วยชาม ช้อนส้อม หรือแก้วน้ำ จะต้องได้รับการทำความสะอาดและล้างให้เรียบร้อยก่อนนำกลับมาใช้ใหม่ ทุกขั้นตอนทำด้วยความระมัดระวังเพื่อหลีกเลี่ยงการปนเปื้อน^{๖๔}

๑๑. เพื่อให้ห้องน้ำแห้งและไม่อับชื้น ทางวัดได้ติดตั้งพัดลมระบายอากาศและช่องระบายลม เพื่อช่วยลดกลิ่นไม่พึงประสงค์และลดความเสี่ยงต่อการเกิดเชื้อรา นอกจากนี้ ยังมีการติดตั้งหลอดไฟให้เพียงพอ เพื่อให้ห้องน้ำสว่างและปลอดภัยสำหรับผู้ใช้งาน โดยเฉพาะในช่วงกลางคืน การดูแลระบบระบายอากาศและแสงสว่างอย่างเหมาะสมช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีและปลอดภัยให้แก่ผู้มาใช้บริการ^{๖๕}

๑๒. เพื่อให้การล้างภาชนะสะอาดและถูกสุขลักษณะอย่างต่อเนื่อง วัดได้จัดตั้งพื้นที่ล้างภาชนะที่สะดวกสบายและมีน้ำสะอาดพร้อมใช้งาน โดยมีการกำหนดให้บุคลากรหรือผู้ที่ดูแลทำความสะอาดควรสวมถุงมือและหน้ากากอนามัยทุกครั้งขณะทำงาน เพื่อป้องกันการปนเปื้อนจากการสัมผัส^{๖๖}

๑๓. วัดได้กำหนดแนวทางให้ผู้ประกอบอาหารสวมผ้ากันเปื้อน หมวกคลุมผม และล้างมือให้สะอาดก่อนประกอบอาหาร รวมถึงการใช้ภาชนะที่สะอาดในการปรุงและแจกจ่ายอาหาร นอกจากนี้ ยังมีการณรงค์ให้รับประทานอาหารที่ปรุงสุกใหม่เสมอ และหลีกเลี่ยงอาหารค้างคืน เพื่อลดความเสี่ยงต่อโรคอาหารเป็นพิษและเสริมสร้างสุขภาพที่ดีให้กับพระสงฆ์และประชาชนในชุมชน^{๖๗}

๑๔. เพื่อให้พื้นที่วัดมีความโปร่งโล่งและปลอดภัย วัดได้ติดตั้งไฟส่องสว่างในจุดที่สำคัญ เช่น ทางเดิน ศาลาการเปรียญ และบริเวณที่จอดรถ นอกจากนี้ ยังมีการปรับปรุงระบบระบายอากาศ

^{๖๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๖๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๖๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๖๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๖๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

ภายในอาคารต่างๆ เช่น การเปิดหน้าต่างให้มีอากาศถ่ายเทสะดวก เพื่อลดความอับชื้นและสร้างบรรยากาศที่ดีขึ้นให้กับผู้ที่มาใช้สถานที่ในวัด^{๖๘}

๑๕. วัดได้ติดตั้งอุปกรณ์สุขอนามัยที่จำเป็น เช่น สบู่ล้างมือ กระดาษชำระ และถังขยะที่มีฝาปิดเพื่อป้องกันเชื้อโรค นอกจากนี้ ยังมีการจัดโซนสำหรับทิ้งขยะประเภทต่างๆ เช่น กระดาษพลาสติก และขยะเปียก เพื่อให้สามารถกำจัดขยะได้อย่างเหมาะสม การมีอุปกรณ์สุขอนามัยที่ครบถ้วนช่วยส่งเสริมให้ผู้ใช้น้ำสามารถรักษาความสะอาดได้ง่ายขึ้น^{๖๙}

๑๖. ในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคระบาดต่างๆ วัดได้จัดให้มีการแจกหน้ากากอนามัยแก่ผู้ที่เข้ามาทำบุญในวัด และยังรณรงค์ให้ทุกคนสวมหน้ากากอนามัยเมื่ออยู่ในพื้นที่สาธารณะ เช่น ศาลาการเปรียญ หรือบริเวณที่มีการรวมตัวกันหลายคน เพื่อป้องกันการแพร่เชื้อทั้งทางเดินหายใจและการสัมผัส^{๗๐}

๑๗. วัดได้ติดป้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวิธีการใช้ห้องน้ำที่ถูกต้อง เช่น การกदन้าหลังใช้ การล้างมือให้สะอาด และการทิ้งขยะให้เป็นที่ นอกจากนี้ ยังมีการรณรงค์ให้ชุมชนและผู้ที่มาทำบุญร่วมกันดูแลความสะอาดของห้องน้ำ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม การให้ความรู้และการปลูกฝังพฤติกรรมที่ดีช่วยให้ห้องน้ำของวัดสะอาดและถูกสุขลักษณะอยู่เสมอ^{๗๑}

๑๘. วัดได้ให้ความสำคัญกับการดูแลแหล่งน้ำภายในวัด เช่น คลอง บ่อ หรืออ่างน้ำ เพื่อป้องกันน้ำเสียและไม่ให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย มีการขุดลอกทางระบายน้ำและติดตั้งตะแกรงกรองขยะเพื่อป้องกันสิ่งปฏิกูลสะสม การดูแลแหล่งน้ำให้สะอาดช่วยลดปัญหาสุขภาพและสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่ชุมชน^{๗๒}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕๓ ด้านสุขลักษณะสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการดูแลห้องน้ำห้องสุขาให้สะอาดถูกสุขลักษณะ ปรับภูมิทัศน์ให้ปลอดภัย ช่วยกันจัดสิ่งที่เป็นมลภาวะ ส่งเสริมให้บริโภคอาหารสะอาดสุกใหม่เสมอ รณรงค์สุขอนามัยล้างมือสวมหน้ากาก ล้างภาชนะให้สะอาดอยู่เสมอ และติดตั้งถังขยะให้ครบทุกประเภท ดังตารางที่ ๔.๒๖

^{๖๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๖๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๗๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๗๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๗๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

ตารางที่ ๔.๒๖ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕๕ ด้านสุขลักษณะ

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	ดูแลห้องน้ำห้องสุขาให้สะอาดถูกสุขลักษณะ	๔	๓,๑๑,๑๕,๑๗
๒.	ปรับภูมิทัศน์ให้ปลอดภัย	๓	๑,๙,๑๔
๓.	ช่วยกันจัดสิ่งที่เป็นมลภาวะ	๓	๔,๕,๑๘
๔.	ส่งเสริมให้บริโภคอาหารสะอาดสุกใหม่เสมอ	๒	๖,๑๓
๕.	รณรงค์สุขอนามัยล้างมือสวมหน้ากาก	๒	๒,๑๖
๖.	ล้างภาชนะให้สะอาดอยู่เสมอ	๒	๑๐,๑๒
๗.	ติดตั้งถังขยะให้ครบทุกประเภท	๒	๗,๘

๑.๕) ด้านสร้างนิสัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลหลัก ๕๕ ด้านสร้างนิสัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นสำคัญตามหัวข้อการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

๑. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการรณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนและผู้มาเยือนวัดมีความตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาความสะอาด โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การทำความสะอาดวัดและพื้นที่รอบๆ วัดร่วมกัน ทุกครั้งที่มีการจัดงานหรือกิจกรรมในวัด จะมีการเน้นย้ำถึงการรักษาความสะอาด ไม่ทิ้งขยะและให้แยกขยะตามประเภท^{๗๓}

๒. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการจัดทำถังขยะหลายประเภทในจุดต่างๆ ภายในวัดและชุมชน เช่น ถังขยะเปียกและขยะแห้ง เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถทิ้งขยะได้อย่างสะดวกและเป็นระเบียบ นอกจากนี้ยังมีการติดป้ายบอกแยกขยะตามประเภท เพื่อกระตุ้นให้ทุกคนแยกขยะอย่างถูกต้อง^{๗๔}

๓. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ดำเนินการพัฒนาพื้นที่สาธารณะภายในวัด โดยการปรับภูมิทัศน์ให้สวยงามและสะอาดตา เช่น การจัดสวนหย่อม ปลูกต้นไม้ใหญ่และไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อสร้างบรรยากาศที่น่าอยู่และเป็นมิตรกับธรรมชาติ ทั้งนี้ยังมีการจัดทางเดินให้สะดวกและ

^{๗๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๗๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

ปลอดภัย ทำให้พื้นที่ภายในวัดดูเรียบร้อยและสะอาดเสมอ ช่วยส่งเสริมให้ทุกคนรักษาความสะอาดอย่างต่อเนื่อง^{๗๕}

๔. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดกิจกรรมอบรมเกี่ยวกับหลัก 5ส ให้กับสมาชิกในชุมชน โดยเน้นที่การสร้างความเข้าใจและการปฏิบัติตามหลักการต่างๆ เช่น การสะสม การจัดระเบียบ การทำความสะอาด และการสร้างนิสัยให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังได้มีการสอนเทคนิคต่างๆ ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดและระเบียบเรียบร้อยภายในวัดและชุมชน^{๗๖}

๕. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชน ผ่านกิจกรรมการทำความสะอาดทั้งในโรงเรียนและบริเวณวัด โดยการนำเสนอแนวทางการคัดแยกขยะ การทำความสะอาดพื้นที่ส่วนกลาง และการดูแลรักษาอุปกรณ์ในชีวิตประจำวันให้สะอาดและปลอดภัย กิจกรรมเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างนิสัยรักความสะอาดให้กับเด็กๆ ตั้งแต่เริ่มต้น^{๗๗}

๖. การรณรงค์ไม่ได้จำกัดเพียงแค่ภายในวัดเท่านั้น แต่ยังขยายไปถึงในชุมชนด้วย การส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนในชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาด ด้วยการจัดเวิร์คช็อปเกี่ยวกับการแยกขยะและการดูแลสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้การส่งเสริมกิจกรรมนี้ได้ทำให้ชุมชนมีความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดอย่างยั่งยืน^{๗๘}

๗. เด็กและเยาวชนได้รับการสอนให้สามารถนำความรู้เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การทิ้งขยะในที่ที่จัดไว้ การล้างมือให้สะอาดก่อนและหลังรับประทานอาหาร และการดูแลรักษาความสะอาดของพื้นที่ในบ้าน โดยผ่านการฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในกิจกรรมต่างๆ การเรียนรู้เหล่านี้ช่วยฝึกฝนให้เด็กๆ เกิดความคุ้นเคยกับการทำความสะอาด^{๗๙}

๘. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดตั้งทีมงานเฉพาะกิจขึ้นเพื่อดูแลการทำความสะอาดและการรักษาความเป็นระเบียบภายในวัด ทีมงานนี้ประกอบด้วยพระสงฆ์ สมาชิกในชุมชน และอาสาสมัครจากภายนอก ซึ่งได้รับมอบหมายให้ดูแลพื้นที่ต่างๆ ของวัด เช่น ศาลา ห้องน้ำ ทางเดิน และพื้นที่ใช้สอยสาธารณะ ทีมงานมีการกำหนดหน้าที่อย่างชัดเจนและมีการทำความสะอาด

^{๗๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๗๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๗๗}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๗๘}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๗๙}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

ทุกวันหรือทุกสัปดาห์ตามความเหมาะสม โดยมีการตรวจสอบและติดตามผลให้แน่ใจว่าทุกพื้นที่ได้รับการดูแลอย่างสม่ำเสมอ^{๘๐}

๙. พื้นที่ภายในวัดและชุมชนได้รับการจัดระเบียบให้มีการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการกำหนดพื้นที่ในการทิ้งขยะและการแยกขยะตามประเภทอย่างชัดเจน โดยตั้งจุดทิ้งขยะที่เหมาะสมและใกล้เคียงกับแต่ละพื้นที่ เช่น ที่จอดรถและบริเวณรอบศาลาการเปรียญเพื่อให้ง่ายต่อการทิ้งขยะและรักษาความสะอาด การทำเช่นนี้ช่วยให้พื้นที่ต่างๆ ในวัดมีความเรียบร้อยและสะอาดอยู่เสมอ^{๘๑}

๑๐. กิจกรรมทำความสะอาดภายในวัดและชุมชนได้ถูกกำหนดให้เป็นกิจกรรมประจำเดือนหรือประจำสัปดาห์ เพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมและเห็นความสำคัญของการรักษาความสะอาด โดยมีการตั้งเป้าหมายให้แต่ละชุมชนหรือกลุ่มในวัดร่วมมือกันในการจัดระเบียบพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ที่ใช้ร่วมกัน เช่น ห้องน้ำและบริเวณวัด^{๘๒}

๑๑. เพื่อส่งเสริมให้ผู้คนรักษาความสะอาดและรักษาสิ่งแวดล้อม วัดและชุมชนได้จัดทำพื้นที่สีเขียวและสวนหย่อมในพื้นที่สาธารณะ ทำให้มีบรรยากาศที่น่าพักผ่อนและเป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถเข้ามาทำกิจกรรมได้ การรักษาพื้นที่สีเขียวให้น่าดูแลทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมและรักษาความสะอาดตามธรรมชาติ ทั้งนี้ยังส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวสะอาดตาและเป็นแหล่งเรียนรู้ในการดูแลสิ่งแวดล้อม^{๘๓}

๑๒. วัดได้จัดตั้งถังขยะหลายประเภทในจุดต่างๆ ภายในวัด และในชุมชน เพื่อให้ทุกคนสามารถทิ้งขยะได้สะดวก โดยได้รณรงค์ให้คนในชุมชนมีวินัยในการทิ้งขยะในถังที่กำหนด ไม่ทิ้งขยะเกะกะในที่สาธารณะ ผ่านการติดป้ายเตือนและแสดงคำแนะนำในพื้นที่ต่างๆ การรณรงค์นี้ได้ช่วยลดปัญหาขยะตกค้างและทำให้การรักษาความสะอาดเป็นนิสัย^{๘๔}

๑๓. เพื่อให้ทีมงานมีความรู้และทักษะในการดูแลพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ วัดได้จัดกิจกรรมฝึกอบรมให้กับสมาชิกในทีมงานเกี่ยวกับวิธีการทำความสะอาดและการรักษาความสะอาดตามหลัก 5ส โดยสอนวิธีการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ถูกต้อง การจัดการขยะ และการดูแลพื้นที่ให้สะอาดและปลอดภัย การฝึกอบรมนี้ช่วยเพิ่มความรู้และทักษะให้กับทีมงานในการดำเนินงาน ทำให้การทำ

^{๘๐}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๘๑}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๘๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๘๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๘๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

ความสะอาดเป็นไปอย่างมีระเบียบและยั่งยืน และส่งเสริมให้การรักษาความสะอาดกลายเป็นนิสัยในทุกๆ วัน^{๘๕}

๑๔. การพัฒนาพื้นที่ให้สะอาดและเป็นระเบียบไม่สามารถสำเร็จได้หากขาดความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน วัดและชุมชนได้ร่วมกันจัดกิจกรรมทำความสะอาดประจำวันและประจำเดือน โดยมีการรวมกลุ่มทำงานในส่วนต่างๆ ของวัด เช่น การทำความสะอาดบริเวณห้องน้ำ พื้นที่รอบๆ ศาลา และสถานที่สำคัญในวัด เช่น อุโบสถและพระวิหาร กิจกรรมเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างนิสัยการรักษาความสะอาดให้กับสมาชิกในชุมชนและวัดได้อย่างยั่งยืน^{๘๖}

๑๕. เพื่อให้การรักษาความสะอาดเป็นไปอย่างต่อเนื่อง วัดและชุมชนได้ตั้งทีมงานเพื่อติดตามผลการดำเนินการรักษาความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ โดยจะมีการตรวจสอบพื้นที่ต่างๆ ทั้งในวัดและชุมชน การให้คะแนนพื้นที่ที่สะอาดและการรายงานผลแก่ชุมชน ทำให้ทุกคนรู้สึกมีส่วนร่วมและภาคภูมิใจในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชนให้สะอาดและน่าอยู่อาศัย^{๘๗}

๑๖. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการรักษาความสะอาดในวัดและชุมชน ยังรวมถึงการจัดกิจกรรมทำความสะอาดร่วมกัน เช่น การจัดงานทำความสะอาดใหญ่ทุกเดือน โดยการเชิญชวนชาวบ้านและเด็กนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทำความสะอาดทั้งภายในวัดและพื้นที่สาธารณะ การทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยรักษาความสะอาด ยังส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาความสะอาดและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน^{๘๘}

๑๗. เพื่อเสริมสร้างนิสัยการรักษาความสะอาดให้ยั่งยืน วัดและชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการร่วมมือกับครอบครัวในการสอนเด็กๆ โดยการส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดในบ้านและพื้นที่สาธารณะ การให้เด็กๆ เห็นแบบอย่างจากผู้ใหญ่ในครอบครัวช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมที่ดีในการรักษาความสะอาดในชีวิตประจำวัน^{๘๙}

๑๘. เพื่อให้การเรียนรู้การรักษาความสะอาดมีผลจริง วัดและชุมชนได้ตั้งระบบติดตามและประเมินผลการฝึกฝนในด้านนี้ โดยมีการจัดกิจกรรมที่ให้เด็กๆ ได้แสดงออกถึงการนำความรู้ไปใช้จริง เช่น การจัดการแข่งขันการทำความสะอาดในโรงเรียนและชุมชน การให้คะแนนและรางวัลใน

^{๘๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๘๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๘๗}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๘๘}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๘๙}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

การปฏิบัติตามหลักการรักษาความสะอาดช่วยให้เด็กมีความภาคภูมิใจและมีกำลังใจในการรักษาความสะอาดอย่างต่อเนื่อง^{๙๐}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕ส ด้านสร้างนิสัย สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการรณรงค์การรักษาความสะอาด สอนให้เด็กและเยาวชนรู้จักรักษาความสะอาด สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการรักษาความสะอาด พัฒนาพื้นที่วัดและชุมชนให้สะอาดและเป็นระเบียบ จัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตามหลัก ๕ส และจัดตั้งทีมงานดูแลการทำ ความสะอาดเป็นการเฉพาะ ดังตารางที่ ๔.๒๗

ตารางที่ ๔.๒๗ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลัก ๕ส ด้านสร้างนิสัย

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	รณรงค์การรักษาความสะอาด	๔	๑,๖,๑๒,๑๕
๒.	สอนให้เด็กและเยาวชนรู้จักรักษาความสะอาด	๔	๕,๗,๑๗,๑๘
๓.	สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการรักษาความสะอาด	๓	๒,๑๑,๑๖
๔.	พัฒนาพื้นที่วัดและชุมชนให้สะอาดและเป็นระเบียบ	๓	๓,๙,๑๔
๕.	จัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตามหลัก ๕ส	๒	๔,๑๐
๖.	จัดตั้งทีมงานดูแลการทำ ความสะอาดเป็นการเฉพาะ	๒	๘,๑๓

๒) หลักสัปปายะ ๔

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ในประเด็นหลักสัปปายะ ๔ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑) ด้านอवासสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับหลักสัปปายะ ๔ ด้านอवासสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) มีรายละเอียดดังนี้

^{๙๐}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑. วัดได้มีการจัดพื้นที่เพื่อให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ใช้ในการทำสมาธิและสวดมนต์ เช่น การจัดให้มีพื้นที่สงบไร้เสียงรบกวน ภายในวัดจะไม่มีสิ่งรบกวนจากภายนอก เช่น เสียงรถยนต์หรือเสียงดังจากผู้คน การจัดการเหล่านี้ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถมุ่งมั่นในการทำจิตใจให้สงบและเข้าถึงความสงบในจิตใจได้^{๙๑}

๒. การจัดระเบียบพื้นที่ภายในวัดเริ่มจากการแบ่งพื้นที่ให้เหมาะสมตามการใช้งาน เช่น สถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรมและกิจกรรมสาธารณะ โดยมีการจัดห้องต่างๆ เช่น ห้องประชุม ห้องปฏิบัติธรรม และห้องสมุด ให้มีการจัดสรรพื้นที่อย่างชัดเจนและเหมาะสมตามลำดับความสำคัญของกิจกรรม การจัดพื้นที่ที่เหมาะสมนี้ช่วยให้ผู้มาเยี่ยมเยือนสามารถใช้งานพื้นที่ได้อย่างสะดวกและเป็นระเบียบ^{๙๒}

๓. วัดได้จัดสร้างเสนาสนะที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรม เช่น ศาลาปฏิบัติธรรมที่สามารถรองรับผู้ปฏิบัติได้จำนวนมาก โดยออกแบบให้มีความสงบและโปร่งสบาย การมีสถานที่เหล่านี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามีความสะดวกในการทำสมาธิและการสวดมนต์ และยังช่วยให้การจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น^{๙๓}

๔. วัดได้จัดโซนที่จอดรถให้มีการจัดระเบียบอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เข้ามาเยี่ยมชมสามารถจอดรถได้สะดวกและไม่เกิดปัญหาการจอดทับซ้อนกัน โดยการจัดให้มีพื้นที่เฉพาะสำหรับรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และจักรยาน รวมถึงการติดตั้งป้ายชี้ทางสำหรับการจอดรถในพื้นที่ต่าง ๆ ช่วยให้การเข้าออกของรถเป็นไปอย่างราบรื่นและไม่เกิดอุปสรรคในการเดินทางภายในวัด^{๙๔}

๕. เสนาสนะต่างๆ เช่น ศาลา และอาคารที่ใช้ในการปฏิบัติธรรมได้รับการจัดระเบียบให้เหมาะสมกับการใช้งาน โดยมีการจัดให้มีพื้นที่สำหรับนั่งสมาธิและการสวดมนต์ที่สะดวกและสงบ การจัดเสนาสนะให้เหมาะสมช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้สึกผ่อนคลายและสามารถทำกิจกรรมทางศาสนาได้อย่างเต็มที่^{๙๕}

๖. วัดได้ดำเนินการบูรณะระบบสาธารณูปโภค เช่น ระบบไฟฟ้าและน้ำประปาให้พร้อมใช้งานเพื่อรองรับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด การปรับปรุงสาธารณูปโภคเหล่านี้ทำให้การใช้

^{๙๑}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๙๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๙๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๙๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๙๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

ชีวิตภายในวัดเป็นไปอย่างสะดวกและราบรื่น และยังช่วยให้การดำเนินงานของวัดมีความคล่องตัวมากขึ้น^{๙๖}

๗. เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศที่เงียบสงบและเป็นธรรมชาติ วัดได้มีการปลูกต้นไม้และสร้างพื้นที่สีเขียวภายในบริเวณวัด การปลูกต้นไม้ให้ร่มเงาช่วยให้พื้นที่ดูสดชื่น และสามารถลดความร้อนจากแสงแดดได้ดี การจัดสภาพแวดล้อมที่มีต้นไม้ยังสร้างความสงบและบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ทำให้ผู้คนที่มาเยี่ยมเยือนหรือปฏิบัติธรรมรู้สึกได้ถึงความสงบในจิตใจ^{๙๗}

๘. วัดได้ให้ความสำคัญกับการดูแลพื้นที่สาธารณะภายในวัด เช่น ลานวัด, บริเวณโดยรอบโบสถ์และวิหาร โดยมีการทำความสะอาดพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ การจัดระเบียบการทิ้งขยะและการเก็บกวาดอย่างเป็นระบบ เพื่อให้พื้นที่ดังกล่าวสะอาดและเหมาะสมต่อการทำกิจกรรมทางศาสนา การดูแลพื้นที่นี้สร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือนและผู้ปฏิบัติธรรม^{๙๘}

๙. วัดได้จัดให้มีการดูแลรักษาความสะอาดของห้องน้ำและสุขาภิบาลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สภาพแวดล้อมที่ดีในการใช้สอย การทำความสะอาดและซ่อมแซมห้องน้ำอย่างต่อเนื่องทำให้ผู้ใช้บริการภายในวัดมีความสะดวกสบาย การดูแลรักษาห้องน้ำนี้เป็นส่วนสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับวัด^{๙๙}

๑๐. วัดได้ดำเนินการปรับปรุงถนนทางเข้าสู่วัดให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น โดยการปรับผิวถนนให้เรียบและเสมอกัน ลดปัญหาหม้อดินหรือหลุมบ่อที่อาจเกิดขึ้น ช่วยให้ผู้ที่มาเยี่ยมเยือนหรือมาปฏิบัติธรรมสามารถเดินทางได้สะดวกขึ้น โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนที่ถนนมักจะเปียกและลื่นลวย การปรับปรุงนี้ทำให้การเดินทางปลอดภัยมากขึ้น^{๑๐๐}

๑๑. วัดมีการสร้างห้องประชุมและห้องเรียนเพื่อใช้ในการฝึกอบรมและจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับการใช้งานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การจัดตั้งพื้นที่สำหรับกิจกรรมเหล่านี้ทำให้วัดสามารถรองรับการจัดอบรม การประชุม หรือการเรียนรู้จากทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดห้องในลักษณะนี้สามารถตอบโจทย์การใช้งานของวัดในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี^{๑๐๑}

^{๙๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๙๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๙๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๙๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๒. พื้นที่ภายในวัดได้รับการดูแลให้สะอาดและเป็นระเบียบอย่างสม่ำเสมอ ห้องน้ำทางเดิน และอาคารต่างๆ ได้รับการทำความสะอาดอย่างเข้มงวด เพื่อให้วัดเป็นสถานที่ที่น่ายุและสะอาด การจัดระเบียบภายในวัดในด้านนี้ทำให้ผู้มาเยี่ยมเยือนรู้สึกสะดวกสบายและสามารถใช้สถานที่ได้อย่างมั่นใจ^{๑๐๒}

๑๓. วัดได้บูรณะห้องพักสำหรับพระสงฆ์และห้องเรียนให้มีสภาพที่เหมาะสมกับการใช้งาน การซ่อมแซมนี้ช่วยให้สถานที่เหล่านี้สะอาดและพร้อมใช้งานมากขึ้น รวมถึงสร้างความสะดวกสบายให้กับผู้ที่มาใช้บริการทั้งในด้านการปฏิบัติธรรมและการเรียนรู้ การบูรณะสถานที่ในลักษณะนี้ทำให้บรรยากาศของวัดมีความเป็นระเบียบและเหมาะสม^{๑๐๓}

๑๔. การจัดทำพื้นที่จอดรถให้เพียงพอและเหมาะสมในพื้นที่วัดเป็นการตอบโจทยความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด โดยมีการกำหนดจำนวนที่จอดรถที่เหมาะสมตามจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงการจัดจราจรให้คล่องตัวและป้องกันความแออัด ในเวลาที่มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก ทำให้การมาวัดสะดวกและไม่เสียเวลาในการหาที่จอดรถ^{๑๐๔}

๑๕. การจัดทำทางเท้าให้เหมาะสมสำหรับผู้เดินเท้าภายในวัด และการจัดเตรียมพื้นที่จอดรถที่สะดวกสบาย เป็นการเพิ่มความสะดวกในการเข้าออกวัด เมื่อผู้คนมาเยี่ยมเยือนหรือมาร่วมกิจกรรมต่างๆ ในวัด การมีทางเท้าที่เรียบร้อยและพื้นที่จอดรถที่เพียงพอช่วยลดปัญหาความแออัดทำให้การเดินทางภายในพื้นที่ของวัดมีความสะดวกและปลอดภัยมากยิ่งขึ้น^{๑๐๕}

๑๖. วัดได้มีการสร้างห้องพักสำหรับพระสงฆ์และผู้มาปฏิบัติธรรม รวมทั้งพื้นที่สำหรับการพักผ่อนสำหรับผู้มาทำกิจกรรมภายในวัด การจัดสร้างพื้นที่เหล่านี้ช่วยให้ผู้ที่มาทำกิจกรรมในวัดสามารถมีพื้นที่พักผ่อนที่เหมาะสม และสามารถใช้เวลาทำกิจกรรมทางศาสนาได้เต็มที่ โดยไม่ต้องกังวลเรื่องที่พักหรือสิ่งอำนวยความสะดวก^{๑๐๖}

๑๗. วัดได้ดำเนินการบูรณะวิหารและโบสถ์ที่ชำรุดทรุดโทรม เพื่อให้สามารถใช้เป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรมและการทำบุญได้อย่างเหมาะสม การซ่อมแซมในส่วนนี้ไม่เพียงแต่รักษาความสมบูรณ์ของโครงสร้าง แต่ยังทำให้พื้นที่เหล่านี้สะอาดและเป็นที่ยอมรับกิจกรรมทางศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณะนี้ส่งเสริมบรรยากาศที่สงบและเป็นมงคล^{๑๐๗}

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๘. วัดและชุมชนได้ร่วมมือกันดูแลความสะอาดของพื้นที่ภายนอก รวมถึงถนนทางเข้าและพื้นที่รอบๆ วัด โดยการจัดการทิ้งขยะให้ถูกที่และไม่ให้มีขยะสะสม การทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและวัดช่วยให้สิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้นดูแลรักษาได้อย่างมีระเบียบและเป็นมิตรต่อผู้อยู่อาศัยในพื้นที่^{๑๐๘}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลักสัปปายะ ๔ ด้านอาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการจัดระเบียบพื้นที่ภายในวัด จัดสร้างเสนาสนะให้เพียงพอต่อการใช้งาน บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรม ดูแลความสะอาดภายในวัดและชุมชน สร้างสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบ ปรับปรุงถนนหนทางให้สะดวกสบาย และจัดสถานที่จอดรถให้เพียงพอ ดังตารางที่ ๔.๒๘

ตารางที่ ๔.๒๘ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลักสัปปายะ ๔ ด้านอาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม)

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	จัดระเบียบพื้นที่ภายในวัด	๓	๒,๕,๑๒
๒.	จัดสร้างเสนาสนะให้เพียงพอต่อการใช้งาน	๓	๓,๑๑,๑๖
๓.	บูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรม	๓	๖,๑๓,๑๗
๔.	ดูแลความสะอาดภายในวัดและชุมชน	๓	๘,๙,๑๘
๕.	สร้างสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบ	๒	๑,๗
๖.	ปรับปรุงถนนหนทางให้สะดวกสบาย	๒	๑๐,๑๕
๗.	จัดสถานที่จอดรถให้เพียงพอ	๒	๔,๑๔

๒.๒) ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับหลักสัปปายะ ๔ ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) มีรายละเอียดดังนี้

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีมีการจัดเตรียมอาหารอย่างสะอาดและถูกสุขลักษณะ โดยมีการตรวจสอบคุณภาพของวัตถุดิบก่อนนำมาปรุงอาหาร ทั้งนี้ยังคำนึงถึงมาตรฐานการปรุงอาหารที่เหมาะสมเพื่อให้ได้รับความปลอดภัยในการบริโภค รวมถึงการเก็บรักษาวัตถุดิบให้ปลอดภัยจากการปนเปื้อนของเชื้อโรคต่างๆ^{๑๐๙}

๒. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้รณรงค์ให้ใช้ภาชนะที่สะอาดในการใส่อาหารทุกมื้อ โดยมีการให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับการเลือกใช้ภาชนะที่เหมาะสมและไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น การเลือกใช้ภาชนะที่ทำจากวัสดุที่สามารถทำความสะอาดได้ง่ายและไม่หลุดล่อนเมื่อใช้ไปนานๆ การใช้ภาชนะที่มีคุณภาพสูงจึงเป็นสิ่งสำคัญในการป้องกันการปนเปื้อนของเชื้อโรค^{๑๑๐}

๓. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ส่งเสริมให้ประชาชนเลือกบริโภคอาหารที่เหมาะสมกับสุขภาพ โดยการให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาหารที่ช่วยป้องกันหรือบรรเทาโรคต่างๆ เช่น การเลือกอาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีโรคประจำตัว เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง ผ่านการจัดกิจกรรมและการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับอาหารเพื่อสุขภาพ^{๑๑๑}

๔. ในการปรุงอาหารสำหรับประชาชนและผู้ที่มีส่วนร่วมกิจกรรมภายในวัด มีการใช้ภาชนะที่สะอาดและผ่านการฆ่าเชื้อทุกครั้ง ก่อนและหลังการใช้งาน รวมถึงการทำความสะอาดพื้นผิวที่ใช้ในการเตรียมอาหารอย่างสม่ำเสมอ เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของสิ่งสกปรกที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการทำอาหาร^{๑๑๒}

๕. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีเน้นการประกอบอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ โดยเลือกวัตถุดิบที่สดใหม่และมีประโยชน์ต่อร่างกาย เช่น ผักสด ผลไม้ และโปรตีนจากแหล่งธรรมชาติ เพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีแก่ผู้ที่มีส่วนร่วมกิจกรรมในวัด การเลือกใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพสูงและไม่ผ่านการแปรรูปมากเกินไปทำให้มีกระบวนการผลิตอาหารที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ^{๑๑๓}

๖. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ให้ความสำคัญในการใช้วัตถุดิบที่สดใหม่และปลอดภัยในการปรุงอาหาร โดยเน้นการเลือกวัตถุดิบจากแหล่งที่มีความเชื่อถือได้ เช่น ผักสดจากสวนในวัดหรือจากเกษตรกรในท้องถิ่นที่ปลูกโดยไม่ใช้สารเคมีหรือปุ๋ยที่เป็นอันตราย นอกจากนี้ ยังใช้เนื้อสัตว์จากแหล่งที่ได้รับการดูแลอย่างดีและถูกต้องตามหลักสุขอนามัย ^{๑๑๔}

^{๑๐๙}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๑๐}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๑๑}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๑๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๑๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๑๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

๗. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้เน้นการรณรงค์ให้ประชาชนหลีกเลี่ยงการบริโภคอาหารขยะ เช่น อาหารที่มีไขมันสูง น้ำตาลมาก และสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย โดยการจัดกิจกรรมและให้ความรู้เกี่ยวกับอันตรายจากการทานอาหารประเภทนี้ การรณรงค์ให้เข้าใจถึงผลกระทบจากอาหารขยะต่อสุขภาพ เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง และโรคอ้วน^{๑๑๕}

๘. เพื่อให้เกิดความสะอาดและปลอดภัย วัดและชุมชนได้จัดกิจกรรมให้ผู้ที่เกี่ยวข้องบริการทำความสะอาดภาชนะก่อนและหลังการใช้งาน การจัดเก็บภาชนะในสถานที่ที่สะอาดและปลอดภัยยังเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการปนเปื้อนจากสิ่งสกปรกต่างๆ เช่น ฝุ่นละอองหรือแมลงที่อาจทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภค^{๑๑๖}

๙. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้เน้นการส่งเสริมให้ประชาชนบริโภคอาหารที่สะอาดและสุกใหม่ เพื่อป้องกันการเจ็บป่วยจากอาหารที่ไม่สะอาดหรือไม่สุก การจัดเตรียมอาหารในวัดจึงเป็นไปอย่างพิถีพิถัน โดยเลือกวัตถุดิบที่สดใหม่และมีคุณภาพ ผ่านการล้างทำความสะอาดและการปรุงที่เหมาะสม^{๑๑๗}

๑๐. การส่งเสริมให้เลือกทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายเกิดขึ้นผ่านการสอนวิธีการเลือกอาหารที่สดใหม่และไม่ผ่านกระบวนการแปรรูปมากเกินไป ชุมชนในวัดร่วมกันทำกิจกรรมปลูกผักสวนครัวเพื่อเป็นแหล่งอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และส่งเสริมการทำอาหารที่สะอาด สุกใหม่ พร้อมทั้งหลีกเลี่ยงอาหารที่มีสารพิษจากการแปรรูปหรือการใช้สารเคมี^{๑๑๘}

๑๑. วัดและชุมชนจัดให้มีการแยกประเภทอาหารตามลักษณะของแต่ละมื้อ และจัดเตรียมในปริมาณที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้เหลือทิ้งและสามารถเสิร์ฟให้กับผู้รับประทานได้ในสภาพที่ดีที่สุด โดยเน้นการใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติและไม่ใช้สารเคมีหรือวัตถุดิบที่มีสารปนเปื้อน^{๑๑๙}

๑๒. ได้มีการรณรงค์การจัดตั้งสถานที่ให้บริการล้างภาชนะที่สะอาด พร้อมกับมีการติดตั้งป้ายเพื่อแนะนำวิธีการล้างภาชนะอย่างถูกต้อง การให้ความสำคัญกับภาชนะที่ใช้ในการรับประทานอาหารจะช่วยส่งเสริมให้ผู้คนมีสุขอนามัยที่ดีในการบริโภคอาหารและป้องกันการเกิดโรคจากการบริโภคอาหารที่ไม่สะอาด^{๑๒๐}

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๓. การจัดเตรียมอาหารในวัดมุ่งเน้นให้เหมาะสมกับกลุ่มคนที่มีความเสี่ยงทางสุขภาพ โดยเลือกใช้วัตถุดิบที่เหมาะสมต่อโรคและลดการใช้อาหารที่มีไขมันสูง น้ำตาลมาก หรือสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ชุมชนในวัดยังได้รับคำแนะนำในการเลือกอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ โดยการมีแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาในเรื่องนี้เพื่อให้ชุมชนได้เลือกบริโภคอาหารที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย^{๑๒๑}

๑๔. การจัดอาหารให้กับผู้ที่มาร่วมกิจกรรมต่างๆ วัดได้พยายามลดการใช้วัตถุดิบที่เก่าหรือหมดอายุ การเสิร์ฟอาหารจึงมีการคำนึงถึงความสดใหม่และปลอดภัยของทุกมื้อ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนที่บริโภค โดยมีการจัดเตรียมและเก็บรักษาอาหารอย่างถูกต้องตามหลักสุขอนามัย^{๑๒๒}

๑๕. การประกอบอาหารในชุมชนได้รับการส่งเสริมให้เน้นการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นที่ปลูกเอง เช่น ผักสวนครัวที่ปลูกในพื้นที่วัด และเนื้อสัตว์ที่เลี้ยงตามธรรมชาติ โดยมุ่งเน้นการลดการใช้สารเคมีและวัตถุดิบที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ การสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนเกี่ยวกับการเลือกอาหารที่ดีและเหมาะสมกับสุขภาพทำให้ผู้คนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการทานอาหารที่มีคุณภาพ^{๑๒๓}

๑๖. วัดได้จัดกิจกรรมการอบรมเพื่อให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการเลือกบริโภคอาหารที่มีคุณภาพ โดยเน้นการหลีกเลี่ยงอาหารที่อาจทำให้เกิดโรคจากการบริโภค ทั้งในเรื่องของการเลือกซื้ออาหารและการเก็บรักษาอาหาร เพื่อให้การบริโภคเป็นไปในทิศทางที่ดีต่อสุขภาพของทุกคนในชุมชน^{๑๒๔}

๑๗. มีการฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมอาหารและการจัดการด้านอาหารให้มีความรู้เรื่องสุขลักษณะอาหาร เพื่อให้เข้าใจถึงขั้นตอนการทำความสะอาด การจัดการกับภาชนะ และการปรุงอาหารที่ปลอดภัย ซึ่งทำให้มั่นใจได้ว่าอาหารทุกจานจะสะอาดและปลอดภัยสำหรับผู้รับประทาน^{๑๒๕}

๑๘. วัดและชุมชนได้ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาความสะอาดและสุขอนามัยในการเตรียมและรับประทานอาหาร โดยมีการรณรงค์ให้ทุกคนมีส่วนร่วม

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

ในการดูแลรักษาความสะอาดทั้งในครัวและพื้นที่รับประทานอาหาร รวมถึงการจัดเก็บและจัดการขยะอย่างมีระบบเพื่อคงความสะอาดในชุมชน^{๑๒๖}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลักสัปปายะ ๔ ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการจัดเตรียมอาหารให้สะอาดและถูกสุขลักษณะ รณรงค์ใช้ภาชนะใส่อาหารที่สะอาด ส่งเสริมให้บริโภคอาหารที่สะอาดสุกใหม่ ส่งเสริมให้เลือกบริโภคอาหารที่ถูกกับโรค ส่งเสริมให้งดอาหารขยะที่ไม่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ประกอบอาหารโดยเน้นอาหารที่มีประโยชน์ และใช้วัตถุดิบที่สดใหม่และปลอดภัยในการปรุงอาหาร ดังตารางที่ ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๒๙ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลักสัปปายะ ๔ ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม)

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูล สำคัญลำดับที่
๑.	จัดเตรียมอาหารให้สะอาดและถูกสุขลักษณะ	๕	๑,๔,๑๑,๑๗,๑๘
๒.	รณรงค์ใช้ภาชนะใส่อาหารที่สะอาด	๓	๒,๘,๑๒
๓.	ส่งเสริมให้บริโภคอาหารที่สะอาดสุกใหม่	๓	๙,๑๔,๑๖
๔.	ส่งเสริมให้เลือกบริโภคอาหารที่ถูกกับโรค	๒	๓,๑๓
๕.	ส่งเสริมให้งดอาหารขยะที่ไม่มีประโยชน์ต่อร่างกาย	๒	๗,๑๐
๖.	ประกอบอาหารโดยเน้นอาหารที่มีประโยชน์	๒	๕,๑๕
๗.	ใช้วัตถุดิบที่สดใหม่และปลอดภัยในการปรุงอาหาร	๑	๖

๒.๓) ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับหลักสัปปายะ ๔ ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) มีรายละเอียดดังนี้

๑. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรภายในวัดให้มีความรู้และทักษะในการบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ การให้การฝึกอบรมและการพัฒนา

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

ทักษะในการจัดการโครงการทำให้บุคลากรสามารถรับผิดชอบงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และผลักดันโครงการให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้^{๑๒๗}

๒. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีให้ความสำคัญกับการคัดเลือกบุคคลที่มีอัธยาศัยดีเข้ามาทำงานภายในวัด เพื่อสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นมิตรต่อผู้มาเยือน การมีอัธยาศัยดีช่วยให้บุคคลที่มาที่วัดรู้สึกสะดวกสบายและผ่อนคลาย ทำให้การปฏิบัติตามโครงการประสบความสำเร็จในด้านการสร้างความสุขและความสามัคคีภายในชุมชนได้ดีขึ้น^{๑๒๘}

๓. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด โดยมีการเชิญชวนให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันวางแผนและดำเนินการกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการรักษาความสะอาดและพัฒนาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในวัด ความร่วมมือนี้ทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและภาคภูมิใจในสิ่งที่ทำ ร่วมกันสร้างบรรยากาศที่ดีในพื้นที่วัด^{๑๒๙}

๔. บุคคลที่มีอัธยาศัยดีจะเป็นตัวอย่างที่ดีในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้ามาดำเนินงานในโครงการวัดประชารัฐสร้างสุขจึงช่วยให้การทำงานในวัดมีประสิทธิภาพและราบรื่น บุคคลเหล่านี้มักทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพระสงฆ์และสมาชิกในชุมชน^{๑๓๐}

๕. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีมีการจัดฝึกอบรมบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ โดยเน้นการพัฒนาทักษะการบริการที่เหมาะสมและมีคุณภาพ การอบรมเหล่านี้ช่วยให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในการให้บริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในชุมชนได้ดีขึ้น ทำให้การให้บริการภายในวัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสะดวกสบายสำหรับผู้มาเยือน^{๑๓๑}

๖. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างชุมชนและวัด โดยการร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดการรักษาความสะอาดภายในวัด การจัดเตรียมอาหารสำหรับงานพิธีต่างๆ การวางแผนกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ความร่วมมือดังกล่าวทำให้ทั้งวัดและชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแนวทางในการพัฒนา ชุมชนรู้สึกมีส่วนร่วมในงานของวัดและสามารถทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข^{๑๓๒}

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

๗. การส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างวัดและชุมชนทำให้เกิดความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสองฝ่าย ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและพัฒนาผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การพัฒนาพื้นที่สาธารณะและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในพื้นที่วัด ชุมชนและวัดต่างมีบทบาทในการส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อย่างยั่งยืน^{๑๓๓}

๘. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้สร้างจิตสำนึกในการเป็นคนรักสะอาดผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดในชีวิตประจำวัน การประชาสัมพันธ์ถึงความสำคัญของการรักษาสภาพแวดล้อมให้สะอาดและปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมการทำความสะอาดในพื้นที่วัดและชุมชน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการดูแลและรักษาความสะอาดของพื้นที่^{๑๓๔}

๙. การคัดเลือกบุคคลที่มีอัธยาศัยดีภายในวัดไม่เพียงแต่การเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถ แต่ยังคำนึงถึงการมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานและผู้คน การสร้างบุคคลเหล่านี้ขึ้นมาเป็นแบบอย่างสำหรับชุมชน ทำให้ผู้คนในชุมชนมีความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มากยิ่งขึ้น^{๑๓๕}

๑๐. วัดและชุมชนมีการวางแผนการบริหารจัดการที่ชัดเจนและมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง การบริหารงานอย่างมีระบบทำให้โครงการมีความคล่องตัวในการดำเนินงาน มีการประเมินผลและปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จให้กับโครงการ^{๑๓๖}

๑๑. การฝึกอบรมบุคลากรในด้านทักษะการบริการที่วัดและชุมชนจัดขึ้นเน้นการปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเน้นการให้บริการด้วยความสุภาพและมีความรับผิดชอบต่อบุคลากรที่ผ่านการอบรมสามารถเข้าใจบทบาทของตนในการสร้างความสุขและความพึงพอใจให้กับผู้มาร่วมกิจกรรมในวัดอย่างแท้จริง^{๑๓๗}

๑๒. การสร้างจิตสำนึกในการเป็นคนรักสะอาดในวัดและชุมชนยังมีการส่งเสริมให้ประชาชนหมั่นตรวจสอบและปรับปรุงความสะอาดของสถานที่ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ทั้งใน

^{๑๓๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๓๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๓๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๓๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๓๗}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

บ้านเรือนและในที่สาธารณะ การรณรงค์นี้ไม่เพียงแต่สร้างความตระหนักรู้ แต่ยังทำให้ชุมชนรู้สึกถึงความรับผิดชอบร่วมกันในการรักษาความสะอาดให้ดีและยั่งยืนในระยะยาว^{๑๓๘}

๑๓. การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทำให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชนและบุคลากรของวัด การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทำให้ชุมชนได้ฝึกฝนทักษะในการทำงานเป็นทีมและเสริมสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน การร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดมีความหลากหลายและสามารถตอบสนองความต้องการของทุกคนในชุมชนได้ดียิ่งขึ้น^{๑๓๙}

๑๔. การมีบุคคลที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการภายในวัดช่วยส่งเสริมการทำงานที่เป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ บุคลากรแต่ละคนในวัดมีบทบาทสำคัญในการประสานงานระหว่างภาครัฐและประชาชน รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินโครงการต่างๆ ส่งผลให้โครงการดำเนินการได้ราบรื่นและสร้างความร่วมมือที่ดีภายในชุมชน^{๑๔๐}

๑๕. บุคคลที่มีอัธยาศัยดีจะช่วยลดความขัดแย้งภายในวัดและชุมชน เมื่อเกิดสถานการณ์ที่อาจสร้างความไม่เข้าใจ บุคคลเหล่านี้มักจะมีวิธีการในการประนีประนอมและแก้ไขปัญหาด้วยความสุภาพและสมานฉันท์ ส่งผลให้สภาพแวดล้อมภายในวัดและชุมชนเป็นที่สงบสุขและมีความเข้าใจที่ดีต่อกัน^{๑๔๑}

๑๖. ความสำเร็จของการฝึกอบรมบุคลากรภายในวัดส่งผลให้วัดและชุมชนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างมีคุณภาพ บุคลากรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้านทักษะการบริการ ทำให้การให้บริการในวัดมีประสิทธิภาพสูงขึ้นและทำให้บรรยากาศในวัดเป็นมิตรและน่าเข้าเยี่ยมชมมากยิ่งขึ้น^{๑๔๒}

๑๗. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีมีความสามารถในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนและภาครัฐ ซึ่งช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการบริหารโครงการอย่างต่อเนื่อง การสร้างความเข้าใจและความร่วมมือจากทุกฝ่ายเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้โครงการวัดประชารัฐสร้างสุขมีความยั่งยืนและประสบความสำเร็จในระยะยาว^{๑๔๓}

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๘. การคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและมีอรรถาภัยดีเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้โครงการวัดประชารัฐสร้างสุขสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน บุคคลที่มีคุณธรรมและจิตใจที่ดีมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้โครงการนี้เป็นที่ยอมรับและประสบความสำเร็จในระยะยาว^{๑๔๔}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลักสัปปายะ ๔ ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมีอรรถาภัยดี วัดและชุมชนมีศักยภาพในการบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ มีการฝึกอบรมบุคลากรให้มีทักษะในการบริการ ส่งเสริมชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของวัด ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับวัด และสร้างจิตสำนึกในการเป็นคนรักสะอาด ดังตารางที่ ๔.๓๐

ตารางที่ ๔.๓๐ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลักสัปปายะ ๔ ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม)

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	คัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมีอรรถาภัยดี	๕	๒,๔,๙,๑๕,๑๘
๒.	วัดและชุมชนมีศักยภาพในการบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ	๔	๑,๑๐,๑๔,๑๗
๓.	มีการฝึกอบรมบุคลากรให้มีทักษะในการบริการ	๓	๕,๑๑,๑๖
๔.	ส่งเสริมชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของวัด	๓	๓,๑๓
๕.	ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับวัด	๒	๖,๗
๖.	สร้างจิตสำนึกในการเป็นคนรักสะอาด	๒	๘,๑๒

^{๑๔๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

๒.๔) ธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับหลักสัปปายะ ๔ ธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) มีรายละเอียดดังนี้

๑. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดการอบรมเกี่ยวกับกิจกรรม 5ส ให้แก่ประชาชนในชุมชน โดยมีการอธิบายถึงความสำคัญของการทำความสะอาด การจัดระเบียบ การคัดแยกขยะ และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้มีสุขอนามัยที่ดี โดยการอบรมมีเนื้อหาที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน การเรียนรู้หลักการ 5ส ช่วยให้ชุมชนมีความรู้และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง^{๑๔๕}

๒. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดพิมพ์และเผยแพร่หลักธรรมผ่านช่องทางต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ภายในชุมชน หรือแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธเจ้าแก่ประชาชนในชุมชนและผู้ที่มาเยือนวัด การเผยแพร่หลักธรรมเหล่านี้ทำให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและการใช้ชีวิตอย่างมีศีลธรรมในทุกวัน โดยสามารถอ่านและศึกษาได้ตลอดเวลา^{๑๔๖}

๓. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดการอบรมเกี่ยวกับหลักธรรมที่เหมาะสมให้กับสมาชิกในชุมชน โดยมุ่งเน้นการใช้ธรรมะในชีวิตประจำวัน เช่น การปฏิบัติสมาธิ การรักษาศีล และการพัฒนาจิตใจให้มีความสุขสงบ การอบรมเหล่านี้ทำให้ประชาชนสามารถนำธรรมะมาใช้ในการแก้ไขปัญหาชีวิตและพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น^{๑๔๗}

๔. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้เผยแพร่ธรรมะที่เหมาะสมกับประชาชนโดยเลือกสอนคำสอนที่เข้าใจง่ายและใช้ได้ในชีวิตประจำวัน พระสงฆ์และผู้นำชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการสอนธรรมะที่เน้นความสงบในจิตใจและการปฏิบัติที่สามารถทำได้ทุกคน ทุกวัย เช่น การฝึกสติและการเจริญสมาธิ เพื่อสร้างความสุขและความสงบให้แก่ผู้ที่เข้ามาเรียนรู้^{๑๔๘}

๕. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ธรรมะแก่ผู้มาเยือน โดยฝ่ายประชาสัมพันธ์ของวัดมีการจัดเตรียมข้อมูลและเอกสารที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนต่างๆ เพื่อให้ผู้มาเยือนเข้าใจและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การให้ข้อมูลที่ชัดเจนและตรงประเด็นช่วยให้ผู้มาเยือนได้รับความรู้ที่ถูกต้องและสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาจิตใจ^{๑๔๙}

^{๑๔๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๔๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๔๗}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๔๘}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๔๙}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

๖. การเผยแพร่หลักธรรมยังไม่จำกัดแค่ในรูปแบบการพิมพ์เท่านั้น แต่ยังมีการใช้สื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก หรือเว็บไซต์ของวัด เพื่อให้ผู้คนในพื้นที่ห่างไกลหรือผู้ที่ไม่สามารถมาที่วัดได้มีโอกาสเข้าถึงคำสอนต่างๆ ได้ง่ายขึ้น การใช้ช่องทางต่างๆ เหล่านี้ทำให้การเผยแผ่ธรรมะเข้าถึงผู้คนได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๑๕๐}

๗. การแสดงพระธรรมเทศนาในวัดได้รับความสนใจจากประชาชนทั้งในและนอกชุมชน เนื่องจากการเทศนามีเนื้อหาที่เข้าใจง่ายและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทำให้ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ที่เหมาะสมกับการพัฒนาจิตใจและการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และการจัดกิจกรรมนี้ยังทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนและวัดแน่นแฟ้นขึ้น^{๑๕๑}

๘. การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมยังช่วยเพิ่มพูนความเข้าใจในพระพุทธศาสนา โดยมีการจัดกิจกรรมให้เข้าถึงหลักธรรมที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับวิถีชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มวัย ทั้งผู้สูงอายุ เด็ก และเยาวชน เพื่อให้การเรียนรู้ธรรมะเกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง^{๑๕๒}

๙. การเลือกธรรมะที่เหมาะสมกับประชาชนยังคำนึงถึงความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมายด้วย โดยมีการแบ่งกิจกรรมตามกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุและเด็กๆ เพื่อให้การศึกษาธรรมะเข้าถึงได้ง่ายและเป็นประโยชน์กับแต่ละกลุ่ม สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการ ซึ่งทำให้การเผยแผ่ธรรมะเกิดประสิทธิภาพสูงสุด^{๑๕๓}

๑๐. ฝ่ายประชาสัมพันธ์ยังได้จัดกิจกรรมพิเศษ เช่น การบรรยายธรรม หรือการจัดอบรมเกี่ยวกับหลักธรรมที่สำคัญ เช่น การทำสมาธิ การฝึกใจให้สงบ และการเรียนรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา การให้ข้อมูลในรูปแบบที่หลากหลายช่วยให้ผู้เข้าร่วมสามารถเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเอง เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในธรรมะได้ดียิ่งขึ้น^{๑๕๔}

๑๑. การให้ข้อมูลและความรู้จากฝ่ายประชาสัมพันธ์มีการทำอย่างต่อเนื่อง โดยมีการติดตั้งป้ายคำอธิบายตามจุดสำคัญภายในวัด เช่น ศาลา พระพุทธรูป หรือพื้นที่สำคัญ เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมได้รับข้อมูลตามที่ต้องการ นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อดิจิทัลในการเผยแผ่ธรรมะและกิจกรรมต่างๆ ผ่านช่องทางออนไลน์ ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็ว^{๑๕๕}

^{๑๕๐}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๕๑}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๕๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๕๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๕๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๕๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๒. การอบรมกิจกรรม ๕ส ยังถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมประจำวันของชุมชน เช่น การจัดระเบียบภายในบ้าน การทำความสะอาดสถานที่ต่างๆ และการคัดแยกขยะอย่างถูกต้อง เพื่อให้การดำเนินชีวิตในชุมชนเป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อยและสะอาดปลอดภัย การนำหลักการ 5ส มาใช้ยังช่วยเสริมสร้างวินัยและความร่วมมือในชุมชนในการรักษาความสะอาด^{๑๕๖}

๑๓. การเผยแพร่ธรรมะในรูปแบบที่เหมาะสมกับประชาชนยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชน โดยการสอนธรรมะในลักษณะกิจกรรมกลุ่ม ช่วยให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์การปฏิบัติธรรมร่วมกัน เป็นการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งในหลักธรรมที่นำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน^{๑๕๗}

๑๔. การอบรมหลักธรรมในชุมชนยังมีการนำเสนอด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้ผ่านกิจกรรม การบรรยาย หรือการฝึกปฏิบัติ ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเข้าใจได้ง่ายและเห็นผลทันที การใช้วิธีนี้ช่วยให้คนในชุมชนมีการปฏิบัติตามหลักธรรมได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน^{๑๕๘}

๑๕. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนาเป็นประจำเพื่อเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าแก่ประชาชน โดยมีการกำหนดเวลาการเทศนาในแต่ละสัปดาห์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถมาเรียนรู้ได้ตามเวลาที่สะดวก การเทศนานี้จะครอบคลุมไปถึงคำสอนที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น การฝึกจิตให้สงบ การดำรงชีวิตอย่างมีสติ และการปฏิบัติตามหลักศีลธรรมในชีวิตประจำวัน^{๑๕๙}

๑๖. การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรม 5ส ยังช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกของประชาชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม โดยมีการใช้กิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ เช่น การทำความสะอาดวัด การจัดกิจกรรมรณรงค์ และการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การฝึกปฏิบัติร่วมกันในชุมชนทำให้เกิดความยั่งยืนในการปฏิบัติตามหลัก ๕ส อย่างแท้จริง^{๑๖๐}

๑๗. การเผยแพร่ธรรมะด้วยการเลือกสรรให้เหมาะสมกับความเข้าใจของประชาชนยังส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีจิตใจที่ดีและมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตทุกด้าน ความสงบและความเข้าใจในหลักธรรมทำให้สมาชิกในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทั้งด้านจิตใจและสังคม^{๑๖๑}

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๘. การอบรมหลักธรรมยังเป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกในเรื่องของการใช้ชีวิตอย่างมีคุณธรรม การดำเนินชีวิตด้วยความสุจริตและมีศีลธรรม จึงทำให้ชุมชนในจังหวัดนนทบุรีมีความเข้มแข็งทั้งด้านจิตใจและสังคม โดยธรรมะช่วยให้ทุกคนมีความสุขในชีวิตและมีการร่วมมือกันในกิจกรรมต่างๆ ของวัด^{๑๖๒}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลักสัปปายะ ๔ ธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการเผยแผ่โดยเลือกธรรมะที่เหมาะสมกับประชาชน มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรม ๕ส มีฝ่ายประชาสัมพันธ์คอยให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้มาเยือน จัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนาเป็นประจำ และจัดพิมพ์หรือเผยแผ่หลักธรรมธรรมผ่านช่องทางต่างๆ ที่หลากหลาย ดังตารางที่ ๔.๓๑

ตารางที่ ๔.๓๑ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ หลักสัปปายะ ๔ ธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม)

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	เผยแผ่โดยเลือกธรรมะที่เหมาะสมกับประชาชน	๔	๔,๙,๑๓,๑๗
๒.	มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม	๔	๓,๘,๑๔,๑๘
๓.	มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรม ๕ส	๓	๑,๑๒,๑๖
๔.	มีฝ่ายประชาสัมพันธ์คอยให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้มาเยือน	๓	๕,๑๐,๑๕
๕.	จัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนาเป็นประจำ	๒	๗,๑๑
๖.	จัดพิมพ์หรือเผยแผ่หลักธรรมธรรมผ่านช่องทางต่างๆ ที่หลากหลาย	๒	๒,๖

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

๓) การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑) ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน

๑. วัดและชุมชนร่วมกันสำรวจข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์และสามเณรเป็นระยะ โดยจัดทำแบบสอบถามเกี่ยวกับสุขภาพและพฤติกรรมการดำเนินชีวิต ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อประเมินภาวะสุขภาพเบื้องต้น การเก็บข้อมูลเป็นระบบช่วยให้สามารถติดตามการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพได้อย่างต่อเนื่อง พระสงฆ์และสามเณรได้รับการดูแลจากบุคลากรทางการแพทย์ที่เข้ามาตรวจสุขภาพเป็นรอบประจำปี การสำรวจช่วยให้ทราบถึงปัญหาสุขภาพที่พบบ่อยภายในวัด ข้อมูลนี้เป็นแนวทางสำคัญในการวางแผนดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้เหมาะสม^{๑๖๓}

๒. วัดและชุมชนร่วมมือกันเก็บรวบรวมข้อมูลสุขภาพของพระภิกษุ สามเณร และประชาชนในพื้นที่โดยใช้แบบสอบถามและการตรวจร่างกายเบื้องต้น ข้อมูลที่ได้รับถูกนำมาจัดเก็บในฐานข้อมูลกลางเพื่อใช้ในการติดตามและวางแผนดูแลสุขภาพ การจัดทำฐานข้อมูลทำให้สามารถทราบแนวโน้มของปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นภายในชุมชน การบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบช่วยให้การดูแลสุขภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ พระสงฆ์และชาวบ้านได้รับการตรวจสุขภาพเป็นประจำเพื่อเฝ้าระวังโรคเรื้อรังที่อาจเกิดขึ้น ชุมชนมีความตระหนักมากขึ้นเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของตนเอง^{๑๖๔}

๓. การบันทึกข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์และสามเณรเป็นไปอย่างเป็นระบบ โดยมีการจัดทำแฟ้มประวัติสุขภาพเพื่อใช้ติดตามอาการของแต่ละบุคคล ข้อมูลเหล่านี้ถูกเก็บรักษาและอัปเดตอย่างสม่ำเสมอ เมื่อเกิดภาวะเจ็บป่วยสามารถนำข้อมูลไปใช้ประกอบการวินิจฉัยและรักษาได้อย่างแม่นยำ พระสงฆ์และสามเณรได้รับคำแนะนำในการดูแลสุขภาพให้เหมาะสมกับวัยและสภาพร่างกาย แต่ละวัดมีอาสาสมัครหรือเจ้าหน้าที่คอยประสานงานกับหน่วยแพทย์เพื่อให้ข้อมูลสุขภาพเป็นปัจจุบัน การบันทึกข้อมูลที่เป็นระบบทำให้การดูแลสุขภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๖๕}

๔. การร่วมมือกับชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลสุขภาพประชาชนในจังหวัดนนทบุรีมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยวัดในชุมชนทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานสาธารณสุขและประชาชน มีการจัดกิจกรรมร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุข เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูล

^{๑๖๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๖๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๖๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

สุขภาพรายครัวเรือนเป็นประจำ วัดยังใช้โอกาสในการจัดงานบุญหรือกิจกรรมชุมชนเป็นเวทีเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพ และส่งเสริมการให้ข้อมูลที่ถูกต้องจากประชาชน ^{๑๖๖}

๕. วัดและชุมชนได้นำระบบฐานข้อมูลสุขภาพที่สามารถเข้าถึงและแก้ไขได้มาใช้ พระสงฆ์และประชาชนสามารถตรวจสอบข้อมูลสุขภาพของตนเองผ่านระบบออนไลน์หรือศูนย์ข้อมูลที่วัดจัดเตรียมไว้ การเข้าถึงข้อมูลทำให้สามารถติดตามแนวโน้มสุขภาพของตนเองได้อย่างสะดวก วัดมีเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครคอยให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการใช้งานฐานข้อมูล การปรับปรุงข้อมูลส่วนตัวช่วยให้การดูแลสุขภาพเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การบันทึกข้อมูลสุขภาพช่วยให้เกิดการวางแผนการดูแลสุขภาพที่เหมาะสม ชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการติดตามภาวะสุขภาพของตนเอง ^{๑๖๗}

๖. วัดและชุมชนจัดกิจกรรมอบรมด้านโภชนาการเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกบริโภคอาหารที่เหมาะสม พระสงฆ์และประชาชนได้เรียนรู้หลักการรับประทานอาหารที่ครบถ้วนและสมดุล วัสดุที่ใช้ในการอบรมประกอบด้วยเอกสารให้ความรู้และตัวอย่างเมนูอาหารเพื่อสุขภาพ ชุมชนได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการเลือกวัตถุดิบที่มีประโยชน์และปลอดภัย วัดเป็นศูนย์กลางในการกระตุ้นให้คนในพื้นที่ปรับพฤติกรรมการกิน การอบรมช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในด้านสุขภาพของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ^{๑๖๘}

๗. วัดและชุมชนได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และประชาชนในพื้นที่ ระบบจัดเก็บข้อมูลแบบดิจิทัลช่วยลดความซ้ำซ้อนและความผิดพลาดจากการใช้เอกสารแบบเดิม การบันทึกข้อมูลผ่านแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มออนไลน์ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็ว เจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครสามารถอัปเดตข้อมูลสุขภาพได้แบบเรียลไทม์ ข้อมูลที่ได้รับการจัดเก็บถูกนำไปใช้ในการวิเคราะห์แนวโน้มด้านสุขภาพของพระสงฆ์และชุมชน เทคโนโลยีช่วยให้การบริหารจัดการข้อมูลเป็นระบบระเบียบมากขึ้น วัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนดูแลสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ^{๑๖๙}

๘. วัดและชุมชนทำงานร่วมกันในการเก็บข้อมูลสุขภาพของประชาชนโดยอาศัยความร่วมมือจากอาสาสมัครและหน่วยงานท้องถิ่น การสำรวจข้อมูลดำเนินการเป็นระยะเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทันสมัย การเก็บข้อมูลครอบคลุมเรื่องสุขภาพทั่วไป โรคประจำตัว และพฤติกรรมสุขภาพ วัดจัดพื้นที่

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพ ชุมชนมีส่วนร่วมในการบันทึกและตรวจสอบข้อมูลของตนเองเพื่อความถูกต้อง การดำเนินงานร่วมกันส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพในระดับชุมชน ข้อมูลที่ได้รับนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาสุขภาพของประชาชนอย่างเป็นระบบ^{๑๗๐}

๙. ฐานข้อมูลสุขภาพที่จัดทำขึ้นถูกใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรครายในวัดและชุมชน ข้อมูลดังกล่าวช่วยให้ทราบถึงความเสี่ยงด้านสุขภาพของแต่ละบุคคลและกลุ่มประชากร การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพสามารถทำได้โดยตรงจุดและเหมาะสมกับสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่ วัดสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการกำหนดเมนูอาหารที่เหมาะสมกับสุขภาพของพระสงฆ์และสามเณร การจัดอบรมความรู้ด้านสุขภาพได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานสาธารณสุข โดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่เป็นแนวทาง^{๑๗๑}

๑๐. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้วัดและชุมชนสามารถติดตามภาวะสุขภาพของพระสงฆ์และประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง ระบบแจ้งเตือนอัตโนมัติช่วยให้สามารถกำหนดวันนัดหมายตรวจสุขภาพเป็นระยะ ลดปัญหาการลืมเข้ารับการตรวจหรือดูแลสุขภาพที่ล่าช้า ข้อมูลสุขภาพที่ได้รับการจัดเก็บถูกนำไปใช้ในการวิเคราะห์แนวโน้มของโรคที่พบบ่อย การเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายทำให้เจ้าหน้าที่สามารถประเมินและเตรียมมาตรการดูแลสุขภาพที่เหมาะสม เทคโนโลยีช่วยให้การบริหารจัดการสุขภาพเป็นไปอย่างเป็นระบบและมีความแม่นยำ ข้อมูลสามารถแบ่งปันให้หน่วยงานด้านสาธารณสุขนำไปใช้ในการดูแลสุขภาพของชุมชนได้อย่างครอบคลุม^{๑๗๒}

๑๑. กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพรวมถึงการอบรมเกี่ยวกับการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับทุกช่วงวัย พระสงฆ์และประชาชนได้รับการแนะนำท่าบริหารร่างกายที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพ กิจกรรมออกกำลังกายเป็นหมู่คณะส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีในชุมชน วัดจัดพื้นที่สำหรับการออกกำลังกาย เช่น การเดินจงกรม หรือโยคะเพื่อสุขภาพ การอบรมเน้นให้ผู้เข้าร่วมปรับกิจวัตรประจำวันให้มีการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างสม่ำเสมอ ชุมชนมีการรวมกลุ่มออกกำลังกายในช่วงเช้าหรือเย็นเป็นประจำ วัดกลายเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมสุขภาพทางกายให้แก่คนทุกช่วงวัย^{๑๗๓}

๑๒. วัดและชุมชนประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขในการจัดกิจกรรมตรวจสุขภาพเป็นระยะ หน่วยแพทย์เคลื่อนที่เข้ามาตรวจร่างกายและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ พระสงฆ์และสามเณรได้รับการตรวจคัดกรองโรคที่พบบ่อย เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง และภาวะ

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

โภชนาการ ผลการตรวจถูกบันทึกและนำไปใช้ในการวางแผนดูแลสุขภาพรายบุคคล การติดตามผลอย่างต่อเนื่องช่วยให้สามารถป้องกันและรักษาโรคได้อย่างทันที่ที่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรและอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม วัดกลายเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมสุขภาพที่ยั่งยืน^{๑๗๔}

๑๓. ระบบฐานข้อมูลสุขภาพเปิดโอกาสให้พระสงฆ์และประชาชนอัปเดตข้อมูลของตนเองได้ตามความเป็นจริง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพสามารถบันทึกไว้เพื่อประเมินผลในระยะยาว การใช้งานฐานข้อมูลช่วยให้การดูแลสุขภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ วัดและชุมชนสามารถใช้ข้อมูลที่รวบรวมไว้ในการวางแผนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ ข้อมูลที่ถูกต้องช่วยให้การให้คำแนะนำด้านสุขภาพเป็นไปอย่างแม่นยำ พระสงฆ์และประชาชนเกิดความตระหนักในการปรับปรุงสุขภาพของตนเองอยู่เสมอ ระบบนี้ส่งเสริมให้เกิดการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในระดับชุมชน^{๑๗๕}

๑๔. การจัดทำฐานข้อมูลสุขภาพช่วยให้วัดและชุมชนสามารถติดตามภาวะสุขภาพของพระภิกษุ สามเณร และประชาชนในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง พระสงฆ์ได้รับการตรวจสุขภาพเป็นระยะ และข้อมูลที่บันทึกไว้ทำให้สามารถวางแผนดูแลสุขภาพแต่ละบุคคลได้อย่างเหมาะสม ชุมชนสามารถใช้ข้อมูลเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพให้ตรงกับปัญหาที่พบ เช่น การให้ความรู้เรื่องโภชนาการหรือการออกกำลังกาย ฐานข้อมูลยังช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถวิเคราะห์แนวโน้มด้านสุขภาพของคนในพื้นที่ได้อย่างแม่นยำ การบริหารจัดการด้านสาธารณสุขภายในวัดและชุมชนเป็นไปอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ^{๑๗๖}

๑๕. การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในวัดและชุมชนช่วยให้เกิดการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง พระสงฆ์และประชาชนมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และให้กำลังใจกันในการดูแลสุขภาพ การนำแนวทางจากการอบรมไปปฏิบัติจริงช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสุขภาพ การสร้างเครือข่ายสุขภาพในชุมชนทำให้เกิดการดูแลซึ่งกันและกัน วัดกลายเป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพในระยะยาว การดำเนินการเช่นนี้ทำให้สุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้นอย่างยั่งยืน บทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของการดูแลสุขภาพจึงมีความสำคัญมากขึ้น^{๑๗๗}

๑๖. วัดและชุมชนได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดทำรายงานสุขภาพเพื่อส่งต่อให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ระบบสามารถสรุปผลข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์และประชาชนเพื่อใช้ในการวางแผนด้านการแพทย์ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติช่วยให้สามารถระบุปัจจัยเสี่ยงที่อาจส่งผล

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

กระทบต่อสุขภาพของคนในพื้นที่ การใช้เทคโนโลยีช่วยลดระยะเวลาในการจัดทำรายงานและเพิ่มความแม่นยำของข้อมูล ข้อมูลเหล่านี้ถูกนำไปใช้ในการพัฒนามาตรการป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสม เทคโนโลยียังช่วยให้การประสานงานระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานสาธารณสุขเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบสารสนเทศที่ดีทำให้การดูแลสุขภาพในวัดและชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน^{๑๗๘}

๑๗. การส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์และสามเณรไม่ได้จำกัดอยู่แค่การตรวจสุขภาพ แต่ยังรวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเอง วัดจัดอบรมเกี่ยวกับการเลือกรับประทานอาหารที่เหมาะสมและการออกกำลังกายเพื่อเสริมสร้างสุขภาพ พระสงฆ์ได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยส่วนบุคคล รวมถึงการป้องกันโรคที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตสงฆ์ วัดและชุมชนร่วมกันรณรงค์ให้ลดปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ เช่น การบริโภคอาหารที่มีไขมันสูงหรือขาดสารอาหารสำคัญ การมีสุขภาพที่ดีส่งผลให้สามารถปฏิบัติกิจของสงฆ์และกิจกรรมทางศาสนาได้อย่างเต็มที่^{๑๗๙}

๑๘. การเก็บข้อมูลสุขภาพของประชาชนเกิดจากความร่วมมือระหว่างวัด ผู้นำชุมชน และหน่วยงานด้านสาธารณสุข วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลเพื่อให้เกิดการดูแลสุขภาพที่เหมาะสม ข้อมูลที่ได้รับถูกนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพตามความจำเป็นของแต่ละพื้นที่ ประชาชนได้รับการส่งเสริมให้ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพของตนเอง การทำงานร่วมกันทำให้ข้อมูลมีความถูกต้องและสะท้อนปัญหาสุขภาพที่แท้จริง ระบบนี้ช่วยสร้างความร่วมมือระหว่างวัดและชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น การจัดการสุขภาพในระดับชุมชนจึงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๘๐}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการมีการสำรวจและบันทึกข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์และสามเณรเป็นระยะ มีการจัดทำฐานข้อมูลสุขภาพสำหรับพระภิกษุสามเณรและคนในชุมชน มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลสุขภาพ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอบรมด้านโภชนาการและการออกกำลังกาย พระสงฆ์และประชาชนสามารถเข้าถึงฐานข้อมูลของตนและแก้ไขปรับปรุงได้เอง และร่วมมือกับชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลสุขภาพประชาชน ดังตารางที่ ๔.๓๒

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

ตารางที่ ๔.๓๒ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของ
วัดและชุมชน ด้านการพัฒนารฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และ
ชุมชน

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูล สำคัญลำดับที่
๑.	มีการสำรวจและบันทึกข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์และ สามเณรเป็นระยะ	๔	๑,๓,๑๒,๑๗
๒.	มีการจัดทำฐานข้อมูลสุขภาพสำหรับพระภิกษุสามเณรและ คนในชุมชน	๓	๒,๙,๑๔
๓.	มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดเก็บและวิเคราะห์ ข้อมูลสุขภาพ	๓	๗,๑๐,๑๖
๔.	มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอบรมด้านโภชนาการและ การออกกำลังกาย	๓	๖,๑๑,๑๕
๕.	พระสงฆ์และประชาชนสามารถเข้าถึงฐานข้อมูลของตน และแก้ไขปรับปรุงได้เอง	๒	๕,๑๓
๖.	ร่วมมือกับชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลสุขภาพประชาชน	๒	๔,๘

๓.๒) ด้านการพัฒนาศถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ

๑. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมกันปลูกต้นไม้และจัดสวนภายในวัดเพื่อสร้าง
ความร่มรื่น พื้นที่สีเขียวถูกออกแบบให้มีไม้ยืนต้นและไม้พุ่มที่ช่วยกรองฝุ่นละอองและลดความร้อน
ต้นไม้ที่ปลูกเป็นพันธุ์ไม้พื้นเมืองที่ดูแลง่ายและช่วยสร้างบรรยากาศสงบ การจัดวางต้นไม้คำนึงถึง
ความสมดุลระหว่างพื้นที่ใช้งานและพื้นที่พักผ่อน ทางเดินภายในวัดได้รับการตกแต่งด้วยหินหรืออิฐที่
ดูเป็นธรรมชาติ บริเวณนั่งพักถูกออกแบบให้สอดคล้องกับการปฏิบัติธรรมและการพักผ่อนของผู้มา
เยือน การเพิ่มพื้นที่สีเขียวช่วยให้วัดเป็นสถานที่ที่เอื้อต่อการทำสมาธิและฟื้นฟูจิตใจ^{๑๘๑}

๒. วัดในจังหวัดนนทบุรีได้กลายเป็นแหล่งที่มีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน
โดยการจัดพื้นที่ออกกำลังกาย เช่น ลานเดินจงกรมที่สร้างขึ้นในหลายวัด ภายในลานนี้มีพื้นที่
กว้างขวางให้ผู้คนสามารถเดินออกกำลังกายได้ในบรรยากาศสงบ และเพลิดเพลินกับธรรมชาติ ทำให้

^{๑๘๑}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

เกิดประโยชน์ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ การเดินจงกรมยังเป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้เวลาและทรัพยากรจำนวนมาก^{๑๘๒}

๓. การออกกำลังกายในสถานที่วัดไม่ได้เพียงช่วยเรื่องสุขภาพร่างกายเท่านั้น แต่ยังมีส่วนในการเสริมสร้างสุขภาพจิตให้ดีขึ้นด้วย การเดินจงกรมในพื้นที่ที่สงบช่วยให้ผู้เข้าร่วมสามารถผ่อนคลายและลดความเครียดในชีวิตประจำวัน ความเรียบง่ายและความสวยงามของธรรมชาติรอบๆ วัดส่งผลให้จิตใจของผู้คนได้รับการเยียวยา และเป็นการฝึกสมาธิให้สงบและมีสมาธิในการทำกิจกรรม^{๑๘๓}

๔. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้พัฒนาแปลงสมุนไพรและสวนเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่วัดเพื่อส่งเสริมสุขภาพให้กับประชาชน โดยการปลูกพืชสมุนไพรที่มีสรรพคุณในการบำรุงร่างกายและรักษาโรค การมีแปลงสมุนไพรในพื้นที่วัดทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงสมุนไพรธรรมชาติได้ง่าย และใช้ในการประกอบอาหารหรือทำยาสมุนไพรเพื่อเสริมสร้างสุขภาพ การเรียนรู้การปลูกและใช้สมุนไพรยังส่งเสริมให้คนในชุมชนหันมาดูแลสุขภาพจากธรรมชาติ และลดการพึ่งพาผลิตภัณฑ์เคมีต่างๆ เพิ่มความรู้เกี่ยวกับการเกษตรอินทรีย์ที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและร่างกาย^{๑๘๔}

๕. พื้นที่ภายในวัดได้รับการดูแลให้สะอาดและเป็นระเบียบ โดยมีการจัดตั้งจุดคัดแยกขยะตามบริเวณสำคัญ มีการรณรงค์ให้ประชาชนและผู้มาทำบุญทิ้งขยะในที่ที่กำหนด บ้ายประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดถูกติดตั้งในจุดที่มองเห็นได้ชัด การทำความสะอาดบริเวณศาลาวัดลานกิจกรรม และพื้นที่โดยรอบถูกจัดเป็นกิจกรรมประจำของชุมชน วัดมีการจัดเวรทำความสะอาดในแต่ละวันเพื่อรักษาความเรียบร้อย สถานที่ปฏิบัติธรรมและศาสนสถานได้รับการดูแลเป็นพิเศษเพื่อให้เกิดบรรยากาศที่สงบและเหมาะสมกับการสวดมนต์และนั่งสมาธิ^{๑๘๕}

๖. วัดในจังหวัดนนทบุรีได้ริเริ่มพัฒนาสถานที่ภายในให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ โดยการสร้างโซนที่ไม่อนุญาตให้มีการสูบบุหรี่และดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ภายในบริเวณวัด การดำเนินการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยป้องกันการกระทำที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีสำหรับประชาชนทุกวัย เช่นเดียวกับการส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีต่อสุขภาพอย่างยั่งยืนในชุมชน^{๑๘๖}

๗. พื้นที่ส่วนกลางของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้รับการปรับปรุงให้กลายเป็นลานสุขภาพ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกายกลางแจ้ง

^{๑๘๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๘๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๘๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๘๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๘๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

การฝึกโยคะ หรือการเดินออกกำลังกายโดยไม่มีค่าใช้จ่าย การสร้างลานสุขภาพในพื้นที่นี้ทำให้คนในชุมชนสามารถดูแลสุขภาพได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ต้องเดินทางไปไหน เพิ่มโอกาสในการรักษาความสมบูรณ์ของร่างกายทั้งในวัยเด็กและผู้สูงอายุ^{๑๘๗}

๘. วัดในจังหวัดนนทบุรีได้เปิดพื้นที่ให้เป็นศูนย์ให้ความรู้ด้านสุขภาพ โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การฝึกสมาธิ การจัดอบรมเกี่ยวกับโภชนาการที่ดี การดูแลสุขภาพ และการป้องกันโรคต่างๆ ภายในวัด ผู้คนในชุมชนได้รับข้อมูลที่มีประโยชน์เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพแบบองค์รวม ทั้งทางร่างกายและจิตใจ การมีกิจกรรมเหล่านี้สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกกลุ่มวัยในชุมชน ทำให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพที่ดี^{๑๘๘}

๙. การกำหนดพื้นที่ปลอดบุหรี่และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในวัด ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของคนในชุมชน วัดไม่เพียงแต่เป็นศูนย์กลางของความสงบและการทำสมาธิ แต่ยังเป็นสถานที่ที่ชุมชนสามารถร่วมกิจกรรมทางศาสนาได้อย่างมีสุขภาพดี ความร่วมมือจากคนในชุมชนในการรักษาโซนเหล่านี้ให้ปลอดภัยจากสิ่งที่มีโอกาสก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ ส่งผลให้บรรยากาศในวัดเป็นมิตรต่อผู้มาเยือนมากยิ่งขึ้น^{๑๘๙}

๑๐. ทางเดินและบริเวณลานกิจกรรมถูกออกแบบให้สะดวกต่อการใช้งานของทุกกลุ่มคน ทางเดินภายในวัดได้รับการปรับปรุงให้เรียบและปลอดภัยสำหรับพระสงฆ์และประชาชน พื้นที่สำหรับทำกิจกรรมกลางแจ้งถูกจัดให้มีร่มเงาและที่นั่งพักผ่อน ศาลานั่งพักถูกสร้างขึ้นในจุดที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้มาเยือนสามารถใช้เวลากับธรรมชาติ การติดตั้งไฟส่องสว่างตามจุดต่างๆ ทำให้พื้นที่ปลอดภัยในช่วงเวลากลางคืน การจัดทำป้ายบอกทางและข้อมูลภายในวัดช่วยให้ผู้มาเยือนเดินชมสถานที่ได้สะดวกขึ้น สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพักผ่อนทำให้วัดเป็นสถานที่ที่ผู้คนสามารถมาพักกายและพักใจได้อย่างเต็มที่^{๑๙๐}

๑๑. การพัฒนาพื้นที่ออกกำลังกายภายในวัดไม่เพียงแต่เรื่องของสุขภาพส่วนบุคคล แต่ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน สมาชิกในชุมชนต่างมาใช้พื้นที่ร่วมกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างความเข้าใจระหว่างกัน วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางที่ทุกคนสามารถมารวมตัวกันได้ กิจกรรมที่มีประโยชน์ร่วมกัน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน^{๑๙๑}

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๙๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๙๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๒. การใช้ลานสุขภาพในพื้นที่ส่วนกลางของวัดและชุมชนยังเป็นจุดศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพ ตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรมเดิน-วิ่งเพื่อสุขภาพ หรือการให้คำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญด้านการออกกำลังกายและโภชนาการ การร่วมกิจกรรมในลานสุขภาพนี้ช่วยให้ชุมชนได้มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์และสนับสนุนกันในเรื่องการรักษาสุขภาพ สร้างความรู้สึกของความเป็นหนึ่งเดียวในชุมชน^{๑๙๒}

๑๓. การปฏิบัติธรรมไม่เพียงแต่เป็นกิจกรรมทางจิตวิญญาณ แต่ยังเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างสุขภาพจิตที่ดี โดยการฝึกสมาธิและการเจริญสติช่วยให้จิตใจสงบและมีสมาธิ ลดความเครียดและป้องกันโรคทางจิตใจต่างๆ การนำแนวคิดเรื่องสุขภาพจิตมาผสมผสานกับการปฏิบัติธรรมทำให้ผู้คนในชุมชนมีความสมดุลทางจิตใจ พร้อมรับมือกับความท้าทายในชีวิตได้ดียิ่งขึ้น^{๑๙๓}

๑๔. การเปิดพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์ให้ความรู้ด้านสุขภาพยังเป็นการสร้างเครือข่ายสุขภาพในชุมชนโดยการเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงพยาบาล หรือองค์กรสาธารณสุข ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีโอกาสพบปะผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ที่สามารถให้คำแนะนำหรือข้อมูลที่จำเป็นต่อการดูแลสุขภาพให้ดียิ่งขึ้น ความร่วมมือระหว่างวัดและภาคส่วนต่างๆ เป็นการสร้างความแข็งแกร่งให้กับสุขภาพของชุมชนในระยะยาว^{๑๙๔}

๑๕. กิจกรรมที่จัดขึ้นภายในวัด เช่น การอบรมหรือการให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอย่างถูกวิธี ยังช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติตัวของคนในชุมชนให้ระมัดระวังในการใช้ชีวิตประจำวันและเลือกกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ วัดจึงไม่ได้เป็นเพียงสถานที่สำหรับการนมัสการศาสนา แต่ยังเป็นแหล่งรวมกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้คนมีชีวิตที่ดีและแข็งแรงมากขึ้น^{๑๙๕}

๑๖. ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม กิจกรรมจิตอาสาถูกจัดขึ้นเป็นระยะเพื่อทำความสะอาดและบำรุงรักษาสงฆ์แวดล้อมของวัด พระสงฆ์และชาวบ้านร่วมกันวางแผนปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสมกับการใช้งานมากขึ้น การออกแบบภูมิทัศน์ของวัดให้สอดคล้องกับหลักสัปปายะช่วยให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการเรียนรู้และพัฒนาจิตใจ ความร่วมมือของทุกฝ่ายส่งเสริมให้วัดเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตอย่างสมบูรณ์ บรรยากาศที่เงียบสงบและร่มรื่นช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการทำสมาธิและเจริญปัญญา^{๑๙๖}

^{๑๙๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๙๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๙๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๙๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๙๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๗. การพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมสุขภาพได้สร้างคุณค่าให้กับชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การลดปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการเสพติดบุหรี่และแอลกอฮอล์ ช่วยให้ผู้ที่เข้ามาร่วมกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดมีโอกาสนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การลดปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรคที่เกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงก็เป็นหนึ่งในวิธีที่ชุมชนสามารถพึ่งพาในการพัฒนาตัวเองได้อย่างยั่งยืน^{๑๙๗}

๑๘. การมีพื้นที่ออกกำลังกายในวัดยังช่วยสร้างนิสัยในการดูแลสุขภาพให้กับคนในชุมชน พื้นที่เหล่านี้ไม่เพียงเป็นสถานที่สำหรับการออกกำลังกายเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเองในด้านต่างๆ เช่น การรับประทานอาหารที่ดี การรักษาสุขภาพจิต รวมถึงการทำสมาธิ ซึ่งส่งผลให้ประชาชนมีพฤติกรรมที่ยั่งยืนในการดูแลสุขภาพ และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้^{๑๙๘}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น สะอาด และเอื้อต่อการพักผ่อนและปฏิบัติธรรม จัดพื้นที่ออกกำลังกาย ลานเดินจงกรม สนามสุขภาพ กำหนดโซนปลอดบุหรี่และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ภายในวัด เปิดพื้นที่วัดและชุมชนให้เป็นศูนย์ให้ความรู้ด้านสุขภาพ ใช้พื้นที่ส่วนกลางของวัดและชุมชนเป็นลานสุขภาพ และมีแปลงสมุนไพรและสวนเกษตรอินทรีย์เพื่อส่งเสริมสุขภาพด้วยพืชสมุนไพร ดังตารางที่ ๔.๓๓

ตารางที่ ๔.๓๓ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เอื้อต่อการพักผ่อนและปฏิบัติธรรม	๔	๑,๕,๑๐,๑๖
๒.	จัดพื้นที่ออกกำลังกาย ลานเดินจงกรม สนามสุขภาพ	๔	๒,๓,๑๑,๑๘
๓.	กำหนดโซนปลอดบุหรี่และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ภายในวัด	๔	๖,๙,๑๕,๑๗
๔.	เปิดพื้นที่วัดและชุมชนให้เป็นศูนย์ให้ความรู้ด้านสุขภาพ	๓	๘,๑๓,๑๔
๕.	ใช้พื้นที่ส่วนกลางของวัดและชุมชนเป็นลานสุขภาพ	๒	๗,๑๒
๖.	มีแปลงสมุนไพรและสวนเกษตรอินทรีย์เพื่อส่งเสริมสุขภาพด้วยพืชสมุนไพร	๒	๔

^{๑๙๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๑๙๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

๓.๓) ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ

๑. วัดในจังหวัดนนทบุรีได้จัดกิจกรรมสวดมนต์และทำสมาธิเป็นประจำ เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตให้กับประชาชน การทำสมาธิช่วยให้ผู้เข้าร่วมสามารถฝึกจิตใจให้สงบ ลดความเครียดและความวิตกกังวล ผ่านการฝึกสติและการทำสมาธิในแต่ละวัน ทำให้ชุมชนสามารถรับมือกับปัญหาชีวิตได้อย่างมีสติและมีสมาธิ การปฏิบัติธรรมยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน^{๑๙}

๒. วัดและชุมชนได้จัดการอบรมการปฏิบัติธรรมที่เน้นการนำคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน การฝึกฝนการเจริญสติและการปฏิบัติธรรมในทุกๆ วันช่วยให้ผู้คนในชุมชนสามารถรักษาจิตใจให้มีความสุขและสงบ ทำให้สามารถจัดการกับความเครียดจากการทำงานและชีวิตส่วนตัวได้ดียิ่งขึ้น^{๒๐}

๓. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เช่น การทำความสะอาดวัดและชุมชน หรือการช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีในชุมชน การทำกิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำให้จิตใจรู้สึกผ่อนคลาย ยังทำให้เกิดความสุขจากการได้ทำสิ่งดีๆ ให้กับผู้อื่น และส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตใจที่เต็มไปด้วยความเมตตาและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^{๒๑}

๔. วัดในจังหวัดนนทบุรีได้พัฒนาพื้นที่ภายในวัดให้กลายเป็นลานสุขภาพ เพื่อให้ประชาชนมีที่ออกกำลังกายได้อย่างสะดวกสบาย โดยมีการจัดพื้นที่ให้เหมาะสมสำหรับกิจกรรมต่างๆ เช่น การวิ่ง เดิน และการฝึกโยคะ การสร้างลานสุขภาพในวัดทำให้ประชาชนสามารถใช้เวลารว่างในการดูแลสุขภาพได้โดยไม่ต้องเดินทางไปไหน ช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนหันมาใส่ใจในเรื่องสุขภาพมากขึ้น^{๒๒}

๕. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมมือกับหน่วยงานสาธารณสุขในการจัดกิจกรรมตรวจสุขภาพประจำปีสำหรับประชาชน โดยมีการจัดจุดให้บริการตรวจวัดความดันโลหิต ระดับน้ำตาลในเลือด และตรวจการทำงานของหัวใจ การดำเนินการนี้ช่วยให้ประชาชนสามารถตรวจสุขภาพได้อย่างง่ายดายและสะดวก โดยไม่ต้องเดินทางไปโรงพยาบาล การตรวจสุขภาพประจำปีช่วยให้สมาชิกในชุมชนสามารถติดตามสุขภาพของตนเองและรับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ^{๒๓}

^{๑๙}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๐}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๑}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

๖. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการที่ดีและการออกกำลังกายที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมสุขภาพให้กับประชาชน การอบรมนี้เน้นการเลือกอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย และการออกกำลังกายที่สามารถทำได้ง่ายในชีวิตประจำวัน เช่น การเดิน การฝึกโยคะ หรือการออกกำลังกายเบาๆ เพื่อช่วยลดความเสี่ยงจากโรคต่างๆ การเรียนรู้เกี่ยวกับการดูแลร่างกายได้สร้างทักษะที่สำคัญให้กับชุมชน^{๒๐๔}

๗. การพึ่งธรรมจากพระสงฆ์หรือการศึกษาเกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นอีกหนึ่งวิธีที่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิตในชุมชน การได้รับคำแนะนำจากพระสงฆ์หรือผู้รู้ทางศาสนาช่วยให้ผู้คนเข้าใจถึงการใช้ชีวิตที่มีสติ รู้จักการปล่อยวางสิ่งต่างๆ และมีวิถีคิดที่สงบสุขจากภายใน^{๒๐๕}

๘. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้เปิดแปลงสมุนไพรและสวนเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้วิธีการปลูกและใช้พืชสมุนไพรในการดูแลสุขภาพ เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ และกระเทียม การปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่นี้ทำให้ชุมชนสามารถใช้สมุนไพรที่ปลูกเองในการประกอบอาหารหรือทำยาสมุนไพร ซึ่งเป็นวิธีการรักษาสุขภาพที่ปลอดภัยและใกล้ชิดกับธรรมชาติ การมีแปลงสมุนไพรในชุมชนยังส่งเสริมให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของพืชสมุนไพรและการรักษาสุขภาพจากธรรมชาติ^{๒๐๖}

๙. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดกิจกรรมการออกกำลังกายกลางแจ้งเพื่อส่งเสริมสุขภาพให้กับประชาชน โดยการสร้างพื้นที่ออกกำลังกายกลางแจ้งที่เหมาะสม เช่น การเดิน วิ่ง และการฝึกโยคะภายใต้ร่มไม้ในวัด การจัดกิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนได้ออกกำลังกายอย่างต่อเนื่องโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย การมีพื้นที่กลางแจ้งช่วยให้ชุมชนมีโอกาสฝึกฝนร่างกายและจิตใจอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในวัยผู้สูงอายุและเด็กที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างง่ายดาย กิจกรรมเหล่านี้ยังส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือในการดูแลสุขภาพร่วมกัน^{๒๐๗}

๑๐. ในลานสุขภาพมีการจัดกิจกรรมออกกำลังกายร่วมกันในบางโอกาส เช่น การเดิน-วิ่งเพื่อสุขภาพ หรือการฝึกโยคะกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมและกระตุ้นกันและกันในการดูแลสุขภาพ ภายในกิจกรรมเหล่านี้มีการฝึกฝนทั้งร่างกายและจิตใจ การมีกิจกรรมกลุ่มช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนและให้กำลังใจในการดูแลสุขภาพให้กับทุกคน^{๒๐๘}

^{๒๐๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๐๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๐๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๐๗}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๐๘}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๑. ความร่วมมือระหว่างวัดและหน่วยงานสาธารณสุขยังรวมถึงการจัดอบรมให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ เช่น การควบคุมอาหาร การออกกำลังกายที่เหมาะสม และการป้องกันโรคต่างๆ โดยมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานสาธารณสุขมาให้คำแนะนำและข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน การร่วมมือในการจัดกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเอง และสามารถป้องกันโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๐๙}

๑๒. ในเทศกาลสำคัญหรือวันพระทางศาสนา วัดได้จัดกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติธรรมร่วมกัน เช่น การทำบุญ การสวดมนต์หมู่ หรือการฝึกสมาธิ ทำให้ประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาจิตใจ ส่งผลให้เกิดความสงบและความสุขภายใน นอกจากนี้ยังเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น^{๒๑๐}

๑๓. การเปิดแปลงสมุนไพรยังเป็นการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการบำบัดรักษาโรคหรือบำรุงสุขภาพ ผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกหรือพระสงฆ์ในวัดได้มาให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการใช้สมุนไพรแต่ละชนิดเพื่อรักษาอาการต่างๆ เช่น การใช้ขมิ้นในการบำรุงร่างกาย การใช้ตะไคร้ในการรักษาอาการไอ การให้ความรู้เหล่านี้ช่วยให้ชุมชนสามารถนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธี และลดการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย^{๒๑๑}

๑๔. การจัดอบรมยังเน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคต่างๆ เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน และโรคหัวใจ ผ่านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ เช่น การควบคุมอาหาร การตรวจสุขภาพประจำปี และการหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยง การได้รับข้อมูลและคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทำให้คนในชุมชนมีความรู้ในการดูแลตัวเองอย่างถูกวิธี และสามารถป้องกันโรคได้ก่อนที่จะเกิดขึ้น^{๒๑๒}

๑๕. วัดได้จัดอบรมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพจิต เช่น การฝึกสติและการปฏิบัติธรรมเพื่อบำบัดจิตใจให้สงบ การฝึกสมาธิเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยลดความเครียดและความวิตกกังวลในชีวิตประจำวัน การอบรมเหล่านี้ทำให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสุขภาพจิตควบคู่กับสุขภาพร่างกาย การฝึกฝนจิตใจช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความสมดุลและสามารถรับมือกับปัญหาชีวิตได้อย่างมีสติ^{๒๑๓}

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๑๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๑๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๑๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๖. ลานสุขภาพในวัดไม่เพียงแต่รองรับกิจกรรมสำหรับวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่ แต่ยังเหมาะสมกับผู้สูงอายุและเด็กอีกด้วย โดยมีการปรับพื้นที่ให้เหมาะสมกับการออกกำลังกายของทุกวัย เช่น การฝึกการบริหารสำหรับผู้สูงอายุ หรือการวิ่งเล่นสำหรับเด็ก การทำให้พื้นที่เป็นที่ออกกำลังกายที่หลากหลาย ทำให้ชุมชนสามารถร่วมกิจกรรมเพื่อสุขภาพได้ทุกช่วงวัย^{๒๑๔}

๑๗. วัดได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางจิตใจ เช่น การสนทนาธรรม หรือการร่วมกันทำสมาธิระยะยาว การมีพื้นที่สำหรับการฝึกปฏิบัติธรรมทำให้ประชาชนรู้สึกผ่อนคลายและมีโอกาสฟื้นฟูจิตใจในสภาพแวดล้อมที่สงบ การเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ยังช่วยให้คนในชุมชนมีทักษะในการจัดการกับความเครียดและความวิตกกังวลจากชีวิตประจำวันได้ดียิ่งขึ้น^{๒๑๕}

๑๘. ในลานสุขภาพยังมีการจัดการอบรมหรือให้คำแนะนำด้านการออกกำลังกายและโภชนาการจากผู้เชี่ยวชาญ การมีพื้นที่นี้ทำให้ชุมชนสามารถเรียนรู้วิธีการดูแลสุขภาพอย่างถูกต้องจากผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในการออกกำลังกายหรือการเลือกอาหารที่ดีทำให้คนในชุมชนมีทักษะในการดูแลสุขภาพของตนเองและครอบครัวได้อย่างยั่งยืน^{๒๑๖}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มสุขภาพจิตที่ดีในชุมชน สร้างลานสุขภาพภายในวัดเพื่อให้ประชาชนได้ใช้พื้นที่ออกกำลังกาย จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานสาธารณสุขในการให้บริการตรวจสุขภาพ เปิดแปลงสมุนไพรและสวนเกษตรอินทรีย์เพื่อส่งเสริมการใช้พืชสมุนไพร และจัดกิจกรรมการออกกำลังกายกลางแจ้ง ดังตารางที่ ๔.๓๔

^{๒๑๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๑๕} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

ตารางที่ ๔.๓๔ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของ
วัดและชุมชน ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูล สำคัญลำดับที่
๑.	ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มสุขภาพจิตที่ดีในชุมชน	๖	๑,๒,๓,๗,๑๒,๑๗
๒.	สร้างลานสุขภาพภายในวัดเพื่อให้ประชาชนได้ใช้พื้นที่ออกกำลังกาย	๔	๔,๑๐,๑๖,๑๘
๓.	จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ	๓	๖,๑๔,๑๕
๔.	สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานสาธารณสุขในการให้บริการตรวจสุขภาพ	๒	๕,๑๑
๕.	เปิดแปลงสมุนไพรและสวนเกษตรอินทรีย์เพื่อส่งเสริมการใช้พืชสมุนไพร	๒	๘,๑๓
๖.	จัดกิจกรรมการออกกำลังกายกลางแจ้ง	๑	๙

๓.๔) ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน

๑. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีจัดกิจกรรมอบรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะอย่างถูกต้อง โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญมาบรรยายและให้คำแนะนำในเรื่องการแยกขยะประเภทต่างๆ เช่น ขยะรีไซเคิล ขยะเปียก และขยะทั่วไป การอบรมนี้ทำให้สมาชิกในชุมชนเข้าใจวิธีการคัดแยกขยะเพื่อการรีไซเคิลอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้มีการจัดการขยะในชุมชนอย่างถูกวิธี^{๒๑๗}

๒. วัดและชุมชนได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกต้นไม้และการดูแลสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดเวิร์กช็อปการปลูกต้นไม้ในพื้นที่วัดและรอบๆ ชุมชน การให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชท้องถิ่นและการสร้างพื้นที่สีเขียวช่วยให้ประชาชนเข้าใจบทบาทของต้นไม้ในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการปลูกต้นไม้ยังเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและลดมลพิษทางอากาศในชุมชน^{๒๑๘}

๓. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดตั้งจุดคัดแยกขยะในหลายจุดภายในวัดและพื้นที่ชุมชน โดยมีการแยกขยะเป็นประเภทต่างๆ เช่น ขยะรีไซเคิล ขยะเปียก และขยะทั่วไป การคัดแยก

^{๒๑๗}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๑๘}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

ขยะนี้ทำให้ประชาชนสามารถทิ้งขยะในที่ที่เหมาะสมและง่ายต่อการจัดการ การเริ่มต้นจากการแยกขยะในพื้นที่เล็กๆ ทำให้ประชาชนคุ้นเคยและเข้าใจการรีไซเคิลมากขึ้น^{๒๑๙}

๔. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียเพื่อรักษาคุณภาพน้ำและลดการปนเปื้อนในแหล่งน้ำ ระบบนี้ใช้เทคโนโลยีการบำบัดน้ำเสียที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบบำบัดน้ำเสียด้วยกระบวนการทางชีวภาพและการกรองน้ำ ซึ่งสามารถกรองสิ่งสกปรกออกจากน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ การติดตั้งระบบนี้ทำให้ชุมชนมีการจัดการน้ำเสียอย่างถูกวิธีและปลอดภัย^{๒๒๐}

๕. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้เริ่มโครงการปลูกต้นไม้เพื่อพัฒนาพื้นที่สีเขียวภายในวัด โดยมีการปลูกต้นไม้ทั้งภายในวัดและรอบๆ พื้นที่ชุมชน เช่น ต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงาและพืชท้องถิ่นที่ช่วยฟื้นฟูป่าธรรมชาติ การปลูกต้นไม้ในพื้นที่เหล่านี้ทำให้วัดและชุมชนมีบรรยากาศที่ร่มรื่นและช่วยลดมลพิษทางอากาศ การมีพื้นที่สีเขียวภายในวัดยังส่งผลดีต่อสุขภาพจิตของชุมชนและสร้างความสุขในชีวิตประจำวัน^{๒๒๑}

๖. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์เพื่อผลิตพลังงานไฟฟ้าใช้ในกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด การติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ช่วยลดการใช้ไฟฟ้าจากแหล่งพลังงานฟอสซิลและลดค่าใช้จ่ายในการใช้ไฟฟ้า อีกทั้งยังส่งเสริมการใช้พลังงานจากธรรมชาติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การผลิตพลังงานจากแสงอาทิตย์เป็นการตอบสนองต่อความต้องการพลังงานในชุมชนอย่างยั่งยืน^{๒๒๒}

๗. ชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้รณรงค์การใช้วัสดุธรรมชาติในกิจกรรมประจำวัน เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก การใช้ภาชนะจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่หรือใบตองในการจัดการกับขยะ หรือการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ง่าย การส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติในชีวิตประจำวันทำให้ชุมชนตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้วัสดุพลาสติกและช่วยลดขยะพลาสติกในพื้นที่โดยรอบ^{๒๒๓}

๘. วัดและชุมชนได้จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับวิธีการคัดแยกขยะอย่างถูกต้อง โดยมีผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาชี้แจงวิธีการแยกขยะประเภทต่างๆ ที่สามารถนำไปรี

^{๒๑๙}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๒๐}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๒๑}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๒๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๒๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

ไซเคิลได้ การอบรมนี้ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการลดปริมาณขยะและการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ การสร้างความเข้าใจในเรื่องนี้ช่วยลดปัญหาขยะล้นเมือง^{๒๒๔}

๙. วัดในจังหวัดนนทบุรีได้พัฒนาและใช้งานพลังงานชีวมวลจากวัสดุเหลือใช้ เช่น ฟางข้าว และเศษไม้ในการผลิตพลังงานความร้อนสำหรับใช้ในกิจกรรมต่างๆ เช่น การหุงต้มอาหารในครัววัด การใช้พลังงานชีวมวลช่วยลดการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลและลดมลพิษจากการเผาไหม้ อีกทั้งยังเป็นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๒๒๕}

๑๐. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ใช้ระบบรีไซเคิลน้ำภายในวัด เช่น การใช้น้ำฝนและน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วในการรดน้ำต้นไม้หรือสวนสมุนไพร ภายในวัดมีการเก็บรวบรวมน้ำฝนในถังเก็บน้ำเพื่อนำมาใช้ในการกิจกรรมต่างๆ การนำระบบรีไซเคิลน้ำมาใช้ในชีวิตประจำวันทำให้ลดการใช้น้ำจากแหล่งจ่ายน้ำหลัก ช่วยประหยัดทรัพยากรน้ำและลดการสูญเสียของน้ำ^{๒๒๖}

๑๑. ในกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในวัดหรือชุมชน เช่น การทำบุญ งานเทศกาล หรือการจัดการประชุม วัดได้ดำเนินการจัดตั้งจุดคัดแยกขยะในทุกกิจกรรม เพื่อให้ประชาชนสามารถแยกขยะได้อย่างสะดวก นอกจากนี้ยังมีการจัดหาถังขยะที่มีสัญลักษณ์ชัดเจนเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถทิ้งขยะในที่ที่ถูกต้อง การใช้ระบบนี้ช่วยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม^{๒๒๗}

๑๒. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติในการก่อสร้างและปรับปรุงอาคารภายในวัด เช่น การใช้ไม้ไผ่ในการสร้างศาลาหรือทางเดินไม้เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติและลดการใช้วัสดุสังเคราะห์ การใช้วัสดุธรรมชาติไม่เพียงแต่เป็นการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แต่ยังส่งเสริมให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นและสามารถนำทรัพยากรจากธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน^{๒๒๘}

๑๓. ในชุมชนได้มีการร่วมมือกันปลูกต้นไม้ในพื้นที่สาธารณะและสวนสาธารณะ เช่น การจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ในช่วงเทศกาลสำคัญหรือการให้ประชาชนร่วมกันปลูกต้นไม้บริเวณหน้าบ้าน การปลูกต้นไม้เหล่านี้ไม่เพียงแต่สร้างความสวยงามให้กับชุมชน แต่ยังช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศและลดอุณหภูมิในพื้นที่ การร่วมมือกันปลูกต้นไม้ในชุมชนสร้างความรู้สึกร่วมกันของการเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน^{๒๒๙}

^{๒๒๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๒๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๒๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๒๗}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๒๘}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๒๙}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

๑๔. การส่งเสริมการใช้น้ำอย่างประหยัดภายในวัดและชุมชนได้ถูกทำให้เป็นกิจกรรมประจำ เช่น การติดตั้งอุปกรณ์ประหยัดน้ำในห้องน้ำและครัว การรณรงค์ให้ประชาชนใช้วิธีการประหยัดน้ำในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้ถังเก็บน้ำฝนในการทำความสะอาดหรือการใช้เทคนิคการรดน้ำต้นไม้ในช่วงเวลาที่เหมาะสม การสร้างความตระหนักถึงการใช้น้ำอย่างประหยัดช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาทรัพยากรน้ำได้อย่างยั่งยืน^{๒๓๐}

๑๕. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้นำขยะรีไซเคิลมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงพื้นที่ภายในวัด เช่น การใช้ขวดพลาสติกและกระดาษรีไซเคิลมาทำสิ่งประดิษฐ์หรือสร้างอุปกรณ์ต่างๆ รวมถึงการใช้ขยะอินทรีย์จากขยะเปียกไปทำปุ๋ยอินทรีย์สำหรับสวนหรือแปลงเกษตร การนำขยะรีไซเคิลมาสร้างประโยชน์ได้จริงทำให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่^{๒๓๑}

๑๖. ในชุมชนได้มีการรณรงค์ให้ประชาชนหันมาใช้พลังงานทดแทนในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้หลอดไฟที่ประหยัดพลังงาน การเลือกใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าที่มีประสิทธิภาพในการใช้พลังงาน การจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับพลังงานทดแทนทำให้ชุมชนมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการประหยัดพลังงาน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้พลังงานทำให้เกิดผลกระทบที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนในระยะยาว^{๒๓๒}

๑๗. มีการจัดกิจกรรมอบรมที่เน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้น้ำอย่างประหยัด ทั้งการใช้น้ำฝนในชีวิตประจำวันและการลดการสูญเสียน้ำในกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดและชุมชน การให้ความรู้เกี่ยวกับการประหยัดน้ำช่วยสร้างความตระหนักให้กับประชาชนในการใช้น้ำอย่างมีคุณค่า การใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพช่วยรักษาทรัพยากรน้ำและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว^{๒๓๓}

๑๘. การดำเนินการจัดการคัดแยกขยะภายในวัดและชุมชนยังมีการติดตามผลการดำเนินงานและการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานเพื่อประเมินประสิทธิภาพของการคัดแยกขยะและการรีไซเคิล เพื่อปรับปรุงระบบให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การมีการประเมินผลช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาแนวทางใหม่ๆ ในการจัดการขยะได้อย่างยั่งยืนและตอบโจทย์การรักษาสิ่งแวดล้อมในระยะยาว^{๒๓๔}

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ ด้านการพัฒนาระบบการจัดการ

^{๒๓๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๓๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๓๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๓๓} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๓๔} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

สิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการมีการจัดการ
คัดแยกขยะภายในวัดและชุมชนเพื่อการรีไซเคิล ติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียและใช้น้ำอย่างประหยัด
ส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อม ปลุกต้นไม้
พัฒนาพื้นที่สีเขียว และส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติ ดังตารางที่ ๔.๓๕

ตารางที่ ๔.๓๕ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของ
วัดและชุมชน ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูล สำคัญลำดับที่
๑.	จัดการคัดแยกขยะภายในวัดและชุมชนเพื่อการรีไซเคิล	๕	๓,๘,๑๑,๑๕,๑๘
๒.	ติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียและใช้น้ำอย่างประหยัด	๓	๔,๑๐,๑๔
๓.	ส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน	๓	๖,๙,๑๖
๔.	จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อม	๓	๑,๒,๑๗
๕.	ปลุกต้นไม้พัฒนาพื้นที่สีเขียว	๒	๕,๑๓
๖.	ส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติ	๒	๗,๑๒

๓.๕) ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ

๑. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างต่อเนื่อง
เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตของประชาชน โดยมีกิจกรรมปฏิบัติธรรมในช่วงเทศกาลสำคัญหรือวันหยุดยาว
การฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทำให้ผู้เข้าร่วมสามารถสงบจิตใจและคลายความเครียดได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ โดยกิจกรรมนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ฝึกฝนการมีสติในชีวิตประจำวันและลด
ความวิตกกังวล^{๒๓๕}

๒. วัดและชุมชนได้เปิดพื้นที่ภายในวัดให้เป็นศูนย์ฝึกวิปัสสนากรรมฐาน โดยสร้าง
สภาพแวดล้อมที่เงียบสงบและเหมาะสมสำหรับการทำสมาธิ ทั้งนี้ยังมีการจัดสรรสถานที่สำหรับการ
นั่งสมาธิและทำกิจกรรมภาวนาตามหลักธรรม เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถฝึกปฏิบัติอย่างเต็มที่ใน
สภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการผ่อนคลายและการเข้าถึงจิตใจที่สงบ^{๒๓๖}

^{๒๓๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๓๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

๓. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดพิมพ์เอกสารเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการส่งเสริมการใช้ชีวิตที่ดี เพื่อเผยแพร่ให้กับประชาชนในชุมชน การเผยแพร่เอกสารเหล่านี้เน้นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ เช่น การออกกำลังกายที่เหมาะสม การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ และการทำสมาธิ ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจและกระตุ้นให้ชุมชนหันมาดูแลสุขภาพของตนเองมากยิ่งขึ้น^{๒๓๗}

๔. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านสุขภาพภายในวัด โดยมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ ศูนย์นี้มีกิจกรรมต่างๆ เช่น การอบรมโภชนาการ การฝึกสมาธิ และการดูแลสุขภาพจิตที่เหมาะสมกับชีวิตประจำวัน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตที่ดีและยั่งยืน ศูนย์การเรียนรู้ช่วยเสริมสร้างสุขภาพให้กับผู้คนในชุมชนอย่างครบถ้วน^{๒๓๘}

๕. วัดและชุมชนร่วมมือกันในการสร้างกิจกรรมที่มุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชน โดยจัดให้มีการฝึกทักษะการดูแลสุขภาพ เช่น การสอนการเตรียมอาหารเพื่อสุขภาพหรือการสร้างสวนสมุนไพรในพื้นที่วัด การทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างสุขภาพ แต่ยังทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความสัมพันธ์ที่ดีและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการสร้างชีวิตที่ดีขึ้น^{๒๓๙}

๖. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้สร้างลานสุขภาพภายในวัดและบริเวณใกล้เคียงเพื่อส่งเสริมการออกกำลังกายแก่ประชาชน ลานสุขภาพนี้มีการจัดสรรพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การเดิน วิ่ง หรือโยคะ ซึ่งช่วยให้คนในชุมชนสามารถออกกำลังกายได้ในสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่นและสะดวกสบาย การมีลานสุขภาพช่วยกระตุ้นให้ชุมชนหันมาดูแลสุขภาพร่างกายได้ง่ายขึ้น^{๒๔๐}

๗. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดกิจกรรมการแสดงธรรมที่เน้นเรื่องการดูแลสุขภาพจิต โดยพระสงฆ์และวิทยากรผู้เชี่ยวชาญจะบรรยายธรรมเกี่ยวกับการปลดปล่อยความเครียด การฝึกสติ และการทำสมาธิเพื่อเพิ่มพูนสุขภาพจิตที่ดี การแสดงธรรมในรูปแบบนี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อจัดการกับความวิตกกังวลและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมที่เร่งรีบ^{๒๔๑}

^{๒๓๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๓๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๔๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

๘. การแสดงธรรมในวัดยังเน้นการสอนเรื่องการสร้างสมดุลระหว่างชีวิตกายและใจ โดยมุ่งเน้นการใช้ชีวิตในปัจจุบันให้มีความสุขโดยไม่พึ่งพาสิ่งภายนอก เช่น การปล่อยวางความคิดในอดีตและอนาคต การฝึกการมีสติในการทำกิจวัตรประจำวัน เพื่อให้จิตใจสงบและรู้จักการดูแลตนเองอย่างเหมาะสม การบรรยายธรรมในรูปแบบนี้ทำให้ผู้ฟังมีทัศนคติที่ดีต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ^{๒๔๒}

๙. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้จัดกิจกรรมสุขภาพร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เช่น การออกกำลังกายกลุ่ม เช่น การเดินหรือวิ่งในตอนเช้า และการฝึกโยคะที่วัด ทั้งนี้ยังมีการจัดกิจกรรมฝึกสมาธิและการทำสมาธิ ซึ่งเน้นการดูแลทั้งร่างกายและจิตใจให้กับประชาชนในชุมชน กิจกรรมเหล่านี้ทำให้สมาชิกในชุมชนได้มารวมตัวกันและสนับสนุนกันในการดูแลสุขภาพ ส่งเสริมการใช้ชีวิตที่มีความสุข^{๒๔๓}

๑๐. วัดและชุมชนได้ทำการแจกจ่ายเอกสารการส่งเสริมสุขภาพให้กับประชาชนและองค์กรต่างๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล และศูนย์บริการสุขภาพในชุมชน การแจกจ่ายเอกสารเหล่านี้ทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพเข้าถึงกลุ่มคนหลากหลาย รวมถึงการทำความเข้าใจในด้านการใช้ชีวิตที่ดีและการปฏิบัติตามคำแนะนำทางสุขภาพได้อย่างแพร่หลาย^{๒๔๔}

๑๑. มีการจัดอบรมเกี่ยวกับวิธีการฝึกวิปัสสนากรรมฐานให้แก่ประชาชนที่สนใจ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติธรรมจะมาบรรยายและแนะนำเทคนิคต่างๆ ให้กับผู้เข้าร่วม เพื่อให้สามารถนำวิธีปฏิบัติไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ การอบรมเหล่านี้สร้างความเข้าใจและทักษะในการฝึกจิตใจให้มีความสุขสงบและพร้อมรับมือกับความท้าทายในชีวิตได้ดีขึ้น^{๒๔๕}

๑๒. ภายในศูนย์การเรียนรู้วัดและชุมชนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่หลากหลาย เช่น การสอนการทำสมาธิ การออกกำลังกาย หรือการจัดกิจกรรมสันทนาการที่เน้นการดูแลทั้งสุขภาพร่างกายและจิตใจ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้เรียนรู้วิธีการดูแลสุขภาพในรูปแบบต่างๆ ที่สามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวัน การจัดหลักสูตรการเรียนรู้เหล่านี้ทำให้ชุมชนมีความตระหนักถึงการดูแลสุขภาพมากขึ้น^{๒๔๖}

๑๓. ชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ร่วมมือกันในการใช้ประโยชน์จากลานสุขภาพ โดยมีการจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น การเดินออกกำลังกายตามเส้นทางที่กำหนด หรือการร่วมกิจกรรมแข่งขันเพื่อ

^{๒๔๒}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๔๓}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๔๔}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๔๕}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๑ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๔๖}สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๒ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

ส่งเสริมการออกกำลังกายแบบสนุกสนาน การสร้างความร่วมมือในชุมชนทำให้การใช้งานลานสุขภาพมีความต่อเนื่องและเกิดผลดีในด้านการส่งเสริมสุขภาพอย่างยั่งยืน^{๒๔๗}

๑๔. ภายในลานสุขภาพวัดและชุมชนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง เช่น การสอนโยคะ การเต้นแอโรบิก หรือการฝึกสมาธิแบบต่างๆ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกวัยได้เข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ การจัดกิจกรรมในลานสุขภาพทำให้ชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการออกกำลังกายและดูแลสุขภาพ การรวมกิจกรรมหลายประเภทช่วยให้สมาชิกในชุมชนเลือกทำสิ่งที่เหมาะสมกับตัวเอง^{๒๔๘}

๑๕. ชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ส่งเสริมให้ประชาชนฝึกสมาธิในชีวิตประจำวัน เช่น การฝึกสติระหว่างการทำงานหรือการทำกิจกรรมต่างๆ การฝึกสมาธิช่วยให้ผู้คนสามารถมีสติและมีสมาธิในการทำงานหรือการแก้ปัญหาในชีวิต การฝึกฝนการมีสติในชีวิตประจำวันช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและลดความเครียด^{๒๔๙}

๑๖. ภายในวัดและชุมชนมีการจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อแนะนำเนื้อหาจากเอกสารการส่งเสริมสุขภาพ เช่น การจัดการอบรมและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ การใช้เอกสารเป็นเครื่องมือในการอธิบายเทคนิคต่างๆ ให้กับประชาชน ช่วยเพิ่มความรู้และความตระหนักในการดูแลสุขภาพ รวมถึงการแบ่งปันเคล็ดลับที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง^{๒๕๐}

๑๗. วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้ปรับเนื้อหาของเอกสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้มีปัญหาสุขภาพ โดยจัดทำเอกสารที่เข้าใจง่ายและใช้ภาษาที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มต่างๆ การปรับเนื้อหาของเอกสารตามกลุ่มเป้าหมายช่วยให้การเผยแพร่ข้อมูลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และส่งเสริมให้การดูแลสุขภาพในชุมชนเกิดขึ้นอย่างแท้จริง^{๒๕๑}

๑๘. วัดและชุมชนได้จัดกิจกรรมภายในวัดที่เน้นการเชื่อมโยงสุขภาพกายและใจ เช่น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานร่วมกับการออกกำลังกายเบาๆ หรือการทำโยคะในตอนเช้า การสร้างกิจกรรมที่รวมทั้งการพัฒนาสุขภาพร่างกายและจิตใจช่วยให้ประชาชนในชุมชนสามารถรักษาสมดุลชีวิตและสุขภาพทั้งทางกายและใจอย่างยั่งยืน^{๒๕๒}

^{๒๔๗} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๓ วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๔๘} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๔ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๔๙} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๕๐} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๖ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๕๑} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๗ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๘ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

สรุปได้ว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ประเด็นสัมภาษณ์ ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ วัดและชุมชนได้มีการมีการจัดโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่งเสริมเพื่อสุขภาพกายและใจ จัดพิมพ์เผยแพร่เอกสารการส่งเสริมสุขภาพ จัดให้มีลานสุขภาพในวัดและชุมชน จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านสุขภาพ มีการแสดงธรรมที่เกี่ยวกับสุขภาพ และมีกิจกรรมด้านสุขภาพร่วมกันระหว่างวัดและชุมชนอยู่เสมอ ดังตารางที่ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๓๖ ค่าความถี่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ

ลำดับ	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	จัดโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่งเสริมเพื่อสุขภาพกายและใจ	๕	๑,๒,๑๑,๑๕,๑๘
๒.	จัดพิมพ์เผยแพร่เอกสารการส่งเสริมสุขภาพ	๔	๓,๑๐,๑๖,๑๗
๓.	จัดให้มีลานสุขภาพในวัดและชุมชน	๓	๖,๑๓,๑๔
๔.	จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านสุขภาพ	๒	๔,๑๒
๕.	มีการแสดงธรรมที่เกี่ยวกับสุขภาพ	๒	๗,๘
๖.	มีกิจกรรมด้านสุขภาพร่วมกันระหว่างวัดและชุมชนอยู่เสมอ	๒	๕,๙

๔.๓ องค์ความรู้

๔.๓.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่ต้นตามกระบวนการวิจัยที่ได้ระบุไว้ในบทที่ ๓ จากนั้นได้นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ทราบถึงการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ดังต่อไปนี้

การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย สุริยา รักษาเมือง

จากแผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยพบว่า การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพ และการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข มีองค์ประกอบใหญ่ๆ ๓ องค์ประกอบคือ หลัก ๕ส หลักสปปายะ ๔ และการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพ และการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถอธิบายถึงรายละเอียดได้ดังนี้

๑. หลัก ๕ส

ด้านสสาง วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้คัดแยกขยะและสิ่งของที่ไม่จำเป็นออกอย่างชัดเจน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ ชี้แจงแนวทางในการกำจัดขยะและของเหลือใช้ คัดแยกของใช้ภายในวัดและชุมชน เก็บกวาดและทิ้งขยะอย่างเป็นระบบ และมีการจัดระเบียบหอน้ำ ห้องครัว โรงอาหาร

ด้านสวดก วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการจัดพื้นที่ในวัดและชุมชนให้เป็นระเบียบและใช้งานสวดก จัดวางสิ่งของอย่างเป็นระบบ วิเคราะห์ปัญหาเพื่อนำมาปรับปรุงวิธีการ จัดเก็บ จัดระเบียบพื้นที่ภายในวัด ติดป้ายกำกับและจัดวางอุปกรณ์ให้ง่ายต่อการใช้งาน และปรับพื้นที่ส่วนกลางทางเดินในโล่ง

ด้านสะอาด วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการกำหนดมาตรการในการรักษาความสะอาด ทำความสะอาดและดูแลสภาพแวดล้อม ปรับปรุงและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาดเรียบร้อย ทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ จัดเก็บขยะทุกวันเพื่อความสะอาดและลดมลภาวะ และรณรงค์ให้มีการรักษาความสะอาดอยู่เสมอ

ด้านสุขลักษณะ วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการจัดการอาหารและเครื่องดื่มให้มีมาตรฐานสุขลักษณะ พัฒนาปรับปรุงด้านสุขอนามัยของวัดและชุมชนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ หอน้ำ ห้องสุขามีมาตรฐานและปลอดภัย ดูแลห้องน้ำห้องสุขาให้สะอาดถูกสุขลักษณะ ปรับภูมิทัศน์ให้ปลอดภัย ไปลง แปะช่วยกันขจัดสิ่งที่เป็นมลภาวะ

ด้านสร้างนิสัย วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการปลูกฝังให้พระสงฆ์และชาวบ้านรักษานิสัยด้าน ๕ส ส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนมีจิตสำนึกด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม สร้างวัฒนธรรม ๕ส ในวัดและชุมชนให้เกิดความยั่งยืน รณรงค์การรักษาความสะอาด สอนให้เด็กและเยาวชนรู้จักรักษาความสะอาด และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการรักษาความสะอาด

๒. หลักสปปายะ ๔

ด้านอวาสสปปายะ (สถานที่เหมาะสม) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น สะอาด และเหมาะสม ออกแบบพื้นที่วัดให้มีความเป็นธรรมชาติ พัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อสุขภาพ จัดระเบียบพื้นที่ภายในวัด จัดสร้างเสนาสนะให้เพียงพอต่อการใช้งาน และบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรม

ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินการลดการใช้ภาชนะพลาสติกหรือโฟมในการถวายอาหาร การส่งเสริมให้พระสงฆ์และชาวบ้านได้รับอาหารที่มีประโยชน์ ควบคุมคุณภาพอาหารให้มีคุณค่าทางโภชนาการ จัดเตรียมอาหารให้สะอาดและถูกสุขลักษณะ รณรงค์ใช้ภาชนะใส่อาหารที่สะอาด และส่งเสริมให้บริโภคอาหารที่สะอาด สุกใหม่

ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการสร้างเครือข่ายของบุคคลที่มีจิตอาสา การอบรมบุคลากรด้านสุขภาพจิตและความสงบ จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้กับชุมชน คัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมีอัธยาศัยดี วัดและชุมชนมีศักยภาพในการบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการฝึกอบรมบุคลากรให้มีทักษะในการบริการ

ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการส่งเสริมการแสดงธรรมที่ส่งเสริมการแก้ปัญหาสังคม ใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีเพื่อเผยแผ่หลักธรรมะ เผยแผ่หลักธรรมที่ส่งเสริมสุขภาพกายและใจ เผยแผ่โดยเลือกธรรมะที่เหมาะสมกับประชาชน มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม และมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรม ๕ส

๓. การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน

ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี มีการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน มีการปรับปรุงฐานข้อมูลสุขภาพของวัดและชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล มีการสำรวจและบันทึกข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์และสามเณรเป็นระยะ มีการจัดทำฐานข้อมูลสุขภาพสำหรับพระภิกษุสามเณรและคนในชุมชน และมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลสุขภาพ

ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ และรับผิดชอบต่อน้ำที่ วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี มีการดำเนินการทำให้วัดเป็นพื้นที่ปลอดภัยและปลอดภัย มีการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ มีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้อึดต่อสุขภาพ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้อึดต่อการพักผ่อนและปฏิบัติธรรม มีการจัดพื้นที่ออกกำลังกาย ลานเดินจงกรม สนามสุขภาพ มีการกำหนดโซนปลอดภัยและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ภายในวัด

ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี มีการวิเคราะห์ปัญหาและวิธีปฏิบัติสำหรับกิจกรรมสุขภาพ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพให้กับวัดและชุมชน มีการส่งเสริมการออกกำลังกายและการบำบัด มีการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มสุขภาพจิตที่ดีในชุมชน มีการสร้างลานสุขภาพภายในวัดเพื่อให้ประชาชนได้ใช้พื้นที่ออกกำลังกาย และมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ

ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี มีระบบการจัดการขยะ น้ำเสีย และพลังงาน มีการลดปริมาณขยะและส่งเสริมการรีไซเคิล มีการวิเคราะห์สภาพปัญหาเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีการจัดการคัดแยกขยะภายในวัดและชุมชนเพื่อการรีไซเคิล มีการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียและการใช้น้ำอย่างประหยัด และมีการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน

ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี มีการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ มีการวิเคราะห์หาแนวทางพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสุขภาพ มีการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพสำหรับคนทุกวัย จัดโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่งเสริมเพื่อสุขภาพกายและใจ จัดพิมพ์เผยแพร่เอกสารการส่งเสริมสุขภาพ และจัดให้มีลานสุขภาพในวัดและชุมชน

๔.๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามกระบวนการในการวิจัยครบทุกขั้นตอน จากนั้นเพื่อให้การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ดังกล่าวสามารถทำความเข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยกระบวนการและขั้นตอนที่เข้าใจง่ายขึ้นจึงได้นำเอาองค์ความรู้ดังกล่าวมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยดังต่อไปนี้

การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

แผนภาพที่ ๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย สุริยา รักษาเมือง

จากแผนภาพที่ ๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากกาวิจัย แสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการอันเป็นแนวทางในการการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุขโดยรายละเอียดขององค์ความรู้ในภาพ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กระบวนการที่ ๑ การประยุกต์ใช้หลัก ๕ส วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินการ โดยคัดแยกขยะและสิ่งของที่ไม่จำเป็นออกอย่างชัดเจน จัดพื้นที่ในวัดและชุมชนให้เป็นระเบียบ กำหนดมาตรการในการรักษาความสะอาด จัดการอาหารและเครื่องดื่มให้มีมาตรฐานถูกสุขลักษณะ และปลูกฝังให้พระสงฆ์และชาวบ้านรักษานิยัตยาน ๕ส

กระบวนการที่ ๒ การประยุกต์ใช้หลักสปปายะ ๔ วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น ลดการใช้ภาชนะพลาสติกหรือโฟมในการถวายเป็นอาหาร สร้างเครือข่ายของบุคคลที่มีจิตอาสา มีการส่งเสริมการแสดงธรรมที่ส่งเสริมการแก้ ปัญหาสังคมวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินการ

กระบวนการที่ ๓ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ๑) ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน วัดและชุมชนมีการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน ๒) ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ และรับผิดชอบต่อหน้าที่ วัดและชุมชนเป็นสถานที่ปลอดยาเสพติด เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ ๓) ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ วัดและชุมชนมีวิธีปฏิบัติสำหรับกิจกรรมสุขภาพ ๔) ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน วัดและชุมชนมีระบบการจัดการขยะ น้ำเสีย และพลังงาน ๕) ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ วัดและชุมชนร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ

โดยสรุป วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการปฏิบัติตามหลัก ๕ส และหลักสปปายะ ๔ จึงเป็นผลให้เกิดการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ที่ปรากฏดังผลของการวิจัย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี เพื่อนำเสนอการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลจากนั้นนำมาสรุปเป็นผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากตำรา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข จากนั้นได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูล และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี

ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนโดยภาพรวม เฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสละสลวย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 0.65) รองลงมา ด้านสร้างนิสัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$, S.D. = 0.72) และด้านสะอาด มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.72) อยู่ในระดับปานกลาง

ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสปปายะ ๔ โดยภาพรวม เฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน

พบว่า ด้านอวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.67) รองลงมา ด้านบุคคลัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.74) และด้านธรรมัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.59$, S.D. = 0.63) อยู่ในระดับมาก

ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนโดยภาพรวม เฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.66$, S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนา ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.70) รองลงมา ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.68) และด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.48$, S.D. = 0.74) ตามลำดับ

๕.๑.๒ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า หลัก ๕ ส ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 และ 0.05 โดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านสะดวก ด้านสร้างนิสัย ด้านสุขลักษณะ ด้านสะอาด และด้านสะอาด ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .856 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ .732 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) ที่ปรับแล้ว เท่ากับ .725 แสดงว่า หลัก ๕ ส สามารถร่วมกันทำนายการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้ร้อยละ ๗๒.๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสะดวก สามารถทำนายได้ร้อยละ ๓๕.๑ ด้านสร้างนิสัย ทำนายได้ร้อยละ ๒๗.๒ ด้านสุขลักษณะ ทำนายได้ร้อยละ ๑๙ ด้านสะอาด ทำนายได้ร้อยละ ๑๕.๗ และด้านสะอาด ทำนายได้ร้อยละ ๑๓.๗ จึงยอมรับสมมติฐานที่ ๑

หลักสัปปายะ ๔ ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) ด้านอวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) และด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .849 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ .721 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) ที่ปรับแล้ว เท่ากับ .715 แสดงว่า หลักสัปปายะ ๔ สามารถร่วมกันทำนายการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้ร้อยละ ๗๑.๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) สามารถทำนายได้ร้อยละ ๓๘.๙ ด้านธรรมสัปปา

ยะ (ธรรมะเหมาะสม) ทำนายได้ร้อยละ ๒๒.๓ ด้านอาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) ทำนายได้ร้อยละ ๑๗.๕ และด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) ๑๕.๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ ๒

๕.๑.๓ การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

๑. หลัก ๕ส

ด้านสละสลวย วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้คัดแยกขยะและสิ่งของที่ไม่จำเป็นออกอย่างชัดเจน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ ชี้แจงแนวทางในการกำจัดขยะและของเหลือใช้ คัดแยกของใช้ภายในวัดและชุมชน เก็บกวาดและทิ้งขยะอย่างเป็นระบบ และมีการจัดระเบียบห้องครัวโรงอาหาร

ด้านสะดวก วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการจัดพื้นที่ในวัดและชุมชนให้เป็นระเบียบและใช้งานสะดวก จัดวางสิ่งของอย่างเป็นระบบ วิเคราะห์ปัญหาเพื่อนำมาปรับปรุงวิธีการจัดเก็บ จัดระเบียบพื้นที่ภายในวัด ติดป้ายกำกับและจัดวางอุปกรณ์ให้ง่ายต่อการใช้งาน และปรับพื้นที่ส่วนกลางทางเดินในโล่ง

ด้านสะอาด วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการกำหนดมาตรการในการรักษาความสะอาด ทำความสะอาดและดูแลสภาพแวดล้อม ปรับปรุงและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาดเรียบร้อย ทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ จัดเก็บขยะทุกวันเพื่อความสะอาดและลดมลภาวะ และรณรงค์ให้มีการรักษาความสะอาดอยู่เสมอ

ด้านสุขลักษณะ วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการจัดการอาหารและเครื่องดื่มให้มีมาตรฐานสุขลักษณะ พัฒนาปรับปรุงด้านสุขอนามัยของวัดและชุมชนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ห้องน้ำห้องสุขามีมาตรฐานและปลอดภัย ดูแลห้องน้ำห้องสุขาให้สะอาดถูกสุขลักษณะ ปรับภูมิทัศน์ให้ปลอดภัย ไปลง แปะช่วยกันขจัดสิ่งที่เป็นมลภาวะ

ด้านสร้างนิสัย วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการปลูกฝังให้พระสงฆ์และชาวบ้านรักษานิสัยด้าน ๕ส ส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนมีจิตสำนึกด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม สร้างวัฒนธรรม ๕ส ในวัดและชุมชนให้เกิดความยั่งยืน รณรงค์การรักษาความสะอาด สอนให้เด็กและเยาวชนรู้จักรักษาความสะอาด และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการรักษาความสะอาด

๒. หลักสัปปายะ ๔

ด้านอาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น สะอาด และเหมาะสม ออกแบบพื้นที่วัดให้มีความเป็นธรรมชาติ พัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อสุขภาพ จัดระเบียบพื้นที่ภายในวัด จัดสร้างเสนาสนะให้เพียงพอต่อการใช้งาน และบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรม

ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินการลดการใช้ภาชนะพลาสติกหรือโฟมในการถวายอาหาร การส่งเสริมให้พระสงฆ์และชาวบ้านได้รับอาหารที่มีประโยชน์ ควบคุมคุณภาพอาหารให้มีคุณค่าทางโภชนาการ จัดเตรียมอาหารให้สะอาดและถูกสุขลักษณะ รณรงค์ใช้ภาชนะใส่อาหารที่สะอาด และส่งเสริมให้บริโภคอาหารที่สะอาด สุกใหม่

ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการสร้างเครือข่ายของบุคคลที่มีจิตอาสา การอบรมบุคลากรด้านสุขภาพจิตและความสงบ จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้กับชุมชน คัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมีอัธยาศัยดี วัดและชุมชนมีศักยภาพในการบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการฝึกอบรมบุคลากรให้มีทักษะในการบริการ

ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการส่งเสริมการแสดงธรรมที่ส่งเสริมการแก้ปัญหาสังคม ใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีเพื่อเผยแผ่หลักธรรมะ เผยแผ่หลักธรรมที่ส่งเสริมสุขภาพกายและใจ เผยแผ่โดยเลือกธรรมะที่เหมาะสมกับประชาชน มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม และมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรม ๕ส

๓. การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน

ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี มีการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน มีการปรับปรุงฐานข้อมูลสุขภาพของวัดและชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล มีการสำรวจและบันทึกข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์และสามเณรเป็นระยะ มีการจัดทำฐานข้อมูลสุขภาพสำหรับพระภิกษุสามเณรและคนในชุมชน และมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลสุขภาพ

ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ และรับผิดชอบต่อน้ำที่ วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี มีการดำเนินการทำให้วัดเป็นพื้นที่ปลอดภัยปลอดภัย มีการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ มีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้อากาศดีสุขภาพ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้อากาศดีสุขภาพ มีการจัดพื้นที่ออกกำลังกาย ลานเดินจงกรม สนามสุขภาพ มีการกำหนดโซนปลอดภัยและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ภายในวัด

ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี มีการวิเคราะห์ปัญหาและวิธีปฏิบัติสำหรับกิจกรรมสุขภาพ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพให้กับวัดและชุมชน มีการส่งเสริมการออกกำลังกายและการบำบัด มีการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มสุขภาพจิตที่ดีในชุมชน มีการสร้างลานสุขภาพภายในวัดเพื่อให้ประชาชนได้ใช้พื้นที่ออกกำลังกาย และมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ

ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี มีระบบการจัดการขยะ น้ำเสีย และพลังงาน มีการลดปริมาณขยะและส่งเสริมการรีไซเคิล มีการวิเคราะห์สภาพปัญหาเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีการจัดการคัดแยกขยะภายในวัดและชุมชนเพื่อการรีไซเคิล มีการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียและการใช้น้ำอย่างประหยัด และมีการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน

ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี มีการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ มีการวิเคราะห์หาแนวทางพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสุขภาพ มีการทำให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพสำหรับคนทุกวัย จัดโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่งเสริมเพื่อสุขภาพกายและใจ จัดพิมพ์เผยแพร่เอกสารการส่งเสริมสุขภาพ และจัดให้มีลานสุขภาพในวัดและชุมชน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข” ผู้วิจัยได้สรุปผลวิจัยตามเนื้อหาที่ปรากฏแล้วข้างต้น และมีประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การอภิปรายผล ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

๑. ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนโดยภาพรวมเฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสละสลวย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา ด้านสร้างนิสัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และด้านสะอาด มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับปานกลาง หากพิจารณาในรายละเอียดแต่ละด้านมีผลการวิจัยดังนี้ ด้านสละสลวย วัดมีการคัดแยกขยะและสิ่งของที่ไม่จำเป็นออกอย่างชัดเจน และมีการคัดแยกของใช้ภายในวัดและชุมชน ด้านสะอาด วัดมีการจัดพื้นที่ในวัดและชุมชนให้เป็นระเบียบและใช้งานสะอาด และติดป้ายกำกับและจัดวางอุปกรณ์ให้ง่ายต่อการใช้งาน ด้านสะอาด วัดมีการกำหนดมาตรการในการรักษาความสะอาดบริเวณศาสนสถานและพื้นที่สาธารณะ และมีการทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ ด้านสุขลักษณะ วัดมีการจัดการด้านอาหารและน้ำดื่มในงานบุญหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้มีมาตรฐานสุขลักษณะ และดูแลห้องน้ำห้องสุขาให้สะอาดถูกสุขลักษณะ ด้านสร้างนิสัย วัดมีการปลูกฝังให้พระสงฆ์และชาวบ้านรักษานิสัยด้าน ๕ส และรณรงค์การรักษาความสะอาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **เพ็ญจันทร์ บัวขาว** ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “การปฏิบัติกิจกรรม ๕ ส และการเสริมสร้างความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานบริษัท คอมพาร์ท พรินซ์ (ประเทศไทย) จำกัด” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม

พนักงานได้ปฏิบัติตามหลักการของหลัก ๕ส โดยทั่วกัน^๑ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทธิมน** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า มีการอบรมจากทางคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนนโยบาย ๕ส พระสังฆาธิการระดับสูงให้ความสำคัญกับการพัฒนาวัด การพัฒนางานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน รวมถึงส่งเสริมให้เจ้าอาวาสแต่ละวัดพัฒนา วัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้วยวิธี ๕ส เพื่อให้วัด และชุมชน เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย วัดมีศาสนสถานที่ยั่งยืน มีขนาดใหญ่และหลากหลายสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนได้^๒

ระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามหลักสัปปายะ ๔ โดยภาพรวม เฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละด้านมีผลการวิจัยดังนี้ ด้านอาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) วัดมีการจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น สะอาด และเหมาะสม และจัดระเบียบพื้นที่ภายในวัด ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) มีการส่งเสริมการลดการใช้ภาชนะพลาสติกหรือโฟมในการถวายเป็นอาหาร และจัดเตรียมอาหารให้สะอาดและถูกสุขลักษณะ ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) มีการสร้างเครือข่ายของบุคคลที่มีจิตอาสา และคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมีอัธยาศัยดีมาปฏิบัติหน้าที่ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) แสดงธรรมที่ส่งเสริมการแก้ปัญหาสังคม และมีการเผยแผ่โดยเลือกธรรมะที่เหมาะสมกับประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูวิโรจน์เชมคุณ (ไพโรจน์ เชมจิตโต)** ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ ๔ ในจังหวัดสิงห์บุรี” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตามหลักสัปปายะ ๔ ด้านอาวาสสัปปายะ มีการกำหนดเวลาในการทำสมาธิที่ชัดเจน รักษาความสะอาด ห้องน้ำและห้องสุขาอยู่ในที่ปลอดภัย บุคคลสัปปายะ วิธีการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีกฎระเบียบในการปฏิบัติ มีการจัดพนักงานทำความสะอาดประจำ โกชนะสัปปายะมีการจัดโรงครัวและอาหารโดยคำนึงถึงความสะอาดและสุขอนามัย ธรรมะสัปปายะ การใช้สื่อจากแหล่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ใช้สื่อธรรมะออนไลน์ มีการธรรมะและหลักการ

^๑เพ็ญจันทร์ บัวขาว, “การปฏิบัติกิจกรรม ๕ ส และการเสริมสร้างความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานบริษัท คอมพาร์ท พร็อพเพอร์ตี้ (ประเทศไทย) จำกัด”, วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ – มีนาคม ๒๕๕๘) : ๗๕.

^๒พระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทธิมน, “รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๔) : ๑๗๑-๑๘๒.

ปฏิบัติสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้^๓ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระนิกร ขนติสมปนโน (พลธรรม)** ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารสภาพแวดล้อมทางการศึกษาตามหลักสัปปายะ ๔ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตามหลักสัปปายะ ๔ มีสาระสำคัญคือ มีการแยกอาคารสถานที่ต่างๆ ติดป้ายประกาศอย่างชัดเจน จัดสถานที่ให้ร่มรื่นสวยงาม สะอาด และสบายตา มีการเลือกธรรมชาติที่เหมาะสมซึ่งเป็นสภาวะที่ติดไว้ให้นักเรียนได้ศึกษา^๔

การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนโดยภาพรวม เฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระอนันตชัย อภินนโท** ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสัปปายะสร้างสุขเชิงองค์รวมด้วยวิถี ๕ส ตามแนวพุทธจิตวิทยา” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดสัปปายะสร้างสุขเชิงองค์รวมด้วยวิถี ๕ส ตามแนวพุทธจิตวิทยาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีกิจกรรมจิตใจสร้างสุขเชิงองค์รวม กิจกรรมปัญญาสร้างสุขเชิงองค์รวมโดยคุณภาพ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ^๕

๒. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า หลัก ๕ส ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๑ และ ๐.๐๕ โดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านสะดวก ด้านสร้างนิสัย ด้านสุขลักษณะ ด้านสะอาด และด้านสะอาด และสามารถร่วมกันทำนุบำรุงการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้ร้อยละ ๗๒.๕ ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่สูง ซึ่งแสดงให้เห็นหลัก ๕ส มีผลต่อการส่งเสริมสุขภาพ กล่าวคือเมื่อมีการนำหลัก ๕ส มาใช้ในการส่งเสริมสุขภาพจะทำให้ เกิดผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการ

^๓พระครูวิโรจน์เขมคุณ (ไพโรจน์ เขมจิตโต), “รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ ๔ ในจังหวัดสิงห์บุรี”, วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๖๓) : ๑๒-๒๕.

^๔พระนิกร ขนติสมปนโน (พลธรรม), “การบริหารสภาพแวดล้อมทางการศึกษาตามหลักสัปปายะ ๔ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๒๒๗-๒๓๗.

^๕พระอนันตชัย อภินนโท, “รูปแบบการพัฒนาวัดสัปปายะสร้างสุขเชิงองค์รวมด้วยวิถี ๕ ส ตามแนวพุทธจิตวิทยา”, วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม -มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๕๓-๑๖๙.

สิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสิริธรรมบัณฑิต** ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยวิถี ๕ ส โครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุขของวัดมิ่งเมืองมูล” ผลการวิจัยพบว่า วัดได้มีการปฏิบัติตามรูปแบบ ๕ ส ด้วยว่าหลัก ๕ ส สามารถนำมาเป็นรูปแบบในการพัฒนาวัด เนื่องจากมีผลต่อการพัฒนาและสุขภาวะของประชาชน หลักในการดำเนินการคือสร้างเครือข่าย พร้อมทั้งมีการเผยแพร่และแชร์เนื้อหาออกไปยังโซเชียลมีเดียของเจ้าอาวาส กลุ่มชุมชน และกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือพัฒนาวัด ทำให้ผู้สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรม ๕ ส เพิ่มมากขึ้น^๖

ส่วนหลักสัปปายะ ๔ ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๑ และสามารถร่วมกันทำนายการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้ร้อยละ ๗๑.๕ ซึ่งถือว่าสูงมาก แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาวัดให้มีลักษณะตามหลักสัปปายะ ๔ มีผลต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูอดุลสัจจคยาธร (แสงจันทร์เจริญคง)** ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในสังคมไทยปัจจุบัน มีหลักการพัฒนาคือ อาวาสสัปปายะ มีความสะอาด ร่มรื่น สงบ มีความปลอดภัย อาหารสัปปายะ ฉนรรวมกันในที่แห่งเดียว แบ่งปันสังฆวัตถุ และกิจกรรมตามความเหมาะสมและทั่วถึง บุคคลสัปปายะ ขจัดบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหาออกไป ชักนำบุคคลที่เป็นมิตรเข้ามา ธรรมมะสัปปายะ วัดเป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมแก่พระภิกษุและฆราวาส เป็นการปกครองโดยไม่ต้องปกครอง^๗

๓. การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน มีการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน และมีการสำรวจและบันทึกข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์และสามเณรเป็นระยะ ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ และรับผิดชอบต่อนักที่ มีการดำเนินการทำให้วัดเป็นพื้นที่ปลอดภัยปลอดภัย และมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เอื้อต่อการพักผ่อนและปฏิบัติธรรม ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ มีการเคราะห์ปัญหาและวิธีปฏิบัติสำหรับกิจกรรมสุขภาพ มีการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มสุขภาพจิตที่ดีในชุมชน ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน

^๖พระครูสิริธรรมบัณฑิต, “รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยวิถี ๕ ส โครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุขของวัดมิ่งเมืองมูล”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๔) : ๒๓-๓๖.

^๗พระครูอดุลสัจจคยาธร (แสงจันทร์เจริญคง), “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน”, วารสารมหาจุฬานาครธรรม, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๖๓) : ๑๐๒-๑๑๖.

มีระบบการจัดการขยะ น้ำเสีย และพลังงาน และมีการจัดการคัดแยกขยะภายในวัดและชุมชนเพื่อการรีไซเคิล ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ มีการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ และจัดโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่งเสริมเพื่อสุขภาพกายและใจ ซึ่งในประเด็นของการพัฒนาวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นสัดส่วน ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ใจ บุญชัยมิ่ง** ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัดการจัดการสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา” ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐและชุมชน ได้ร่วมกันพัฒนาวัด มีการประชุม คณะสงฆ์ในจังหวัด แนะนำชี้แจงการก่อสร้างเสนาสนะในวัด โดยเน้นให้อนุรักษ์รูปแบบล้านนาไทยพระสงฆ์ต้องเป็นนักพัฒนา นักอนุรักษ์วางผังวัดให้เป็นสัดส่วน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาอนุรักษ์โดยประชุมอบรมกรรมการวัด^๘

ส่วนประเด็นของการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้โดย การพัฒนาวัดให้เป็นลานสุขภาพและการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บุญมี โททำ** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุขเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่สวนพฤกษศาสตร์ดงฟ้าห่วน จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า การสร้างรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้ โดยมีสามองค์หลักในชุมชนเป็นหน่วยขับเคลื่อนการเรียนรู้ร่วมกัน ด้วยการยึดปัญหาและปัจจัยเงื่อนไข ของการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นฐาน แล้วสร้างรูปแบบการเรียนรู้โดยบูรณาการมิติบทบาทพันธกิจของวัด ประชา และรัฐเป็นรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้^๙

^๘ใจ บุญชัยมิ่ง, “การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัดการจัดการสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา”, **ธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๐) : ๑๑๕-๑๑๖.

^๙บุญมี โททำ, “รูปแบบการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุขเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่สวนพฤกษศาสตร์ดงฟ้าห่วน จังหวัดอุบลราชธานี”, **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๔) : ๖๑๕-๖๒๘.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุขมีประเด็นที่ผู้วิจัยเสนอแนะในภาพรวม ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีควรร่วมมือกันส่งเสริมด้านการรักษาความสะอาดในพื้นที่วัดและชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และประชาสัมพันธ์ให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนได้ร่วมกันหาแนวทางในการจัดการขยะและการรักษาความสะอาดให้ยั่งยืน

๒) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีควรร่วมมือกันหาแนวทางส่งเสริมด้านธรรมสัปบายะ ให้วัดและชุมชนประสานประโยชน์ร่วมกัน วัดได้เผยแพร่ธรรมะ ประชาชนได้ประโยชน์จากการใช้ธรรมในการดำรงชีวิตให้เกิดความสุขความเจริญ

๓) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีควรร่วมมือกันบริหารจัดการด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างสูงสุด และพัฒนาต่อยอดไปเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และส่งเสริมสุขภาพ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ควรร่วมมือกันวางมาตรการในการรักษาความสะอาดให้เกิดความยั่งยืน กำหนดวิธีปฏิบัติที่วัดและชุมชนสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ พร้อมทั้งชี้แจงแนวทางปฏิบัติในการรักษาความสะอาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำจัดขยะและของเหลือใช้เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

๒) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีควรเร่งส่งเสริม การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน โดยการจัดให้มีกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมเป็นประจำ การเปิดเสียงธรรมะตามสาย การสอนธรรมและพัฒนาคณะในชุมชนจากการเป็นผู้ฟังให้เป็นผู้เผยแพร่ หรือเป็นผู้นำด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๓) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีควรมีวิเคราะห์หาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ พร้อมทั้งวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไข พัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพมีผลดีต่อพระสงฆ์และชุมชน โดยการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ เตรียมสถานที่ให้พร้อมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น และแต่งตั้งผู้ดูแลในเรื่องนี้เป็นภาระเฉพาะ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์และประชาชนในชุมชนใกล้เคียง เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นแนวทางวิธีการและเทคนิคการบริหารจัดการการส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์และคนในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ควรมีการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่สุขภาพ ด้วยหลัก ๕ส ตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นประสิทธิผลที่เกิดจากการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่จะสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาวัดและชุมชน

๓) ควรมีการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาวัดและชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้สุขภาพต้นแบบ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาวัดและชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้สุขภาพต้นแบบ ที่จะสามารถนำไปขยายผลให้กับวัดและชุมชนได้ใช้เป็นรูปแบบในทุกภูมิภาค

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. คู่มือการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๖๑.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. คู่มือการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๖๑.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. คู่มือการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๖๑.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. คู่มือการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. คู่มือการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง ๕ ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๖๑.

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. สิทธิ หน้าที่พลเมือง ระบบสุขภาพภาคประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: กองสนับสนุนสุขภาพภาคประชาชน, ๒๕๔๖.

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา. คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัดลานวัด ลานใจ ลานกีฬา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕.

เกษม จันทรแก้ว. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๒๕.

คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ ของมหาเถรสมาคม. คู่มือและแนวปฏิบัติ โครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข. นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ ของมหาเถรสมาคม. **คู่มือและแนวปฏิบัติ โครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข**. นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๓.

จุมพล หนิมพานิช. **การบริหารและการพัฒนาองค์การ หน่วยที่ ๔**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๕.

दनัย เทียนพุ่ม. **ส่องโลกทรรศน์นักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง. **การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์อักษร, ๒๕๒๓.

นิสดารค์ เวชยานนท์. **บทความวิชาการ HR**. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๘.

เนตร์พัฒนา ยาวีราข. **การจัดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทริปเพิลกรุ๊ป, ๒๕๕๖.

พนิจดา วีระชาติ. **การฝึกอบรมกับการพัฒนาอาชีพ**. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๓.

พยอม วงศ์สารศรี. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐.

พยัต วุฒิรงค์. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในทศวรรษหน้า**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระธรรมโกศาจารย์ ประยูร ธมมจิตโต. **พุทธวิธีการบริการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลัษณหาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก ป. อ. ปยุตโต, ๒๕๕๙.

พระราชวรมนี ประยุทธ์ ปยุตโต. **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐.

พระราชวรมนี ประยุทธ์ ปยุตโต. **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- รศ.ดร.ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิภาษา, ๒๕๔๕.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. **องค์การและการจัดการงานบุคคลหน่วยที่ ๑๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖.
- วัฒนา สุนทรชัย. **เรียนสถิติด้วย SPSS ภาคการวิเคราะห์เครื่องมือการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อสอบ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท จูนพลับลิชชิง จำกัด, ๒๕๔๗.
- วิลาวรรณ รพีพิศาล. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกร, ๒๕๕๐.
- วิลาวรรณ รพีพิศาล. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกร, ๒๕๕๐.
- ศิริพรต ผลสินธุ์. **ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: ดี.ดี.บุ๊คส์ไตร์, ๒๕๓๑. หน้า ๑๙๖-๑๙๗.
- สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๔๗.
- สมใจ ลักษณะ. **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๙.
- สำนักงานคณะกรรมการ สาธารณสุขมูลฐาน. **คู่มือการปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐาน**. กรุงเทพมหานคร: การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๒.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๘๐**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๑.
- สุจิตรา ธนนันท์. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐.
- สุริยา รักษาเมือง. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- สุวรรีย์ สิริโกภาภิรมณ์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

เสน่ห์ จัยโต และคณะ. **การจัดการทรัพยากรมนุษย์หน่วยที่ ๔**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๗.

อนิวัช แก้วจำนง. **การจัดการทรัพยากรมนุษย์**. สงขลา : บริษัทนำศิลป์โฆษณาจำกัด, ๒๕๕๒.

อนูวรรตน์ ศิลาเรืองอาไพ และคณะ. **คู่มือวัดสร้างสุข ๕ ส ภาคประชาชน**. กรุงเทพมหานคร :
สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี ไทย-ญี่ปุ่น, ๒๕๕๖.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ :

พระมหาทวี โพธิเมธี (โพธิ์ตาก). “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตาม
โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี”. **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔.

(๓) บทความ :

ชมสุภักดิ์ ครุฑกะ. “ความต้องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่ประชาคมอาเซียน”. **วารสารวิชาการศิลป
ศาสตร์ประยุกต์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๔) : ๖๓-๗๐.

เพ็ญจันทร์ บัวขาว. “การปฏิบัติกิจกรรม ๕ ส และการเสริมสร้างความปลอดภัยในการทำงานของ
พนักงานบริษัท คอมพาร์ท ฟรีชชั่น (ประเทศไทย) จำกัด”. **วารสารชุมชนวิจัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ – มีนาคม
๒๕๕๘) : ๗๕.

พระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทธิมน. “รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด
ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์
ปริทรรศน์**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๔) : ๑๗๑-๑๘๒.

พระครูสิริธรรมบัณฑิต. “รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยวิถี ๕ ส โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของวัดมิ่ง
เมืองมูล”. **วารสารวิจัยวิชาการ**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๔) : ๒๓-๓๖.

บุญมี โททำ. “รูปแบบการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุขเพื่อความ
เข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่สวนพฤกษศาสตร์ดงฟ้าห่วน จังหวัดอุบลราชธานี”. **วารสารสันติ
ศึกษาปริทรรศน์ มจร**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๔) : ๖๑๕-๖๒๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระครูวิโรจน์เขมคุณ (ไพโรจน์ เขมจิตโต). “รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ ๔ ในจังหวัดสิงห์บุรี”. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๖๓) : ๑๒-๒๕.

พระนิกร ขนติสมปนโน (พลธรรม). “การบริหารสภาพแวดล้อมทางการศึกษาตามหลักสัปปายะ ๔ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น”. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาราชมนตรี. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๒๒๗-๒๓๗.

พระอนันตชัย อภินนโท. “รูปแบบการพัฒนาวัดสัปปายะสร้างสุขเชิงองค์รวมด้วยวิถี ๕ ส ตามแนวพุทธจิตวิทยา”. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๕๓-๑๖๙.

พระครูอดุลสามัคคยาธาร (แสงจันทร์เจริญคง). “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน”. วารสารมหาจุฬาราชมนตรี. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๖๓) : ๑๐๒-๑๑๖.

ทวีชัย พลอามาตย์. “การพัฒนาสัปปายะสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ของสถาบันสงฆ์เพื่อสันติภาพ อำเภอปรังคัง จังหวัดศรีสะเกษ”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๖๔) : ๑๐๒๘-๑๐๓๙.

ใจ บุญชัยมิ่ง. “การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาการจัดการสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา”. ธรรมทรรศน์. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๐ : ๑๑๕-๑๑๖.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

คมชัดลึก. ประวัติวัดไทใหญ่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.komchadluek.net/news/lifestyle/209424> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

คลังความรู้สู่ความเป็นเลิศทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี. มนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.scimath.org/socialnetwork/groups/viewbulletin/1184-?groupid>. [๒๐ มกราคม ๒๕๖๗].

ปรานสุวีร์ อวารามรัมย์. สัปปายะ ๔ อย่าง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www1.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=2699:-4-&catid=96:2009-09-19-10-13-59&Itemid=326 [๒๐ กันยายน ๒๕๖๑].

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วัดชลประทานรังสฤษฎ์. **ประวัติวัดชลประทานรังสฤษฎ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.watchol.org/index.php> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].
- วัดบางอ้อยช้าง. **ประวัติวัดบางอ้อยช้าง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://watlahan.com/> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].
- วัดละหาร. **ประวัติวัดละหาร**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://watlahan.com/> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].
- ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. **ทรัพยากรธรรมชาติ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://local.environnet.in.th/formal_data2.php?id=71. [๒๐ มกราคม ๒๕๖๗].
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. เล่มที่ ๑๙. **เรื่องที่ ๑ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=19&chap=1&page=t19-1-infodetail02.html> [๒๔ มกราคม ๒๕๖๗].
- สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. **ประวัติวัดพุทธปัญญา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://gnews.apps.go.th/news?news=30799> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **ข้อมูลทะเบียนวัด ณ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๖**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www3.onab.go.th/2019/02/12/wattotalsummaryreport31012562/> [๒๐ มกราคม ๒๕๖๗].
- _____. **ข้อมูลทะเบียนวัด**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www3.onab.go.th/2019/02/12/wattotalsummaryreport31012562/> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].
- _____. **ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ปี ๒๕๖๖**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://sta.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=349&Itemid=361 [๒๐ มกราคม ๒๕๖๗].
- สำนักงานส่งเสริมองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี. **ข้อมูลพื้นฐาน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://nonlocal.go.th/public/history/data/index/menu/22> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี. **ประวัติวัดราษฎร์ประคองธรรม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://nont-pro.go.th/public/travel/data/list/menu/203/page/1> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๗].

บรรณานุกรม (ต่อ)

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

L. Bowditch, James and F. Buono, Anthony. **A Primer on Organizational Behavior.**
New York: John Wiley and Sons, 1990.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ใบรับรองการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

**ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและไบนินยอม**

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๙๙/๒๕๖๘

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด และชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข
(Development of Promoting Health and Environmental Management of Temples in Nonthaburi Province According to Temple People Government Project)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800767250

สถาบันที่สังกัด: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: ผศ.ดร.สุริยา รักษาเมือง

เอกสารที่พิจารณาพบ

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘

พระปณฺญาวชิรบัณฑิต
(พระปณฺญาวชิรบัณฑิต, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๐ มีนาคม ๒๕๖๘

หมายเลขใบรับรอง: ว.๙๙/๒๕๖๘

วันที่ให้การรับรอง: ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๘

วันหมดอายุใบรับรอง: ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๙๙

๑๐ มีนาคม ๒๕๖๘

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.สุริยา รักษาเมือง / นักวิจัย คณะสังคมศาสตร์

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เพื่อทำการวิจัยในเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและ
ชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข” คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว
มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล
ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควร
ให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเจริญพรมาทราบและดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระปัญญาวชิรบัณฑิต, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

เครื่องมือการวิจัย, แบบสอบถาม, แบบสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง : การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัด
นนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี เพื่อนำเสนอการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ขอความกรุณาให้ท่านได้ตอบแบบสอบถามให้ครบถ้วนทุกตอน

แบบสอบถามในงานวิจัยนี้ แบ่งเป็น ๕ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ : แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ : แบบสอบถามเกี่ยวกับหลัก ๕ส

ตอนที่ ๓ : แบบสอบถามเกี่ยวกับหลักสัปปายะ ๔

ตอนที่ ๔ : แบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด

และชุมชน

ตอนที่ ๕ : แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ข้อมูลจากแบบสอบถามของท่าน ผู้ศึกษาวิจัยจะถือว่าเป็นความลับที่สุดและไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อผู้ตอบแบบสอบถามแต่อย่างใด

ขอขอบคุณท่านที่ได้อนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณท่านมา ณ โอกาสนี้

ผศ. ดร.สุริยา รักษาเมือง

หัวหน้าโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง : การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัด
นนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

ตอนที่ ๑ : ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับ
ผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. อายุ

- ☐ ๒๐-๓๐ ปี ☐ ๓๑-๔๐ ปี
☐ ๔๑-๕๐ ปี ☐ ๕๑ ปีขึ้นไป

๒. พรรษา

- ☐ น้อยกว่า ๕ พรรษา ☐ ๕-๑๐ พรรษา
☐ ๑๑-๒๐ พรรษา ☐ ๒๑ ปีขึ้นไป

๓. การศึกษาแผนกธรรม

- ☐ นักธรรมชั้นตรี ☐ นักธรรมชั้นโท
☐ นักธรรมชั้นเอก

๔. การศึกษาแผนบาลี

- ☐ ไม่มีเปรียญ ☐ ประโยค ๑-๒ ถึง ป.ธ.๓
☐ ป.ธ.๔ ถึง ป.ธ.๖ ☐ ป.ธ.๗ ถึง ป.ธ.๙

๕. การศึกษาทางโลก

- ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี
☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านที่สุดเพียงข้อเดียว โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

(๑) น้อยที่สุด	หมายถึง	มีการปฏิบัติในระดับ น้อยที่สุด
(๒) น้อย	หมายถึง	มีการปฏิบัติในระดับ น้อย
(๓) ปานกลาง	หมายถึง	มีการปฏิบัติในระดับ ปานกลาง
(๔) มาก	หมายถึง	มีการปฏิบัติในระดับ มาก
(๕) มากที่สุด	หมายถึง	มีการปฏิบัติในระดับ มากที่สุด

ตอนที่ ๒ การประยุกต์ใช้หลัก ๕ส

ข้อ	การประยุกต์ใช้หลัก ๕ส	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)
	๑. ด้านสสาง					
๑	ในวัดของท่าน มีการคัดแยกขยะและสิ่งของที่ไม่จำเป็นออกอย่างชัดเจน					
๒	วัดของท่านมีการกำหนดเกณฑ์ในการคัดแยกของใช้ที่จำเป็นและไม่จำเป็น					
๓	วัดของท่านมีการชี้แจงแนวทางในการกำจัดขยะและของเหลือใช้เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม					
๔	วัดของท่านมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะและของที่ไม่จำเป็นที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม					
	๒. ด้านสวดก					
๑	วัดของท่านมีการจัดพื้นที่ในวัดและชุมชนให้เป็นระเบียบและใช้งานสวดก					
๒	วัดของท่านมีการจัดวางสิ่งของอย่างเป็นระบบช่วยลดอุบัติเหตุและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน					

ข้อ	การประยุกต์ใช้หลัก ๕ส	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)
๓	วัดของท่านมีการนำเทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการวัดและชุมชนเพื่อให้เกิดความสดวกสบาย					
๔	วัดของท่านมีการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงวิธีการการจัดเก็บสิ่งของให้เป็นระเบียบ					
	๓. ด้านสะอาด					
๑	วัดของท่านมีการกำหนดมาตรการในการรักษาความสะอาดบริเวณศาสนสถานและพื้นที่สาธารณะ					
๒	วัดของท่านมีการการทำความสะอาดและดูแลสภาพแวดล้อมมีผลต่อสุขภาพของพระสงฆ์และประชาชนในชุมชน					
๓	วัดของท่านมีการกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมมือกันรักษาความสะอาด					
๔	วัดของท่านมีการปรับปรุงและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย					
	๔. ด้านสุขลักษณะ					
๑	วัดของท่านมีมาตรฐานด้านสุขลักษณะ เช่น ห้องน้ำสะอาด แหล่งน้ำปลอดภัย					
๒	วัดของท่านมีการกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่กระจายของโรคภายในวัดและชุมชน					
๓	วัดของท่านมีการจัดการด้านอาหารและน้ำดื่มในงานบุญหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาศาสนาให้มีมาตรฐานสุขลักษณะ					

ข้อ	การประยุกต์ใช้หลัก ๕ส	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)
๔	วัดของท่านมีการพัฒนาปรับปรุงด้านสุขอนามัยของวัดและชุมชนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ					
	๔. ด้านสร้างนิสัย					
๑	วัดของท่านมีการปลูกฝังให้พระสงฆ์และชาวบ้านรักษานิสัยด้าน ๕ส อย่างต่อเนื่อง					
๒	วัดของท่านมีการการสร้างวัฒนธรรม ๕ส ในวัดและชุมชนให้เกิดความยั่งยืน					
๓	วัดของท่านมีการควบคุมปัจจัยใดที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการปลูกฝังนิสัยด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ดีในชุมชน					
๔	วัดของท่านมีการส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนมีจิตสำนึกด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม					

ตอนที่ ๓ การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ ๔

ข้อ	หลักสัปปายะ ๔	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)
	๑. ด้านอवासสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม)					
๑	วัดของท่านมีการจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น สะอาด และเหมาะสมกับกิจกรรมของวัดและชุมชน					
๒	วัดของท่านมีการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อสุขภาพของพระสงฆ์และชุมชน					
๓	วัดของท่านมีกระบวนการในการจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ น้ำเสีย หรือมลพิษทางเสียง					

ข้อ	หลักสัปปายะ ๔	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)
๔	วัดของท่านมีการออกแบบพื้นที่วัดให้มีความเป็นธรรมชาติและส่งเสริมความสงบของจิตใจ					
๒. ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม)						
๑	วัดของท่านมีแนวทางในการส่งเสริมให้พระสงฆ์และชาวบ้านได้รับอาหารที่มีประโยชน์และถูกสุขลักษณะ					
๒	วัดของท่านมีการควบคุมอาหารที่นำมาถวายพระและแจกจ่ายให้ชุมชนมีการคำนึงถึงคุณค่าทางโภชนาการ					
๓	วัดของท่านมีการรณรงค์ให้ลดการใช้ภาชนะพลาสติกหรือโฟมในการถวายอาหาร					
๔	วัดของท่านมีการส่งเสริมให้ชุมชนบริโภคอาหารที่ดีต่อสุขภาพ					
๓. ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม)						
๑	วัดของท่านมีการอบรมบุคลากรให้มีความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพจิตและความสงบของพระสงฆ์และชุมชน					
๒	วัดของท่านมีการสร้างเครือข่ายของบุคคลที่มีจิตอาสาเพื่อช่วยกันพัฒนาวัดและชุมชน					
๓	วัดของท่านมีการส่งเสริมให้ชุมชนมีความสามัคคีและมีจิตสาธารณะ					
๔	วัดของท่านมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเยาวชนและชุมชน					

ข้อ	หลักสัปปายะ ๔	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)
	๔. ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม)					
๑	วัดของท่านมีแนวทางในการเผยแผ่หลักธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตของชุมชน					
๒	วัดของท่านมีการแสดงธรรมที่ส่งเสริมการแก้ปัญหาสังคม เช่น ปัญหาครอบครัว ความเครียด และการเสพติด					
๓	วัดของท่านมีการส่งเสริมให้ชุมชนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน					
๔	วัดของท่านมีการใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีเพื่อเผยแผ่หลักธรรมะให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่มากขึ้น					

ตอนที่ ๔ การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน

ข้อ	การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)
	๑. ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน					
๑	วัดของท่านมีการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน					
๒	วัดของท่านมีฐานข้อมูลสุขภาพสามารถช่วยในการดูแลและป้องกันโรคของพระสงฆ์และชุมชนได้					

ข้อ	การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม ของวัดและชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
		(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)
๓	วัดของท่านมีแนวทางที่สามารถใช้เทคโนโลยีมาช่วยจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ					
๔	วัดของท่านมีการพัฒนาปรับปรุงฐานข้อมูลสุขภาพของวัดและชุมชนอย่างต่อเนื่อง					
	๒. ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ					
๑	วัดของท่านมีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อสุขภาพ เช่น สวนสุขภาพ สนามออกกำลังกาย					
๒	วัดของท่านมีการดำเนินการทำให้วัดเป็นพื้นที่ปลอดบุหรี่ ปลอดแอลกอฮอล์ และปลอดมลพิษ					
๓	วัดของท่านมีการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพมีผลดีต่อพระสงฆ์และชุมชน					
๔	วัดของท่านมีวิเคราะห้หาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ พร้อมทั้งวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไข					
	๓. ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ					
๑	วัดของท่านมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย โยคะ ธรรมะบำบัด					
๒	วัดของท่านมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในวัดสามารถทำให้ชุมชนมีสุขภาพที่ดีขึ้น					
๓	วัดของท่านมีแนวทางในการกระตุ้นให้ประชาชนและพระสงฆ์เข้าร่วมกิจกรรมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง					

ข้อ	การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม ของวัดและชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
		(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)
๔	วัดของท่านมีการวิเคราะห์ปัญหาแนวทางแก้ไข และวิธีปฏิบัติสำหรับการจัดกิจกรรมสุขภาพใน วัด					
	๔. ด้านการพัฒนาระบบการจัดการ สิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน					
๑	วัดของท่านมีระบบการจัดการขยะ น้ำเสีย และ พลังงาน					
๒	วัดของท่านมีแนวทางในการดำเนินการที่ สามารถลดปริมาณขยะและส่งเสริมการรีไซเคิล ภายในวัดและชุมชน					
๓	วัดของท่านมีการพัฒนาด้านการจัดการ สิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถเป็น ต้นแบบในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับชุมชน					
๔	วัดของท่านมีการวิเคราะห์สภาพปัญหาและหา แนวทางแก้ไขที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบการ จัดการสิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชน					
	๕. ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ					
๑	วัดของท่านมีการจัดอบรมหรือเผยแพร่ความรู้ ด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน					
๒	วัดของท่านมีแนวทางในการทำให้วัดเป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพสำหรับคนทุก วัย					
๓	วัดของท่านสามารถทำงานร่วมกับหน่วยงาน สาธารณสุขหรือสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนา ความรู้ด้านสุขภาพได้เป็นอย่างดี					

ข้อ	การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม ของวัดและชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
		(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)
๔	วัดของท่านมีการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค วิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขที่สำคัญต่อการพัฒนา วัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านสุขภาพ					

ตอนที่ ๕ : ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดปราชญ์
สร้างสุข

ปัญหา อุปสรรค

ข้อเสนอแนะ

ผศ. ดร.สุรียา รักษาเมือง
หัวหน้าโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง : การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัด
นนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

ชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ _____

ตำแหน่งหน้าที่ _____

สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

๑. ท่านมีแนวทางในการประยุกต์ใช้หลัก ๕ส ๑) สะสาง ๒) สะดวก ๓) สะอาด ๔) สุขลักษณะ ๕) สร้างนิสัย เพื่อส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข อย่างไร โปรดให้ข้อเสนอแนะ

๒) ท่านมีแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ ๔ ประกอบด้วย ๑) อาวาสสัปปายะ ๒) อาหารสัปปายะ ๓) บุคคลสัปปายะ ๔) ธรรมสัปปายะ เพื่อส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข อย่างไร โปรดให้ข้อเสนอแนะ

๓) ท่านมีแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในแต่ละด้านอย่างไร โปรดให้ข้อเสนอแนะ ๑) ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน ๒) ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ ๓) ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ ๔) ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน ๕) ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้สัมภาษณ์

ผศ. ดร.สุรียา รักษาเมือง
หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ค

หนังสือ นำ หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ, ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ภาคผนวก ง

ภาพถ่ายการลงพื้นที่ ทำงานวิจัย, การสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระธรรมรัตนกรณ์ เจ้าอาวาสวัดเขียนเขต พระอารามหลวง
ประธานกรรมการบริหารกลางขับเคลื่อนโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ฝ่ายสาธารณูปการ
ของมหาเถรสมาคม วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘

สัมภาษณ์ พระครูสิทธิธรรมภาณ เจ้าอาวาสวัดละหาร วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๘

สัมภาษณ์ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ. ดร. เจ้าอาวาสวัดสุทธิวราราม กรรมการบริหารกลาง
ขับเคลื่อนโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข
วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘

สัมภาษณ์ พระอุดมสิทธินายก, รศ.ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง
วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘

สัมภาษณ์ พระครูสังฆวิริยกิจ, รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ ฝ่ายวิชาการ
วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘.

สัมภาษณ์ พระครูธรรมธรรฐาพร ปภสฺสโร อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘

สัมภาษณ์ พระครูชินวีร์บัณฑิต, ผศ.ดร. หัวหน้าภาควิชานิติศาสตร์
วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ผดุง วรรณทอง หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๘

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.สมบัติ นามบุรี อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๘

ภาคผนวก จ
บทความวิจัย

การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนใน จังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

Development of Promoting Health and Environmental Management of
Temples and Communities in Nonthaburi Province according to
Temple People Government Project

สุรียา รักษาเมือง, รัตนา ตฤณารังสี

Suriya Raksamueng and, Ratana Trissanarungsee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: suriya.rak@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี 3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยเชิงปริมาณศึกษาด้วยแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน 190 รูป วิเคราะห์ข้อมูลหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการถดถอยพหุคูณ การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการ นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และผู้แทนประชาชน รวม 18 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ปัจจัยหลัก 5 ส ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 และ 0.05 และทำนายความผันแปรได้ร้อยละ 72.5 ส่วนหลักสัปดาห์ 4 ส่งผลที่ระดับ 0.01 และทำนายได้ร้อยละ 71.5 3) การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข พบว่า ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพ มีการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน ด้านการพัฒนาสถานี่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพและรับผิดชอบต่อน้ำที่ วัดและชุมชนเป็นสถานที่ปลอดภัยเสพติดและเป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ มีวิธีปฏิบัติสำหรับกิจกรรมสุขภาพ ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน มีระบบการจัดการขยะ น้ำเสีย และ

พลังงาน ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ มีการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ

คำสำคัญ : การส่งเสริมสุขภาพ, การจัดการสิ่งแวดล้อม, วัดและชุมชน

Abstract

Objectives of this dissertation were: 1. To study the development of promoting health and environmental management of temples and communities in Nonthaburi Province. 2. To study the factor affecting the development of promoting health and environmental management of temples and communities in Nonthaburi Province. 3. To propose the development of promoting health and environmental management of temples and communities in Nonthaburi Province according to temple people government project. Methodology of was mixed methods. The quantitative research conducted by studying 190 sample who were the monks of the temple in Nonthaburi Province by using 5 rating scale questionnaires. The data were analyzed with frequency, percentage, mean, standard deviation and stepwise multiple regression. The qualitative research, data were collected from 18 key informants by in-depth-interviewing. The data were analyzed by descriptive interpretation. Findings were as follows:

1) The development of promoting health and environmental management of temples and communities in Nonthaburi Province found that in overall was at high. 2) The 5S principle significantly affected health promotion and environmental management of temples and communities in all aspects at the 0.01 and 0.05 levels and could jointly predict health promotion and environmental management of temples and communities by 72.5 percent. The 4 *Sappāya* principles significantly affected at the 0.01 and could jointly predict by 71.5 percent. 3) Development of health promotion and environmental management of temples and communities under the Wat Pracharat Sang Suk Project, in terms of developing a health database, temples and communities have collected health data on monks, novices, and community, in terms of developing temple locations into areas for promoting health and taking responsibility for duties, temples and communities are drug-free and areas for promoting health, in terms of promoting health activities, temples and communities have methods for practicing health activities, in terms of developing environmental management systems within temples and communities, temples and communities have waste, wastewater and energy management systems, in terms of developing

temples into learning centers for health promotion, temples and communities cooperate with relevant agencies to develop health knowledge.

Keywords: Health Promoting, Environmental Management, Temples and Communities

บทนำ

ประเทศไทยเข้าสู่ยุคพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างก้าวกระโดด โดยภาครัฐเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและส่งเสริมสุขภาพ เพราะเห็นว่าสุขภาพประชาชนเป็นเรื่องสำคัญ จึงบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มุ่งเน้นกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ พัฒนาระบบสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อม ยกระดับการป้องกันโรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ ศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ในการดูแลประชากร โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง พร้อมเสริมศักยภาพในการติดตาม วิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ รวมถึงสร้างความพร้อมของภาคีเครือข่ายรับมือโรคระบาดและภาวะฉุกเฉินต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

วัดในอดีตเป็นศูนย์กลางของชุมชนในหลายด้าน ได้แก่ เป็นสถานศึกษาสำหรับเยาวชน และชาวบ้าน เป็นที่พักอาศัยและช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นสถานพยาบาล แจกจ่ายยาและรักษาโรค เป็นที่พักคนเดินทาง และเป็นที่ชุมนุมสังสรรค์ของชาวบ้าน รวมทั้งเป็นสถานบันเทิง จัดงานเทศกาล ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิต รักษาศิลปวัฒนธรรม เป็นคลังพัสดุของชุมชน เป็นศูนย์ประชุมของผู้นำท้องถิ่น และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ (พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2527) วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนและที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ใช้เป็นสถานที่ประกอบกุศลพักผ่อนหย่อนใจ และเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญา ถือเป็นสถานที่สำคัญและเป็นหน้าเป็นตาของชุมชน ปัจจุบัน วัดเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ใช้เป็นสถานศึกษาอบรมให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพตำราแพทย์แผนโบราณและศิลปกรรมแขนงต่างๆ ใช้ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นศูนย์กลางการบริหารและการปกครองรวมทั้งเป็นสถานที่สังเคราะห์ทางจิตใจแก่ประชาชน ดังนั้นวัดจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญยิ่ง ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาตลอดมา (กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, 2545)

หน่วยงานราชการได้เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้วยกิจกรรม 5ส ได้แก่ สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย เพื่อยกระดับสู่มาตรฐานสากล (Thailand International P.S.O.) โดยมุ่งปรับปรุงระบบราชการและบริการภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ ตอบสนองความต้องการของประชาชน และส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2561)

ในจังหวัดนนทบุรีมีวัดอยู่จำนวนทั้งสิ้น 195 วัด เป็นวัดในสังกัดมหานิกายจำนวน 187 วัด และวัดในสังกัดธรรมยุติ จำนวน 8 วัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2567) จะเห็นได้ว่าวัดมีจำนวนมาก แต่จำนวนวัดที่ได้มีการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดให้เข้ากับลักษณะวัดสร้างสุขตามกิจกรรม

5ส ตามโครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุขนั้น ยังต้องอาศัยตัวแบบของวัดที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาต่อไป

การบริหารโครงการโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ปัจจัยสำคัญในการพัฒนา คือ การใช้หลักสัปปายะ 4 ซึ่งประกอบด้วย 1) อาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) 2) อาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) 3) บุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) 4) ธรรมสัปปายะ (ธรรมเหมาะสม) (ม.อ. 14/189/227) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข โดยมุ่งศึกษาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม ตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ส่งเสริมสุขภาพสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ พัฒนาสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนโดยรอบให้เป็นสถานที่สัปปายะ (เหมาะสม) ที่มีการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพ เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ มีระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชนที่ดี และเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 หลัก 5ส ประกอบด้วย สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ และสร้างนิสัย อย่างน้อย 1 ด้านส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

สมมติฐานที่ 2 หลัก สัปปายะ 4 ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) อาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) บุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) ธรรมสัปปายะ (ธรรมเหมาะสม) อย่างน้อย 1 ด้านส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรได้แก่ พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 6 วัด ได้แก่ วัดพุทธปัญญา วัดบางอ้อยช้าง วัดละหาร วัดราษฎร์ประคองธรรม วัดชลประทานรังสฤษฎ์ และ วัดไทรใหญ่ จำนวน 369 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2567) คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทโร ยามาเน่ (Yamane T., 1973) ดังนี้ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 190 รูป ทำการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Sampling) โดยสุ่มจากระดับจังหวัดกำหนดเป็นอำเภอ และสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) อำเภอละ 1 วัด และจากนั้นใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) แบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มย่อย 6 กลุ่มตามจำนวนวัด เหตุที่ใช้วิธีการนี้ก็เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีลักษณะกระจาย ด้วยว่าแต่ละวัดเป็นวัดที่เข้าร่วมโครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุข ซึ่งอยู่ในกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา โดยสามารถแบ่งสัดส่วนจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

ตารางที่ 1 สัดส่วนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

วัด	ประชากร	สัดส่วน	กลุ่มตัวอย่าง
วัดพุทธปัญญา	46	190x46/359	24
วัดบางอ้อยช้าง	32	190x32/359	17
วัดละหาร	98	190x98/359	52
วัดราษฎร์ประคองธรรม	19	190x19/359	10
วัดชลประทานรังสฤษฎ์	137	190x137/359	73
วัดไทรใหญ่	27	190x27/359	14
รวม	359		190

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ จำนวน 6 รูป ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 คน นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูปหรือคน นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 3 คน และผู้แทนภาคประชาชน จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 18 รูปหรือคน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกด้วยวิธีเจาะจงโดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับหลัก 5ส ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับหลักสัปปายะ 4 ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย IOC (Index of Item Objective Congruence) อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 จากนั้นได้ทำการทดลองใช้โดยนำไปแจกกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 คน ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) ของแบบสอบถามทั้งฉบับที่ 0.912

การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางในการประยุกต์ใช้หลัก 5ส ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน แบบสัมภาษณ์ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้ค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) อยู่ระหว่าง 0.80-1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจกกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นพระสงฆ์จำนวน 6 วัดในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 190 ฉบับ และได้รับกลับมาจำนวน 190 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 รูปหรือคน โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ใช้การจัดบันทึก และบันทึกเสียง และนำมาถอดความสรุปประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย

4.การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี พบว่า การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน โดยภาพรวมอยู่ใน

ระดับมาก ($\bar{X} = 3.66$) ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน ด้านการพัฒนากระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน และด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้าน ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ และด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ อยู่ในระดับปานกลาง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย และระดับการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน โดยภาพรวม (n=190)

ที่	การส่งเสริมสุขภาพและ การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัด และชุมชน	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพ ของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน	3.56	0.76	มาก
2.	ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็น พื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ	3.48	0.74	ปาน กลาง
3.	ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ	3.49	0.71	ปาน กลาง
4.	ด้านการพัฒนาระบบการจัดการ สิ่งแวดล้อมภายในวัด และชุมชน	3.93	0.70	มาก
5.	ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่ง ศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริม สุขภาพ	3.84	0.68	มาก
ภาพรวม		3.66	0.63	มาก

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี พบว่า หลัก 5ส ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 และ 0.05 โดยเรียงลำดับ ดังนี้ ด้านสะดวก ด้านสร้างนิสัย ด้านสุขลักษณะ ด้านสะอาด และด้านสะอาด และสามารถร่วมกันทำนุบำรุงการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้ร้อยละ 72.5 จึงยอมรับสมมติฐานที่ 1 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 หลัก 5ส ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน

หลัก 5ส	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	.460	.151		3.050**	.003
สะอาด (X11)	.149	.067	.157	2.216*	.028
สะดวก (X12)	.328	.066	.351	4.929**	.000
สะอาด (X13)	.120	.053	.137	2.239*	.026
สุขลักษณะ (X14)	.182	.064	.190	2.995**	.003
สร้างนิสัย (X15)	.239	.060	.272	3.997**	.000

Multiple R = .856^a R² = .732 Adjusted R² = .725 Std. Error = .33254

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 *มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

หลักสัปปายะ 4 ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับ ดังนี้ ด้านอาหารสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) ด้านธัมมสัปปายะ (ธรรมะเหมาะสม) ด้านอาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) และด้านบุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) สามารถร่วมกันทำนุบำรุงส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้ร้อยละ 71.5 จึงยอมรับสมมติฐานที่ 2 ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 หลักสัปปายะ 4 ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน

หลักสัปปายะ 4	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	.411	.154		2.664**	.000
อาวาสสัปปายะ (X21)	.166	.066	.175	2.506**	.000
อาหารสัปปายะ (X22)	.363	.069	.389	5.262**	.004
บุคคลสัปปายะ (X23)	.129	.061	.151	2.119**	.001
ธรรมสัปปายะ (X24)	.226	.065	.223	3.476**	.000

Multiple R = .849^a R² = .721 Adjusted R² = .715 Std. Error = .33849

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข พบว่า 1) การปฏิบัติตามหลักหลัก 5ส วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินการ โดยคัดแยกขยะและสิ่งของที่ไม่จำเป็นออกอย่างชัดเจน จัดพื้นที่ในวัดและชุมชนให้เป็นระเบียบ กำหนดมาตรการในการรักษาความสะอาด จัดการอาหารและเครื่องดื่มให้มีมาตรฐานถูกสุขลักษณะ และปลูกฝังให้พระสงฆ์และชาวบ้านรักษานิสัยด้าน 5ส 2) การ

ปฏิบัติตามหลักสัปปายะ 4 วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น ลดการใช้ภาชนะพลาสติกหรือโฟมในการถวายเป็นอาหาร สร้างเครือข่ายของบุคคลที่มีจิตอาสา มีการส่งเสริมการแสดงธรรมที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาสังคมวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้

3) การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน วัดและชุมชนมีการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ และรับผิดชอบต่อน้ำที่ วัดและชุมชนเป็นสถานที่ปลอดยาเสพติด เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ วัดและชุมชนมีวิธีปฏิบัติสำหรับกิจกรรมสุขภาพ ด้านพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน วัดและชุมชนมีระบบการจัดการขยะ น้ำเสีย และพลังงาน ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ วัดและชุมชนร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข” ผู้วิจัยได้สรุปผลวิจัยตามเนื้อหาที่ปรากฏแล้วข้างต้น และมีประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การอภิปรายผล ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนโดยภาพรวม เฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก แต่ละด้านไม่ว่าจะเป็น ด้านสละสลวย ด้านสร้างนิสัย ก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน ส่วนด้านสะอาด อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากมีการส่งเสริมที่เน้นด้านสละสลวย โดยวัดมีการคัดแยกขยะและสิ่งของที่ไม่จำเป็นออกอย่างชัดเจน และมีการคัดแยกของใช้ภายในวัดและชุมชน ด้านสะดวก วัดมีการจัดพื้นที่ในวัดและชุมชนให้เป็นระเบียบและใช้งานสะดวก และติดป้ายกำกับและจัดวางอุปกรณ์ให้ง่ายต่อการใช้งาน ด้านสะอาด วัดมีการกำหนดมาตรการในการรักษาความสะอาดบริเวณศาสนสถานและพื้นที่สาธารณะ และมีการทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ ด้านสุขลักษณะ วัดมีการจัดการด้านอาหารและน้ำดื่มในงานบุญหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาศาสนาให้มีมาตรฐานสุขลักษณะ และดูแลห้องน้ำห้องสุขาให้สะอาดถูกสุขลักษณะ ด้านสร้างนิสัย วัดมีการปลูกฝังให้พระสงฆ์และชาวบ้านรักษานิสัยด้าน 5ส และรณรงค์การรักษาความสะอาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญจันทร์ บัวขาว (2558) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “การปฏิบัติกิจกรรม 5 ส และการเสริมสร้างความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานบริษัท คอมพาร์ท พรินซ์ (ประเทศไทย) จำกัด” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมพนักงานได้ปฏิบัติตามหลักการของหลัก 5ส โดยทั่วกัน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์ชื่อนันต์ สุทธิมน (2564) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการ

บริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า มีการอบรมจากทางคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนนโยบาย 5 ส พระสังฆาธิการระดับสูงให้ความสำคัญกับการพัฒนาวัด การพัฒนางานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน รวมถึงส่งเสริมให้เจ้าอาวาสแต่ละวัดพัฒนา วัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้วยวิธี 5ส เพื่อให้วัด และชุมชน เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย วัดมีศาสนสถานที่มั่นคง ซึ่งผลการวิจัยสะท้อนถึงความสำเร็จของวัด และชุมชนในการส่งเสริมสุขภาพและจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลัก 5ส และชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการปลูกฝังพฤติกรรม 5ส ในองค์กร ที่เน้นการบริหารวัดโดยใช้หลัก 5ส เป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงระบบ ทั้งในด้านระเบียบ ความสะอาด และสุขลักษณะ วัดในชุมชนจึงกลายเป็นศูนย์เรียนรู้ ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนโดยรวม

2. เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี จะเห็นว่า หลัก 5ส ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 และ 0.05 โดยเรียงลำดับ ดังนี้ ด้านสะดวก ด้านสร้างนิสัย ด้านสุขลักษณะ ด้านสะอาด และด้านสวยงาม สามารถร่วมกันทำนายการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้ร้อยละ 72.5 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่สูง ซึ่งแสดงให้เห็นหลัก 5ส มีผลต่อการส่งเสริมสุขภาพ กล่าวคือ เมื่อมีการนำหลัก 5 ส มาใช้ในการส่งเสริมสุขภาพจะทำให้ เกิดผลต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสิริธรรมบัณฑิต (2564) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยวิธี 5ส โครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุขของวัดมิ่งเมืองมูล” ผลการวิจัยพบว่า วัดได้มีการปฏิบัติตามรูปแบบ 5ส ด้วยว่าหลัก 5ส สามารถนำมาเป็นรูปแบบในการพัฒนาวัด เนื่องจากมีผลต่อการพัฒนาและสุขภาวะของประชาชน หลักในการดำเนินการ คือ สร้างเครือข่าย พร้อมทั้งมีการเผยแพร่และแชร์เนื้อหาออกไปยังโปรไฟล์ของเจ้าอาวาส กลุ่มชุมชน และกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือพัฒนาวัด ทำให้ผู้สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรม 5ส เพิ่มมากขึ้น ซึ่งผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า หลัก 5ส เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี โดยเฉพาะด้านสะดวกและด้านสร้างนิสัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด นอกจากนี้ยังแสดงถึงประสิทธิภาพของการนำหลักนี้มาใช้ในการพัฒนาเชิงระบบอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะเมื่อมีการสร้างเครือข่ายและขยายผลผ่านการสื่อสารของเจ้าอาวาสและภาคีชุมชน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งและยั่งยืน

หลักสัปปายะ 4 ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 และสามารถร่วมกันทำนายการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนได้ร้อยละ 71.5 ซึ่งถือว่าสูงมาก แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาวัดให้มี

ลักษณะตามหลักสัปปายะ 4 มีผลต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอดุลยสามัคคยาธาร (2563) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในสังคมไทยปัจจุบัน มีหลักการพัฒนา คือ อาวาสสัปปายะ มีความสะอาด ร่มรื่น สงบ มีความปลอดภัย อาหารสัปปายะ ฉันทรวมกันในที่แห่งเดียว แบ่งปันสิ่งมีค่า และกิจกรรมนันทตามความเหมาะสมและทั่วถึง บุคคลสัปปายะ ขจัดบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหาออกไป ชักนำบุคคลที่เป็นมิตรเข้ามา ธรรมะสัปปายะ วัดเป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมแก่พระภิกษุและฆราวาส เป็นการปกครองโดยไม่ต้องปกครอง ผลการวิจัยชี้ว่า หลักสัปปายะ 4 ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชนของจังหวัดนนทบุรี แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาวัดให้มีลักษณะสงบร่มรื่น ผู้คนเหมาะสม และส่งเสริมธรรมะ ย่อมเอื้อต่อสุขภาวะของทั้งพระสงฆ์และชุมชนโดยรอบ

3. การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน มีการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน และมีการสำรวจและบันทึกข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์และสามเณรเป็นระยะ ด้านการพัฒนาศาสนาที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ และรับผิดชอบต่อน้ำที่ มีการดำเนินการทำให้วัดเป็นพื้นที่ปลอดภัย เสพติด และมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เอื้อต่อการพักผ่อนและปฏิบัติธรรม ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ มีการวิเคราะห์ปัญหาและวิธีปฏิบัติสำหรับกิจกรรมสุขภาพ มีการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มสุขภาพจิตที่ดีในชุมชน ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน มีระบบการจัดการขยะ น้ำเสีย และพลังงาน และมีการจัดการคัดแยกขยะภายในวัดและชุมชนเพื่อการรีไซเคิล ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ มีการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ และจัดโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานส่งเสริมเพื่อสุขภาพกายและใจ ซึ่งในประเด็นของการพัฒนาวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นสัดส่วน ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ใจ บุญชัยมิ่ง (2560) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัดการจัดการสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา” ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐและชุมชน ได้ร่วมกันพัฒนาวัด มีการประชุม คณะสงฆ์ในจังหวัด แนะนำชี้แจงการก่อสร้างเสนาสนะในวัด โดยเน้นให้อนุรักษ์รูปแบบล้านนาไทยพระสงฆ์ต้องเป็นนักพัฒนา นักอนุรักษ์วางผังวัดให้เป็นสัดส่วน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาอนุรักษ์โดยประชุมอบรมกรรมการวัด ซึ่งผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ภายใต้โครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพ การปรับพื้นที่วัดให้ส่งเสริมสุขภาพ การจัดกิจกรรมเพื่อสุขภาพ การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม และการ

พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านสุขภาพ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้วัดมีระเบียบ มีการวางผังพื้นที่อย่างมีระบบ และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา

ส่วนประเด็นของการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดย การพัฒนาวัดให้เป็นลานสุขภาพ และการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญมี โททำ (2564) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุขเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่สวนพฤกษศาสตร์ดงฟ้าห่วน จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า การสร้างรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้ โดยมีสามองค์หลักในชุมชนเป็นหน่วยขับเคลื่อนการเรียนรู้ร่วมกัน ด้วยการยึดปัญหาและปัจจัยเงื่อนไข ของการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นฐาน แล้วสร้างรูปแบบการเรียนรู้โดยบูรณาการมิติ บทบาทพันธกิจของวัด ประชา และรัฐเป็นรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนถึงการยกระดับบทบาทของวัดจากศูนย์กลางศาสนาไปสู่ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพอย่างเป็นรูปธรรม

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามกระบวนการในการวิจัยครบทุกขั้นตอน จากนั้น ได้นำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย แสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการอันเป็นแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุขโดยรายละเอียดขององค์ความรู้ในภาพ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **หลัก 5ส** วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินการ โดยคัดแยกขยะและสิ่งของที่ไม่จำเป็นออกอย่างชัดเจน จัดพื้นที่ในวัดและชุมชนให้เป็นระเบียบ กำหนดมาตรการในการรักษาความสะอาด จัดการอาหารและเครื่องดื่มให้มีมาตรฐานถูกสุขลักษณะ และปลูกฝังให้พระสงฆ์และชาวบ้านรักษานิยัตยาน 5ส

2. **หลักสัปปายะ 4** วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น ลดการใช้ภาชนะพลาสติกหรือโฟมในการถวายอาหาร สร้างเครือข่ายของบุคคลที่มีจิตอาสา มีการส่งเสริมการแสดงธรรมที่ส่งเสริมการแก้ ปัญหาสังคมวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินการ

3. การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข 1) ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน วัดและชุมชนมีการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน 2) ด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ และรับผิดชอบต่อหน้าที่ วัดและชุมชนเป็นสถานที่ปลอดยาเสพติด เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ 3) ด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ วัดและชุมชนมีวิธีปฏิบัติสำหรับกิจกรรมสุขภาพ 4) ด้านการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน วัดและชุมชนมีระบบการจัดการขยะ น้ำเสีย และพลังงาน 5) ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ วัดและชุมชนร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ

โดยสรุป วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรี ได้มีการปฏิบัติตามหลัก 5ส และหลักสัปปายะ 4 จึงเป็นผลให้เกิดการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดและชุมชน ที่ปรากฏดังผลของการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีควรร่วมมือกันส่งเสริมด้านการพัฒนาสถานที่วัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ

2) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีควรร่วมมือกันหาแนวทางส่งเสริมด้านการส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ

3) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีควรส่งเสริมด้านการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีควรมีวิเคราะห์หาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพ พร้อมทั้งวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไข พัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพมีผลดีต่อพระสงฆ์และชุมชน

2) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีจัดกิจกรรมสุขภาพ โดยกระตุ้นให้ประชาชนและพระสงฆ์เข้าร่วมกิจกรรมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง

3) วัดและชุมชนในจังหวัดนนทบุรีควร กำหนดให้วัดและชุมชนพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร และชุมชน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์และประชาชนในชุมชนใกล้วัด

2) ควรมีการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่สุขภาพ ด้วยหลัก 5ส ตามโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข

3) ควรมีการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาวัดและชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้สุขภาพต้นแบบ

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2561). *คู่มือการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง 5 ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา. (2545). *คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัดลานวัด ลานใจ ลานกีฬา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

ใจ บุญชัยมิ่ง. (2560). การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัดการจัดการสาธารณสุขในการในจังหวัดพะเยา. *ธรรมทรรศน์*. 17(2), 115-116.

บุญมี โททำ. (2564). รูปแบบการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่สวนพฤกษศาสตร์ดงฟ้าห่วน จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 9(2), 615-628.

- พระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทธิมน. (2564). รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 10(1), 171-182.
- พระครูสิริธรรมบัณฑิต. (2564). รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยวิถี 5 ส โครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุขของวัดมิ่งเมืองมูล. *วารสารวิจัยวิชาการ*. 4(1), 23-36.
- พระครูอดุลยสามัคยาธร. (2563). บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*. 7(5), 102-116.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2527). *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- เพ็ญจันทร์ บัวขาว. (2558). การปฏิบัติกิจกรรม 5 ส และการเสริมสร้างความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานบริษัท คอมพาร์ท พรินซ์ชั่น (ประเทศไทย) จำกัด. *วารสารชุมชนวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*. 9(1), 75-82.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกแปลไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 24*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศูนย์ธุรกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศูนย์ธุรกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2567). *ข้อมูลทะเบียนวัด ณ เดือนมกราคม พ.ศ. 2567*. สืบค้น 25 พฤศจิกายน 2567 จาก <http://www3.onab.go.th/2019/02/12/wattotalsummaryreport31012562/>.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York: New York: Harper & Row.

ประวัตินักวิจัยในโครงการ

หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ผศ. ดร.สุรียา รักษาเมือง

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก

ที่อยู่ปัจจุบัน ๙๙/๒๑๔ หมู่ ๑ ถ. ๓๔๕ ตำบล ลำโพ อำเภอบางบัวทอง
จังหวัดนนทบุรี

สถานที่ทำงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์ ๐๘๒-๖๙๔-๙๕๒๙

E-mail: suriya_ud@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

๕.๑ วท.บ.(วิทยาการคอมพิวเตอร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

๕.๒ พธ.ม.(รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕.๓ ร.ป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ฯ

๕.๔ เปรียญธรรม ๙ ประโยค

ประสบการณ์วิจัย

๗.๑ งานวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ ๒๕๕๘
เรื่อง “การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารภาครัฐอย่างลุ่มลึกใน
การศึกษาระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อเตรียมพร้อมสู่
ประชาคมอาเซียน” ผู้วิจัยร่วม (๓๐%)

๗.๒ งานวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๐
เรื่อง “ธรรมาธิปไตย : อุดมคติเพื่อการสร้างความสมดุลแห่งอำนาจในการปกครอง
รัฐ” หัวหน้าโครงการวิจัย (๑๐๐%)

๗.๓ งานวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๓
เรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี
ตามหลักพุทธธรรม” หัวหน้าโครงการวิจัย (๙๐%)

ผู้ร่วมวิจัย

๑. อ.ดร.รัตนา ตฤณารังสี

ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์พิเศษ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก	
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๖๘ ถ.ช่างอากาศอุทิศ แขวงดอนเมือง เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ ๑๐๒๑๐
สถานที่ทำงาน	หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
โทรศัพท์	๐๘๕-๔๖๕-๕๕๕๕
E-mail:	wcs.ratana@gmail.com
ผลงานทางวิชาการ :	รัตนา ตฤณารังสี. (๒๕๖๔) “อริยสัจธรรมกับทางรอดขององค์กรในยุค New Normal” วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม – ธันวาคม) ๒๕๖๔
:	รัตนา ตฤณารังสี. (๒๕๖๔) “การเปลี่ยนแปลงเพื่อความสำเร็จของการทำงานในยุค นิวนอร์มอลตามหลักพุทธธรรม”วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ ปริทรรศน์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม) ๒๕๖๔
:	รัตนา ตฤณารังสี, นางพัชรภรณ์ สันติเสวี, นายวีรภัทร สภากาญจน์. (๒๕๖๔) “พุทธธรรมมาภิบาลเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของแรงงาน SME ไทยในยุค New Normal” วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๖
:	รัตนา ตฤณารังสี. (๒๕๖๕) “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธธรรมาภิ บาลของแรงงานไทย สภาองค์การนายจ้าง เอส.เอ็ม.อี แห่งประเทศไทย” วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือน พฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๖